

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

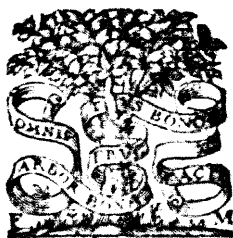
MIZALD. DE
HORT. SECR

63

M72a
R

❧ Hortorum Secreta,
CVLTVS, ET AVXILIA,
amœnæ voluptatis, & inenar-
rabilis vtilitatis abunde ple-
na: rerûmque variarum
accessione nunc pri-
mum aucta &
illustrata.

Autore ANTONIO MIZALDO
Monluciensi, Medico.

LVTETIÆ.
Apud Federicum Morellum, Re-
gium Typographum.

M. D. LXXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

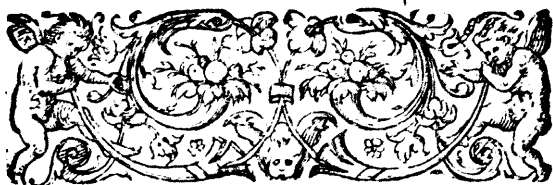
SVMMMA PRIVILEGII.

REGIA sanctione cautum est, ne alius quispiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce Librum, cui titulus est, *Hortorum secreta, cultus, & auxilia*, Autore ANT. MIZALDO Monlucienfi, Medico, intra quinquennium, absque manifesto eiusdem Mizaldi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris, & pœna in sanctione æstimata mulctabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Consilio,

D E N Y S.

NOBILI ET ERVDITO VIRO
 EMONDO DE LAIGE, REGIS IN
 supremo Senatu Parisienti Consiliario,
 & Cœnobiorum B. Mariæ de Fon-
 tenayo, necnon S. Memmij, &
 de Miserayo Abbati, AN-
 TON. MIZALDVS
 Monlucienſis,
 S.P.D.

*LV T ARCHVS scri-
 ptior grauis, atque omni
 iudicio poluissq; elegans,
 tradit, Clarissime Senator,
 idemque Abbas crudite,
 negociatorē quendā Chium
 vinum multum, primaq;
 bonitatis vendidisse: sibi que acidum & in vap-
 pam deprauatum selegisse, ac in vsum quotidia-
 num reseruasse. Cuius seruus, qui ab eo fortē re-
 cesserat, interrogatus, qua impulsus causa domi-
 num reliquisset: Quia (respondit) cū in mani-
 bus bona quamplurima & præstantissima habe-*

ret, mala tamen & deteriora quæque bonis præferebat. Serui huius apophthegmate planè philosophica excitatus, ceu quodam classico, circumspèctè providendum mihi duxi, ne simili nota inurerer, similive infamia notarer qua sordidus iste negociator ὀνοπῶδης. Quod ne hic mihi contingeret, mala, scilicet, & malos, bonis: indoctos doctis, & ignobiles nobilibus præferendo: præcium opera facturum me putavi, si posthabita ignobilium & popularium fece (ceu vino quodam in vappam deprauato, & ut loquitur Plautus, edentulo & infuscato) te unum de multis, Vir ornatiss. seligerem in propugnatorem, patronum & susceptorem Hortensis huius historie nostræ. Quæ sicuti in tuo nomine foras prodit, & variè aucta ac locupletata, incredibilem, mira cum incunditate & delectatione, fructum quibusvis pollicetur, ita anxie à te petit & postulat, ut tibi nuncupatam istam voluntatem, aut, si maior, voluntariam & propensam nuncupationem hanc boni consulas. Quam ut audētius, ne dicam ardentius, aggrederer, tibi que ascriberem, ad id incendiū frigidam, ut aiunt, non mediocriter suffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modestia, qua literarij nominis professores omnes libenter excipis, libētius audis, & libentissimè iuuas. Accedit ad hæc, nat-
tale

NVNCVPATORIA.

tale solum, & patria: quæ, ut utrique nostrum communis est, ita mutuum amorem conciliet oportet. Nec temerè, mea quidem sententia, habetur enim hæc velut parens & mater altera: ob idque indigenas omnes, & αὐτόχθονας, seu fratres, nescio qua inuicem dulcedine vincit, & immemores non sinit esse sui. Quod latentis nescio quid energię illa habeat, à Luciano utcumque adumbratum his verbis, τῆς πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος ὁφθαίεται τῷ παρ' ἄλλοις πυρός. id est, Patriæ fumus luculentior videtur aliorum igni. Hinc sanè frequens fuit multis admiratio, & iusta aduersum me obiurgatio, quòd te tantum Senatorem, tamque illustrem virum, & celebre Borbomiorum nostrorum ornamentum, lucubrationū mearum in auratione & fructu non dignarer, ac parum consultè tacitum relinquerem, meritòque honore priuarem. In quo, re vera, culpam meam libèter agnosco & accuso: tantum abest ut auertere aut pratexere, vel in rem quampiam illam conuèrtere satagam: nisi quòd verebar laudes tuas, ut cum Horatio loquar, culpa deterere ingenij. Ut ut fuerit, quidquid antea imprudenter omissum & commissum fuit, in posterum, si diuina fauerint numina, multo cum fœnore resarcietur. Plura dicere constitueram, nisi voluntatem eam & propositum

EPISTOLA.

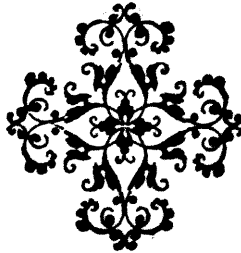
mihi inuidisset Heliodorus, tradens, longa orationi comitem plerunque esse Vanitatem & fastidium. Fœliciter itaque valebit, Senator inculpatissime, idémque Abbas vigilantissime:

Quem & mihi, & patria, doctisque omnibus, incolumem servare dignetur ille sine quo est omnis medicina

Venenum. Lutetia,

Idibus Augusti,

1574.

LECTORI PHILOKEPO,
HOC EST, HORTORVM ET
Hortensium studioſo.

NUNC demū expertus, veriſſimum eſſe fateor, Lector amice, quod Euripides ſcripſit in Tragœdia cui titulus Hippolytus coronatus, *Ἡπολύτης ἀνὰ δένδρεσσι φρονιμὸς ἀφ' ὧν ἔπειτα*: mortalibus poſteriores cogitationes prudentiores, melioréſque eſſe ſolent. Quod hic dictum & reſta-

tum volui, vt intelligas ſecundam iſtam editionem Hortenſium Secretorum noſtrorum & auxiliorum, emendatiorẽ & auctiorẽ, rerũque plurimarum iucunda varietate conditarum locupletiorẽ tibi prodire, quàm quæ ante annos aliquot ex nobis nata foras abiit, & comuni omnium vtilitati expoſita fuit. Noſti Horatianum illud,

Multa ferunt anni venientes comoda ſecum.

Et Quintiliani aliud: Multa limat ætas, deterit uſus plurima, & longè plura concoquunt anni. Cũ itaque Federicus Morellus, inter Pariſienſes Typographos accurata ſua diligentia, impigra aſſiduitate, vigili induſtria, eximia eruditione, & perpolita emendatãque & correctã impreſſione, vbique commendatus, & ob id merito ſuo Regius Typographus inſtitutus, mihi opportunè ſignificauiffet, diſtracta vbique locorũ eſſe Exemplaria omnia prioris editionis horum Librorum, proindẽque ad ſecundam editionem ſe, operãſque ſuas typographicas accingere, petere, & rogare nunquid haberem quod in illis vel emendandum, vel illuſtrandum, aut locupletandum, ad-

AD LECTOREM.

dendūmuc cuperem, maturè id peragerem. Hac signi-
 ficatione, ceu pulsato classico inuitatus, illico ad charta-
 ceas machinulas meas conuolaui, schedulas & literarios
 codicillos omnes (in quibus legendo, audiendo, & lucu-
 brando, egregium aliquid quotidie adnotare consueui)
 nulla mora excussi, omniumque maximè Commenta-
 rios nostros Cestonum rusticarum rerum diligenter
 volui ac reuolui. In quibus multa cum iucunda, tum
 vtilia, & iuuandæ humanæ vitæ sanequàm idonea reperi,
 quæ in tuum vsum his libris pluribus locis remiscai &
 interseui. Id quod faciliè tu ipse agnosces, si vtramque
 editionem inter legendum conferre voles. Agedum ita-
 que, charissime Lector, *διὸν φασιν οἱ παῖδες, ἀμάντων*
ἔξ ἀρχῆς διεντρεῖν ἐπαναπλήσωμεν, vt est apud Platonem.
 id est, quemadmodum ludentes dicere consue-
 runt, secundis denuo melioribus repetamus,
 & singula expendamus. Fruere salu-
 briter & iucundè hisce labo-
 ribus nostris, tuisque apud
 Deum precibus co-
 natus nostros,
 dum meliora tibi meditamur,
 iuuare perge.

*Hesperidum ingentes quorsum miraberis Hortos,
 Cum tot opes vnus Hortulus iste ferat?*

SVMMA-

SVMMARIVM EORVM QVÆ IN
SINGVLIS CAPITIBVS HORVM
librorum explicantur. Prior nume-
rus folium: posterior ca-
put designabit.

LIBRO I. HÆC INSUNT.

- H**ORTORVM institutio, & eorundem priscus
vsus. fol. 1. cap. 1.
Quæ utilitas expectanda ab hortis: ad hæc quis finis ac
scopus esse debeat cultura illorum. f. 2. c. 2.
Modus & secretum edificandæ viuæ sepiæ ac validæ:
quæ figura sit horti tutissimum & perenne muni-
mentum. f. 3. c. 3.
De horticorum situ, terra & aqua. 4. 4.
De hortensium stercore, & stercoratione. 5. 5.
De hortensium satione, & seminibus. 6. 6.
Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, & aliis:
tam ante sationem, quàm post: ne ab aliqua cum in-
terna, tum externa afficiantur iniuria. 8. 7.
De hortensium sarritione, runcatione & rigatione: cum
prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque semen-
tis. 10. 8.
Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices,
erucas, blattas, & limaces: tam olera, quàm arbo-
res & fructus viuantes. 11. 9.

INDEX.

Auxilia & secreta aduersus hortenſes talpas, formicas, culices, & muſcas, tam olera. quàm fructus euerſentes, lædentes, ac ſædiſſimè deuaſtantes, & cõtra moleſtas ranarum coaxationes. 14. 10.

Auxilia & secreta aduersus ſerpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantiæ 16. 11.

Remedium præſentiſſimum, & ſecretum, à quamplurimis ſumma autoritate viri ſepenumero expertum cõtra virulentos ſerpentium morſus, etiam ſi percuſſus abſuerit. 18. 12.

Auxilia & secreta aduersus ſcorpiones, buſcones, hortenſes mures, muſtelas, & grandiores aliquot beſtias, tam olera, quàm fructus, corruptentes & vaſtantes. 18. 13.

Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac tempeſtates, arborum, plantarumque flores & fructus, vii etiam ſegetem & vineas, miſerè perdentia. 20. 14.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & alijs ſitibus iniurijs, quæ arborum, frugum & quicunquẽ res ac fructus perditè abolent. 21. 15.

LIBRO II. HÆC SVMMATIM EXPLICANTVR.

Hortenſia Olera.

Lactuæ cultus, auxilia, vsus, & secreta quamplurima. 23. 1.

Brassiæ cultus, auxilia, &c. 25. 2.

Ap̃ij

INDEX.

Apij cultus, auxilia, &c.	27. 3.
Betæ, portulacæ ac bliti, auxilia, cultus, secreta, & vsus	28. 4.
Asparagorum hortensium, cultus, &c.	29. 5.
Rutæ hortensis cura, auxilia, &c.	31. 6.
Oxalidis ac spinaccorum, cultus, auxilia, vsus, & secreta.	32. 7.

Radices esculentæ.

Porri auxilia, cultus & secreta.	33. 8.
Allij cultus, auxilia, &c.	34. 9.
Ceparum cultus, auxilia &c.	36. 10.
Radici, seu raphani cultus, &c.	38. 11.

Herbacei fructus esculenti.

Cucurbitarum cultus, auxilia, &c.	40. 12.
Cucumerum cultus, auxilia, &c.	43. 13.
Peponum, melonum & melopeponum cultus, auxilia, & vsus & secreta.	45. 14.
Cinaræ, seu hortensis cardui, cultus, cura, vsus & secreta.	46. 15.

Flores & plantæ hortorum odoratæ, & contrâ.

Rosarum cultus, auxilia, &c.	47. 16.
Lilij cura, auxilia, &c.	50. 17.
Violarum cultus, auxilia, &c.	51. 18.
Ocimi & amarantii cultus, &c.	52. 19.

INDEX.

Saluæ, roris marini, saluæ, hyssopi, & fœniculi, cul- tus, &c.	54. 20.
Lanandulæ, menthæ, thym, & solsequij, cultus, auxi- lia, &c.	56. 21.
Vettonica coronariæ; & sampsuchi seu maioranæ, cul- tus, auxilia, &c.	58. 22.
Bellij, seu bellidis, & phlogij, hoc est violæ flammeæ & inodoræ, adhæc iridis, cultus, auxilia, &c.	59. 23.
Absinthij & abrotoni cura, auxilia, &c.	61. 24.
Fragariæ, Frambæsj, & grossularij cultus, cura, au- xilia, &c.	61. 25.

LIBRO III. HÆC TRACTANTVR ET EXPLICANTVR.

Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia in genere.	63. 1.
Arborum, ac stirpium hortensium, morbi, labores, & impedimenta aliquot.	66. 2.
Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laboran- tium, remedia quædã & secreta vniuersalia.	68. 3.
Arboris Mali, eiusque pomi, cultus, &c.	69. 4.
Arboris Pyri, eiusque pomi, cultus, &c.	74. 5.
Arboris Cotonei, seu cydonij, & eius pomi, cultus, au- xilia & secreta.	75. 6.
Arboris Pruni, eiusque pomi, cura, &c.	77. 7.
Arboris Cerasi, eiusque pomi, cultus, &c.	78. 8.
Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c.	79. 9.
Arboris Persicæ, ac eius pomi, cultus, &c.	80. 10.
Arboris Mespili, & sorbi, pomique earundem, cultus, auxilia, & secreta.	82. 11.
Arboris	

INDEX.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusque fructus, cura, auxilia, &c.	84. 12.
Arboris Amygdali, eiusque nucis, cultus, auxilia & secreta.	85. 13.
Arboris Punicæ, ac eius pomi, cultus, &c.	89. 14.
Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earundemque pomi, cultus, &c.	93. 15.
Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c.	96. 16.
Oleæ sativæ, ac eius baccarum, cultus, &c.	100. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR, Catalogus serie alphabetica.

A Brotonum.	fol. 61.	Fœniculum	54.
Abſinthium.	61.	Fragaria.	61.
Allium.	34.	Frambœſia.	codem.
Alticocalus.	93.	Groſſularius.	61.
Amarantus.	52.	Hyllopus.	54.
Amygdala.	85.	Iris.	59.
Apium.	27.	Lactuca.	23.
Asparagi.	29.	Lauandula.	56.
Aurantia.	93.	Lilium.	50.
Bellis.	59.	Limonia.	93.
Beta.	28.	Maiorana.	58.
Blitum.	codem.	Mala.	69.
Brassica.	25.	Melones.	45.
Cepa.	36.	Mentha.	56.
Ceraſa.	78.	Meſpila.	82.
Cinara.	46.	Mora.	79.
Citria.	93.	Nux & nuces.	84.
Cotonea.	76.	Ocimum.	52.
Cucumis.	43.	Olea.	100.
Cucurbita.	40.	Oxalis.	32.
Ficus.	96.	Pepo.	45.

INDEX.

Persica.	80.	Rosmarinus.	34.
Petrofelinum.	27.	Ruta.	31.
Phlogum.	59.	Salvia.	34.
Poma.	69.	Sauria.	codem.
Portulaca.	28.	Solsequium.	56.
Porrum.	33.	Sorba.	82.
Pruna.	77.	Spinacea.	32.
Punica.	89.	Thymus.	50.
Pyra.	74.	Vettonica, seu oxilletus.	58.
Raphanus.	38.	Viola.	31.
Rosa.	47.		

Qui pluris plantas & arbores requirit, consulat Ale-
xicepum, seu medicum Hortum nostrum.

OPUSCULUM DE HORTENSIVM Arborum Insitione hæc habet.

<i>De Insitione quæ fit sub cortice & intrunco, ex Græcis Florentini Georgici.</i>	fol. 109. 1.
<i>De Insitione quæ fit per inoculationem, ex Græcis Didy- mi Geoponicis</i>	110. 2.
<i>Particularia de Insitione, ex Diophane Græco rerum agri scriptore.</i>	111. 3.
<i>De arborum generatione & insitione, ex secundo Geor- gicorum Virgilij</i>	112. 4.
<i>De Insitione, ex Iunio Columella.</i>	113. 5.
<i>De Insitione ex Plinio.</i>	115. 6.
<i>De Insitione, ex Palladio maximè earum arborum quas lib. 3. Horti nostri descripsimus.</i>	118. 7.
<i>De Insitione, ex Petro Crescentio.</i>	120. 8.
<i>De Insitione, ex Iouiano Pontano.</i>	125. 9.
<i>Insitionu ope & artificio multa ad stuporem vsque mi- randa fieri.</i>	127. 10.

OPVSCVLVM DENDRANATO-

MES, SEV SECTIONIS ARBO-

rum in sua membra, summa-
tim hæc proponit.

R Adices, arboribus pro fundamento & pedibus
esse. fol. 129.

Truncum, arborum corpus esse, ibidem.

Ramos loco brachiorum haberi. ibidem.

Caules & surculos, manus ac digitos præ se ferre. ibid.

Cortices loco cutis esse. ibidem.

Humores sub cortice & partibus aliis, pro sanguine
haberi. ibidem.

Carnem cortici, ceu cuti subesse. ibidem.

Venas per caules & surculos reptare. ibidem.

Alburnum pro adipe in quibusdam esse. ibidem.

Pulpam & nervos arboribus adesse. ibidem.

Arborum carnes glandia quandoque habere. 130.

Arbores medullam gerere in ipso medullio. ibidem.

Calorẽ proprium & congenitum habere arbores. ibid.

Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio,
& alimonia. ibidem.

Vnde tam multa germina in capitibus ramorũ. ibidem.

Vnde tot stolones in cruribus radicum arborũ. ibidem.

Dei summam sapientiam in arborum formatione elu-
cere. ibidem.

De prodigiosa & mirabili quarundam arborum am-
plitudine, & fructuoso prouentu. ibidem.

Pulchra & philosophica de Nuce & quercu. 131.

Deum Cpt. Max. omnia sustinere. ibidem.

COM-

COMMENTARIOLVS DE

Hominis symmetria hæc habet.

Hominis corpus harmonicum esse organum, omnibus suis mensuris absolutis. fol. 131.

Faciem hominis tribus constare dimensionibus. ibidem.

Staturæ hominis partes esse nouem. ibidem.

Commensurationem singularum partium corporis, in longitudinem. 132.

Mensuram singulorum membrorum corporis in latitudinem. ibidem.

Dimensionem singularum partium corporis in altitudinem. ibidem.

FINIS.

ANTONII MIZALDI

MONLVCIENSIS, MEDICI,

De Hortorum cultu, cura,
auxiliis & secretis,

LIBER PRIMVS.

Hortorum institutio, & priscus vsus.

CAPVT I.

PICVRVS ille ocij, vt tra- *Epicurus*
dit Plinius, magister, primus *primus hor-*
hortos instituille fertur Athe- *torum insti-*
nis: nam antea moris non *tator.*
fuerat, in oppidis rura habi-
tare. Sanè apud priscos Ro-
muli nepotes, hortus nihil
aliud fuit, quàm pauperis agellus, & rustici qua-
liscunque prouentus, victum innocentissimum
& frugalissimum porrigens, & mensam sine ar- *Prisca hor-*
tefacilem, ac ne longius eundum esset, ilico in- *torum com-*
structam, leuèque apparatu lautissimam exhibès. *modicas, &*
vsus.
Qui tum maximè placebat, quod igni non ege-
ret, sumptibusque macelli parceret, ac merces
cùm herbaceas, tum arboreas, oppidatim venales
quouis tempore præberet: re semper expedita.

B

& ad extemporaneum alimētum præsentissima.
Quod Virgilius in *Moreto*, doctè & eleganter
(ut omnia) expressisse mihi videtur, de Simulo
exigui horri cultore rustico, & laboris patien-
tissimo, hunc in modum scribens:

*Priscorum
hortorum
descriptio
pulcherri-
ma.*

*Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncique vacabant:
Hortus erat iunctus casulæ, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leni, munibat arundo:
Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis:
Non illi decerat, quod pauperis exiguit vsus:
Interdum locuples à paupere multa petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula curæ,
Si quando vacuum casulâ, pluviae ve tenebant,
Festâ ve lux, si fortè labor cessabas aratri,
Horti opus illud erat, &c.*

Deinde subdit,

*Horti pri-
scorum pro-
uentus erat
populi.*

*Verùm hic non domini (quis enim contractior illo?)
Sed populi proventus erat: notisque diebus
Venaleis olerum fascis portabat in urbem:
Inde domum ceruice levis, grauis ære redibat,
Vix unquam urbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, sectique famem domat area porri:
Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu.*

*Quomodo
ex agris in
oppida ve-
nerint hor-
ti.*

Haecenus Maro de prisco & rustico vsu horto-
rum: qui in oppidis antè habitare non noue-
rant, quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epi-
curo duce, ex agris eò, ut diximus, cômigrare il-
los impulissent. Nâ vsqueadè paulatim illece-
brofa inualuit voluptas, ut absque vlla Orphei
lyra, vlla Amphionis testudine, arbores, fructus,
olera, flores, & rustica alia folatia, (ut Prolego-

mena

menā in Medicum Hortum nostrum abundē testantur) intra muros, etiā à remotissimis agris, montibus & syluis deduxerit, feceritque vt nequam in domo censeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus esset hortus. Verū enim uerò recisa longæ narrationis præfatione, tempus est vt instituti nostri fores aperiamus, & hortorum structuram, cultum, auxilia ac secreta fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breuiter explicemus.

*Parascene
ad seriam
hortorum
narrationē.*

*Quæ utilitas expectanda ab hortis. Adhæc quis vsus,
finis ac scopus esse debeat culturæ illorum.*

CAPVT II.

ILLE utilissimum, ac iucundissimum hortum test habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac uolet. Neque enim scire, aut uelle cuiquam satis fuerit, sine sumptibus quos exigunt opera: nec rursus faciendi, aut impendendi voluntas profuerit, absque arte & scientia. Quia caput est in omni negotio, nouisse quid agendum sit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appositè tradit Columella. Qui hæc tria ad manū habuerit, & hortum seriò sibi construere voluerit, duo illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, & voluptas: utilitas fructum habet comitem: voluptas verò delectationem, & vt scribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus construendus & colendus imprimis ad vsum vitæ necessarium, deinde ad sanitatem, ac vireis, cum corporis, tum animi, à morbis reficiendas, vt adnotauit

*Qualē exigat dominus
& colonus
hortus non
vulgaris.*

*Utilitas &
voluptas
hortos bene
cultos comitantur.*

*Quis finis
ac scopus
culturae hor-
tensium.*

Palladius, & sæculis aliquot ante eum Florenti-
nus, scholæ Græcorum geoponicorum doctor
eximius: postremò ad delectationem ex aspectu,
& iucunditatem ex odoris fragrantia: omnium-
que maximè, vt & domino & colono dapibus
mensas exornet incempris. Quæ omnia, & multò
plura, Virgilius longè post Varronem, & sæculis
aliquot ante Columellam & Palladium, in suo
hortulo elegantissimè hoc Iambico significauit:

*Horti cul-
tissimi lau-
des, fructus
& vsus.*

*Hortus salubres præbet corpori cibos:
Variòsque cultus sæpè cultori refert,
Olus suaue, multiplex herba genus:
Vnas nuenteis, atque fetus arborum.
Non desit hortis & voluptas maxima,
Multiisque commixta modis iucunditas.
Flores nitescent discoloris gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus:
Opaca præbent arbores umbracula,
Prohibentque densis feruidum solem comis:
Aues canoros garrulae fundunt sonos,
Et semper aures cantibus mulcent suis.
Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet:
Animoque mæsto demit languores graeuis.
Membris vigorem reddit, visus capit:
Refert labori plenior gratiam:
Tribuit colenti multiforme gaudium.*

*Mira et in-
explicabilis
horti com-
moditas.*

*Cur horti
propinqui
esse debeant.*

Hæc sunt quæ docta & melliflua Maronis mu-
sa de fructu, vsu & laudibus horti cecinit. Qui
vnus, si fieri potest, in propinquo esse debet, vt
dictorum commodorū particeps fiat dominus,
& frequenter ad illum veniat, seque frequentius
vêturum denunciet: non enim temerè dici solet,
frontem

frontem domini plus prodesse, quàm occipitiū. Nam sub hoc metu & olitorē & operas omnes in officio continebit. Vt interim non omittam, quòd eius vestigium hortum, vt postea dicemus, summè impinguabit, ac multò lætiorē fœcundiorēque reddet.

Modus & secretum ædificandæ viuæ sepi ac validæ, quæ futura sit horti tutissimum & perenne munimentum. CAP. III.

QUONIAM extremæ demētīæ censetur esse, hortum habere ad vnguem excultum, probè constitum, & curiosè institutum, sed qui dies ac noctes pateat tam incurfibus quàm iniuriis deprædantium hominum, & deuastantium quadrupedum atque alitum: idcirco de illius munitione & sepimento omnium primùm hîc scribā. Quibus copia suppetit, hortos parietibus cingunt ac vestiunt. Alij macerias luto & lapide circa illos erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines paleato vtuntur fimo & limo: aut saxa in ordinem congesta illis coagmentant. Sunt qui fossis & aggeribus circumdant: quod summè vitandum est, nam horti humores ita subducuntur, nisi fortè locus palustris fuerit. Rustica turba & plebeia, in syluis recisa spineta, vimineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgiliū adnotauisse paulò antè docebamus his verbis:

*Hortus erat iunctus casulæ, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.*

Verumenimuerò sepes ad hunc modum institu-

Hortū debere diligenter claudī & muniri.

Varia horticorum munitiones & sepimenta.

Virgilius in Mœtæ.

ta, fatigabili labore quotannis ferè est reparanda: appositisque adminiculis subinde religanda, & instauranda. Quæ si firmis, viuísque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impensa, & sudore leuaret. Nam præterquàm quòd labi aut eueri nesciret, nisi radicitus effodiat, etiam ne fulmine quidem, nec aquis, nec ferro, nec ventis aut procellis (vti iam dicta munimenta) imò verò ne igni, qui cuncta solet edomare, aboleri quiret. Huius rationem & structuram Democritus in suis Georgicis græcis, longè ante Columellam & Palladium, faciliè & ingeniosè ostendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi vastissimi, quem caninum vocât, necnò paliuri semina maturissima: ad hæc oxyacathæ fructus, & cum crui farina vel alterius leguminis ex aqua, ad mellis crassamentum omnia macerato: iisque miscellaneis puteales vel nauticos funes, aut alios vetustate detritos, ac iam ferè putrescentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorum fibras & capillamenta, recepta semina seruari possint vsque ad verni temporis initia. Quo aduentante & blandiente, vbi sepes futura erit, duos sulcos à se duobus, tribusve pedibus separatos, sesquipedali altitudine institue: & prædictos funes cū impressis feminibus leui terra ibi adobruet, & si opus fuerit, identidem irriga. Ita fiet vt intra mensem, plus minus, tenella sepes surgat ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter se per vacua sulcorum spatia, enata coniungentur spicata, futura horti vel agri validissimum munimentum, & aduersus externas iniurias tutissimum propu-

*Vina sepi
ac valide
facultas &
comoditas.*

*Erigēda vi-
na sepi ra-
tio ex De-
mocrito.*

*Pro paliuro
quo carem'
albissimi se-
mina pote-
ris suppo-
nere.*

*Ingeniosum
munienti
horti secre-
tum.*

propugnaculum. Columella virgeam & ligneam
sepem spatio, quod sulcis interiacet, erigendam
præcipit: quam superascendant utriusque sulci sen-
tes, & habeant, priusquam roborentur, in quo
sefe recipiant, & conquiescant. Alij, ut Diopha-
nes inter Græcos geoponicos celebris, & cum il-
lo plerique alij, viuam sepem hunc in modum
erigunt. Virgas rubi crassiores in segmēta & par-
ticulas proscindunt, easque scrobibus palmari
altitudine apertis sedulò obruunt, ac quotidie
donec germen erumpat, & frondere conspician-
tur, fossione ac rigatione, si tempus inuiter, nu-
triant ac refocillant: & ita sepem validam, tutam
ac perennem construunt & ædificant.

*Viue sepi
adifnande
alsa ratio.*

De hortorum situ, aqua, & terra. Cap. II II I.

HORTI ab area, stabulis & fœnario, longè
siti esse debēt, si quidem id fieri potest. Nam
palearum puluerem, ceu inimicū, ægrè patiun-
tur ac sustinent: imò verò ne paleas ipsas, quòd
olera lædant: quemadmodum scripsit Florenti-
nus Græcus, in suis georgicæ doctrinæ præce-
ptis & institutionibus. Nam hærendo folia per-
forant, quæ perforata statim aduruntur. Profunt
tamen radicibus, perinde atque sterminus, sed ra-
mulis & foliis nocentissimæ iudicantur: adhæc
arborū fœtibus qui lignosi non sunt, omnium-
que maximè vitibus, & inter lignosos amygd-
lis: ut alibi scribemus. Horti positio optima &
laudabilis erit, si leniter inclinata planicies cur-
sum fluentis aquæ per discretæ spatia excoperit.

*Palea &
earum pul-
uis sunt hor-
tis inimicis-
sime.*

*Horti qua-
nam posi-
tio optima
& lauda-
bilis.*

*Secretum
pro hortis
fistulosis.*

In quam rem si defuerit fons, eius loco aut imprimendus erit puteus, aut, si id nequeas, cisterna, vt vocant, superiori parte constuetur : vt illinc aquas conferente pluuiâ, hortus per æstiuos ardores excipiat. Quòd si his omnibus facultatibus carueris, hortum tribus vel quatuor pedibus altius fodies, ad similitudinem pastini, vt loquitur Palladius : nam ita cultus siccitates negliget. In quo id quoque obseruabis, vt quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas : & hyeme ad Meridiem, æstate verò ad Septentrionem spatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortensem terram attinet, salsa, cane peius & angue vitari debet, perinde atque amara, si Virgilium audire velis.

*Sal'sa terra
et amara
vitanda.*

*Sal'sa etenim tellus (inquit) et quæ perhibetur amara,
Frugibus infælix : ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat :
Multæque degenerant succos oblita priores.*

*Quenam
terra sit hor-
tis optima.*

Optima itaque hortis ea censetur e' terra, quæ neque æstate valdè resiccatur, neque argillosa est, neque arenosa & aspera, neque hiatibus per æstus obnoxia, vt scripsit Didymus in suis agriculturæ Commentariis græcis. Nam quæ æstate resiccari solet, sata omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit : argillosa nimium est tenax : arenosa & aspera, contrariò circo neque nutrire, neque aquâ admittere solet. Terram itaque hortis accommodam deprehendes, si aqua lotam ac dissolutam limum multum habere videbis. In quo si superauerit aquositas, ineptam ac infœcundam iudicato. Si manu ac digi-
tis

*Terre hor-
tensis pro-
batio.*

ris contrectando valde glutinosam aut tenacem repereris, ac si esset cera, prorsus inutilem cense-
to. Oporrebit autem ante omnia elapidatum esse horti solum, ut Plinio placet, adhæc quamminimè rimosum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generosum solum cui semina committas: vel ob id quod nutriticè, quàm matrem, sæpenuerò conveniat partui indulgentiorem esse. Cæterùm, illud nec dissimulandum duxi, nec prætereundum, quod hortensis terra quæ fluminibus, aut perpetuis aquis circumdatur, non semper est laudabilis: nam sata & plantata quædam, aqua facilè senescunt, fructusque (siue herbacei fuerint illi, siue arborei) inspidos ac humidulos plerunque gignunt. Erit itaque terra illa temperatæ vbertatis, & culturæ facilis, quæ nec madida est valde, nec sitiens: ad hæc, quàm recenter effossam alites quærunt, & maximè corui, fossoris vestigia comitantes. Si improba fuerit, quidam emendari dixerunt, si super tenuem, pinguis iniiciatur, aut gracili aridulæ ve, humida ac præpinguis misceatur. Sed hæc operæ extrema est dementia. Quid enim potest sperare qui talem colit terram? Iuvabitur itaque optimo stercore: de quo nobis nunc demum dicendum.

Quamã terra laudabilis & generosa dici debeat.

De hortensium stercore, & stercoreatione. Cap. V.

NON defuerunt apud priscos qui stercoracionem hortorum ædibus plerunque vicinorum penitus damnauerint, quòd ea non mo-

Stercoratio à nonnullis priscorum damnata.

*Antiqua a-
grorum ster-
coratio.*

*Stercoran-
da terra mo-
dus.*

*Quomodo
iniiciendum
stercus.*

dò aërem inficiat, sed etiam hortensia quævis in-
suauiora & corruptibilia reddat. Et hac in re ma-
ximè laudant Hesiodum, qui in rustico opere
sciens omiserit agrorum stercorationem, & hinc
salubritati locorum potius consuluerit, quàm
fertilitati agrorum: sat superque esse arbitratus,
ex lupinorum, fabarum, pisorum, cicerum, & alio-
rum foliis, caulibus & siliquis tempestiuè sub-
uersis agrum pinguescere, non verò putri ac pe-
stilenti materia imbui: quæ in fata quibus quoti-
die vescimur, plerunque transire solet noxa irre-
parabili. Huius opinionem quia nec veteres, nec
recentiores agricolæ sequuntur, aptam stercora-
tionem vbique commendantes, idcirco de illius
natura & usu hîc pauca scribere constitui: omni-
umque primùm monere, quòd proba terra mul-
to stercore non indiget: arida & tenuis copiosis-
simo: arida tantùm (inquit Maro) ne saturare fi-
mo pingui pudeat sola. Quæ verò media est, me-
diocri lætatur. Addo, quòd sicuti stercus bonum,
terram bonam, meliorem, lætiorémque reddit,
(vnde Latinis lætamen dictum) & malam ac vi-
tiosam summè iuuat ac emēdat: ita prauum mo-
do cōtrario deteriore facit. Præterea, terra non
stercorata alget: plurimùm verò stercorata, adu-
ritur. Vnde satius est id sæpè facere, vt tradit Co-
lumella, quàm supra modum. Oportet autem
plantantem hortulanum, stercus ad radices sta-
tim non iniicere, sed primùm tenuem terram il-
lis immittere, deinde stercus, quod rursus terra
regendum erit. Ita enim neque comburentur
plantæ, neque stercoraria caliditas ilicò exhala-
bit.

bit. Quod ad præstantiam fimorū & stercoreum attinet, Græcorum geoponici, quibus subscribunt Latinorum plerique, columbinum præstare aiunt, quòd sit multa caliditate præditum, ex quo rarius proiciendum cēsent, & veluti semen spargendum, vt terram possit fermentare, & non aceruatim ponendum, vt solet pecorum sterco, quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam volucrum laudatissimum ob acrimoniam, præterquam palustrium & natantium propter superfluam & excrementitiam humiditatem. Quamquam & hoc postremum aliis remissum vtile esse potest, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis testatus est idem Varro. Secūda laus asinino debetur, quòd natura fertilissimū sit, ac minimū herbarum procreet, omnibūque plantis summo perē profit, & olera suauissima ac dulcissima reddat. Tertio loco habetur caprinū, acerrimum existēs: quod ouillum sequitur, pinguius tamen: post hoc verò bubulū: deinde suillum illis multò præstantius, nisi ob multam caliditatem fata perureret, illisque olidum nescio quid conciliaret. Vilissimum omnium & deterrimum, ex Græcorum sententia, est equorū & mulorū, si solum per se iniiciatur: acrioribus tamē vtiliter remiscetur. Verumenimverò illud præ omnibus & olitoribus & colonis summè est obseruandum, ne annuo stercore, si fieri potest, vtantur: nam præterquam quòd nullius est vtilitatis, bestiolas etiā quamplurimas gignit: triennale valde bonum existimatur: longiori enim tempore quicquid habuit fœtidi ac mali vaporauit: & si quid du-

*Stercorum
præstantia.
Columbi-
num.*

Volucrum.

Asinimum.

*Caprinum.
Ouillum.
Bubulum.
Suillum.*

Equinum.

*Recens ster-
cus horum
inutile.*

*Oleribus
stercus opti-
mum cinis
tenuissimus*

rum inerat, remolliuit ætas. Vtut fuerit, stercus omnium optimum herbis ac oleribus censetur esse cinis tenuissimus, natura calidus. Nam pulices hortenses, vermes, erucas, limaces, ac animalcula alia stirpes depopulantia, occidit, vel abigit. Prædictorum tamen inopia, in vsum venire poterunt reliqua, ligonibus sæpenumerò transmūtata & confusa. Sed hîc te nolim ignorare aquosum hortum maiorem stercoreis copiam deside-

*Quid agen-
dum in ster-
coris penu-
ria.*

rare, siccum verò minorem. Quòd si nullum stercoreis genus suppeteret, sabulosis locis cretam iniicere optimū erit: cretosis verò ac nimium densis, sabulum. Atque ita hortensia non solum lata excitabuntur, sed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella Romanorum hortorum cultor diligentis. & doctissimus. Sit hoc Plinij postremū: Quocunque tempore hortum vel agrum stercoreare libuerit, valdè curandum est, vt ab occasu æquinoctiali spiraret ventus, sitque Luna decrescens ac sicca. Nam obseruatione tali mirū in modum augetur vberitas: sicuti post Græcos, adnotauerunt Latina rusticationis doctores.

*Quenam
obseruanda
in stercoreā-
do horto.*

De hortensium satione, & seminibus. CAP. VI.

*Horto mul-
tū confer-
re iter com-
modum.*

Antequàm de hortensiu satione aliquid scribā, iuuat præmonere, multū conferre horto iter olitori serenti, vel plantanti, aut quiduis aliud facienti, opportunum, & præsentis domini accommodum. Qui libentiùs eò commeabit, & acta aut agenda obseruabit, si non reformidet

vexationem, eritque vestigium illius stercoreis loco, quemadmodum scripsit M. Cato, rerum agri priscus interpret & ad vngue factus. His positis ad rem venio. Non sum nescius quosdam præcepisse, hortum vel agrum non esse disseminandum, nisi cum terra pluuiis permaduierit. Quæ si tempestiue & opportunè descendant, non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumvis sitienti orto vel agro semen committi poterit, ex Columellæ sententia. Quæ res in quibusdam prouinciis, vbi cæli status talis est, vsurpari solet. Nam quod sicco solo ingestum est, perinde ac si esset domi repositum, non corrumpitur. Atque vbi venit imber multorum dierum fementis vno die surgit. Verum enim verò ab auibus & formicis interim periclitatur: nisi ante sationem ei succurratur illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt ut fuerit, dabitur opera ut hortus vel ager qui vere conferi debet, sub finem autumnii ante gelicidia pastinetur. Et qui autumnio oleribus aut herbis vestiendus erit æstatis initio conuertatur: ut hybernis frigoribus, vel æstiuis Solibus (de magnis hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum scribentis,

Quando seminandus hortus.

Hortensis philosophia pulcherrima.

-glebæque iacenteis

puluerulenta coquat maturis solibus æstas.

Ad hæc, ut prauarum herbarum radices necentur. Cumque sationis appeteret tempus, quod vnicuique regioni suum est ac proprium, runcandus erit ac prorsum exherbatus hortus: dein quo dictum est modo, stercoreandus. His peractis in a-

Quanam agenda ante sationem hortensium.

Temporis clemencia sationi opportuna.

reas digeretur : quæ ita informandæ erunt, autore Columella, vt runcantiû manus ad dimidiam latitudinis partem facile peruenire possint : ne dum herbas inutiles illæ persequuntur, semina pedibus interim proculcet olitor. Verum summè adnitendum erit, vt sationi serenitas, & temporis clementia succedat. Nam fauente cælo, teporibus locis & à Sole illustratis, citissimè prorumpunt ac pullulant semina: quibus ætas etiam nō nihil conferre solet. Quapropter videndum erit, vt scribit M. Varro, ne vetusta, exusta, mista, rugosa, emaciata, languida, aut adulterina, vel abortiua fuerint semina : quin potiùs vegeta, plena, recentia ac succulenta. Quæ dum proiicientur, vel serentur, boreales dies ac valde frigidi vitabuntur. Nam in his, terram veluti horridulam & occlusam, semina ægrè recipere ac fouere manifestû est: diebus serenis ac temperatè calidis, contrà. Quod Virgilium georgicæ disciplinæ doctorem eximium sic præcepisse audies:

Frigidis temporibus nec arandû, nec ferendum.

*Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere :
Rura gelutum claudit hyems: nec semina iacta
Concretam patitur radicem affigere terræ.*

Satorum defensio.

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribusue perurantur, offendanturue, paleis contigi poterunt: quibus transuersæ virgæ imponentur, & virgis arundines aut sarmenta, ne à ventis rapiâtur, vel ab auibz deprædètur, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos rerumagri scriptores, qui sementem augetescente Luna, à quarta scilicet vsque ad plenam, facere consulant, dum illa

illa sub terra est. Alij securiorem viam excogitan-
tes, sationem præcocem non probant: quare in <sup>satio quæ-
doque par-
sienda.</sup> duo & tria, & quatuor tempora illam partiun-
tur: futuri temporis incertitudinem hoc modo
vitare satagentes: & rusticanum Columellæ ada-
gium in memoriam reuocantes, Serere ne dubi-
tes. adhæc Virgilij illud,

Et dubitant homines serere, atque impendere curam!
quod vnum ad cerealiū sationem potius detor-
querem, quàm hortensium. Oportebit itaque
cum qui seriam sationem & plantationem insti-
tuit, videre vt proba sint semina, terra apta, ster-
cus bonum, & aqua prompta. Nam semina, quæ <sup>Superiorum
compedium
breue.</sup> inde generabuntur similia efficient: terra apta,
sibi credita optimè seruabit ac fœcundabit: ster-
cus succulentiorē reddet terram, adhæc laxio-
rem, vt aquam facilius admittere possit, quæ ra-
dicibus impertiatur: aqua verò, quasi ex vbere
omnia alet ac fouebit.

*Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, tam ante
sationem quàm post: ne ab aliqua cūm interna, tum
externa afficiantur iniuria. CAP. VII.*

FRVSTRA sudabit hortēsis colonus, & qui-
uis alius, si fata à bestiolis lædantur, vel ab ali-
tibus depopulentur, aut alia quauis iniuria affi-
ciantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat. <sup>Secreta pul-
cherrima &
seruanda in
terra semē-
nibus ab se-
illa noxa.</sup> Quod vt vitare possit, opportunè ad sequentia
auxilia & secreta animum conuerter. Si semina
terræ mādanda succo semperuiui paulò ante sa-
tionem madefacta fuerint, ab auibus, formicis,

agrestibus muribus, & aliis hortorum prædonibus, non solum illæsa seruabuntur, sed quæ inde nascentur, etiam præstantiora euadent, de Africani experimento, vt in Græcis rerum agri Commentariis adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitum obseruauit. Quod verissimum esse tamen docuit experientia, tamen quia herbe huius larga vbique non potest esse copia, eius loco fuligine quæ supra focos inhæret, satis omni-

Vt sata sermentur incolumia.

nibus incolumitatem tueri etiam licebit, si collecta pridie quàm satio fiat, seminibus remisceatur: vel aqua macerationis eius semina ipsa conspergantur, vt tota nocte succum trahant & ebibant, quemadmodum scripsit Columella. Eadem à malis omnibus & hortensibus incommodis tuta seruari tradunt Græci geoponici, & post illos Plinius & Palladius, si equæ, aut alinæ caluaria, sed nõ virginis, intra hortum ponatur: vel in eius medio, affixa palo erigatur. Nam quæcunque spectabit, sua præsentia fecundabit & illæsa custodiet. Addit Plinius esse allium in ar-

Auxilium aduersus mōstra hortensia.

Secretum ne semina ab alitibus depuleantur.

uis, alum nuncupatum, quod aduersus improbitatem alitum semina eruentium ac depopulantium, coctum (ne possit renasci) vtiliter obicitur: Hoc quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum vel hordeum vino incoctum, aut infusum, veratro admiscet, ac foris per arearum horti ambitum disseminat, sata quæuis ab auium iniuria hoc modo vindicans. Sed eas mortuas, vel

Res mira de cancrorū decocto.

inebriatas, arundini ex pedibus suspendi iubet. Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum, quo si

quo si semina consperferis, ab alitibus (res mira) nunquam aggredientur: imò verò quæ ex his nascentur, durabunt salua & immunia ab omnibus bestiolarum iniuriis. Sunt qui planta sola decocti huius aspergine, fœlici successu, tantum perfundant. Quæ res mihi & amicis plus millies fuit probata, sed certa lunari periodo. Nonnulli confusa cyparissi folia, feminibus remiscunt, & subactæ ac stercoreatæ terræ committunt, & ita ab omni corrosione inde nascentia liberant. Alij cerui, aut elephantis cornu siccum & concisum, vel derafum, aut climatatum, feminibus intermiscunt: vel aqua madefactionis illorum spargeda semina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto eadem irroranda, vel amurca tingenda consulit.

*Vt semina
ab omni
corrosione
liberentur.*

*Semina (inquit) vidi equidẽ mulios medicare ferẽtes,
Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,
Grandior vt fœtus siliquis fallacibus esset:
Vt quanuis igni exiguo properata maderent.*

*Seminũ me-
dicamenta
ex Virgil.*

Græcus Apuleius illa vino conspergit, atque ita minùs ægrotatura existimat. Quæ etiam iuuabuntur aqua & amurca respersa. Sunt Græcæ agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plinio & Palladio probati & laudati, qui cucumeris sylvestris radices totâ diem & noctem aqua macerât, eamque feminibus, repetita aspergine, suffundunt: & postridie, pallio velata semina illa, terræ committunt: hinc arbitantes meliora euasura, & æmalis omnibus certò eripienda. Idem Apuleius lentem modicam dum feruntur, illis remiscendâ censet: nam aduersus ventorû molestias natura resistit. Vult præterea pro satorû in-

*Græcorum
& Latino-
rum agrico-
larũ secretũ
pro semini-
bus pulcher-
rimum.*

*Rubeta rana
terreum
magnum.*

columitare, ante pastinationem & fossionem ranam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu circa hortum vel agrum deferri: postea in fictili vase inclusam, medio orto, vel aruo adobruir: & appetente sationis tempore effodi, ac procul abici: ne ibi nascentia, amara & insuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantissimos Columellæ versus, quibus medicamenta seminibus sanè quàm aptè præscribit.

*Columella
meduamē-
ta pro semi-
nibus tuen-
dū.*

*Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui
Palladia sine fruge salu, conspergere amurci:
Innatā de larvis nigra satiare sauiilla:
Profuit & plantis lauces infundere amarus
Marrubij, multoque sedi contingere succo.*

*Democriti
physicum
experimen-
tum ne à iu-
mentis aut
pecore ledā-
tur fata.*

Ægyptiorum Græcorumque agricolarum schola tradit, semina incorrola & à bestiolis illæsa permanere, quæ Luna semiplena terræ mandata fuerint. Hic penè præterieram physicum pro seminibus & plantis Democriti experimentum, à Neapolitano Palladio diligenter adnotatū. Paguros (inquit) seu marinos cancos, vel fluuiales, non pauciores quàm decē, in vas aliquod aqua plenum missos, tegito: & sub dio exponito, ut diebus decem insolentur: postea semina quæ voles in terra illæsa permanere, aqua illa ad dies octo perfundito: idque octonis diebus peractis, ut vult Palladius, reperito, donec quæ optaueris solidè adolecant: experimētum miraberis. Nam ex seminibus illis quæcunque nascentur, non solum à se iumenta & pecora arcebunt, sed etiam bestiolas quasuis. De quibus paulò post scribemus,

mus, & sparsim de aliis seminum auxiliis, vt se proferet occasio, dicemus.

De hortenſium ſarritione, runcatione, & rigatione:
cum prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque
sementis.

CAP. VIII.

PERACTA ritè semente, sarritionis sequens debet esse cura, de qua inter autores agriculturę non admodum conuenit. Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortensium radices sarculo detegantur, & plerunque succidantur: atque si frigora incesſerint, gelu prorsus enecentur. Ex quo satius esse putant runcatione & expurgatione tempestiuè vti. Pluribus tamen sarriri placet: sed neque eodem modo, neque iisdem temporibus: pro incolarum consuetudine, soli ingenio, & cœli statu. Vtut fuerit, his locis in quibus sarritio desiderabitur, ea non antè aggredietur, quàm hortensia proprias areolas veltire occœperint, & grandiusculum incremētum, pro cuiusque natura ac modulo, ritè admiserint. Sarritionem sequetur runcatio: in qua diligēter cauendum erit, ne germina, tenellós ve partus & flosculos iniuriolo tactu aut transitu lædamus, vel tractemus. Quare illam suscipiemus aut antè, aut vbi defloruerint plantæ, vel vbi solidas radices egerint. Ad rigationem venio, quæ Solibus æstiuis, & maximè circa exortum Caniculę, summo perè solet prodesse ac probari: hora, inquam, matutina ac vespera, vt vult Plinius: cui subscribit ratio, nimirum ne à Sole inferuescat aqua, &

Controuerſia inter agriculturę autores de sarritione, & eius modo ac tempore.

De runcatione, & quid in ea obseruandum.

Rigationis opportunū tempus, & qualis debeat esse aqua.

radices adurat. Sed ne tum quidem nimis debet
esse rigationes, quoniam inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua puri altissimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quod si alterius præsens non adfuerit facultas, huius aliquot ante haurienda erit, & sub dio exponenda, ut reforescat. Verum enimvero, saltem omnes aquæ summopere hic sunt fugiendæ, præterquam in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus falsa aqua peculiaris medicina solet esse, (ut tradit Plinius) in salis aquis: quæ alioqui & suauitati & fertilitati conferunt: ceteris dulcium aquarum rigua profunt. Sed utilissimè ex his, quæ suauissimè habentur. Minus vtilis esse solent stagnis haustæ, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehant: præcipue tamen imbres plantas alunt, nam illis innascentes bestiolæ necantur. Rigationis modum stirpium ætas temperabit. Nouellæ enim plantæ minus sitiunt: & quæ assuevere, summè rigari desiderant, idque leniter ex clepsydra, ut æqualiter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terræ exhalatione vanescentem retinent. Ergo non vniuersim ingurgitabuntur plantæ, sed quomodo sitient, ita stillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notissima, versatū satis. Iam quod attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis seminis cuiusque, tam sati quam seminandi, hac via procedes ex Zoroastris & veterum Aegyptiorum experimēto. Diebus viginti aut triginta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica cœli

*Rigationis
modus &
formula.*

*Prognostico
fertilitatis,
vel sterilitatis
seminū
quorūcūque.*

cœli inclinatione, ferè contingit circa decimam septimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subactò, de vnoquoque semine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatiis ac signatis, paululum seres: & si aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectū in aridam commodius pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortū, tempestiuè se prodāt. Hoc peractò, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis feminibus incolume, vegerū ac illæsum emerferit, & durauerit: atque illud fertile ac fecundum euasurum prædices: reliquū verò quod non prodiit, aut vietam, languidamque & flaccidam plantulā emisit, inutile ac sterile futurum tibi suadebis. Nam certo certius est, insanum & æstuans Caniculæ sydus, per illa sua canina incendia, *canicula* Græcis nuncupata, quædam *sydus natura aridum ac feruens.* ex satis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique sementis generi, sydus natura aridum ac feruens præsentī exitio vel salute nunciabit ac præmittet. Hortensium morbos, sterilitatem & pestes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. sequentis.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus vitiantes ac erodentes. CAP. IX.

NEMO est qui passim non videat (nisi fortasse talpa fuerit) hortēseis diuitias à variis bestiolis & animalculis, tam sub terra, quàm supra, variè infestari, & eam ob rem plerunque ægrota-

Hortensia variis iniuriis obnoxia esse.

*Difficilis
quandoque
horrensium
bestiolarum
expugna-
tio.*

*Auxilia
aduersus
hortenses
vermes.*

*Aduersus
hortenses
pulces re-
media.*

re,arque nisi auxiliares manus opportunè adfuerint, paulatim tabescendo mori. Nam tâta, tâmque inexpugnabili acie pestifer ille exitialiû bestiolarum exercitus nonnunquam grassatur & irrumpit, vt nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus semel castrametatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem itaque olitoribus & colonis gratissimam facturum me cogitavi, si aduersus istam deploratam pestem, classicum (quod dicunt) canerem, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priscis explorata in medium proferrem. A verbis itaque ad rem venio. Hortensia à noxiis vermibus, erucis & aliis repurgari scribit Africanus inter Græcorum agricolas summus, si eorû latibula, nidi & conceptacula succensis bubulis stercoreibus, secundo vento, fumigentur. Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et si plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæserint, diligentissimè farrit. A pulicibus non lædentur, si naturali auxilio, erucam herbam, vel rutam pluribus locis admiscueris. Quod brassicæ imprimis conuenire certum est, solitæ de omnibus oleribus, à pulicibus summè infestari, cum raphano, quem ostendemus sequenti libro, gentilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Georgicis præceptionibus Græcis, censet non nihil erui fementi eam in rem addendum. Quod raphanis & rapis prodesse, antiquo experimento constat. Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami contraperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc aquæ aspergillum, vt tradit Græcus Pamphilus,

in qua

in qua gith, seu melithium permaduerit. Verum si ab alijs etiam animalculis semina lædi, aut vitari noles, ante sationē, fedi aut semperuiui succo, vt prius adnotauimus, illa imbues. Quæ etiā incorrosâ seruabis, si in testudinis operculo seminaueris, quemadmodum idem scripsit Anatholius. Non omittam ex Palladio, quod infesta animalcula non generabunt olera, si in eiusdem testudinis corio, spargenda illorum semina siccaueris: vel mentam locis pluribus, maximè inter caules, consuueris. Quod ad erucas & campas attingit (quæ multis magnum & molestum negotium faceffunt, deplorata hortorū, & vinearum calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere illas persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, vel, vt cum vulgo loquar, squillam arearim serāt, aut hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles cācros clauis, pluribus locis affigunt. Si verò obstinatè resisterint, & præscriptis ingenijs cedere nolint, hæc oppones machinam. Urinam bubulam & amurcam æqualiter mista, igni, donec ferueant, admo-uebis, & vbi refrixerint, illorum imbre olera ac arbores cōsperges: quod Anatolij est experimētum. Plinius virgis sanguineis quæ his sunt obnoxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos, vel, vt Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine capitibus, per omne horti spatiū comburit. Adhæc vespertilionum stercora, vt nidor è fumo pluribus locis exciteretur. Quæ res præsentissimum habet miraculum. Easdem tradit polyhistor ille Plinius, ab oleribus arceri, si cicer vnâ seratur & illis remisceatur: aut canceri ramis arborum à corni-

*Seminum
secreta à su-
perioribus
diuersa.*

*Varia ad-
uersus eru-
cas auxilia
& secreta.*

*Auxilium
factu et pa-
ratu facile
contra eru-
cas.*

Mira Græcorum agricolatum solertia in exterminandis erucis.

Aspergillum singulare ad abigendas erucas.

Menstruata mulieris miraculum contra erucas.

bus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò verò præsentibus collectim perduntur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de vicino horto sublatas, in aqua cum anetho coxeris, eaque perfrigerata herbas aut arbores resperferis, quæ nidulantes erucas, & ad fœtum incubantes, sustinent. Sed valdè cauendum erit, ne aqua illa faciem, vel manus contingat. Porro, remedium certum ac paratu facile erit, si circa arborum crura, & brachia, necnon herbarum ramos & caules, bitumen & sulphur incendas. Vel fungos sub nucis arbore nascentibus, fumum dare ibidem cogas: galbanumve, aut caprarum ungulas, vel ceruinum cornu, à venti flatu auersus, comburas. Sunt qui cinerem vitigineum per triduum in aquam mittant, qua postea olera & arbores copiose aspergine lustrant. Multi in ficulneo lixiuio proicienda semina præmacerant. De miraculo menstruatae mulieris, & prodigiosa eam in rem historia à Græcis & Latinis rerum agri professoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine secundi libri nostrorum Naturæ Arcanorum. Cuius desiderio ne tu interim hinc tabesceres, ex Columellæ doctissimis & elegantissimis versibus quicquid id est, paucis expedire visum fuit. De perdendis itaque & abigendis erucis ad hunc modum in suo scribit Hortulo, ex Democriti sententia:

*Hanc si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes, nudataque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscæno manat pudibunda cruore:*

Et reso-

*Et resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cum lustrauit gradiens (mirabile visu)
Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.*

Haftenus Columella de expiandis & abigendis erucis. Quod equidem præstigiū referre puduisset, nisi à multis expertum fuisset: scripsissetque doctiss. medicus Ioan. Langius illud in Noricorum terris obseruatum & approbatū fuisse. Plinius tradit non solū hac arte erucas decidere, sed & vermiculos, scarabeosque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob cantharidū multitudinem inuentū esse prodit. Sed cauendū, inquit, ne id oriēte Sole faciant mulieres, nam ita arefceret sementis, & florida horti amœnitas pessum iret, elanguente eius nitore & sensim tabescente: vsque adeò virosa & pestilens vligo illa, visu, nedum attactu, perniciofa esse solet: præsertim si inquinatæ fuerint.

Summè notāds & excusienda.

Nostrates hortensium coloni, arte admodum facili easdem sic hodie passim expugnant. Vbi apri- *Rusticorum in expugnā-
dis erucis ar-
tificium pro-
ptum ac fa-
cile.* cis locis illæ post pluuias incesserunt, matutinis horis frutices olerū, aut ramos arborum succutere solent: sic enim dum adhuc nocturno torpent frigore, faciliè decidunt, nec amplius ad superiora perreptant: præbentque occidenti viam admodum pronam ac præsentem. Cæterum, si cuiuscunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere voles (quæ Democritus in suis Georgicis prasocurides, Palladius Latino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius

verò porricidas nuncupauit) Diophanem Græcū
 ausculta. Ventriculum veruecis (inquit) recenter
 maſtati, & ſuis adhuc ſordibus excrementiſis ple-
 ni, diligenter tibi comparato: cūque ſpatio il-
 lo, quo beſtiolis ſcater hortus, terra leuiter ado-
 bruīto. Peraſto biduo, ibi blattas & animalcula
 alia gregatim congeſta reperies: quæ vel aliò de-
 portabis, vel eo loco altiffimè defodies, ne reſur-
 gant: id cū bis vel tertio feceris, genus omne
 quod nocebat extingues, ac verè perdes. Ruſtici
 apud nos palcis intortis arborū truncos armant,
 & crura coronāt. Qui verò ditiores ſunt, carpro
 bombace, lana, vel cānabinis ſtupis idem moliū-
 tur: quibus, ſumma arborum petentes erucæ im-
 plicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedi-
 bus, vel proſtigantur, vel ſic à cæpta via aſſurum
 reuocantur. Quod ad limaces particulatim atti-
 net, ſi vel amurcam recentem, vel ex caminis fu-
 liginem illis reſperſeris, oleribus non minus com-
 modabis, quàm ſi inter illa cicer conſeueris, ad
 hortenſium multa portenta, vt ſuperiùs ſcripſi-
 mus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requi-
 res. Et ſi viridem ac floridum hortum habere vo-
 les, illius ſulcos, areas, & puluinos ſæno græco
 ex aqua trito diligenter rigabis: aut aſini calua-
 riam, non virginis, vt antea monuimus, in medio
 illius eriges. Iulius Fronto tradit, olera omnia
 ſummè iuuari, ſi iuxta illa, eruca herba, ſata plan-
 tatæ fuerit. Sed intoleranda fiet hortenſi colo-
 no iniuria, ſi anſerum ſtercus muria ſolutum, ole-
 ribus reſpergatur, quòd illis ſummè noceat: quæ-
 admodum Democritus, Fronto & Damagcron
 in

*Ruſtica eru-
 catiō muſci-
 pula.*

*Auxilia ad-
 uerſus lima-
 ces.*

*Vt hortus
 fiat florid⁹.*

*Quomodo
 olerari fiat
 iniuria.*

DE SECRET. HORT. LIB. I. 14
in selectis Græcæ agriculturæ præceptionibus
posteritatem admonuerunt.

*Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formi-
cas, culices, muscas & ranas, tam olera quàm arbo-
res & fructus euertentes, ladentes ac depopulan-
tes.* Cap. X.

QVIA talpæ in plerisque hortorum locis tu-
mulando & fodiendo, proindeque ter-
ram seminibus onustam, vel plantis vestitam e-
ruendo ac euertendo, olitoribus, iusta causa, mo-
lestæ solent esse, ac illis negocium quandoque
inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machi-
nas aduersus excæcatam illarum aciem, ex rusti-
cis Græcorum & Latinorum armariis, huc pro-
ferre & adferre non grauabor. Paxamus, vt hinc
auspicer, nucem, aut vasculum quodpiam angu-
stum & solidum perforari iubet: ibique paleas &
cedriam, vel (vt legit Palladius) ceram, quantum
opus fuerit, cum sulphure includi: omnesque
talparum aditus & spiraméta illis diligenter ob-
strui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, vt
vnum tantum os, & foramen relinquatur, quod
amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut va-
sculum intus accensum, sic collocabitur, vt ab v-
na parte flatum possit accipere, qui cedriæ & sul-
phuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo
artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes
vel protinus fugere, vel enecari deprehendes.
Sunt qui veratrum albū aut cynocrambes corti-
cem tufum, cribratūque, & cū polenta & ouis

*Talpa cur
olitoribus
molesta.*

*Ingeniosa
Græcorum
machina ad
talpas expu-
gnandas.*

*Varia abi-
gendarum
aut necan-
darum tal-
parum arti-
ficia.*

*Talparum
fuga & re-
natio.*

*Aduersus
formicas
auxilia va-
ria & pro-
pugnacula.*

mistum, ac vino & lacte subactū, in offas & pastillos cogunt, ac eos talparum cauernis immitrūt. Alberius, allio, cepa, vel porro talpina ostiola claudit: putātque tetri odoris iaculatione talpas intus expirare, vel solum vertere. Plerique ad has abigendas feles in hortis educant, ac mustelas cicurant, vt suo venatu pestem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac spiraculis admotę. Alij foramina earundem rubrica & succo cucumeris syluestris implent ac saturant: vel captam vnā cum accenso sulphure in ollam proiciunt, putantes eò conuenire alias omnes. Non desunt qui illarum ostioli laqueos seraccos adhibent. Alia aduersus talpas propugnacula reperies in medica nostra Quadrupedū Historia: quo loco de talpis medicę scribimus. Sunt qui Ricinum plantam, quę vulgò Palma Christi nuncupatur, in hortis passim implantent, ad arcendam talparum iniuriam, quod facili paruoque labore explorabis. Rusticis satis est virgam, aut foliaceum sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca necat. Qui de formicis posteritatis memorię hęc etiam mandauit. Sunt arborum pestes (inquit) formicę: quas plerique abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus: necnō & pisce iuxta suspenso, quem Palladius post Gręcos geponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omisit. Nam ita in locū vnum congregantur, & faciliē disperduntur. Alij lupino cum oleo trito, arborum ac plantarum radices, vel (vt legūt nonnulli) caudices illinunt. Plurimi sola amurca necāt. Palladius contra illarum agmina

agmina hoc monstrat propugnaculum . Si formicæ, inquit, habent in horto foramina, cor noctuæ admoueto: si foris veniūt, omne horti spatium cinere, aut cretę candore vel oleo obsignato. Et paulò post: Formicas abiges si origanum & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis: aut vacuas cochlearum testas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariā ve antra affatim saturaueris. In quo styracem omisit à Paxamo Græco, ex quo hæc transcripsit, additam. Paxami verba sic habent: Si captas formicas in medio horti vsseris, reliquas fugabis. Adhęc, si circa formicarias cauernulas cedriā obleueris, non egredientur, expellenturque de suis sedibus, si cochlearum testacea operimenta cum styrace incenderis, vel contusa per formicarum agmen resperferis. Quod penitus perdetur, si succum cyrenaicum oleo dissolutum affuderis. Addit prætereà formicam nec plantas cōtingere, nec in arbores reptare, si lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos sedulò obleueris. Idem præstabis, si albam lanam aut stupas, vel bombacem, vt de erucis paulò antè scripsimus, iisdem truncis cauliculisue circumdederis: aut creta, vel rubrica, origanoue, assueras illarum vias circumscripseris: nam sic plantas formicæ non attingunt, sed ne arborem quidem ita vestitam ascendunt. Quin & vas mellarium ita circūscriptum nequaquam ab illis contingi tradunt, etiam si operculo caruerit: licet mellis, dulciūque escharum admodum sint cupidę formicæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mi-

Palladius
mirus fo- mi-
carum ex-
pugnator.

Formicariā
fuga.

Vt formica
arborem nō
conscendat.

Formica
dulciū esca-
rum appe-
tentes.

sta, arbores ac plantas inungit. Addo quòd si radicis arboris vel plantæ vaccinum fel illinatur, ibi non accedent formicæ, vt scripsit Rases medicus Arabs. Non desunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis densam hæderam alligent: eoque machinamento stabulantes sub eius umbra formicas, veluti obsides retinent & mactant. Plerique taurino felle cum amurca & præeidei molliuntur. Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricón seu hortensium, quem Mæcenati dicauit, præstâtissimum aduersus formicas remedium esse ait, limum marinum, aut cinerem obturandis illarum foraminibus. At omnium efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam aquâ diluto latere crudo, eis inimicam putant. Alij alas vespertilionis, seu præsentissimum amuletum eis opponunt. Verum de formicis hæc in præsentiarum abundè satis. Culices fugantur aceti & origani decocto, si respergas, quæadmodum in suis Georgicis adnotauit Democritus. Adhæc rutæ madefactæ aspersione: & sulphuris, aut cumini, aut bubuli stercoris, aut bdellij suffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano accenso abigi tradit: & Palladius amurca recente, vel respersa ex caminis fuligine. Muscas Berytius Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si veratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à muscis obsessum resperferis, omnes vel fugabis, vel perimes. Quod etiâ præstabit alumen cum origano & lacte tritum: nam his miscellaneis quæcunque illita fuerint, à muscis non contingentur.

Autoris mira diligentia in conquirendis auxiliis aduersus formicas.

Quomodo abigantur culices.

Muscarum fuga & flagellum.

tingentur. Prodest etiam laurus cum nigro veratro tusa, & in lacte, aut aqua mulsâ macerata: *Aspergillio muscas abigens, vel perimens.* eius enim aspergine, ceu quodam toxico necantur, aut nunquam redituræ, aliò confestim euolant. Aduersus ranas quæ æstiuis noctibus colonis diurno labore fractis, imò verò magnatibus, delicatis & aulicis garrula coaxatione molestæ solent esse, hoc Africani Græci habeto auxilium & secretum. Ranae tacebunt (inquit) ac vociferari desinent, si lucernam accensam ante illas posueris, aut de arbore ita suspēderis, vt ab eius lumine, ac si Sol esset, illustrari possint. Res mihi & aliis multis plus millies experta. Hieronymus Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas congregare. Quod hic postremum erit.

Auxilium aduersus ranarum garrulitatem.

Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia. Cap. XI.

FLORENTINVS rerum agri interpretis apud Græcos summus & diligens, scribit, serpentes in hortis, aut alibi, nequaquam stabulatu-
Ne serpentes in hortis stabuleantur. ros, si absynthium, aut artemisiâ, abrotanumve per ambitum plantaueris, vel in angulis commodè disposueris. Qui si alicubi versari fuerint assueti, suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, vel vngulæ caprinæ actutum abigi tradit. Palladius omni austeritate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, graueolentis fumi innocentia exagitari scribit. Democritus mori penitus affirmat, si querna folia super iniiciantur: aut si quis ieiunus in illorum os

Serpentes quomodo necantur.

expuerit. Apuleius arundine semel duntaxat percussos obstupescere contendit : sapius verò, roborari. Tarétinus Græcæ agriculationis peritus, cum à serpente affici posse negat, qui succo raphani oblitus fuerit, aut raphanum ipsum gustauerit, vel secū detulerit. Quod Athenæus & Galenus cum plerisque aliis, malo medico seu cirrio ascribunt, & pulcherrima historia confirmant: quam libro tertio per occasionem tibi profereamus ac proponemus. Sed serpenticidam Florentinum rursus audire molestum non erit. Serpentes, inquit, nunquam accedent vbi cerui adeps iacuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut aquilæ, vel miluij stercus: fugabiturque omne reptile si nigellam, pyrethrum, galbanū, cerui cornu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarum ungulas miscueris, deinde triueris & acetum acerrimum fuderis: compositisque horum miscellaneorum sphæruleis, fumum ac vaporem excitaues. Nam diffuso per aërem rerum istarum niodore, reptile quoduis, ac si flagello ageretur, procul fugere vel expirare animaduertes. Quidam prodiderunt punicæ ramum, vt suo dicemus loco, venenata omnia, nedum serpentes, fugare. Quapropter stragulis consultò imponi solet iis ædibus in quibus versari solent serpentes, & venenosa quæuis animalcula. Quorum agmina in vnum locum, ceu pisces in sagemam aut verriculum, idem Florentinus cogebat, dolio à balsamētis inueterato, & circa hortum, agrū, aut locum alium serpentibus ac venenatis bestiolis obnoxium, defosso. Nam in id reptile omne confestim accede-

Miraraphani natura.

Velocus qui vis sit à serpente tutus

Rami punice vis magna.

Quomodo cogantur in vnum serpentes.

accede-^{bat},accedensque vltro illabebatur.Plinius de silere loquens hæc tradit, Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex eo gerunt & circumferunt.Cæterum,experimento certissimo probatum & cõfirmatum est, vstis & accensis coriis quæ veteramentorum sunt,serpentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in hortis,agris aut domibus oberrât, sed qui in hominum corpora ingrediuntur, dum per æstatem alto somno oppressi, aperto ore in campestribus obdormiunt. Quod Marcus Gatinaria medicus celebri memorat accidisse cuidam homini suo tempore. Cui cùm frustra adhibita essent innumera medicamenta & præsidia alioquin efficacissima, de omnibus præsentissimum & mirabilissimum fuit veteramentorum fumus & nidor ex infundibulo haustus,& ore exceptus.Nam cū primùm immanis fera(erat enim Vipera prægradis)fumi nidorem præsensit, visa est à circûstantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili stupore. Quod hîc scriptum & adnotatum volui, ceu secretum magnum & paratu facile, multisque profuturû. Solet etiam eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor ore aperto traici. Nam vbi serpens illum senserit, actutum per os egreditur, vt lacte fruatur, cuius est appetentissimus. Hîc non omittâ,quod serpentes ignem valde oderunt: non solum quia oculos illorum heberat, sed quod natura ignis veneno aduersatur. Oderunt etiam validû odorem iaculantia, qualia sunt allia & cepæ. Amant fabinam, hederam ac sceniculum: sicuti bufones

*Pulcherri-
ma historia
pro fugâdis
serpentibus à
corpore.*

*Quenâ sint
serpentibus
inimica &
amica.*

*Nota da fra-
xini & ser-
pentis anti-
pathia.*

saluam (vt in nostris Memorabilium Centuriis ostēdimus) & viperæ erucam. Omniū pessimè & insensissimè auersantur ac oderunt fraxinum : adeò vt ne matutinas quidem occidentalēsve umbras eius , quàm sunt longissimæ , attingant, sed procul fugiant . Quin experti prodimus, inquit Plinius, quòd si gyro ex fraxinea fronde claudantur ignis & serpens, in ignem potiùs quàm fraxinum statim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quàm serpentes prodeant, sicuti flores fraxinum permittit, ita ante cōditos, folia nequaquam deponere sinit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro vel galbano incensis illos persequitur & exagitat.

*Disce (inquit) & odoratam stabulis incendere cedrū,
Galbaneosque agitare graues nidore chelydros .*

*De filice &
aristolochia
contra ser-
pentes.*

Ferè hīc præterieram quòd filicis folia serpētem non recipiunt : vnde serpentigenis locis filicem seuisse, aut strauisse multis vtile fuit . In his obliuiscendum non est, quòd serpentes sambuci flores summè refugiant . Qui etiam tineas, blattas & erucas perimere tradūtur . Addo quòd si folia filicis comburantur, etiam solo nidore serpentes fugabunt, ac longè sedes mutare cogent. Nescio sanè an hīc etiam adnotare debeam, quod apud Albertum legi, aristolochiam scilicet rotundam cum campestri rana, & scriptorij atramenti parre aliqua diligenter tritam, facere vt serpētes ceu mortui ilicò subsistant, si ex iis miscellaneis aliquid scribatur, & corā illis proiciatur . Sed iam tempestiuum est, vt ad remedia demorsorum à serpentibus veniamus, eaque prompta & paratu faci-

*Remedia
aduersus
serpentis
morsum.*

facilia proponamus . Si itaque à serpente quispian demorsus fuerit , nisi febricitet , bibat succū è foliis fraxini , vino albo generoso exceptū: si febricitet, solum succum hauriat, foliisque ipsis morsum tegat: miraculum à multis felici successu probatum & expertum demirabitur . Nec temerè, nam certam & abstrusam contra serpentes antipathiam habet fraxinus: sicuti paulò ante ex Plinio ostensum fuit, & nobis alibi adnotatū.

Remedium præsentissimum & secretum, à quamplurimis summa autoritate viris sæpenumerò expertum contra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus absuerit.
Cap. XII.

Hoc loco mihi monendus est lector, me in hoc opusculo nostro, ut in reliquis hætenus à nobis publicæ utilitati propositis candidè factum fuit, nihil omitturū aut dissimulaturum quod reipublicæ & posteritati profuturum agnosca. Hic itaque sedulò proponam, quonam modo virulentos serpentium morsus, quiuis (etiam percussis absentibus) certo & tuto experimento, eoque factu & paratu sanè quàm facili, ex tēpore sanare possit. Quod excellentissimum & singulare secretum præstantissimo medico & philosopho Andreæ Mathiolo æquè libenter acceptum fero, atque ille ingenuè profitetur se illud à quodam in agro Romano heremita accepisse. Sic itaque res habet. Cū quis à serpente fuerit morsus, si præsens aderit, quæ mox dicentur in eo fiant. Si verò per nuncium id significa-

uerit, percontaberis ex eo, num medicamentum loco percussi velit haurire. Quod se facturum si responderit, iube ut dextrum pedem calceo denudatum solo sistat. Tum demum cultello lineam circumducito totius pedis vestigio. Quod ubi feceris, iube pedem auferri, & intra signatę lineę spatium, cuspide cultelli hæc verba inscribito, CARO CARVE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL, PARACLETVS. Mox terram eodem gladio abradi-
to, ita vt omnes literarum charactères aboleantur: Abrafum puluerem fictili paruo aqua pleno excipe, ibique tantisper dimitte donec terra subsidat. Postea nunciij interula aquam percolato, & cruce signatam illi bibendam præbeto. Mirandum sanè quòd eadem hora ictus sanabitur, quia nuncius portionem sumpserit: vt & mihi, qui hæc scribo, & viris fide & veritate eximtis, absque vilo fuco & mendacio compertum, expertumque fuit, & ob id à me hoc loco publicę utilitati candidè impertitum.

*Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, hor-
tenses mures, mustelas, & grandiores bestias, tam
olera quàm fructus corrumpentes & vastantes.*

CAPVT XIII.

QUOD ad scorpiones attinet, si locum in quo versantur surculo aut ramulo veri heliotropij circumscripseris, negat Plinius illos hinc egredi posse. Si verò herba ipsa imponatur, aut respergatur, protinus emori tradit. Idè fieri aiunt

*Scorpiones
fuga & in-
teritus.*

tactu

tactu radicis herbæ quam scorpioïdem dicunt:
 imò verò à scorpione minimè lædi, qui herbam
 gestabit. Afri promittunt ad manipulum ocimi
 cum cancris decem marinis vel fluuialibus tri-
 tum, à proximo omnes cōuenire. Tradunt iidem
 quòd si à scorpione quispiam percussus asino in-
 fideat spectans ad eius caudam, perniciosum ses-
 foris virus in asinum transire. indicium erit, si de-
 flauerit & pepederit asinus. Sed hæc quia vanita-
 tem olent, ad scorpionum fugam & exitium ca-
 lamum conuertamus. Diophanes in suis de agri-
 cultura græcis Commentariis tradit, cum pleris-
 que aliis, raphanum scorpiis impositum, præsen-
 tem mortem illis adferre. Adhæc cum qui rapha-
 ni succo manus diligenter obleuerit, citra peri-
 culum scorpios & venenata quæque posse tra-
 ctare. Addit præterea sandaracham cum butyro
 vel adipe caprino suffitâ, eisdem & reptile omne
 abigere: insuper scorpium vnum concrematum
 reliquos fugare: Quo loco non omitam ex Ta-
 rentino Græco, quòd qui sideritum, vel scorpioï-
 dem herbam tenerit, scorpios innocenter tra-
 ctare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nucem
 auellanam lectulorum pedibus alligat, ne scor-
 pius illos conscendat. De ictorum remediis hæc
 à me in præsentiarum habebis. Si quis scorpium
 à quo fuit percussus, vel alium in oleo coquat,
 eoque plagam inungat, valdè iuuabitur. Idem
 continger, si pungentem super locum interimat
 ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo
 die quo punctus fuit ocimum esirauerit. Floren-
 tinus succum fici recentis in plagam efficaciter

*Mirū si ve-
rum.*

*Memorabi-
lia in scor-
piones ale-
xipharma-
ca.*

*Remedia
eorū qui à
scorpio fue-
runt icti.*

*Pulehra &
notata di-
gna.*

stillari tradit. Plinius asserit scorpion cinerē ex vi-
no potum, si febris absit, summo esse remedio:
perinde atque vermium ignitorū puluisculum,
verminātibz hominibz, animalibz, ac alitibz
& à rabido cane morsis pilos eiusdē vstos ac pro-
pinatos, vt ex eodem boue lora, quod dicunt, su-
mantur: & venenata sint ipsis venenis remedia.
Bufones iisdē rebus fugari & necari scribūt Græ-
cæ & Latine agriculturæ professores, quibz ser-
pētes. Quare pro auxiliis aduersus illos, recurre
ad xi. caput præcedens. Mures iacta semina nullo

*Auxilia
aduersus a-
grestes mu-
res, necnon
domesticos.*

modo persequi tradit Apuleius, si bubulo felle
macerata fuerint antè quàm spargantur. Necab-
buntur si foliis rhododaphnes illorū aditus clau-
seris. Non desunt ex Græcis qui sylvestris cucu-
meris, aut hyoscyami, vel amygdalarum amara-
rum & veratri nigri pares portiones cōtusas po-
lentæ immisceant, ac oleo subigāt, agrestiumque
murium aut domesticorum cauernis & cunicu-
lis apponant. Plinius abigi scribit cinere mustelæ
aut felis aqua diluto, & feminibus resperso. Ve-
rùm, quæ inde nascentur, virus taliū animalium
redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle

*Auxilia
aduersus
mustellas,
earundemq;
expulsio &
internus.*

semina imbui & tingi, melius erit. Mustellas vel
occides, vel fugabis, vt adnotauit Africanus, si sa-
lem ammoniacum & frumentum, seu (vt alij le-
gunt) fermentum commaceraueris: & ad locum
vbi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captā
vnā, cauda & testiculis amputatis, viuam di-
mittunt: putantque eo spectaculo & mutilatio-
ne reliquas emigraturas: cuius rei facilis experiē-
tia, fidem in posterum firmam tibi faciet. De grā-
dioribus

dioribus bestiis abigendis hæc paucis accipito. Nunquam fata illæ contingent, si imbre veteris vrinæ in qua stercus caninū maduerit, aræ hor-
torum spargantur. Idem futurum promittit De-
mocratius, vt antea docuimus, si fluuiales can-
cros quamplurimos, vel marinos nō pauciores quā
decem, fictili vasculo cum aqua immissos re-
gas, & sub dio statuas, vt decem diebus à Sole va-
porentur: postea quæcunque illæsa volueris esse,
cū ab aëre, tum ab animalibus, aqua illa diebus
alternis debes perfundere, donec solidiūs adole-
scant. Sūt de prisco illo Africanæ primū, deinde
Græcæ agriculturæ collegio, qui pæoniam aut
personatam herbam vrenteis, vel per hortū aut
agrum circumferenteis, bestias & infesta quæuis
animalia, occulto amulero persequuntur. Quæ si
frondes pastu malefico depascantur, Plinius in
naturæ historia primus & vltimus, prudenter cō-
sulit, folia fimo bouum diluto aspergenda esse,
quoties imber interuenerit: quoniam ita ablu-
itur virus medicaminis, mira quædam excogitan-
te solertia humana. Verū de his plura alibi scri-
benda nobis reseruamus.

*Ne gradio-
res bestia
fata ladāt,
vel consumi-
gant.*

*Africani &
Græci agri-
cola soler-
tes.*

*Ne anima-
lia frondes
pascant.*

*Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac
tempestates, arborum, plantarūque, flores & fru-
ctus, vti etiam Cereris & Bacchi dona, misere per-
dentes. Cap. XIII.*

DE grandine, quæ plerunque dilapidat homi-
nūque, bouūque labores, hæc paucis ha-
beto. Si voles illi ingruenti occurrere, vituli ma-

*Aduersus
ingruentem
grandinem
auxilia &
secreta.*

rini pellem, vel hyenæ, aut crocodili, per horti vel agri spatia circumferes, & in eorum ingressu suspendes: quemadmodum scripsit Philetratus in suis rerum rusticarum græcis Commentariis. Alij grandinem instare animaduertentes, oblato ingenti speculo imaginem nubis accipiūt: cōque remedio nubem, seu sibi obiecta despiciat, vel (vt legit Palladius) displiceat, seu tanquam geminata alteri cedat, extemplo auertunt & amoliūtur. Plerique alij hac superstitione imbuūtur, vt plurimum domorum clauibus de funiculo pendentibus, omne horti spatium in orbem cingant: existimantes grandinem sine damno hac arte alio cum sua nube migraturam. Sunt, eodem Philestrato autore, qui dextra manu testudinem palustrem supinam ferentes, hortum vel agrum perambulent: & reuersi vnde exierant, eadem figura, illam humi statuunt, ac glebas curuaturæ dorsi eius obiciāt, ne inuerti possit, sed supina permaneat, nubemque grandine pregnantem recta intueatur. Quod quidam fieri præcipiūt hora diei, vel noctis sexta. Non defuerunt apud præcōs qui eam in rem omne horti vel agri spatium alba vite cingerent: aut noctuam alis parentibus extensam in agro, hortove suffigerēt. Quæ duo etiam ad fulmina grandinem plurimum comitantia, incomparabilis ille rerum agri doctor Iunius Columella transtulit, ad hunc modum in suo horto loquens:

Mira testudinis antipathia cum nube grandinem parituriente.

Auxilia aduersus fulmen ex Columella.

*Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpè suas sedes præcinxit vitibus albis.*

*Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,
Noctur-*

*Nocturnas crucibus volucres suspendu: & aliis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.*

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præsentissimum habent aduersus tonitrua, fulmina, & nubes grandinem horrendam parturientes, silentio nō dissimulabo. quodnam illud, inquires? nolarum & campanarum tinnitus, aut bombardarum aliorumve pyrobolorum instrumentorum longè latèque reboantes crepitus, vt clamor eat cælo: quemadmodum in nostris aëriis Ephemeridibus, & populari Astrologia scripsimus. Verum his plebeculæ dimissis, Plinium in explicanda naturæ historia ad miraculū vsque summum, si placet, auscultemus: & ex illo discamus, nō solum hortos & agros, sed etiam homines & animalia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergoze fluuiialis equi, quem Hippopotamum nuncupāt, circumsepta fuerint. Quin & noxiæ non erunt tēpestates, vt Archibius ad Antiochū Syriæ regem scripsit, si obserata fictili nouo rubera, in medio horti vel agri defodiantur. Per cuius ambitū plerique etiam laurum multam, eam in rem plantāt. Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in medio horti, vel per quatuor eius angulos suspendunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè memorabili antipathia fulminibus obsistere, & ab his nullo modo attingi, aut afflari, posteritatis memoriæ mandatum est: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem lauro coronari solitum fuisse, & tentoria ex vitulorum marinarum pellibus operta, tonāte cælo subiisse autor est Sueto. vt à fulmine, quod supra

*Populare
auxiliū ad
uersus toni-
trua, fulmē
& grandinem.*

*Vt horto
vel agro no-
xiæ non sint
tēpestates.*

*Laurum, a-
quilæ & vi-
tulum ma-
rinum à ful-
mine non
contingi.*

modum metuebat, tutus esset. Iste erit capitis huius colophon: Bulbus non sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen vocât, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliu cœlestibus iniuriis, quæ arborum, frugumque, & vinearum flores ac fructus miserè perdunt & abolent.

C A P V T X V.

POSTREMVM caput hoc summum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quam quòd cum cœlo & aëre, cominus & eminus hic mihi agendum esse proponat, si de rebus in quibus versatur, seriò philosophari satagam. Quidquid itaque illud est quod hic tractandum sese offert, ad Opusculum transferetur quod parum habemus, De causis sterilitatis, & præsagis inopiæ alimètorum, ac status anni cuiusvis prognosticis. Eam ob rem, paucis quæ sequuntur contentus eris. Si instanti aut suspectæ, vel quouis modo præuisæ pruinæ, carbunculationi, aut rubigini maturæ obuiam ire voles paleas multas, si adsunt, aut horti, vel agri euulsas herbas, frutices, & spineta, pluribus locis combures: maximè qua parte ventus spirabit: ita enim impendens malum auerri scripsit Diophanes in suis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicôn schola celebris, vbi in aëre id iniuriæ congregari animaduertebat, bonis cornu sinistrum, cum bulo

*Auxilia
aduersus
instantem
rubiginem &
pruinam.*

bulo stercore ilico incendebat, & fumum multum per horti vel agri ambitum excitabat, ventoque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum vstorum cum bubulo, vel caprino stercore, aut paleis, auxilium præsentissimum esse scripsit. Quod si anticipauerit rubigo, damnum hoc modo refarcies, vt tradit Berytius. Cucumerum syluestrium, aut colocynthidis radices vel folia contunde, & aqua macera: indéque à rubigine prehensa ante Solis exortum irrota ac resperge. Idem assequeris ficulneo, aut querno cinere, aqua infuso, & quo dictum est modo, asperso. Proderit, eodem Apuleio teste, ramos lauri multos per hortum vel agrum defigere vel plantare: nam in illos, sicuti ille plurifariam obseruauit, rubiginis noxa omnis transit & abit. Quæ frequentissima solet esse in roscido tractu, conuallibusque, ac locis perflatum nescientibus. Sed hîc eximium illum hortorum magistrum Iunium Columellam de amolienda rubigine scribentem audire, nec graue nec molestum erit.

Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreas herbas, sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur a selli

Tyrrenus fixisse Tages in limite ruris.

Haftenus de rubigine frugibus inimica. Aduersus carbunculum qui viribus & floribus peculiaris esse solet, Plinius tres cancrus viuos cremari iubet, viribus aut arboribus appensos. Graeci contra pruinam (quod antea omiseram) in orto vel agro fabas intus & extra per ambitum ferunt. Hæc à me habebis in præsentiarum pro ritè in-

*Auxilia
aduersus ru-
biginē que
anticipa-
ue.*

*Noxā rubi-
ginis in lan-
ros trāstre.*

*Columella
de rubigine
pellenda.*

*Auxilia
aduersus
carbunculū
& pruinā.*

ANTONII MIZALDI

stiruēdo horto, & ab iniuriis tam externis quàm internis vindicando ac repurgando, vt læta ibi adolefcant sata quæuis & plantata. Quæ nisi à veteribus rerum agri scriptoribus, Afris, Græcis, & Latinis, ingēti studio, & indefesso labore quæ sita, probata & obseruata fuisse intellexissem, manum tabulæ huic, quod dicunt, nunquam ad-

*Antoris mi-
rus candor,
& modestia
rata.*

ANTONII MIZALDI

MONLVCIENTIS, MEDICI,

De Hortorum cura, cultu,
auxiliis & secretis,

LIBER SECVNDVS.

XCVRSO vtcunque instituti mei primo curriculo, secundum nunc demū fœliciter ingredior. In quo cultū, auxilia, & curæ quæ debentur potioribus hortorū oleribus, & selectarum plantarum fructibus, tam extra quàm intra terram educatis, esculentisque radicibus, nec non floribus, & odoratis herbis, bre-

*Antoris
propositum
& institu-
tum.*

uier

uiter ac dilucidè perstringere satagam, proferámque ex fœcundissimis Africanorum, Græcorum & Latinorum rei rusticæ professorum thesauris, nostrisque & amicorum quotidianis obseruationibus, hortensium secreta, vitæ humanæ utilissima, & cuique iucundissima. Quod ut dictum ita factū agnoscas, ab ea planta, eoque olerе fundamenta mihi pono, quo in hortis, tam vrbanis quàm rusticis, nihil notius, frequentius, ac familiarius esse solet. A Lactuca, inquam, quæ priscis vsque adeò placuit, & tanta, tamque sedula cura exulta fuit, ut ab ea Lactucinos in Valeria familia Romæ appellari, nihil puduerit. Illa, illa est, re vera, qua Diuus Augustus, adnotante Plinio, in ancipiti ægritudine, prudentia Antonij Musæ medici præstantissimi, seruatus fuit, ex quo statuum collato ære iuxta signum Æsculapij, Suetonio teste, promeruit. Sed omisso lactucę encomio, ad rem, si placet, accedamus.

*Brenitas
perspicuita-
ti iuncta,
auctori fami-
liari.*

*Augustus
Imp. lactu-
cā in ægri-
tudine ser-
uatus.*

HORTENSIA OLERA.

Lactucę cultus, auxilia, cōmoditas, & secreta. Cap. I.

LACTUCA hortensis (de qua hic potissimum loquimur) dicta est, quod lactis copia exuberet. Amat solum subactum, pingue, humidum vel irriguum & stercoreatū, quarto aut quinto, ut vult Plinius, à satione die plurimum erumpens, modo vetus & exuccum non fuerit eius semē, & solum infœcundum. Anno toto feri potest, si locum nacta fuerit qualem ei præscripsimus. In la-

*Vnde dicta
lactuca, &
quonā gau-
deat solo.*

*Quomodo
lata fiat la-
ctuca.*

*Quomodo
candida fiat
lactuca, &
tenera.*

*Quomodo
sessilis fiat
lactuca, seu
pomata.*

*Quomodo
suavis fiat
lactuca.*

*Quomodo
odorata fiat
lactuca.*

titudinem sese diffundet, si vel rarior pangatur, vel cum caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut testa prematur, quò minus in scapum erumpat. Nam eo pondusculo velut coercita, cum non possit in altum surgere, in latù perreptare, effundique cogitur. Autores sunt Florentinus Græcus in suis Georgicis, & post illum Columella; adhæc Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, si fluminis, vel litoris arena frequenter spargatur in medium, & collectis foliis alligetur. Quod Plinius dūtaxat illi ascribere videtur, quæ seminis est albi: cuius ea est natura, ut hyemem de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, temporis aut seminis dure scat, vulsa & denuò posita teneritudinem consequetur. Sessilem facies, quæ nec caulem promat, sed conuolutis foliis in globum extruberet, vel in orbem circumagatur (pomata nostrates nuncupant) si translata radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto aggere irrigetur: dūmque ad incrementum venerit erumpens germen, ferri acie præscindatur: & ei fictilis testa, nō picata, imponatur, ne longitudinis sed latitudinis augmentum capeat: ut tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpretes ad vnguem factus. Suauiores habebis lactucas, si coercitis caulibus, restibili pullulam prodire compuleris. Coercebis autem ac cohibebis, si cum iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, testulam, ut dictum est, aliudue pondusculum adhibueris. Odoratas nasci idem pollicetur Florentinus, si illarum semen citrij semi-

mini imponatur, & ita terræ committatur. Quā
 rem etiam præstabit lactucarium semen diebus
 aliquot in aqua odorata præmaceratum. Sed hoc
 loco mihi peropportunè in mentem venit, me-
 morabile Aristoxeni Cyreni commentum. Is, ut
 prodit Plinius, à patria desciscens philosophia, &
 helluonum voluptati subscribens, natus in hor-
 tis lactucas, vesperi vino mulso rigabat: eoque
 potu donec satis ebibissent, satiabat: ut postriedie
 cum illuxisset, placentas virides à terra missas se
 habere vèditarèt. Dignum Epicureo homine in-
 uentum, nedum philosopho: quo omisso insti-
 tutum sequamur. Tenerioris folij euadet lactu-
 ca, si radix, ut diximus, optimo fimo illinatur, &
 fluuiali aqua opportunè irrigetur: vel biduo an-
 tè quàm vellatur, eius coma illigetur. Si & forma
 & sapore multiplici variòque illam nasci cupiue-
 ris, Didymumque Græcum audire volueris, id fa-
 cile absolues, si caprini, vel ouilli stercoreis baccā,
 seu pilulam aut sphæram, subula subtiliter
 excauaueris, & in eam semen lactucæ, nasturtij,
 ocimi, erucæ, & radice seu raphani, ut habet Pal-
 ladius, immiseris: eamque baccam fimo inuo-
 lutam, terra optimè culta, breui scrobe demer-
 seris, & substrato molli lætamine, leniter a-
 qua rigaueris. Raphanus enim in radicem nite-
 tur, cætera verò semina in summo profiliunt, la-
 ctuca pariter emergente, & seruatò singulorum
 sapore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecu-
 dum stercorebus contusis, antè dicta semina per-
 miscent, & trito linteolo deligata obruunt, reli-
 quam, ut supra, adhibentes curam. Plerique La-

*Philosophus
 helluonia
 pulchra his-
 toria.*

*Ve fiat la-
 ctuca tener-
 ior.*

*Quomodo
 fiat lactuca
 sapore &
 forma mul-
 tiplici.*

*Aliud arti-
 ficium pul-
 chorimum.*

tinorum geoponicorum rem eandem aliter affe-
quuntur. Auulſæ lactucæ folia carpunt quæ ra-
dicibus iuncta ſunt, & in eiſdem gradibus ſurcu-
lo punctis, præter raphanum, vt eſt apud Palla-
dium, vel apium, vt placet Rueillio, ſemina ſupra-
ſcripta deponunt, ac ſimo linunt: faciuntque vt
ſic obruta iterum lactuca, incluſorum ſeminum
caulibus ambiatur & colluſtretur. Inuentæ ſunt
lactucæ uſque adeo in latitudinem luxuriâtes, vt
ex his olitoria oſtiola facta fuiſſe prodât antiqui
adfirmâtque Theophraſtus, eas nonnullos vitur-
paſſe in hortorum valuas. Si lactucam ad hyber-
nos uſus habere uoles, ſic illam condientem Co-
lumellam auſcultabis. Caules lactucæ ab imo de-
purgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in
alucolo ſalire conuenit: diemque vnum & no-
ctem ſinere, dum muriam remittât: Deinde mu-
ria eluere oportet, & expreſſos in cratibus pan-
dere, dum reſicceſcant: tum ſubſternere anethum
aridum & fœniculum: dein faſciculos lactucarû
vaſis reponere, iuſque ſuperfundere, quod ſita-
ceri duarum partium, atque vnius muria: poſtea
arido ſpiſſamêto fœniculi ſic comprimere, vt ius
ſupernatet. Quod vt fiat, is qui huic officio præ-
erit, ſepenumero ius diſſundere debebit, nec pati
ſitire ſalgama: ſed extrinſecus munda ſpôgia vaſa
detergere, & aqua fontana quâ recentiſſima per-
frigerare. Hactenus Columella. Plinius lactucas
ſeruari etiam in alienos menſes, vel (vt legendum
puto) hybernos, oxymelite repertum eſſe tradit.
Erunt hæc pro lactucis in præſentiarû ſatis. Qua-
rum medica præſidia qui ſcire uolet, vt etiam alia-
rum

*Lactuca
prodigiſe
latitudinis*

*Lactuca cõ-
diura ad
hybernos
uſus.*

*Columella
ſolertia &
ingenium
mirum.*

rum hortensium plantarum, & arborum ac fructuum, legat Alexikepum nostrum, hoc est auxiliarem & medicum Hortum: illic inueniet quod placuisse queat.

Brassicæ culius, auxilia ac secreta. Cap. II.

TAMETSI Marcus Cato oleribus omnibus brassicam anteposuerit, & Plinius hortorum principatum eidem ascripserit, nihilominus de illa secundo loco hic agemus: quam Latinorum plerique, ab insigni trunco & brachiatis virgis, caulem dixerunt. Huic ea inest natura, ut nullam cœli conditionem respuat: unde toto anno terre credi potest. Quam pinguem & bene subactam desiderat, non argillofam, glareosam aut arenosam: nisi fortasse perennis vnda succurrerit. Austro obuersa lætior euadit, Septentrioni, contrà: quanquam & sapore & robore ibidem vincit: estque per gelicidia & pruinas gratior ac tene-rior. Cluius delectatur, & Itercore gaudet, sarcu- larumque proficit, ut adnotat Palladius. Cùm sex erit foliorum, aut quinque, transferenda est: ita ramen ut radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet die tepido, si hyems erit: si æstas, cùm Sol ad vesperam inclinabit. Græcorum antiquis- simi brassicam in tres tantùm species diuiserunt, crispam, quam selinoïdea nuncuparunt, à simili- tudine foliorum apij. Lean, latis foliis è caule ex- euntibus, unde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis te- nuioribus & simplicibus, densissimisque. Vastior.

*Brassica anti-
quis celca
brata.*

*Qua terra
brassicis ac-
commoda.*

*Quando
transferen-
da brassica.*

*Tres brassi-
ca species.*

*Quomodo
fiat rasta
brassica.*

euadet, si terra continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris sapientissimi carmina quæ in Alexikepo, hoc est, auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretatus, brassicam falsis locis feri iubet cum trium foliorum fuerit, nitro aut falsa terra cribro excreta, & illi pruina vel niuis cadētis modo resperasita ad coquendum habiliorem tradens, virore seruato. Quod in Græcis Paxami Georgicis confirmatum reperio. Sunt qui cinere

*Quomodo
fiat brassica
habilis ad
coquendum
virore ser-
uato.*

vtantur nitri loco: ob id quod crucas, a quibus summè infestatur brassica, perimat. Tradit Columella illam in coctura celerius madescere, & viridem colorem absque nitro seruare, si radix tribus algæ raniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pediculo subdit, dum transfertur eamque in rem Apicianam vtitur coctura, oleo & sale macerata brassica priusquam decoquatur: sed dum coquitur parum salis admittit, ob nitro-

*Quomodo
fiat brassica
sapore &
magnitudi-
ne insignis.*

sam & salsam substantiam. Cæterum & sapore & magnitudine præcipuam reddes, si omnium primum in pastinato seras, dein si terram fugientes cauliculos feces, & a terra proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando terram aliam, accumules, ita ne plus quam cacumen emineat. Sæpius sarrita & stercorata melius conualescit, pleniorisque incrementi cauliculum facit & cymam. Toto anno secatur, quia toto, vt diximus, feri potest: semini tamē destinata, secari non debet. Cymosum eius cacumen acetariis summè probatur, subferuefactum & oleo ac sale suffusum. Plinius, incomparabilis ille rerum naturæ perscrutator, tradit, vasa in quibus aquæ feruent, indura-

induratis crustis intus obfessa, intantum vt eas
 auellere non liceat, brassica in his decocta statim
 ac faciliè abscedere. Tradit insuper Athenæus (vt
 brassicæ miracula aliquot paucis perstringamus) *Crusta quo-
modo abse-
dant à va-
sis.*
 vineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius
 vinū creare: vsqueadeò illis pernicialia sunt cum
 vitibus odia. Hinc nimirū Theophrastus viuam
 vitem oleris huius odore fugari rectissimè ad- *Brassica o-
dia perni-
cialia cum
vite & vi-
no.*
 monuit. Et Plinius, vinum in dolio sapore huius
 & odore corrumpi, sed betę foliis demersis resti-
 tui. Quo argumento Androcydes, sapientia cla-
 rus, vt idem scribit Plinius, brassicā contra ebie-
 ritatem maximè pollere dixit. Ex quo factum pu-
 to, vt Ægyptij qui vini magnoperè sunt aman- *Brassica cō-
tra ebrieta-
tem summo
efficax.*
 tes, omnibus esculentis brassicam coctam, in ci-
 batu præmittant, ad inhibēdam vini noxam. Sa-
 nè hīc non arbitror dissimulandum quòd brassi-
 ca tantoperè à Catone celebrata, non admodum
 probatur à plerisque antiquorum: qui pulmen-
 taria damnabant quæ egerent alio pulmentario.
 Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari de-
 siderium etiam in summa exprobratione erat.
 Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miracu-
 lum mihi tacendū non est, nempe hoc olus quo
 vitem fugari diximus, cyclamino & origano ad-
 uersum, perarescere, naturali & occulto odio,
 quo plantæ illæ brassicam nō minùs prosequun-
 tur, quàm vitem brassica, & contrā. Vnde rectè
 scripsisse mihi videtur Paxamus, ex Græcis geo-
 ponici vnus, quòd si feruescenti & ebullienti
 brassicæ paululum vini quis guttatim instillaue- *Vinū bras-
sice cocturā
impedire.*
 rit, nō amplius coquetur illa, sed suis viribus de-

functa, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appositè colliges, eos qui vinū multum bibere volunt, & potādi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibis antepo-
nere debere, ne temulentia tententur. Quod se præsente factum fuisse à quodam docto & philosopho homine testatur Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in Opusculo de tuenda literatorum valetudine. Nam dum is in cōuiuio discumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perstrenuè potauit, quòd foliolum crudi caulis rubescentis præsumpserat, ex quo vinum suas vires exerere minus potuit. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, hominum, vt scribit Plinius, summum in omni vsu, hīc audire pulchrū erit. Si voles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnarèque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantum voles ex aceto: & item vbi cœnaueris, esto quinque foliola, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibésque quantum voles: mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varronē. Addo ex Paxami græcis georgicis, quòd si brassica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curabuntur, quàm recti ad illam propius accedant, intestinæ discordiæ non inimemores. Porro, scitu indignum non est quod Athenæus commemorat, Athenis olim brassicam pro cibo parati solitam puerperis mulieribus, amuleti cuiusdam vice. Penè præterieram quod apud Suidam legi, nimirum crambem seu brassicam in suis conuiuiis

Brassica poculis certantes coronare facit.

Brassica puerperarum cibis.

uiis priscos adhibuisse, sed recoctâ, adeò vt nau-
 seam adferret, abirétque in hoc fastidij prouer-
 bium, *δὲς καὶ ὕβρις ἀνάσσει*. Fit ex cinere brassicæ
 aqua diluto, sal: nam habet nitrosam, vt diximus,
 substantiam, cuius beneficio, si modicè coqua-
 tur, aluum sumpto iusculo, vt in Horto nostro
 medico scribimus, soluit. Hoc de multis sit po-
 stremum, Semen brassicæ vetus in raphanum de-
 generat. Ex quo nescio an factū hîc fuerit, quòd
 antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit,
 & hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum
 Aristotele, Theophrastus, Iulius Pollux, & alij.
 Hęc de brassica satis erūt, vt aliis suū demus locū.

*Brassicam
cum rapha-
no confudit
vetus Græ-
cia.*

Apij cultus, auxilia & secreta. Cap. III.

AP I V M hortense & satium, Græcis Seli-
 anon, vulgo Petroselinum, & nostratibus
 Persilium dici consuevit, perpetua virens fron-
 de, & ex veteri semine (si Theophrasto credis) ce-
 leriter emergens. Nam è recenti, hortesium om-
 nium tardissimè prouenit: nimirum quadragesi-
 mo die à satū, & quinquagesimo, maiore ex par-
 te, vt scribit Plinius. Sapius parit, semelque satū,
 pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis
 tam frigidis quàm calidis, & terra quali volueris,
 vt tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adsit
 humor, cuius rigatu facilè animetur, vnde nullū
 cælum & solum respuit. Semine & planta, Co-
 lumella autore, optimè seritur: & secūdum fon-
 teis ac riuulos commodissimè ponitur. Si magnū
 & folij latissimi illud habere volueris, & Floren-

*Apium quo
semine cele-
riter emer-
gat.*

*Quedam
terra apio
idonea.*

*Quomodo
fiat apium
folij latissi-
mi.*

tinum Græcum auscultaueris, accipies seminis
apij quantum tribus digitis summi prehēdi po-
test, & rariore linteolo includes: deinde fimo &
terra, breui fossa obrues: hoc faciens, magnum &
latum tibi parabis. Nam ita omnium seminum
germen, capitis vnus soliditate negetur, vt scri-
psit Palladius, & ante cum Columella. Sed longe
maximum nascetur, vt tradit Florentinus, si radi-
cibus circumfossis, paleas adieceris, ac rigaueris.
Crispum fiet si semen in pila ante sacconem pau-
lum pulsaueris, exspoliaturūque, vt vult Colu-
mella, terræ mandaueris. Aut, si super nascentis
areas cylindrum, vel pondera aliqua volutaueris:
aut iam natum pedibus proculcaueris. Florenti-
no subscribūt Iunius Columella, Plinius & Pal-
ladius. Qui apium mare & fœmina distingui vo-
lunt, vt mas foliis constet nigrioribus, & radice
breuiori: Fœmina verò crispioribus atque duris,
caule crasso, sapore acri & feruido. Sed neutrum
Chrysippus medicus, & Dionysius apud Pliniū
cibis admittendum censent (licet eiusdem Plinij
temporibus, vt hodie, per iura largis portioni-
bus innatarer, peculiarēque gratiam condimē-
tis accerferet) quoniam epulis feralibus dicatum
sit, & ob id nefastū habeatur. Vel, vt Plutarchus
scribit, quod apio sepulchra coronentur. Vnde
vetus illud prouerbium, Apio indiget: de eo qui
profligata & desperata sit valetudine. Caule fœ-
minini vermiculos innasce tradunt: creduntque
eos in sexu utroque sterilefcere, qui cederint: ad-
hæc, in puerperiis comitiales fieri qui ab eo cibo
vbera hauserint. Innocentiorē tamen esse ma-
rem

*Quomodo
maximum
fiat apium.*

*Quomodo
crispum fiat
apium.*

*Apium mas
et fœmina.*

*Cur apium
olim cibis
interdictū
& nefastū
habebim.*

*Comitiales
quomodo fa-
ciat apium.*

rem affirmant: eaque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus veterum sententia & testimoniis. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, si recentiores medici ex Aui- *Apio quinã abstinerere debeant.* cennæ consilio epilepticis, apio interdiciat: quod illorum paroxysmos & accessiones irritet: adhuc, si Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperisque apium in cibo prohibeât. Quamquam alia etiam subesse potest causa, nimirum quod femininos fonticulos impediat, & lactis prouentum extinguat, vefcentisque ad libidinem promoueat. Sed in his versatum satis, & fortasse plus quam oportuit: obliuiscabar enim hæc ferè ad verbum in nostro Alexikepo & medico hortato translata esse. Finem itaque sum facturus huic de apio historiae, vbi scripsero, coquos suis obsoniis acetum, & cellarios vino graue odorem apio in saccis eximere: quemadmodum adnotauit Plinius vbique magnus.

Betæ, Portulacæ, ac Bliti, cura, auxilia & secreta.

Cap. IIII.

BETA pauperum mensis familiaris, madidum *Betæ solum, & quando transferri debeat.* solum & putre expetit. Quæ vbi foliorum quinque fuerit, æstate differri debet, si riguus est hortus, vt scribit Columella: si verò siccaneus, autumnò, cum pluuiæ inceserint. Amat frequenter effodi, & multo stercore satiari. Cui latitudo *Quomodo fiat betæ lata & ampla.* maior accersetur, vt affirmat Sotion in Græcorum georgicis, si priusquam in caulem exierit, pondusculum apponatur lapidis lati, aut testæ, vel rei

E iiij

*Quomodo
fiat betæ cā-
dida.*

alterius. Nam eo onere coercita, in foliorum am-
plitudinem se diffundet. Eadem cādidior euadet,
si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur.
Quæ si in prunis tostæ fuerint, mēdcati alij te-
trum odorem ac virus extinguunt, si superedan-
tur, quemadmodum scripsit Græcus Menander.
Est hoc mirum in betæ semine, quod non totum
eodem anno gignat: sed aliquid sequēte, aliquid
tertio: celeriusq; proueniat vetere quam recenti,
sicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum
quòd cū à brassica vini sapor, vt antea monui-
mus, in dolio corrūpatur, odore betæ, folijs de-
mersis reparatur. Addam quòd si acetum subitò
fieri voles, tusam betæ radicem in vinū conticito
per horas treis, in acetū degenerabit. Quod si in
pristinum statum redire voles, brassicæ radicem
indidisse satis erit.

*Portulaca
pauperum
ac diuitum
mensis fa-
miliaris.*

Portulaca quòd diligentius colitur, cō latius va-
gatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hor-
tēlibus quæ omniū ferè iusculis innatat, & pau-
perū ac diuitū mensas oxelæo & sale excepta in-
choat, imò verò hyeme primas dapes apud mul-
tos, cōdita illustrat. Fieri autē solet eius cōditura
hunc in modum. Crassissimi quique cauliculi ex-
emptis radicibus leguntur (nam graciles, facilius
tabescunt madefacti) & aquā ab arenulis emun-
dantur, decutitūq; sordes si quæ inhæsit: ac tan-
tis per in vmbra siccantur, donec aliquantulum
flaccescant: alioqui ob humoris copiam marci-
di, aut rancidi euadunt. Posthæc acerbæ uua-
rum succo (omphaciū vocant) imbuti, substrato
viridis fœniculi spissamento, fictilibus vasis, aut
dolio-

*Portulaca
condi: vna
opima, &
facili metho-
do expressa.*

doliolis cōponuntur, & sufficienti sale resperſo, interiectóq; rurſum fœniculo, vas portulaca impletur:& iterũ ſpiſſamento fœniculi contegitur, quod miſcellaneam deprimat. His peractis ius quod eſt temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad ſummũ fidelia, aut vaſis labrum perueniat. Ea poſtreinò cōditura, penore ſicciſſimo, & à Sole auerſo diligẽter ſeruatur: ne ſitu loci mucorẽ contrahat. Quẽ etiam vitabis ſi portulaca nõ enatet, ſed ſuo iuſculo ſemper ſit immerſa. Dum vſus exiger, aqua tepida, aut vino exemptum ſalgama eluetur, & ſuperfuſo oleo apponetur menſæ, ad excitãdam conuiuarum appetentiam, & reſtinguendũ ventriculi, vel iecoris æſtum, ſi quis aderit.

*Conditura
loco humi-
do repoſita
mucorem
contrahunt
& vitian-
tur.*

Blitum duorũ eſt generum, rubrum ſeu nigrũ, & album: rubro caulis & folia rubescunt, vt coc- cineo colore infecta videantur, etſi temporis tractu purpureſcant, ac tandem nigreſcant: ex quo etiam blitum nigrum quibuſdam dicitur. Album betaceis conſtat frondibus & foliis, abſque vlla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum eſt genere quẽ in horto celerrimẽ proueniũt, vt tradit Pli- nius. Seritur ſolo qualicunq; ſed culto: quod cũ ſemel enatum fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis deiectione reparare ſolet: adeò vt ſi abolere velis, vix poſſis. Vnde ſemel ſatum, pluri- bus annis reſtibili fertilitate prouenit, nec run- cari, nec ſarculari flagitans, quemadmodum ſcripſit Palladius. Sed hĩc non arbitror tacendum, quòd priſci betam cum blito confuderunt: ex quo eam Martialis fatuam, ſeu inſipidam hoc

*Bliti rubri
& nigri de-
ſcriptio.*

*Blitum ſe-
mel ſatum,
vix aboleri
poſteſt.*

disticho appellauit:

Vt sapiant fatui & falzorū prandia betæ.

O quā sæpè petet vīna, pīdēque coquus!

Nam re vera sapore est nitrolo, & non fatuo aut insipido, vt blitum.

Asparagorum hortensium cura, auxilia & secreta.

Caput V.

*Asparagi so-
lum & sa-
tio.*

ASPARAGVS attilis & satius, gaudet solo pingui, humido & subactō. Scritur, vt Didymus tradit in suis Græcis georgicis, verno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternæve grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: sola rûcatione, herbarumque extirpatione contenta. Sed de asparagorum satione & generatione satius fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij.

*Vera aspa-
ragorum sa-
tio antiqui
probata.*

Semen, inquit, quantum tres digiti prehendere possunt, pingui & stercorata terra, singulis scrobiculis ad lineâ directis, imprimatur & leuiter obruatur. Post quadragesimum diem radiculæ sic inter se implicabuntur, vt in vnitatem coisse videantur: spongiarum prisci olitores nuncuparunt. Si sicca fuerint loca quibus dicta semina cōmittere satagis, fimo macerata imis sulcorum partibus ita erunt disponenda, ac si in alucolis manerent. Contrario fiet modo in vliginosissimâ in summo porcæ dorso collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui suo transitu tantum rigare debet, & non mora inebriare. Sic consita semina, anno primo asparagum dabunt: quem infringi oportebit. Si enim ab imo tentes cuelere,

*De locis qui-
bus cōmis-
tenda sunt
asparagorū
semina.*

lere, tenellis adhuc, inualidisque existentibus radiculis, tota spongiola sequetur. Quæ per bienium in suo seminario stercore & assidua runcatione nutrienda est. Reliquis annis non erit decerpendus asparagus, sed radicitus vellendus: ut suæ germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita fiat, stirpes præfractæ, spongiarum oculos augebunt, & quasi excæcabunt, nec patientur asparagum emittere. Illum seruabis de quo sumpturus es semina: postea scopas eius & scorpiones incendes: deinde circa hyemem spongiis cinerem, ac sterces adicies, quod M. Cato ouillum esse debere scribit. Est & alter ferendi modus per spongias, quas post bienium in apricum & bene stercoreatum locum transferri conuenit. Fiunt sulci pedali mensura inter se distantes, non amplius dodrantalis altitudinis: in quibus spongiolæ ita deprimuntur, ut faciliè superposita terra germinent. Vere autem priusquam emergere cœperint, bicorni ferramento (quod capreolum vocant) terra commouenda erit, ut stylus facilius emicet, & relaxata humo radix plenioris fiat crassitudinis. Idem M. Cato sarri ac runcari iubet, sed ita ne sarriendo vexentur radices, aut runcando: alioqui infirmæ conculcantur. Cæterum, per hyemem teneris stramentis asparagorum syluula operienda erit, ne rigore peruratur. Quæ vere nouo aperietur, & stercore saturabitur, ac exhilarabitur. Didymus in Græcorum geoponicis tradit, & post illum Plinius, asparagos plurimos nasci tuis agrestium arietum cornibus, vel in particulas sectis, aut derasis, & sulcatim defossis, necnon cre-

*Quomodo
rite tracta-
ri debeant
asparagi.*

*Quomodo
ferendi aspa-
ragi per spo-
ngias.*

*Quomodo
runcandi et
sarriendi
asparagi.*

*Quomodo
absq; semi-
ne nascitur
asparagi.*

brò irrigatis. Quod licet Dioscoridi non placeat, verissimum nihilominus esse, experiundo fateberis. Non desunt qui longè mirabilius tradant, nimirum quòd integra arietum cornua, nò confusa, nec in particulas secta, si perforètur & pangantur, asparagos producent. Quos si tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructū legeris, vt idē scribit Didymus, radices quę summo cespite vagantur, circumfodiens aperies. Sic enim tractata plantula, nihil cunctabitur novos cauliculos & asparagos proferre: qui aqua & iure pingui leuiter decocti, saleque & oleo, aut butyro conspersi, addito aceti momento, summa cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco dissimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem postulant asparagi: nam diutius percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus, celerem rei successum demonstrare volens, dicere solebat, citius fieri quàm asparagi coquantur. His pisciculos in cōiuiis circundare moris fuit veteribus, vt testatur Iuuenalis in hunc scribens modum,

*Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique sepia
Asparagis?*

Ad condituram venio. Cauliculi sale conspersi & in alueis compositi, biduo sub vmbra sinūtur desudare: deinde suo iure proluuntur, modò satis humoris remiserint: si minus, muria lauantur, & imposito pondere exprimuntur. Postea in vase, aceti partes duas & vnā muriaē continente, demerguntur: indito fœniculi aridi spissamento, vt & cauliculi deprimi possint, & ius vsque in summum

*Quomodo
toto anno e-
dules inue-
niantur a
Asparagi.*

*Asparagos
modicam
coctionem
postulare.*

*Asparagorū
conditura,
& repetitio
in hyemem.*

summum fidelix labrum peruenire. Hic non omittam quod Græci herbarum & fruticum germina ante florem erumpentia, asparagos, nomine largè sumpto, nuncuparunt: quasi ex incultis virgultis natos: hinc Martialis illud,

Mollis in æquorea quæ creuit spina Rauenna,

Non erit incultus gratior asparagis.

Sed nos de hortenli asparago, vt de plantis reliquis, hic scribimus.

Rutæ hortenſis cura, auxilia, & ſecreta. Cap. VI.

ET si planta hæc ad esculenta olera parum at-
tinere videatur, scribam nihilominus de illa,
vel ob id quod nulli sint hodie horti tam urbani,
quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò virē-
tem, ac grauiter olentem non agnoscant. Itaque
de illius cura & cultu hunc in modum præcipit
Columella. Rutam autumnno semine satam dif-
ferre oportet Martio mense in aprium, & cine-
rem aggerare, runcarique donec conualeſcat, ne
herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septen-
trionali nostræ Galliæ scriptum voluit. Vt vt fue-
rit, fata semel velata manu runcari debet: quàm
nisi contexeris, pernicioſa nascentur vlcuscula,
quemadmodum post Dioscoridem Plinius ad-
notauit. si tamen per ignorantiam nuda manu
runcaueris, & prurigo atque tumor incesſerit, o-
leo subinde perunges. Id quod de florente sylue-
stri & montana ruta multi intelligendū censent.
Ioca desiderat altiora, vnde humor elabatur, vt
tradit Palladius. Cuius semina si ponas adhuc

*Cura &
cultus rutæ
hortenſis.*

*Rutæ peri-
culoſa rün-
catio.*

*Quomodo
serenda ru-
ta.*

*Ruta ami-
cissimus ci-
nis: sed ser-
vo sanguis no-
nuit.*

*Ruta men-
struata mu-
liaris conta-
ctum valde
refugis.*

*Ruta in fa-
ba aut bul-
bo feritur,
ut grana-
lentiam de-
ponat.*

*Vbius op-
tima nasca-
tur ruta.*

clausa folliculis, manu debetis singulatim affi-
gere: si iam minuta sunt & exclusa, sparsim iacta-
bis, ac rastro obducta operies. Caules eius qui ex
feminibus inclusis emergent, fortiores erunt, sed
serò nascentur. Planta hæc humorem odit ac fi-
mum, solo cinere contenta, estque hyemis impa-
tiens: quapropter apricis locis & siccaneis feri
debet, cupitque per frigora cinere contegi, ut na-
turali eius calore gelicidiis resistat. Si salis aquis
irroretur, lætior profiliet, ut scripsit Theophra-
stus: sed ferro tagenda non est, nisi perniciem illi
accerere voles. Seritur non solum semine, ut di-
ximus, sed etiam surculo, & seipsa. Nam incurua-
to rami eius cacumine, cum terram attigerit, sta-
tim radicatur. Tota planta translata, plerunque
moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis re-
uulsi verno tempore, pro plantis solent consur-
gere. Annis pluribus frutex iste innoxius perdu-
rat, nisi mulier quæ in menstruis est, illum conti-
gerit, aut excoluerit: nam paulatim arefcit, sicut
adnotauit Florentinus, rei rusticæ apud Græcos
consultissimus, & post illum Latinæ agriculturæ
doctores diligentissimi, Columella, Plinius, &
Palladius. Sunt qui pertusæ fabæ, aut perforato
bulbo, eius ramulos pangunt, atque ita adobruunt,
alieno vigore, succo & odore seruandos ac enu-
triendos. Alij maledictis inter serendum prose-
quuntur, maximè in terra soluti lateris: quod cum
Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed melius &
fertilius, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac
sub fici arboris vmbra libentiùs acquiescit. Eam-
que ob rem Theophrastus optimâ rutam ac pro-
batissi-

batissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympotiacis agnouit, hūc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo non longè recessit Dioscorides, eam cibus commendans, quæ propè arborem fici crescit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosi vlceribus, vt paulò antè monuimus, ab ea infestentur. Mustella cum serpente dimicatura in murium venatu, vt idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacō quodpiam, prius edit. Ex quo rutam fascinationis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristoteles: falsòque putauit Pythagoras, oculis nocere, vel ob id quòd scalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa fœliciter vtantur, vt docuit Plinius: non omittens, serpentes huius nidore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc postrema sint. Feles ab auariis arceri traditur, pulvis gallinaceorum succo rutæ perfusus: aut illa, vt multis placet, vnde quaque armatis. Quod facili experientia probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, si rutæ virentis ramo, eius decoctum per domum sparseris. quod multi etiam ad pulices detorquēt: vnde tritum illud, Cocta facit ruta de pulicibus loca ruta. Sed & illud memorabile est, quod scribit Arnoldus Villanouanus:

*Ruta cum
fico summa
amicitia.*

*Ruta cum
cicuta odiū
& inimici-
tia: adhuc
cum serpēte.*

*Rutam ocu-
lis nequa-
quā nocere.*

*Quomodo
feles ab a-
uariis ar-
ceantur.*

*Quomodo
culices &
pulices abi-
gantur.*

Ruta, vel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, vel rosacea aqua excepta & calefacta, vapidum fumum exhalat, qui si vase vitreo superposito guttatim colligatur, utilis est ad oculorum morbos. Sed de his fusius in nostro Alexikepo.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. Cap. VII.

Oxalis duplex, & vnde dicta.

Vivax oxalis & eius descriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalis v. fus & com. moditates.

Oxalis omnium mensis familiaris.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: vnde apud multos acetosa etiā dici solet. Duorum est generum, maior nimirum & minor. Semē utrique idem, præterquam quod maius maiori, minus verò minori inest. Rumex satius Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari solet. Licet multa sint lapathorum genera & differentia, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam viuax est oxalis ut semel sata nunquam vitietur in terra, maxime iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, sed minus quam oxylapathum. Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo vestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis singularem gratiā habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi viridis accremētum subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi vendicat auctoritatem. Omnes ferè quod gratum acorem palato repræsentet planta ea, acetosam, ut diximus, nuncuparunt: quo per ætatem nihil iucundius, & diuitū ac pauperum mensis frequentius esse consuevit, ad promouendam

uendam apperentiam. Spinacea veteribus inco-
gnita fuisse demirandum est, cum & pauperum
& diuitum mensas adeò onerent, vt etiam verna
ieiunia saturent. Non sum nescius quosdam illa
Chrysolachanon dixisse: alios Seutlomalachon,
(quasi dicas maluaceam betam) alios verò atri-
plicis Hispaniensis nomine donasse: quàm verè
& rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta
puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen
in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmo-
dum in recentiorem Græciam venit. Planta hæc
vernalibus ieiuniis est aptissima: ideòque per
Ichthyophagiam seu quadragesimam frequens
esse solet. Nullum solum respuit, quocunque lo-
co lætissimè proueniens. Seritur nobis Februa-
rio mense & Martio: exitque septem diebus à sa-
tu: folio primùm triangulo & molli, mox intu-
baceo, & plerunque qua hæret pediculo, lacinia-
to: inerti sapore, exigua radice, tenuibus capilla-
mentis fibrata, caule cubitali & nonnūquam al-
tiore, intus cauo, floribus in vertice rotundis &
racematim coëuntibus ac semine spinulis horri-
dulo, nec non minacibus aculeis armato. In huius
genere fœmina quidem florēt, sed semine steri-
lescit. Olus hoc purgatum & elorum, abiectis ra-
dicum capillamentis citra aquam elixari postu-
lat: nam magnam vim humoris inter coquendū
effundit: aspernatūrque ius alienū, proprio con-
tentum: aliter si coquas, narium & genitalem
illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactō
lentore post elixationem, quibusdam ligneo gla-
dio, aut aliter, percutitur & subinde versatur:

*Spinacea
veteribus
incognita.*

*Spinacea
vnde num-
cupata.*

*Spinaceorū
cura, cultus,
satio, & hi-
storia.*

*Spinaceorū
preparatio
& condi-
tura.*

*Summè nota
anda deli-
catulis.*

postea in manuales globos & sphærulas herba-
ceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis
in oleo optimo vel butyro frigitur, addito om-
phacio & piperis tusi momèto, vt magis palatū
tūillet. Sed hīc olitorem, non coquim agimus.

RADICES ESCULENTÆ

Porricura, auxilia & secreta. Cap. VIII.

*Porri satio
& locus.*

*Genera duo
porrorum.*

*Sectiū por-
rum quomodo
fiat, &
excolatur.*

*Capitatum
porrū quo
modo fiat.*

RADICES hortorum esculentas descrip-
tus, porrum imprimis expediam: quod feri
debet loco læto, & maximè campestri, vt scripsit
Palladius: adhæc area plana, altè passinata, diu
subacta, & ritè stercorata. Huius genera duo si-
gnauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt
cepa, extuberat: & sectiū, longum ac rectum:
cui frondens comā solo tenus amputari solet,
vnde nomen. Postremum qui comparare voler,
post duos menses quā saturum est illud in sua a-
rea secare debet. Durabit autem, Columella au-
tore, diutiùs, multoque melius euadet, si trans-
feratur: & quoties secabitur, aqua iuuetur ac ster-
core. Verū vsus docuit, sicuti ille idem scribit,
vt translatum, eodem more quo capitatum, mo-
dicis spatiis, hoc est, inter quaternos digitos,
depingatur, & vbi conualuerit, defecerit. Ri-
gari autem & stercorari, ac sarrini toties debet,
quoties demeritur: estque sarculandus sæpenu-
merò locus vbi alitur, adhæc herbis extrican-
dus. Si capitatum facere voles, antequam trans-
latum deponas, diligenter tibi erit obseruandum,

vt radículas omneis amputes, & fibrarum parteis summas derondeas: deinde testulas, vel conchas, quasi sedes singulis subiectas, supponas, & ita obruas, vt fiant latioris incrementi capita: quo statu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius post Plinium, vbi porrû digiti crassitudinem est adeptum, præcis foliis à media parte, & truncatis radiculis, ne delumbatæ alant & distrahant, eum demum transfert, ac fimo liquido oblitum, quaternis vel quinis digitis separat: atque vbi radices egerit, modicè comprehensum, sarculo alleuat: vt suspensum à terra, quod spatij vacuum subter inuenerit, capitis vastitate cogatur implere. Et, vt paucis rem istam cōcludam, si sectium voles habere, spissius feres: si capitatû, rarius: assiduâq; sarritione exhilarabis, ac liquido stercore saturabis. Fiet autem incrementû multò maius, vt post Columellam scripsit Palladius, imò verò ante vtrunque Græcus Sotion, si raris linteolis, aut detritis panniculis, complura grana immiseris, deinde stercore ac terra obrueris, statimque rigaueris. Totus enim seminum vnitus aceruus, in magnum ac prodigiosum porrû euadet. Quod etiam in aliis plantarum seminibus experiri poteris. Res eadem continget, si porraceo capiti semen rapi, absque ferro immittas, & ita pangas: nam sic multum fertur increfcere, de Græcorum & Palladij sententia. Non desunt, qui dum transfertur, eius capiti, ligneo stylo vel arundine, aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbita semen, loco rapi, intrudant. Alij semina, quanta capi possunt tribus digitis, fimo oblita & præ-

Modus alter vt fiat porrum capitatium.

Quomodo fiat magnû & prodigiosum porrum.

Modi varij vt porrum excrefcant in caput.

*Porricultu-
ra ex Sotion
ne Græco.*

*Porri com-
mans odor
quomodo
vitetur.*

*Semen por-
ri efficere ne
vinum a-
cescat.*

tenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res superioribus planè consentit. Laudat, probatque idem Sotion Græcus, statim atque satum fuerit porrum, pulvinos arearum eius, & sulcos pedibus proculcari: triduumque, ac si negligeretur, minimè rigari: quarto verò die, aquæ aspergine iuuari. nam ita perbellè adollescere tradit. Cæterum, si inter ferendum aut plantandum, arenam terræ miscueris, plenissimum habebis ac vberissimum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cumini prægustauerit, sædum porri odorem nunquam expirabit, etiam si larga manu porrum manducauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguitur. Vnum hic restat, ex Petro Crescentio cognoscendum, nimirum quòd semen porri in vinum proiectum, efficit ne vinum acescat: imò verò ut acetum in vinum redeat, hoc est, acorem omnem exuat. Facilis est experiètia, quæ his finem faciet, vbi monuero porrum duodeuigesimo die à satum plerunque prodire, & bimatum duntaxat perferre: ab eo tempore, sementescere ac emori.

Allij cura, auxilia, & secreta. Cap. IX.

ALLIUM inter ruris pulmētaria celebratum, terra gaudet maximè alba, fossa & subacta sine stercore. Cuius cohærentium spicarum diuortia liratum seri debent, arearum puluinis impacta, quominus aquis infestentur. Liras autem similes porcis facies, quas in agris rustici concinant, ut vitent viginem: sed multò minores esse debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio distan-

distantes, non altè depangentur, nec castellarim,
 vt multi faciūt, grumulis imponentur. Qui cūm *Quando sar-*
 ternas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debēt: *riendum al-*
 nam grandescunt, quo sarpus id factum fuerit, *lium.*
 maiusque incrementum accipiunt. Plinius semi- *Semine al-*
 ne etiam prouenire scribit, sed tardè. Primo enim *lia tardè*
 anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti *prouenire.*
 diuiditur: tertio consummatum: pulchriusque ta- *Quomodo*
 le existimant quidam. Si vastum & capitatum fa- *fiat vastum*
 cere voles, antequàm vilum emittat cauliculum, *ex capisa-*
 viridem omnem eius comam intorquebis, ac hu- *sum allium.*
 mi prosterne. Palladius, scapū, vbi pro dire cœ-
 perit, in terram depressum obruit: atque ita cauet
 ne in frondem luxuriet: deinde proculcat, vt suc-
 cus ad spicas reuertatur, & vastum caput faciat.
 Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. So- *Quomodo*
 tion in rusticis Græcorum obseruationibus, ad- *allia virus*
 hæc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd si al- *odori de-*
 lia terræ committantur, & ex eadem eruantur, *ponant.*
 Luna sub horizonte latēte, virus odoris exuent,
 & mendentium halitum nullo modo vitiabunt.
 Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens
 allia in eam rem feri debere, cūm Luna sub terra
 fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollice-
 tur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si *Quomodo*
 in plantando oliuarum nuclei illis commiscean- *dulcescant*
 tur & conserantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ *allia.*
 tradantur: vel in pangendo, olearum fraces adhi-
 beantur. Prodit & Didymus adnotante Ruellio,
 vel potius Sotion, vt meus habet Græcus codex,
 tædium halitus à manducatis alliis conciliarum,
 aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ

Quomodo radicum à manducatis allius contritum cito aboleatur. radicem in prunis tostam supermanducasse, satis superque esse putant: eo siquidem remedio virus mentiri & regi, Menàder è Græcis apud Plinium pollicetur. Nostrates apio viridi fastidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutissimè duratura, & vsui meliora futura, si

Quomodo allia diutius sumè seruentur. vel paleis condātur, aut fumo suspensa exponantur. Sunt qui illorū capita aqua salsa tepida paulisper intingant, siccent, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in fatu plerunque sterilia euadunt.

Allia saporis austerioris. Aliis satis est super prunas sicasse, ne germinant. Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris fœditatem coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Nec omittit præsumēda esse allia albū elleborum effossuris, nisi periclitari velint. Est allium

Lac allia redolens cum suis casis.

sylvestre, quod ophioscorodon Græci nuncupant in aruis sponte nascens, quo pecudum lac, quæ comam eius depasta fuerint, allia subolet. Quid, inquam, lac: imò verò casei qui ex eo coaluerint, odoris gravitatem illam præ se ferunt, rura allium agreste & serpentinum vocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbitatem alitum semina depascentium, rurò proiici libro superiore admonuimus, scribentes à Plinio allium appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd multæ & sciuri tentato allio dentibus, vix audent in

Mirabilis historia, & summè notanda.

posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, suo tempore inuentum fuisse rusticum ore aperto in agris per menses

ses & sœnificia dormiētem : qui cū serpentem per hiantes fauces imprudenter admisisset, se se statim commanducatis aliis, ceu præsenti amuletō, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit ac trās fudit. Sed hoc etiam in alio memorabile est, quod si cum falsugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi silentio dissimulanda non est celebris illa magnetis & alij discordia, quam Græci antipathiam nuncupāt, sicuti alibi docuimus, ostendimúsque tantū inter has res surdas & sensu carentes odium inesse, vt magnes ferrum negligat, nedum alliciat, si alio confricetur: quemadmodum Plutarchus adnotauit, & post illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cū sæpenuerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, vt faciliè crediderim viros illos eximios, & in primis Ptolemæū, nequaquam de communi opinione id dixisse, quin potius de suo Ægyptiaco alio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruum esse scripsit, adhuc dulci, singularique capite ad purpuram vergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonus Biturix, amicus noster, qui rerum experimenta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum esto, alia arborū ramis appēsa, accedentes ad fructuum depradationem auiculas longè arcere solent, vt in Græcorū georgicis à Democrito adnotatum legi.

Alij cū magnetē celestis discordia.

Summè notanda & animaduertenda.

*Cepa cur
vniões vo
centur.*

*Que terra
seredis cepis
accomoda.*

*Quo tēpore,
& quomo-
do feri de-
beant cepa.*

*Quomodo
magna &
capitata e-
vadant ce-
pa.*

*Quomodo
tenuis & a-
crior fiat ce-
pa, & con-
tra.*

CEPAS corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo est qui ignorer. Veteres rustici, vt testatur Columella, vniões nuncuparunt: quia vno & singulari constant capite, multis, vt allium, bulbis nequam coagmentato. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiale hactenus vsurpatur. Terram desiderant pinguem, vt scribit Palladius, vehementer subactam, irriguam & stercoratum, nec non rubram, vt Sotioni Græco geoponico placet. Quæ prius proscindi debet, vt hyemis frigoribus & gelicidiis putrescat, sicuti tradit Columella: deinde stercorari, & mox bidentibus æqualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo facto, Martio mense, placido & sereno die, austro vel eurso flante, semina ritè spargentur: satureia illis intermista, vt vult Plinius, quoniam sic melius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum qui cepas plantaturus est, caudas & extremitates, fibrasque omneis, & comam omnem auferre debere, vt magnæ & capitatæ euadant. Alij folia tantum radice tenus vellunt: nam ita succum ad inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & tuncari ac sarculari, si nõ sapius, saltem quater, vt tradit Plinius. Qui etiam præcipit ter solum fodi debere, antequam ferantur. Si Luna minuente seris, tennes & aciores habebis: si crescente, robustas & saporis humecti, domito accremento. Caterum, illud nec ignoran-

ignorandum, nec prætereundum censeo, quòd in omni ceparum genere, oblonga acrior esse solet quàm rotunda: & rufa, quàm candida: ad hæc sicca, quàm viridis, & cruda quàm cocta: necnon recens, quàm sale condita, aut elixa. Lōgè autem maiores habebis, si cum translationi locus est, deponantur in terra viginti diebus antè subacta, & tantisper reficcata, dum omnis humor exhauriatur, ex sententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, si detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui asserunt illarū semina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegisse videtur: nā anetho id ascribit, & non cepis. Quarū semina, si ritè voles excipere, & opportunè legere, cūm virentes illæ caulem agere cœperint, humilibus cæteriolis, vt docet Columella, stylorum rigorem conseruabis, scapōsque leuibz adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati prosternentur, deturbatisque scaporum cacuminibus, totum semen excutietur. Quod non antè legendum est, quàm nigrum colorem præ se ferat: sicuti post Græcos, & Columellā tradidit Palladius. Incorruptè autem diu vigeant cepæ, vt adnotauit idem Sotio, si in calidam aquam, vel, vt Plinio placet, salsam & tepidam immergantur, deinde insolentur donec penitus siccescant, hordeaceisq; paleis recondantur, ac ita reponantur, vt nulla ex parte sese contingant. Nostrates fumo & foculo expositas suspendunt, ac idem assequuntur. Quod priscis,

*Quomodo
maxima &
amplissima
fiat cepa.*

Semina ceparū ab auibus non attingi: & quando legēda sint.

*Quomodo
incorrupte
seruentur
cepa.*

*Quomodo
ceparum ca-
put in por-
ticosum ma-
gnitudinem
extenderet.*

*Cepas diu
in aëre vi-
uere, & ibi-
dē quando-
que florere.*

*Nuces ad-
uersari ce-
pis, & cur
iuxta coro-
narias her-
bas serantur.*

vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentosam magnitudinem in caput extubera-
re voles, semen illarum seminibus cucurbitæ in-
cludes, & cum fimo optimo terræ diligēter sub-
actæ committes. In eandem magnitudinem etiā
luxuriabunt, si effossa in circuitu terra, illorum
capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradi-
centur, vt in porto scripsimus. Idem etiam obti-
nebis, si caput cepæ perforaueris, & in illud cu-
curbitulæ semen immiseris, ac terræ vtrūque re-
miseris. Sed hoc loco non putauī omittendum,
quod si ceparū semina opportunè seminaueris,
in caput quidē crescēt, sed minus seminis reddēt.
Si verò capitula seueris, inarescēt cepeta, vel vt a-
liis placet, capita, & in caulē rotūdabūtur. His ad-
do, quod solo erutæ & humi iacētes cepæ, aut la-
quearibus appēse, diutius in aëre viuūt: imò verò,
si Aristoteli credimus, solstitio, vt pulegiū, & alia
pleraq; ibidē florent: quasi ancipitis sint vitæ, mo-
dò ex terra, modò ex aëre nutrimentū capeffen-
tes. Sed facilè extra terrā germinant, & humoris
illectu gestiunt: verū actō coliculo flaccescūt.
Quibus Plinius nuces aduersari, & cepaceum sa-
porem lenire scripsit. Audio multos iuxta coro-
narias herbas, cepas & allia serere, ad excitandam
conciliandamque odoris suauitatem: idque ex
Plinij & veterum consilio non vsquequaque
aspernando. Verumenimverò, hoc loco valdē
admirandum occurrit, quod cepa sola olerum o-
mnium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non
sentit: habētque augendi & minuendi vires illi
contrarias. Nam reuirescit & regerminat de-
cente

dente ac fenefcente Luna: inarefcit verò ac mar-
 cefcit eadem adolefcente. Ex quo Pelufioræ Æ-
 gyptij facerdotes cepas religiofè cibus abdicabât.
 Cùm ergo fruges, herbæ, arbores & animalia fy-
 deris huius damna & incrementa fentiant, fola
 cepa viciffitudines nouit aduerfas. Huius condi-
 turam ad hyemē fic parabat Columella. Cepam,
 vel afcaloniam (quibus communia funt omnia)
 quæ non fructificauit, nec foboles habuit adhæ-
 rentes, eligebat, & in fole priùs ficcata, deinde
 in vmbra refrigerata, fubftrato thymo vel cu-
 nila, in fidelia componebat: & infufo iure, quod
 erat aceti partium trium, & vnus murie, falcicu-
 lum cunilæ fuperponebat, ita vt cepa deprime-
 retur. Quæ cùm ius ebiberat, fimili miftura vas
 replebat, & loco idoneo, vfui feruandum repo-
 nebat. Hoc, licet puerile, non omittam, quia à
 Cardano viro docto adnotatum. Literæ fucco
 cepearum deductæ & formatae planè inuifibiles
 funt: quæ tum demum fe prodent, cùm papyrus
 aut res alia in fcripta, exalfacta fuerit & igni ad-
 mota.

*Cepa olerū
fola, Luna
viciffitudi-
nes nouit
aduerfas.*

*Ceparū cō-
ditura ad
hyemem.*

Radicis feu raphani cura, auxilia, & fecreta.

Caput XI.

SATIVVS raphanus, altifve radix, notior eft
 Squàm vt hîc à me explicari debeat: nam pleri-
 quæ omnes, cùm diuites, tum pauperes, vrbani &
 agreftes, dum cibi faftidio vrgentur, edendi ap-
 petentiam ea radice excitant: illam in taleolas vel
 orbiculos digerentes, & aqua ac fale imbuentes.

*Raphanū
laffam ap-
petentiā eri-
gere, & eius
vfus.
Raphani
cultus &
terra.*

*Quomodo
& quando
seri debeat
raphanus.*

*Raphani
Gallica no-
mina.
Frigoris im-
pauissim⁹
raphanus.*

*Frigore ra-
phan⁹ dul-
cescere.*

Cuius talis debet esse cura, Columella autore, vt terra stercoreata & subacta eius semen obruatur: atque vbi incrementum aliquod radix admiserit, subinde exaggeranda est terra. Nam si nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungosa, vt tradit Plinius, qui terram solutā & humidam illi præscribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli statu nebuloso gaudere: præterea quod seri debet spatiis grandibus & altè foliis post nouam pluuiam, nisi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod factum est, statim debet operiri leui sarculo, nec est ingerendum aut iniciendum latamen (quam aliter Columella) sed paleæ, vt postea dicemus. Vulgus Gallicum Rauē, & Reforum aut Raphum nuncupare solet. Sauiēte hyeme rarior est apud nos huius cultura: nam frigorū est impatientissimus raphanus, qui violatus gelidiis aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere scribit, vt quandoque visus sit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Aristomachus hyeme folia detrahi iubet, eaque ne lacunæ stagnerent accumulare: nam ita in æstatem grandescet radix. Vt vt fuerit, certum est frigoribus crescere ac dulcescere, vti rapa, siquidem durare possit: frigus enim incrementum in radices non folia conuertit: & si illas tum lignescere apud multos, Theophrastus prodir. Raphanus iucundior esse solet, ac palato gratior detractis foliis antè quàm decaulescat planta, vt Plinius adnotauit. Folium autem quò leuius erit, eò suauiore & mitio-

mitiorem præbebit radicem: quæ falsugine amaritudinem, si quæ insit, prorsus exuet. Ex quo falsis ali scripsit Plinius, talibusque aquis irrigari præcepit. Ægyptij nitro conspergunt, ut sit suauitate commendabilior radix: quæ cortice & cartilagine constat: adhæc sapore in multis acuto, sed tamen grato: cuius pars cum extra terram emerfit, dura fit, ut diximus, & fungosa, nisi circumobruatur. Fœminini generis esse existimantur raphani qui minus sunt acres, & folia habent leuiora ac iucundè virentia, ut scripsit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini consilio, semina mulso, vel passerum vuarum succo, aut saccharata aqua biduo præmacerare debes, & siccata terræ committere. Si maiores fieri peroptas, sublati foliis omnibus solo caule tenui dimisso, terra sæpè operies, ut idem admonet Palladius. Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo adacto fiat cauernula quæ palea insternatur sex digitorum altitudine, deinde semen raphani firmo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad scrobis magnitudinem excrescet. Verum enim uero quia ab agrestibus pulcibus infestantur plurimum raphani, ne illis noceant remedium est, autore Theophrasto, eruum interserere. Ne verò nascantur, nulla suo sæculo reperta fuisse auxilia arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Cæterum hîc prætereûdum non duxi, quòd raphanis amaritudo inest pro corticis crassitudine, ut tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere scribit, quòd illos atterant. Sed hoc loco in mentem mihi venit secretum multo argento

*Raphanum
falsis aquis
gaudere, &
illis amari-
tudinem
exuere.*

*Quomodo
fiant dulces
raphani.*

*Quomodo
fiant maiores
raphani.*

*Raphanum
ab agrestibus
pulcibus infesta-
ri, cum apto
remedio.*

*Raphanum
dentibus no-
cere, & cor-
rupta uina
emendare.*

*Pulchra &
notata di-
gna.*

*Raphano
esse odium
perniciæ
cum vite.*

*Raphanum
in summo
honore fuisse
se apud pri-
scos.*

cœnopolis comparandum, quod gratis ac libenter illis impertiam. Si raphani particulæ filo traiectæ, vt eximi possint, dolio vini immergantur, fœtorem omnem ac graueolentiam (si quæ insit) adhæc acorem in se recipient ac contrahent. Sed ne ibi tabescant & vitium trahât, confestim eximere oportebit: & si opus fuerit, recôtes immittere. Quod monuisse, multis profuturum mihi polliceor: tamen si ad nostrum vinorum Enchiridion & secreta id transferri poterat. Est sanè miraculum summè admirabile, quòd raphano pernicialia sint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno, Athenço, & Palladio diligenter adnotata: eaque adeò infensa (vt in braslica ostendimus) quòd si iuxtà serantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia: imò verò si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Androcides medicinam cōtra ebrietatem esse dixit raphanū, quem vetus Græcia apertè cum braslica confudit, sicuti in historia braslicæ ostēdimus. Vnde mirum esse non debet, si inuicem communia habeant multa. Fuit sanè apud priscos in tâto honore raphanus, vt Moschion Græcus de eius laudibus vnum scripserit volumen. In quo illum cæteris cibis in Græcia vsque adeò prælatum fuisse tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo. Quod quatuor versiculis Eobanus Hessius doctè, vt omnia, adnotauit, de raphano ad hûc scribens modum.

Fabula narratur sacros ab Apolline Delphos,

Omni-

Omnibus hunc aliis præposuisse cibis.

Ex auro ut raphanum facerent, pondere betam

Argenti, plumbum rapa fuisse putant.

Sed ne obsecro omittamus quòd ebora perbel-
lè expolire fertur, & salis cumulos in aqueâ sal-
fuginem transmutare & redigere, si illis consepe-
liatur. Festinans ad finem penè omiseram (quod
in initio dictum oportuerat) raphanum transplan-
tatione acrimoniam deponere, & summam gra-
tiam in cortice habere, modò recēs fuerit & non
inueteratus: idcirco multi exemplo parum imi-
tabili, illum edendo temerè à corpore deradunt.
Ceterum, ne quid dissimulem quod vel legerim,
vel audiuerim, vel obseruauerim, non tacebo
quòd ex raphano acetum sic fieri posse ostendit
Petrus Crescentius in suo de Agricultura opere.
Radices raphani, inquit, siccato & in puluerem
redigito, deinde in vas quod vinum habeat infun-
dito, misceto, ac dies aliquot quiescere finito, tū
demum eximito, & acetum tibi comparabis ra-
phanatū, ad renum calculos atterendos & detur-
bādos, aliāque multa summopere vtile. Sed hæc
extra olitorium institutum nostrum, quòd sit, ut
alia persequar.

*Raphanum
ebora pols-
re, & saltem
diluare.*

*Acetum ra-
phanatum
nephreticis
calculosis
summe vti-
le.*

HERBACEI FRUCTVS

ESCVLENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & secreta. Cap. XII.

DE internis fœtibus hortorum, nimirum ra-
dicibus, hætenus sit scriptum: nunc demum

Cucurbitarum differentie. & natura.

Cucurbita sublimitatis auida.

Quantum terra cucurbitis apta, & quod humore inueniunt.

Quomodo fiant longe cucurbitae: adhuc vasa & crassa.

agendum de his qui supra terram faciunt, vel haud ita procul, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitae primas sibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videri aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, vel in orbem intumescere. Priores suum nomen retinent, postremae citruli aut tursicae cucurbitae dici solent: erumpuntque omnes plurimum post sextum, septimumve diem a saturo: reptantibus flagellis & capreolis dum adolescunt, eeu cirrhis quibusdam & capillamentis, altè scandunt, naturam sublimitatis avidam, sed absque admitticulis stare nequeunt, leui umbra cameras, testudines ac pergulas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerumque enormis. Amant solum pingue, humidum, stercoreatum & solutum, ut scribit Palladius. Quibus si copia aquae adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimum iuuantur: licet reperiantur, quae sine multa rigatione conualescant, & hinc iucundioris gustus fructum praebent. Si sicco fuerint commissae solo, fictilia aquae plena iuxta ponenda erunt: inditis fasciis, quae perpetim humorem stillent. Quod auxilium maximè proderit per aristas & squallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores esse solent, & esculentae merci, cucurbitariove foro aptiores. Quas si tibi comparare voles, ex Columellae, Plinij & Palladij consilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitae sumpta, recto cacumine seres, stercoreabis ac rigabis. Si vastioris incrementi

menti optas, de medio ventre extractum semen, inuerso cacumine telluri depone. Tales, vbi inauerint, cadorum vices supplebunt ad vina, olea aut grana condēda: quod aluo capaciore plus ceteris intumeant. Quare peregrè proficiscentes, illis carne, semine, & chartilagineis membranulis priùs exinanitis, vrceorum loco vti solent: vinū vel aquam infundentes, quibus se ab excruciente fiti, & itineris molestia, opportunè vindicēt, col-lapsasque ex fatigatione vires acturum reparent. Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina quæ in fundo latitant, inuersis cacuminibus terræ mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, curabis origani ramulos iuxtà pangendo. Nam vel insidentes enecabunt, vel nouos creari non patientur, sicuti Græca Quintilliorum testantur Georgica. Ex quibus etiam quæ sequūtur tibi libenter deprompsimus. Nascetur absque vlllo semine cucurbira, vti etiam cucumis, si spargēdum semen, triduum antè, sesamino oleo, vel sabino, vt legit Palladius, maceretur: aut herbę succo imbuatur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis verò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, si vitium more, sarmentum primum aut virgultum ita defodiatur, vt solum eius caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit, repetendum erit, & tertio, si opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnascuntur propagines, super terram extantes refecētur: seruatō duntaxat eo sarmento & virgulto quod postremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus absque intestinis semini-

*Cadi viato
rij ex cucur
bitis.*

*Quomodo
late & am-
ple fiāt cu-
curbita: &
à pulicibus
liberentur.*

*Quomodo
nascatur cu-
curbita abs-
que vlllo se-
mine, &
isē cucumis.*

*Quomodo
fiat præcox
cucurbita,
& item cu-
cumis.*

*Artificiosa
immensio.*

*Quomodo
forma va-
ria & cha-
racteres cu-
curbite aut
cumeri im-
primantur.*

bus creabûr, solis cartilaginibus contêræ. Quod si huius, & illius, præmaturos ac præcoces fructus habere voles, ex eorundem Quintilliorum doctrina, ineunte vere terram cribro excretam, fictilibus aut cophinis inutilibus impones, mistoque stercore, modicum præbebis humorem: deinde calidis diebus & insolatis, vel imbrem leuem spargētibus, sub dio statues, & Solis occasu ad tectum referes: idque tandiu facies dum frigora, tempestates & gelicidia discutiētur. Postea cum primum opportunitas vocabit, totos cophinos & fictilia labro tenus in terram subactam & excultam demittes, ac reliquam diligentiam impendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcoce fructum habebis. Res eadem facilius & minore cum temporis, tum laboris, impendio fiet, si luxuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticulas putaueris: nam sic fortus suos celerius edent. Si formas varias & characteres diuersos in cucurbita vel cucumere repræsentari desideras, florem vel primum vtriusque rudimentum, vti erit in sua vite, in effigiato, vt voles, intus fictili aut cōceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qualem vultum impressa figura præstabit, talem cucurbita vel cucumis præferet. Tam enim nouæ formæ vtrunque est auidum, vt vasis cui indideris, æmula facie imaginem repræsentet: quemadmodum in Quintilliorum Georgicis adnotatum reperi. Quod Gargilio Martiali cur ascribat Palladius, non video. Itaque qua cogentur forma cucurbita & cucumis, eadem crescent: vt scribit Hippocr. noster in lib. de seminis genitalis natu-

ra:plerūque sub draconis intorti imagine, vt tradit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri contēdis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum viticularum capitibus fistulæ aut arundini inferere, cui prius omnes nodos perforaueris, ibi in prodigiosam longitudinem procedere animaduertes. Nam quod latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine pensabitur: adeo vt libertate pensili concessa, Plinio visa sit cucurbita nouem pedum longitudinem coæquasse. Nec ignorandū quod quæ postea nascuntur ex istarum semine, longitudinem eandem absque vllō mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens vasculum, aquam quinque vel sex digitorum intervallo, pendētibz cucurbitis subieceris. Nam ante posterum diem ad aquam, veluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis verò sua aqua vasis, decuruabuntur, ac inflectentur: vsque adeo humore gaudent, & siccitates refugiūt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam insensē oderunt, vt scribit Plinius, quod si loco aquæ illis subiiciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minùs id possunt, sese intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte vna deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum, admonet, ne ad cucurbitariū, cucumerariūve, mulier accedat, vel quam minimè admittatur: nam contactu eius languescunt virentium incrementa. Quæ si in menstruis fuerit, visu quoq; suo tenet-

*Quomodo
siant longa
& angusta
cucurbite.*

*Cucurbita
longa pedes
nouem.*

*Modus ali
comparandi
longas & an
gustas cucur
bitas.*

*Oleū cucur
bitis summè
inimicum.*

*Mulieres ad
cucurbita-
ria accedere
non debere,
nec item ad
cucumeta-
ria.*

los fortis necabit : aut infuaues, vel tabidos reddet. Seminibus destinatae cucurbitae, ad hyemem usque in sua vite pēdere debent, vt tradit Pallad, ex qua sublatæ, vel Sole, vel fumo siccabuntur: alioquin semina marcote putri confecta vitiabū-

*Quomodo
diu recentes
durabūt cu-
cumbitæ &
cucumeres.*

tur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres, si in albi vini fecem non peruersam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis vita, vigōrque longo tempore permanebit, vt Quintilliorum Georgica fidem faciunt, si in cadis paucum acētū continentibus, ita sublimes pendeāt,

*Oppicanda
esse vasa a-
cetum conti-
nentia.*

vt acetum nullo modo contingant. Verū, oppicanda erunt vasa quæ huic negotio destinabūtur, ne foras acetum vaporēt, natura alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi ministrabit. Quas si voles, etiam seruabis, si dum tenerescunt incideris, & feruēfactam aquam affuderis, totāque noctem, sub dio perfrigeraueris, & postea in acri muria cōposueris, sic in alios prouentus egregiè custodies. Hoc loco mihi in mentem sanè quā opportunè venit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas suos, quod Ianuario mense virides cucurbitæ in escam oblatae fuissent, peculiaris succi non immemores, & natiuum saporem retinētes. Quod olitorum studio, qui artem hanc percallebant, referendum omnino putabant. Erant autem, vt scribit, à salgamariis qui hortenses condituras profitentur, asseruatae. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docue-

*Pulchra hi-
storiade hye-
malibus A-
thenas cu-
cumbitis.*

runt,

runt,iubentes cucurbitas in aëre priùs siccatas,& funiculo transfixas,fumo appendi,vt refertas iis ollas,per hyemem ociosa seruitia sorberent.Hodie per hyernos menseis omnes,laquearibus & tabularis edium appensæ, virides & cibis non ingratae, à nostratibus vbique custodiuntur, maxime quæ citruli nuncupantur, vulgaribus longè duriores, & proinde corruptionis labem tam facile & repente nec agnoscentes, nec sentientes. Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq; , si illarum semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum est formula, seminaueris. Et cum insipida sit cucurbita, quo voles sapore & odore illam facile imbuiere potes, si semina antequàm terræ committantur, in eo præmaceres:hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem prorsus absque vlla arte, si dum coquitur, quem volueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum sunt genere, quæ Græci ἀποία vocant, hoc est, qualitatis omnis expertia. Latini insipida & fatua nuncupant, quemadmodum in bera adnotauimus. Hic ferè omiseram, quòd cucurbitæ vni fructuum omnium qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit: præterea, quòd cucurbita in ossium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor est Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem

*Quomodo
seruetur ho
die apud
nos cucur
bitæ.*

*Quomodo
fiat purga
toria cucur
bitæ & fru
ctus alijs.*

*Cucurbita
& itē cu
cumis quo
modo sapa
re & odore
quemuis su
scipiant.*

mihi suspectam relinquit : adde quòd incertum facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

*Antiquos
cucurbitas
cum cucu-
meribus cõ-
fuisse.*

*Pulchra &
notata di-
gna.*

*Quomodo
feminandi*

ANTEQUAM hîc de cucumeribus qui carti-
laginei sunt generis aliquid scribam, pauca
præfabor. Proximo capite secreta multa cucur-
bitis & cucumeribus communia, in medium ar-
tuli, Aphros & Græcos geoponicos sequutus.
Qui, quantum equidem sentio, cucurbitas cum
cucumeribus quadam naturæ cognatione con-
fuderunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus
Atheniensis, libro quem de oleribus condidit,
cucurbitam vocavit Indicû cucumerem. Et Me-
nodoros Erasistrati sectator duplicem eam fecit.
Vnam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis est: &
alteram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Helle-
pontij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt:
rotundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventro-
sum illud instrumentum, quo corporibus affixo,
vel spiritu, vel leni scarificatu sanguis elici solet,
Græci medici sicyn & sicyn à cucumere, Latini
verò diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam
dixerunt: vulgus ventosam nominat, aptius for-
tasse ventrosam. Ex his liquidò cõstat, rerum no-
mina & proprietates plerunque ab autoribus
confundi. Quapropter mirari defines, si multa
cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, pri-
scos sequuti, communia fecerimus: quæ hîc non
sumus scripturi, formidantes tẽdium ex iteratio-
ne gignere. His positis, ad rem venio. Cucume-
res,

res, Palladio autore, fulcis rarè factis feminandi sunt: altitudine sesquipedali, latitudine verò pedum trium. Sed inter fulcos spatiū pedum octo relinquendum est, vt liberè possint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, quòd herbis plurimùm iuuentur. Serpunt sarmentis, ac vitilibus praelongis, vitis modo, sese in ramos diffundunt: quos ob caulis infirmitatem humi dispergunt, nisi adminiculum propiùs obiciatur, cui caduci incumbant. Die sexto vel septimo post satum emicant, quibus si copia aquæ adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimùm iuantur, perinde atque cucurbitæ, sicuti nunc nuper scripsimus: hyemem tamen & frigora summè perhorrent. Quorum semina si biduo ante sationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel mulso, vt Plinius, aut aqua mellita, vel saccharata præmacerentur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, & iucundissimos, cum sapore, tum aspectu, vt adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon, post vtrunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus subscribit experientia. Præcoces & præmaturos, imò verò anno toto qui volet habere, præcedens cucurbitarum caput consulat: & quod ibi fuit omissum de ficitilibus & cophinis, vasisque aliis, præsentī admonitione refarciat: nimirum, quòd rotulæ illis subiici possunt, vt minore labore pefiles ipsorum horti, cū opus fuerit, foras producantur, & rursus intra tecta reducātur. Possunt etiam specularibus vestiri, vt spirantibus ventis, & vigente frigido cœli statu, Soli absque iniuria

*Extraclā-
di cucumē-
res.*

*Infirma
caduca cu-
cumerū na-
tura.*

*Quomodo
fiant dulces
cucumeres
& iucun-
dissimi.*

*Quomodo
præcoces, &
præmaturo
fiant.*

*Pulchrum
artificium.*

exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira voluptate illi expertus: quemadmodum post Columellam, posteritatis memorię mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam cõfici apud Ægyptiæ gentis Dolum Mendesium, autor est Columella. Aprico, inquit, & stercoreoso loco, alternis ordinibus ferulas, alternis verò rubos confita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis, vel rubi, vel ferulæ, medullis, sterCUS immittere: atque ita semina cucumeris inserere, quæ scilicet incremento suo, rubis & ferulis coëant. Nam ita non sua, sed quasi materna radice alëtur: nascunturque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonēs Columellam suum hic commentum prodidisse: & si autorem producat. Sed Plinium ipsum audire præstabit: Columella, inquit, suum tradit commētum, vt toto anno contingāt cucumeres: fruticem rubi quàm vastissimum in apricum locum iubet transferre & recidere, duū digitorū relicta stirpe circa vernum æquinoctium, ita in medulla rubi, semine cucumeris insito, terra minuta, fimōq; circūaggeratas resistere frigori radices. Vt vt fuerit, Plinio cum Columella hac in re malè conuenire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt interpretatus est, & ex Columella transcripsit Palladius: sed in his distingue solum & cœlum. Si longos & teneros habere desideras, adhuc sine semine, &

*Alia via est
modus accer-
lerandorū
cucumerū.*

*Summè ad-
uertēda &
et seruāda.*

ne, & qua volueris effigie formatos, necnon recentes tota hyeme, ad præcedens caput recurre. Vnum tamen ibi omisſum hîc non tacebo, nempe quòd priſci ſalgamarij cucurbitas & cucumeres ſale, aceto, fœniculo & ſampſucho cõdire ſolebant. Sunt qui virides ſeruari dicunt, trito ſinapi cum aceto. Plinius in ſcrobe, opaco loco arena ſubſtrato illos componit, fœnõque ſicco & terra operit. Athenæus plenilunio in horris maxime gliſcere, & manifeſtum incremētum capere tradit: necnon more echinorum marinorum impleri: quod aquei humoris ſumum eſt argumentum. Athenæo ſuffragatur Plinius, additque quoties cœlum tonat, velut timore perterritos conuerti & tabeſcere. Sed memorabile illud eſt, quòd à mulis cucumeres ſummo perè experuntur, mira oleris huius voluptate illecti, cuius odorem vel eminus ſentiunt. Quare munienda ſunt cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulētur, ac proterāt. Memorabilius & illud, quòd in Grecis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter probatum audiui: quid illud, inquires? Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur, & quaſi condormiſcāt, ſtatim ſanabitur: nam febrilis calor omnis in illos tranſibit. Penè omiferam quòd ſi parum aquoſos habere libuerit cucumeres, vbi ſcrobem foderis in quem illos depoſiturus es, dimidium altitudinis eius, paleis aut ſarmētis implere debes, & terra aggeſta, abſque irrigatione reliquum abſoluere. Megarenſes eteſus ventis ſpirātibus, cucurbitis, cucumeribus

*Quomodo
olim cõdire-
bantur cu-
cumeres.*

*Cucumeres
lunari deſu-
uo ſubiecti.*

*Munienda
cucumera-
ria aduer-
ſus mulos.*

*Notãda pro
febricitan-
tibus infan-
tibus.*

*Quomodo
parãdi ſint
cucumeres
parum a-
quoſi.*

*Quomodo
fiat purga-
torij cucu-
meris.*

& peponibus puluerem sarculo concitabant, vt fructus molliores & sine rigatione dulciores fierent. Si radices agrestis cucumeris rufas, aut rhabbarum, agaricum, cnicum, vel quid simile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plātulas cucumerarias huius liquoris haustu satiaueris, ventris purgationem ab his sollicitabis. Quæ validior erit, si dum radices sua fundunt germina, circumfossis & ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamēti simplicis portionem adieceris. Hoc postremū esto: Matron suis carminibus, vt est apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quasi terræ suauitatem.

*Cucumis
terra filius
& iuani-
tas.*

Peponum, Melonum, ac Melopeponum cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

Pepones cucumerū generi olim ascripti.

Forma peponum, melopeponum, & melonū.

PAUCA de peponibus & aliis hīc scribā, quòd cucumerum generi, priscis rei rusticæ doctōribus Græcis & Latinis contribuantur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse visum est. Qui duo postremi figura tātum & quantitate inter se dissident. Nam cū magnitudine excessere, pepones vocantur: dum verò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomēclatura, melopepones sunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorū figura, ac si dicas pomeos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendēre non solent, vt scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatem præ se ferentes

ferentes, cū pediculus à corpore secernitur, & suavis odor ab umbilico nares ferit. Omnes rariùs sunt ferendi, ita vt semina inter se pedibus duobus distent, locis subactis, & areis diligenter

*Quomodo
feredi pepo-
nes.*

pastinatis: libertate enim gaudēt, qua vltro citro-que vagari possint: herbis præterea impensè iuuantur, vt cucumeres: quare sarculatione ac run-

catione parum indigent. Vite prælonga serpunt, flagellis hinc inde reptantibus: suntq; fructu car-

*Pulchra pe-
ponum de-
scriptio &
historia.*

tilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim striato, prominulis puluinorum toris, strigis, in

vertice & umbilico coëuntibus, ac ibidē stellatim decussatis: adhæc cute sunt aspera, & velut lenti-

ginibus occupata, sed carne intus suavi, & seminibus in vtero litatim digestis: Quæ si mulso, vel

lacte per triduum macerentur, & exsiccata, solo credatur, longè maiorem suauitatem contrahēt

*Quomodo
suauissimi
fiant pepo-
nes.*

pepones qui inde nascentur, ac palato gratiores erunt. Odorati fiēt, si semina diebus multis inter

rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantentur: aut rosacea aqua vel alio odorato liquore imbuantur, & vt dictum est, terræ committan-

*Quomodo
odorati fiāt
pepones, à
quibus ar-
cendi feles.*

tur. Autor est Florentinus in suis de agricultura Græcis præceptionibus, & post illum Palladius.

Hic non est omittendū, quod à felibus pepones, vt etiam melones, summè expetuntur & auide,

quare à peponariis & melonariis sunt arcēdi. Reliqua ex cucurbitarū & cucumerum secretis erūt

*Autori mo-
lestæ repeti-
tio.*

petenda: cū quibus multa, vt præmonuimus, cōmunia agnoscunt fructus isti. Quare si præcoces,

si amplos, si effigiatos, si absque vilo semine tibi comparare cupis, præcedēs cucurbitarum caput,

si videtur, consule. Pene præterieram quòd melonis aut peponis frustulum ollæ iniectum ce-
rem carniū cocturam iuuare fertur : non secus
quàm vrticæ vel sinapis semen, aut fici furculus,
vt suis dicemus locis.

*Cinara seu hortensis cardui cura, auxilia, & se-
creta. Cap. XV.*

CINARAM esse è carduorum genere, nemo
nescit herbarius. Ex quo altilis & hortensis
carduus etiam dici solet. Nam cultus mangonio,
*Quomodo carduus ex agris in hortos transi-
rit.* domita feritate in hortis mansueuit, ac in his ha-
bitare didicit: nescio qua gulæ audacia, quæ terræ
portenta in gancam & luxū vertit, à quadrupe-
dibus plerunque neglecta: vsque adeò ventris &
Veneris desideriis obsonantur homines. Est itaq;
cinara, seu altilis carduus, plâta nemini hodie nō
cognita: quæ compactilibus spicis squammatim
coagmentatis constat. In quibus orbiculata, aut
*Cinara pul-
cherrima
descriptio.* pyramidalis facies exterior virefcit, interior verò
niueo cādore nitescit. Tota struētili nucleorum
serie, pineam nucem videtur exprimere: vnde &
strobilus plerisq; dicitur. Nulli sunt hodie horti,
qui hac plâta longè & latè non pubescant ac syl-
uescant: aded vt opipara nulla sit mensa absque
echinato hoc cibo, modò anni tempus illū con-
cedat. Vulgus Gallorū alricocalum nuncupat, ab
*Vnde cina-
ra nobis al-
tricolam di-
catur.* articulo Arabū al, & cocalos, qui Hippocrati, Ga-
leno teste, nucleus est pineæ nucis: cuius imagi-
nem refert cinara, vt paulò antè diximus. Terram
stercorata & solutā diligit: quamuis in pingui
solo

solo melius possit prouenire, vt tradit Palladius. *Terra cinara apta, & quomodo feri debeat.*
 Qui etiam præcipit semina cinaræ crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigarique frequenter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fructū ac pleniorē educabūt, vt Varroni Græco visum est. Cum verò plantæ adoleuerint, herbis assiduè liberari ac expurgari debebunt: multoque cinere, si Columellam audire volumus, stercorari. Nam id genus stercoris, huic oleri aptissimum esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis placet. Cauendum autem erit, ne semina inuersa pangantur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, vt Palladius asserit. *Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.*
 Qui ex Afrorum & Græcorum placitis etiam tradit, nullis spinis illas horrescere, quæ seminū cacumina ante sationem fracta, vel lapidis attritu retusa habuerint. *Quomodo fiat cinara nullis horrens spinis.* Quod etiam multi affirmant contingere, si in lactucæ radicem decorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula semina, singulis indita particulis obruantur, & quo dictū est modo, plantentur. Suaues & odoratas habebis, si semina in odorato liquore aliquo, aut succo tri-duum præmaceraueris, & siccata terræ commiseris: nam saporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebūt, si illa cum lauri foliis maceraueris, aut in lauream baccam intruseris, & ita plantaueris. Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, si semina in lacte, melle, aut aqua saccharata, vel vino a-

Quomodo fiant odorata cinara.

Quomodo fiant cinara dulces.

romatite maduerint, & siccata tellurem intraue-
rint. Nonnulli sub autumnii finem, vel hyeme in-
eunte coliculos & folia humo obruunt, vt can-
dorem asciscant, & amaritudinem exuât, sintque
inter hybernos cibos gratiores: nostrates (nisi
fallor) cardas solent appellare. Cæterum, hoc lo-
co tacendum non existimo, quod singulis annis
stolones à codice sunt euellendi: ne matres fati-
gentur, & soboles per alia spacia distribuuntur.
Tanta enim est huius plantæ fecunditas, vt pro-
pagines colibus auulsas & humi depactas, com-
prehendere narrent, sæpeq; anno eodem & co-
lem & echinum producere. Græcæ agriculturæ
magistri, mucrone falcis diducta terra, cum ali-
qua parte radices illos eruunt, ac solo bene suba-
cto, & vetere fimo saturato committunt: iugi-
térque, vbi æstus fuerit, irrigant: donec plantaria
solida sibi iecerint fundamenta. Ex horum sylua
quotquot ad semina seruare voluerimus, pullis
omnibus liberabimus, vt loquitur Palladius, ac
testa, aut cortice supertegemus. Nam semina vel
Sole vel imbribus vitari solent, suoque effera
ingenio perire. Quæ si vel exucta Solibus, vel
imbrium aspergine rancida solo credantur, suo
cardueta decoquent olitori. Qui hîc mihi mo-
nendus est, cinaræ radices à muribus summè ex-
peti: quarum voluptate semel illecti, turmatim,
vel è longinquo accurrunt: sicuti in suis agricul-
turæ selectis præceptionibus adnotauit Varro
Græcus: sed non absque auxilio & remedio. Tra-
dit enim insultantem illorum aciem, lana radici-
bus obuoluta arceri, aut stercore suillo, vel cine-

*Summa &
inducibilis
cinara fe-
cunditas.*

*Quomodo
seruanda &
parada ci-
nara semi-
na.*

*Radices ci-
nara à mu-
ribus valde
expeti, &
quomodo
ab illis ar-
ceantur.*

re ficulneo eisdem apposito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infensæ ac inimicæ: adeò vt crebrò illarum defossu & cuniculatione, carduetis ac cinareta ruinâ irreparabilem senserint. Prodest eam in rem mediis carduetis catos frequentes habere ac educare, aut mustellas ibidem mansuefacere. Sunt qui in solido & sicco solo cinaras pangant, ne terra ab hisce infestis animalibus facile perforetur. Auxilia qui volet alia, sese conferat ad ea quæ primo libro scripsimus. Hic omisum nolum, quòd cinaræ folia qui ederint, quidquid lingua attigerint (etiam horis aliquot post) illis amarum censebitur. Qua ex re insignes vires ad multa, non secus quàm carduus benedictus, habere fertur cinara, tam in foliis, quàm fructu & semine: in quam rem consule Alexikepû, hoc est, medicû & auxiliarem Hortum nostrum. Postremû id esto. Cinaræ folia lectulis respersa, vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt, vel enecât. Res & factu & paratu facilis, ac grata admodum quamplurimis, qui huiuscemodi olida & molesta animalcula ferre non possunt.

Talpa carduetis infensa, quomodo expugnetur.

FLORES AC PLANTÆ hortorum odoratæ, & contrâ.

Rosarum cura, auxilia, & secreta, Cap. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: in quorum albo quia rosæ floris ac odoris raro priuilegio nobilitatur, & aspectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta cense-

Rosæ hortorum ornamenta.

tur, idcirco de illis primo loco dicendū mihi proposui. Rosarum multa habentur genera, in quibus frequentissimæ nobis sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, vulgo incarnata nuncupatæ. Præstantissimæ sunt, quæ puniceo colore rubent: proxima laus his quæ in rufum caducant. Vilissimæ omnium iudicantur albicantes. In quarum tamen genere odoratissimas excipimus, quæ moschatæ & Damascenæ dici solent, diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt cuiuscunque sint generis, pinguibus aut argillosis locis, nec item riguis, contentæ rarissimæ: propriæque ruderatum amant agrum, ut scribit Plinius, voluntque virgulto pangi, scrobibus brevissimis, aut sulco, ut tradit Pallad. Quâquam semine etiâ

Locum & ager rosarum cõmodus.

Quid semine in rosa.

provenire possunt, sed tardissimè. Quod vnum nequaquam esse putabis medium in rosa flosculum coloris aurei, sed quòd baccæ nutriunt in brevissimi pyri similitudinem tornatæ: quas per æstatem seminibus turgentes, quis non videt: quis, nisi fortassè alter fuerit Tyresias, non obseruat, coralli modo per autumnum horrentia spinis rosaria variè illustrare? Fodi debet altius rosæta quàm

Quomodo tractari debet rosaria

fruges, & leuius quàm vites: idque annis omnibus, non omissa interputatione: quæ Martio mense aggredienda est, pro cœli & soli conditione: hoc enim modo excultum rosetum, longo perennabit tempore. Quod si antiquatum fuerit, eadem

Rosaria optimè prout vitione, recisione, et traslacione.

etiam anni tempestate circumsodietur, aridæque superfluitas omnis præcideretur: & quæ rara erunt, ducta virgarum propagine reparabuntur, ex Palladij consilio. Plinius vitione ac recisione, rosa-

ria quæque summè proficere scribit, adhæc trāslatione, ocyssimèque prouenire tradit furculis quaternùm digitorum longitudine, & ampliore. Sūt qui integras plantas cum suis radicibus trāsferant. Alij palmares taleolas cum iisdem radicibus, sobolis modo, cubitali interuallo deponūt, & crebris irrigationibus ac stercore iuuant: nec non ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas rosis coronas iis simul adobruunt. Quòd si plantarum indigus fueris, & volueris à paucis virgultis copiosa gigni rosaria, ex Plinij & Palladij sententia, gemmanteis furculos quaternùm, vt diximus, digitorum, paulòve longiores, cum suis samentulis excidere debebis, & in modum propaginis sternere, ac stercoreatu rigationibusque tueri. Vbi annum attigerint, pedis spatio inter se disiunctos trāsferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris defoliationibus exhilarabis. Vita rosę non recisæ, nec adustæ, ad quinquennium durat, alioquin iuuenescit: ad cuius fragrantiam & iucunditatem, cœlum plurimùm conferre creditur. Vnde serenis diebus collecta, odoratiores esse solet: adhæc quæ nascitur in siccis, rudioris & gracilibus locis. Si odoratissimam facere voles, ex Græci Didymi consilio, hinc-inde allia conferes: nam quæ ex frigiditate languescunt, calore exacui solent: Si præcocem, duobus palmis in gyrum effodies, & calida aqua manè ac vesperti irrigabis. Sed id non antè aggrediendū multi arbitrantur, quàm germinare calix inceperit: quem eo artificio nonnulli euocare solent. Si mensibus omnibus rosam tibi comparaturus es, aurore co-

*Quomodo
ex paucis
virgultis co-
piosa fiant
rosaria.*

*Rosa vita
quinquen-
nium.*

*Quomodo
odorata &
præcox fiat
rosa.*

*Quomodo
mensibus om-
nibus rosa
cōparetur.*

Rosa præcox.

Quomodo virides feruntur rose ac recentei.

Modi varij seruandæ rosarum.

Quomodo fiat rosa scrotina, aut viridis.

Quomodo ex punicea rosa fiat candida.

dem Didymo, mensibus omnibus plantare, stercorare, & rigare debes. Verum id locum habere non potest in borealibus nostris regionibus: scus in calidis & temperatis. Præcoces rosas aliter tibi parabis, si cophinis aut fictilibus plantaueris, & eadem cura tractaueris, quâ præcoces cucurbitas ac cucumeres, vt suo diximus loco. Cæterum, nondû patefactas seruabis, vt scribit Palladius, si in fissam viridem cannâ calices immiseris, eamque leniter papyro, aut cortice circum ligaueris, & eo tempore excideris quo virides rosas habere volueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & vigor iisdem permanebit, si amurca ita immergantur, vt humor extet. Quidam ex Didymi præscripto, hordeum, dum adhuc in herba est, cum suis radicibus euulsum, in fictile non picatum demittunt: ibique rosas priusquam dehiscant, diligenter operiunt: viridescque quandiu volunt, ac si essent in rosario parente, custodiunt. Plerique viuentem hordei segetem pauimento sternunt, & rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geoponicos vbique admirabilis, tradit rosam in mali corticem posse inoculari, & malorum tempore sese proferre. Quæ res in aliis arboribus suum etiam locum fortasse agnoscet: perinde atque in veterano brassicæ caule & ilice, in quem si rosa inseratur, viridis euadet, sed inodora, vt scribit Albertus. Quæ res facilem viam præbet experienti, cum his quæ de punicea rosa circumferuntur, nimirum quod candida fiet, si sulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiscens cœperit euolui.

Sed

Sed de rosis hæc satis: quarum frutex rectè & appositè Cupidini dicatur: quem tota facie videtur repræsentare, quemadmodum scripsit Philostratus. Nam rosa semper recens ac iuuenis apparet in suo rosario, nec non blanda, ut Cupido: aureis præterea comatur capillis, ut ille: spinas pro iaculis gestans, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Addo, quòd sicuti rosam absque vulnere paucissimi assequuntur, ita Cupidine absque corporis, vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura, paucissimi potiuntur, nimirum quos æquus amavit Iupiter. Sed hæc extra hortensem philosophiam: ad quam potius refero, quòd flores tam rosacei quàm alij, in Sole, aut clibano, sublato pane adhuc calente, siccati, colorem, odorem ac vires magis retinent, quàm in umbra expositi, modò metam moræ non excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis existimare licebit.

Rosa ad Cupidinem collatio perpulchra.

Quomodo optime seruetur flores

Lilij cura, auxilia, & secreta. Cap. XVII.

LILIVM rosis nobilitate proximum esse scripsit Plinius, medióque earum prouentu incipere: cui florum excelitas de omnibus maior inest, interdum cubitorum trium: sed languida semper ceruice, & non sufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiæ præsefert: foliis ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus striatis, resupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui filo crocatis. A quibusdam ob nobilitatem flos re-

Lilij flores omnes excellant superat.

gius nuncupatur, & Iunonis rosa: nam ex eius lacte natus fertur, vt hoc tetraſticho doctè expreſſit Conrardus Geſnerus.

Dum puer Alcides diuæ vagus vbera ſuxit.

Iunonis, dulci preſſa ſopore fuit :

Ambroſiũque alto lac diſtillauit olympo

In terras. fuſum lilia pulchra dedit.

*Quomodo
ſiant purpurea
lilia.*

*Multa ſibi
Plinius aſcribit, quæ
ſunt antiquorum.*

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis eſt in lilio : nam vna radix bulbos ſæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cùm opportunum & tempeſtuum fuerit, exactè ſarriendos præcipit : idque ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, minorẽsque bulbos ſauciemus. Qui à matre ſubducti, atq; in alios ordines digeſti, noua liliata formare ſolent. Purpurea lilia monſtrificis, vt Plinius loquitur, hominum ingeniis, ſic fiũt. Iulio meſe ſcapi areſcentes colliguntur, & in fumo lilia ſuspenduntur: dein nudantibus ſe nodulis in fœce nigri vini, vel Græci, meſe Martio macerantur vt colorem imbibant: atque ita in ſcrobiculis ferũtur, heminis fœcis circumfuſis. Quod inuentum non Plinio, ſed Anatolio Græcorum geoponico eximio aſcribendũ cenſeo. Cuius verba è Græco in Latinũ conuerſa hunc habent ſenſum: Si lilia facere velis purpurea, dũ florèt, cauliculos eorũ decẽ, aut duodecim, cũ ſcapis in faſces vel ſcopas colligato, & in fumo ſuſpẽdito, vt radículas bulborum ſimilitudine inibi iaciant & remittant. Cũq; plãtandi tempus appeterit, in fœce nigri vini macerato, donec colorẽ purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim ſaturari fue-

ti fuerint. Mox scrobiculis fœce largiùs affusa depone, & purpureos liliorum flores habebis. Eodem rubros fieri affirmat Florentinus Græcus, si inter cortices aut micæ cinnabaris infundantur: hac tamen obseruatione, vt bulbi nullo modo vulnerentur. Qui si alium quemuis colorem eberint, par erit eû lilia referre. Mirumque est ita tingi aliquid, vt nascatur infectum. Priscis illis Græcorum & Latinorum obseruationibus suffragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos plantæ lilij camino suspēfos absque foliis, & inde siccatos, si fœce rubentis vini obruantur, & in fimo cum eadem fœce sepeliantur, flores edere purpureos. Est sanè lilio tanta viuacitas, vt surculi eius suspensi, etiam radicem mittant. Cæterum viridia ac recentia toto anno durabunt lilia, si cum patentia nondum dehiscunt, & clausa silent, fictilibus nouis non picatis decerpta imponantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum verò in vsum depromere voles, ad Solem proferes, cuius calorificum ac vitalem teporem simul atque senserint, statim expandētur ac dilatabuntur: quod secretū Anatolius posteritati scriptum voluit. Nec omisit, quòd vicissim & variis temporibus flores pariēt lilia, si bulbos eorum ita seueris, vt ex iis aliquot duodecim digitorum altitudine obruantur: alij octo tantum, alij quatuor duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac temporibus suos dabunt flores. Quod etiam de alijs floribus fieri posse, ille idem pollicetur.

*Quomodo
fiant rubra
lilia.*

*Quomodo
fiant liliorum
flores pur-
purei.*

*Quomodo
viridia &
recentia ser-
uentur lilia
anno toto.*

*Quomodo
lilia vicissim
& di-
uersis tempo-
ribus flores
producent.*

ANTONII MIZALDI
Violarum cura, auxilia, & secreta.
Caput XVIII.

Violis maximam inesse gratiam in colore et odore.

Violarum cultura & satio.

Non omnis fert omnia tellus.

Nigra viola multicolor.

VIO LIS honor fuit summus apud antiquos post rosam & lilium. Quorum genus omne hodie in hortis ac fenestris frequentissimum ubique visitur, in figlinis aut ligneis vasis, à mulierculis studiose excultum. Flores cum varietate coloris, tum suauitate odoris, tantam cum oculis & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta, cum cæteris, omnium maxime veniant. Itaque atriles violas hic paucis perstringemus: quas qui factur^{us} erit, ex Columellæ consilio terram stercoretam & repastinatâ, minimum altè pedem, in puluinos redigat, atque ita plâtas hornotinas factis scrobiculis pedalibus, circa ver in illis disponat. Semen duobus temporibus in arcis feri potest, vere & autumno: sed postremû nobis ineptum habetur, qui cælum tenemus frigidum. Colitur viola eo modo quo cætera olera: runcatur, sarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra est versicolor spectatur. Quod sic in Rustico pulchrè expressit Politianus:

Nigraque non vno viola est contenta colore:

Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantûm.

Omnes cubitali altitudine profiliunt, floribus quadrifoliis, ut est apud Plinium: nec vnus coloris, sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij nivei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Galis genera omnia innotescunt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorû censu non

si non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam, cœruleæ, pallidæ, variegatæ & luteæ, sed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi, & coloris sanè quàm iucūdi. Si omnes omnium colores vnā violarum plantulam referre cupis, singularum semina confusa, in tenuem cānulam, aut detritum linteolum include, & terræ optimè subactæ ac stercoreatæ, vt fieri solet, exponē. Experimento id mihi sæpenumerò probatum fuit summa cum voluptate, & pari admiratione. Sed hīc tacendum non est, quòd spectatissimus violarum flos, nisi quotānis situm loci mutare condiscat, in humilem ac degenerem flosculum, minūsq̃ue odoratum deficere solet. Poterunt toto anno florere violæ, si dum ad semen festinant capuli eis truncentur.

*Viola mar-
tia.*

*Quomodo
vna viola-
rum planta
omnium co-
lores refe-
rat.*

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & secreta.

Caput XIX.

HORTORVM plantas alias odoratas & co-ronarias, tã edules quàm non edules cū fructibus pergo describere. In quibus primū sese offert hortense ocimū (nam aliud est pabulare ocimum & segetarium) quod vsque adeò notum est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ quæ illo longè latèque non redoleant. Huius tria vi-
suntur genera: vnum foliis amaranto maioribus: alterum, foliis & ramulis multò minoribus: tertium minutis & angustis: quod ab odoris fragrantia & suauitate Italici basilico gentile nuncupari

*Ocimū du-
plex.*

*Ocimi hor-
tensis gene-
ra tria.*

*Ocimum unde dicatur
garryophyllatum, ocimum
& basilium.*

*Quomodo
ferendum et
tractandum
ocimum.*

*Ocimum a
qua feruenti
et aceto
gaudere.*

*Ocimum ferro tangi re-
cusat.*

vulgò solet : & à Serapione garyophyllatum ab insigni odore . Vnde etiam ocimum rectè dici ac scribi possit contèdunt multi, vt sit ab ózo, quod est redoleo . Recentiores Græci qui de re herbaria scripserunt, Pseillum sequenti, Basilicum id est regium appellant, quod nomen apud nos passim vsui parur. Sic fortasse dictû quòd in solis regum hortis aleretur olim: vel quòd regibus ob odoris præstantiam dignum esset. Tèporem hæc planta desiderat: cuius semen vbi obrutum erit, paucula vel cylindro, aut aliter, sedulo inculcari debet. Nam si ei terrâ suspensam relinquis, ad corruptione inuitas, vt scripsit Columella . Satorû omniû celerrimè prouenit : putantque maturius erûpere si inter initia feruenti aqua fuerit conspersum. Quidam aceto perfundi iubent, si hyceme inclinâre feratur: nam illius imbre rigatum, citius nasci creditur . Plinius ei tantum aquâ meridianam dandam præcipit: cum cæteris oleribus horæ rigandi sint matutina atq; vespera, vt libro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem venerit, rectè præciditur : licet ferro cum ruta, mentha & cunila, tangi diligenter vetuerit Sabinus Tyro, libro Cepuricon, seu hortésium, quem Mecœnati dicauit. Sub canis exortum ac si morbum sentiret, aut astrobolian expallescere deprehèditur. De quo rem miram narrat apud Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgilianis librum de re hortensi scripsisse traditur) nimirum quòd modò purpureos flores, modò albos, modò roseos parit. Sed maiore admiratione dignum arbitror quod scribit Plutarchus, succinum

num solos ocimi furculos à se abigere, cùm leuissima quæque, & quicquid omnes, attritu exal- factum, repentè moueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio non minore dignum quod Theophrastus prodidit, ocimū lētius prouenire, si cum maledictis ac probris feratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortasse Persius hoc senariolo testatum voluit,

Ocimi furculos succinum abigere, reliquos trahere.

Res mira et notanda.

Cùm bene discincto cantauerit ocima vernæ.

Refert ille idem Plinius Chrysippum medicum grauitè ocimum increpuisse, & ob id hominibus fugiendum præcepisse, quòd capræ illud aspèrnerentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidiſſimè vescantur, ab hoc vno etiam famelicæ diligenter abstinent. Quod & à Sorione geoponico Græco adnotatum fuisse inuenio. Qui etiam vltra hæc asserit, insanos fieri qui ocimo vuntur: additque eum qui mādūcauerit, si eo die à scorpione feriat, feruari non posse. In quem & Chrysippum pugnare videtur Plinius, scribēs capras libenter ocimum esse, nec cuiquam mentem motam qui illud manducauerit: quin & terrestrium scorpionum ictibus ex vino & pauco aceto sumptum salubriter mederi. Dioscorides ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: nimirum eos qui ocimum ederint, si à scorpione feriantur, nullo conflictari dolore. Has controuersias nonnulli componere fatagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda censent: & ad incompressum, profusumq; illius vsum & esum. Vt ut fuerit, experiundo veritas elucescet, alio-

Capras ocimum etiam in fame aspèrneri.

Sotionis & Chrysippi sententia à Plinio impugnata.

Ocimum scorpionibus aduersari.

*Ocimum
quomodo
scorpiones
gignat.*

*Ocimum fa-
minis aduer-
sari, & pe-
diculos cre-
are.*

*Ocimum scor-
piones con-
gregare.*

*Ocimi dege-
neratio.*

*Mira siqui-
dem vera.*

quin obscura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quam periculum temerè subire. Autor est ille idem Sotion, commansum ocimum & in Sole positum, scorpiones gignere: vel ut legunt Dioscorides & Plinius, vermiculos aut vermes, qui fortasse in scorpiones tandem trans-eunt. Quod sanè mirum est, cum dixerimus illud scorpionibus aduersari. Subdit idem Sotion fa-minis ocimū tanta antipathia pugnare, ut si pul-tario aut patinæ inscia muliere integrū ocimum cum radice supponatur, futurum ut cibo nun-quam manus admoueat priusquam subductum sit: ex quo misodulon vocari credit. Diodorus in Empyricis pediculos creare tradit, si quis eo lar-giūs vtatur, ob excrementitiam humoris super-fluitatem quo imbuatur. Quinetiam volūt nonnulli, ut scribit Plinius, ad huius manipulū cum decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum, scorpiones à proximo omnes conuenire. Cæte-rum, Galenus non cēset eos audiendos, qui pro-mittunt ocimi trituram fictili nouo inditam & operculo vestitam, intra paucos dies scorpiones gignere, maximè si olla ad Solem quotidie inca-lescat. Sit pro capitis huius colophone quoda-pud Theophrastum legi, nimirū ocimum quan-doque degenerare in serpillum, aut sisymbrium, ut vult Palladius: præsertim si loco satum fuerit Soli exposito, aut transplantatū. Quæ res etiam vetustate illi solet contingere. Hieronymus Car-danus scribit, ocimum prima Luna tritum, & in nouam ollam inditum, sub plenilunio ab altero capite flores emittere: quodd si duplicato tempo-re sub

re sub terra defodiatur, strifiones generabit, nefcio an scorpiones scriptum oportuit.

Amarantus pedali altitudine crescit, caule ferulaceo & subrubere, foliis ocimo longioribus, spica purpurea veriùs quàm flore, prorsus inodora, sed qua nihil aspectu gratius ac iucundius dari possit. Nam Tyrias purpuræ suo rutilati & flammeo nitore vincit: adhæc coccum quoduis, siue saturatum fuerit, siue dilutum. Ex quo Gallis Passeuelutum vulgò nuncupari solet, quia cum holoserico coccineo, quod Carmesinum dicunt, de coloris præstantia certare videtur. Itali Fiorvelutto appellant. Spica purpurea Plinio veriùs dicitur quàm flos, solo colore commendabilis, absque vllò, vt monuimus, odore. Gaudet decerpì, & quo frequètiùs legitur, hoc lætiùs renascitur: mirumque illud est, cùm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas pulcherrimè necit. Qua ratione in fictilibus feri solet à virgūculis, nomine Amaranti donatus, quòd non marcescat: ita Græcam nomenclaturam vsurpante Latio. Puellæ, furni tepore siccatum illū ad coronarios hyemis vsus recòdere non cunctantur. Philostratus ex Amaranto sepulturas coronari solitas affirmat: idque Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amarato satis, qui licet ad odoratas horroꝝ plantas non attineat, his nihilominus illum ascribendum duxi, ob floris præstantiam coronamentis sanè quàm aptam & vbique receptam.

Pulchra descriptio Et pictura amaranti.

Amaranti mira reuoluntas.

Vnde dictus amarantus, & eius usus.

Salvia, Rorismarini, Saturcia, Hyssopi, & Fœniculi, cura, & auxilia. Cap. XX.

*Salvia his-
toria & pi-
ctura.*

TAM nota est hortensis Salvia, vt nulli prorsus hodie reperiatur horti in quibus illa passim non spectetur. Frutex est oblongus, furculosus, quadrangulares habens & candidas virgas, folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicaria, & vehementer odorata, sed vtunque virosa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcata speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contractiore & minus squalente, nobis Franca salvia, & salvia minor nuncupatur. Quæ verò solidiore constat & scabriore, adhæc latiore ac si cultum senserit, vulgaris saulgia dicitur, & salvia maior. Seritur in hortis semine & furculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, testantes lætorem sic prouenire. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam si minimè operta fuerit. Quæ tempestare, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

*Quemodo
seratur &
colatur sal-
via, frigoris
patientissi-
ma.*

*Rorismari-
ni historia
& pictura.*

*Rorismari-
ni usus.*

Libanotis, quam officinæ & rura Roremmarinum appellant, & qua coronas vbique nectimus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrum, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum infra, canum verò supra: hoc est, intus candicans, & extrâ viride ac striatum: flore cœruleo, cui odor suauis inest, resinam aut thus vtunque spirans, vnde illi nomen libanotis. Frutex est topiarius, & idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonen-
sis

sis Prouinciæ tractus adeò scateret, vt ibi lignum aliud ferè non vratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conuestita ita vt nullum non animal suffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in suis Georgicis Græcis ferendū præcepit viuiradice & ramis auulsis: sic vt in terram depacti humentur. Planta hæc nullum solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, vt quos animus defecerit, illico recreare possit.

*Quomodo
seredus rosmarinus.*

Satureia, Gallis sarrieta & thymbra dicta, in asperis gracilibusque locis nascitur. Frutex est pedali altitudine, surculosis vtrinque coliculis stipatus: odore, saporeque gratissimo: & flosculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus valde oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, syluestre ad eadē quæ thymus pollēs: & satium quod viribus ignauius est, sed vsui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens esse solet ad condienda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non sum nescius Columellam sentire thymbra à satureia nonnihil discrepare, nostratēque cunilam cum satureia confundere, vel pro ea potius vsurpare. Quod viderint eruditi: nam nostrum hîc non est istas componere lites.

*Satureia
descriptio.*

*Satureia
genera duo.*

*Satureia
& cunila
Columella
eadem.*

Hyssopus planta est fruticosa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ vestientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota esse solet, quod in vsum condimentarium veniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut friguntur, iucundè remisceri soleat. Locum desiderat neque

*Hyssopi
historia &
vsus.*

*Celo ac ni-
mes hyssopū
sustinere.*

pinguem, neque stercoreatum, sed apricum. Seritur semine & plantulis, quæ ubi prehenderunt, viuaciores esse solent, quam ut hyemem ac niues reformident.

*Feniculi
pictura ele-
gans.*

*Quis locum
feniculo a-
ptum, & cur
à serpentibus
sit nobilita-
tum.*

*Feniculi v-
sus non sper-
nandus.*

Fœniculum hodie omnibus hortis valde innotescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem plerûque assurgens, ut hominis proceritatem exsuperet. Caule constat geniculato, fungosa intus medulla, & leui exterius cortice. Estque planta tota odorata, muscarium gerens in summo rotundum, amplum, luteum & in orbem radiatim circinatum, in quo semen nudum dependet absque cuticula aut folliculis. Locum amat apricum & modicè saxosum. Radix ei candida, odorata & esculenta. Plantam hanc serpentes nobilitauerunt: nam gustatu eius senectam exuere traduntur, & oculorum aciem succo reficere, aperto ac inciso caudice. Vnde intellectum est, ut scribit Plinius, oculorum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Nostrates folia fœniculi virentia panibus & placentis quandoque substernunt in clibano, ad odoris & incrustationis gratiâ. Adhæc pisces iis infarciunt, præsertim marinos, ad conciliandam saporis suauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis plerûque molestam. Fœniculum, ut autor est Cōrardus Gesnerus, dulce est futurum si terrâ circa radicem effossâ fimum bubulum ei iniiciatur.

Lauandula,

*Lauandulæ, Menthæ, Thymi, & Solsequiij, cura
& auxilia. Cap. XXI.*

LAVANDVLA, quæ & pseudonardus dicitur, duorum generū apud nos esse solet, Vnū altiùs adolescens & maiorem odorem spirans: quod quia non minùs placet quàm nardus, idcirco apud nos spicæ nomen sibi arrogauit, ex quo aspicum vulgò nuncupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore est minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, eloráque omnia, si permisceatur, odoris suauitate commendat, lauanda & lauādula nominari solet. Illud mas, hoc fœmina multis esse creditur. Frutex est vbique nascens, folio crasso, carnosio & angusto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus spicis in aristas sparsim purpurascens, & alicubi albicantibus illustratus. Gaudet apricis & petrosi locis, tanta suauitatis fragrantia præstās, vt omnes flores quibus remiscetur, odoris iucunditate prouocet. Qua dote vestibis inseritur, & scriniis commendatur. Vterque frutex perpetua coma canescit: cuius spicata cacumina, & tōsiles vertices manipulatim in scopas & muscaria concinnatos vendere solent rustici ad varios odorū vsus, vbi Solem aliquandiu sustinuerint. Hodie bigis & clitellis asinariis per æstatem Lutetiæ venales vicatim proclamantur, & passim comportantur. Narbonensis Prouincia vtroque genere est fœlix, tam campis, quàm montibus. Falluntur insigniter qui pro nardo Celtica vsurpant lauandulā: nam longè alia est plāta, vt alibi scribemus.

*Lauandula
vnde dicitur,
& eius
pictura.*

*Loca lauandula
accommoda: vbi
de eius odore.*

*Lauandula
spicata muscaria, &
eorum vsus.*

*Lauandula
alia est à
nardo Celtica.*

*Mentha pi-
stura &
descriptio.*

*Mentha sa-
tio & usus.*

*Mentha lo-
cus aptus.*

*Mentha du-
plex.*

*Cur mentha
belli tempore
nec edi, nec
seri debeat.*

Mentha nomē in Gallia retinet, & à plerisque Romana cognominatur, præsertim quæ est hortensis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odoratos, flagellis lanugine pubescentibus. folio fissymbrij, sed longiore & molli, ætate herbaceo, hyeme subflauo, & vbique odorato: cui purpureus flos circa cauliculorum fastigia spicatur. Iuxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè semina defecerint, licet de noualibus syluestre menthastrum colligere, & inuersis cacuminibus deponere: nam ita feritatē exuet, ac edomabitur. Planta hæc semel sata pluribus annis restibili fertilitate durat, grato mensis odore cum in iusculis, tum acetariis & plerisque condimentis. Hanc ferro non expedit tangere, vt alibi docuimus. Apricū locum amat, sed non valde pinguem, nec stercoreatum: feriturque planta, vel radicibus, ætate virens, hyeme verò flauescens. Galenus duplicem fecit: vnā hedyosmū, ac si odoratam mētham dicas. Alteram inodoram, quam calamintham, alij menthastrum appellant. Hæc fera est & syluestris, illa mitis & satiuā: quæ cultus mangonio humorem sibi asciscit, ex quo Venerem stimulare traditur: quod est omnium commune quæ semicocto humore ac spirituofo & flatuofo participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis adagium soluet, cur mētha belli tempore nec edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè vscentes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires frangit, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioscoridi mentha Veneris auiditates cōcire traditur. Quæ res antiquos mouit, vt flagrans bello militibus mentham

menthā interdixerit. Vſu enim Veneris fortiffimi quique, ceu effœminati ac molles, facilè torpeſcunt. De menthaſtro, ſeu ſylueſtri mētha, quam nonnulli ſylueſtre pulegiū vocant, hīc nihil ſcribam, niſi quòd foliis eius manducatis & impoſitis, Plinius elephātiā ſanari affirmat. Quod magni Pompeij ætate fortuito cuiuſdam experimēto facie illita, compertum fuiſſe ſcribit. Sed id ad noſtrum Alexikepum pertinet.

Menthaſtri vires in elephantiā.

Thymus & ſi magis conuenire videatur curātibz aluearia quā horti, nihilominus de illo hīc ſcripturi ſumus, quòd cōdimentorum & coronarum cauſa, etiam in hortiſtudioſè colatur. Duo ſunt eius genera. Vnum candidum lignoſa radice in collibus naſcens, quòd præſtantiffimū eſt. Alterā tam ſpecie, quā flore nigrū, quod Aëtius cibus damnauit: nam intus receptum facilè computreſcit, & bilioſos humores creat. Qui triuiſialis eſt, ſurculofus frutex & dodrantalis eſſe ſpectatur, odore ſuauiſſimo, multis foliis iſque immortalibus comatus: floſculos gerens ex purpura candicantes, & capitella complicatarū formicarum ſpecie. Vulgus Gallorum Thym nūcupat: plerique maioranam Anglicam. Gracili ſolo & petroſo lētius prouenit: vnde neq; pinguem, neque ſtercoratum, ſed apriçū deſiderāt locum. Semine & planta proſilit, imò verò & flore ſato naſcitur, vt perhibet Theophraſtus. Apiarij eo largè floreſcente prouentum mellis vberriſſimum certo ſperant augurio. Nam flores apibus amiſſiſſimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Virgil.

Thymi duo genera.

Hortenſis thymi pæctura.

Locus thymo accommodus: adhæc eius ſatio.

Thymus apibus gratiſſimus.

-redolentque thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quòd destruitur peritque flos thymi, si imber incesserit.

*Horisè sol-
sequium nò
esse helio-
tropium.*

*Solsequiū pi-
ctura pul-
chra.*

*Cur solse-
quiū calen-
dula dica-
tur, Et ru-
sticorum ho-
rologium.*

*Mirum solse-
quiū amor
erga Solem.*

Solsequium, officinis Calédula, & vulgo Sol-
sia nūcupatum, falsò à multis heliotropium esse
existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus.
Non quòd Solem nò sequatur, vt mox dicemus,
sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratibus
itaque Solisia nominatur, quali solsequiam di-
cas. Fruticosa est planta, cauliculo dodrantali, so-
lio longiusculo, flore specioso, crocato & odoris
non ingrati: ex quo in coronamenta passim ve-
nire solet. Nascitur potissimùm in cultis: adhibe-
rurque & condimentis & acerariis. Semen haud
dubiè scorpionem imitatur, maximè quā conti-
netur in vagina. Vnde scorpio idem quidam esse
putarūt, sed ineptè, meo iudicio, cum notæ scor-
pioïdis illi non subscribant. Calendula apud her-
barios dicitur, quòd singulis ferè mēsum calen-
dis florere, vel (vt aliis placet) fruticare deprehen-
datur. Rusticorum horologium quibusdam nū-
cupari solet, quòd matutinas meridianas, ac ve-
spertinas horas de circūactu illis indicet. Alij So-
lis spōsam dixerunt, & solarem herbā, quòd eius
flores Solé ab ortu per meridiem in occasum se-
quantur, & notabili conuersione comitentur: ita
vt quacūque cœli parte sedem teneat ille, in eam
conuersi flores spectent: eoque, etiam nubilo æ-
re, dirigantur: ac si spiritu eius recrearentur, vige-
rent & agerentur: tantus syderis amor est: noctu
eius desiderio, quasi mœrentes, contrahuntur, &
meri-

meridie sese vndique explicant, ac si spōsum obuiis vlnis amplecti satagerent. Sed de his abūdē scriptum in nostris Naturæ Arcanis, & alibi.

Vettonica coronariæ, & Sampsuchi seu Maiorane cura, auxilia, & secreta. Cap. XXII.

VETTONICAM coronariā (quæ inter flores superius erat describenda) Gallorum vulgus à floris figura, ocellum seu oilhertū: vel ab odore, garyophylleam, nominare solet. Hæc tantam cum mulierculis iniuit gratiam, sui odoris iucunditate, & coloris præstantia, vt perpauca reperiatur apud nos, quæ in suis hortis, aut fictilibus vasis, fenestratim illam, cura admodū diligenti, non foueant. Florem omnium speciosissimum profert, caryophyllorum odoratu, sed lōgè suauissimo. Quorum alius cocco rutilat, alius saturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius verò vermiculato & vario applaudit aspectu. Omnibus teres, longiusculusque calix conceditur, orbiculo superiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibusdā frequentiore coma stipata, in aliis rariore, sed profundioribus incisuris crenata. Quæ cum fuerint prorsus explicata, radiatum orbem circinant per extrema ferratum, geminis vtrinque emicantibus stamineis apiculis. Non desunt qui sibi persuadeant, olitores radicibus caryophyllum adegisse, vel factis stylo foraminibus inseruisse, quod iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore

Vettonica mulierculis gratissima.

Pulcherrima vettonice descriptio.

Quomodo conciliatus odor vettonice.

*Quomodo
et quando
seratur vet-
tonica.*

*Vettonica
prisca inco-
gnita. que
ne rosa qui-
dem cedat.*

*Quomodo
vettonica
hiveme efflo-
rescit.*

minùs odoro, quàm odoratissimus prodiit, hu-
mano artificio nouitatis semper studiofo. Apud
nos semine rariùs seritur: quin olitores ineunte
vere & autumnò, sobolè à radice copiosâ eruunt,
& patulis fictilibus, aut cadis, ligneisve situlis pân-
gunt in terra, putri fimo saturata. Et cum hyemis
gelicidia premunt, sub tecto locis à frigoribus
tutis recondunt. Cùm verò serenat cœlum, fer-
uidusque Sol illucescit, in apertum reuocant: &
sub dio illic apricari sinunt. Si inceserit pluuia, a-
liquantisper madescere permittunt, & cœlestem
imbrem haurire. Sed mirum est, quòd tam ce-
lebris flos, tamque iucundus, à veteribus silen-
tio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, va-
rietate, amplitudine & odore, rosa inferior
non videtur: imò verò cum ea de principatu
certat, illi nec colore cedens purpureo, candi-
do, vermiculato, nec etiam odore, nisi quòd
à longinquo plus olet recens rosa: cui decerptæ
longissima mora dies esse solet: vettonicæ in-
quatríduum, & ampliùs, vita vigórque perseue-
rat. Folia insunt nonnullis quaterna, quiná ve, a-
liis rosæ modo numerosa. Prodigij simile est
quòd hîc referam. Si ad calendas Octobris, vet-
tonicæ, violarum & similium plantulas cum ra-
dicibus, in vinaceis quibus cortices sint exempti
sepeliueris, aut in fimo equino identidem repa-
rato, flores pulcherrimos tibi edent sub brumam
atque ita in fragis, melonibus, & aliis experiri
poteris. Sed à frigore externo seruari debent:
plurimùm verò sic cum fœtibus suis emoriuntur.
Auctor Hieronymus Cardanus. Hinc sanè admi-
rati

rari defino, quod solebam adolescens, dum ver-
 tonicā in vinariis cellis & subterraneis locis, fru-
 ticare per hyemem, & fauente loci tepore flores
 parere obseruabam. Olitores in hortis multo le-
 tamine paleato illam munire solent, ac circūue-
 stire, vt ab iniuria gelantis, nigentis, aut grandi-
 nātis cœli asseratur. Nam apricis plurimum gau-
 det, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est
 admiratione dignum, quòd hæc planta vno an-
 no florem parit candidum, altero purpureum,
 tertio colorum varietate promiscuum. Et quod
 multò mirabilius dici possit, vidimus ramū eun-
 dem, niueum, purpureum, ac vermiculatum flo-
 rem expromere. Quod cultus studio, aut soli cō-
 mutantis ybertate, fieri solet. Quanquam mul-
 tos id assecutos vidi, defixis in ouillam aut capri-
 nam baccam, vel cannulam fragilem, detritū ve-
 linteolū, diuersis vertonicæ feminibus arte com-
 positis, & terra ac stercore diligenter opertis. Nā
 femina illa in vnam coalescunt radicem, quæ ra-
 mos florum varietate illustres emittit. Hoc loco
 non arbitror prætereundū quòd vertonicæ flos,
 vnguibus detractis, acetum iucūdo sapore com-
 mendat, modò in Sole vitreis vasis maceretur.

Sampfuchus seu amaracus vulgò maiorana di-
 ci solet, nomine à Latinis mutuato: fortasse quòd
 maiore cura ac diligentia seratur, colaturque,
 quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore a-
 liis gratia commendetur, & perpetua vireat co-
 ma. Seritur vtroque genere, nimirum semine &
 ramo: estque magnoperè viuax planta, & cultu-
 ra nonnunquam arborefcens. Diocles medicus

*Quomodo
hyema ser-
uanda ver-
tonica.*

*Quomodo
colenda ver-
tonica, quæ
vno ramo
flores diuer-
sos emittat.*

*Acetum ex
vertonica.*

*Cursampfu-
chus maio-
rana dicitur:
& unde.*

*Cōtroversia
de sampsu-
cho & a-
maraco.*

*Priscos me-
dicos cū par-
thenio con-
fuisse ama-
racum.*

& Sicula gens amaracum appellauerunt, quod
Ægyptus & Syria sampsuchum. Video sanè inter
vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioscoridei-
tem & Plinio, nullum, nisi appellationis nomine,
discrimen positum fuisse: licet in contraria sint
sententia Claudius Galenus & Paulus Ægineta,
multiq̃ue recentiorum medicorum, qui longè
aliter de amaraco sentiunt. Sed doctorum testi-
monio constat, hos & eorum sequaceis, amara-
cum pro parthenio vsurpasse: quod & leucāthen
& amaracum appellari tradit Plinius. Sed lapsus
is multò est euidentior, quàm vt refelli desideret:
siquidem sampsuchus iucundo placet odore, il-
lorum verò amaracus siue parthenium magno-
perè viroso fastiditur. Vnde mulieres in vuluæ
strangulatu illud salubriter odorari solent: ex
quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hic nō li-
cet omittere, quòd mures radicibus maioranæ
valdè infidiantur, ceu medicamentū & auxilium
ab his deposcentes.

*Bellij seu Bellidis, & Phlogij, hoc est violæ flammeæ &
inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & secreta.*

Caput XXIII.

*Tria esse ge-
nera bel-
lidis.*

ET si duæ plantulæ sequentes, & earundem
flores in censu odoratorum ritè adnumerari
non possint, scribam nihilominus de illis, vel ob
id quòd in coronamenta veniant, & hortorum
areas mira elegancia vestiant. Itaque Bellis seu
Bellius trium generum esse conspicitur. Primum
in hortis feritur, de quo hîc potissimùm agemus.
Reli-

Reliqua in pratis & campestribus nascuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortēsia & non campestria tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est foliis longiusculis solo procubentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modū radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ferratis, è quorum medio cauliculi prodeunt villosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus versicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij puniceī spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiscuntur: alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borboniis Pasquetæ appellātur, quòd circa Pascha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore pascant.

Pictura bellidis pulchra & elegans historia.

Bellidis colores varij.

Autoris nomen in genio.

Phlogion (quibusdam Trinitatis herba dictū) violæ inodoræ genus illud esse mihi videtur, quod Gallicū vulgus Penſeam vocat, folio mercurialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato, & ex intervallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violę figura purpurearū seu martiarum, tribus flosculis summa parte latis, atrāq; purpura saturatis, & duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere statim post purpuream violam se prodiť plantę huius flosculus, estque coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, sed colore vbique commendato: qui plurimū

Viola inodora descripio.

Pulchra & notanda.

Viola inodora flosculi generis.

durat, nam in autumnum prorogatur: imò verò tepidioribus locis ubi cælum aridet clementius etiã hyeme spectari solet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

*Iris pictura
& unde
gignitur
dicatur.*

IRIS cuiq; notissima est, foliis cõstans gladioli, sed maioribus, pinguioribus & latioribus. Unde quibusdã Galliarum partibus glaiurũ, ac si diceret gladiolũ, nuncupari solet: quod folium in gladii speciem mucronatum habeat. Caule nititur recto & semipedali ex cuius fastigiis singulis inter se paribus, flores exiũt labiorum mutuo inflexu recurui, & coloris varij: nimirum candiduli, palentis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua varietate

*Hortensis
iris color
res, & unde
cœlestis
lilium dica
tur.*

cœlestem arcum exprimente, nomen cœlestis lilij apud herbularios sibi adoptavit: ac si rudimenta quædam arcus cœlestis versicolore linearum discursu, in sui calathi cõcauo, ob oculos spectatũ ponere satageret. Rura alicubi flammam vocant: propter easdem, vt arbitror, causas, quas supra in phlogio, seu flammea viola protulimus: quæ mihi specimen videtur esse naturę irin effingere condiscẽtis. Radices fundit geniculatas, solidas & summè odoratas: quas sub veris exitum

*Iris flamma
quidam
dicit.*

*Pulchra &
notanda de
radicibus i
ridis.*

terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas dissecant, & siccatas in vmbra, filq; transsutas penfiles recondunt: aut lixiuio macerant ad exhauriendam & absorbendam succi vim, quo tinearũ iniuriis sunt opportune, dein siccatas includunt: nam teredines nõ siccæ modò, verũ & in terra virides celestimè sentiunt. Pleriq; ita curatas armariis imponunt, vt odore perquàm iucundo vestes & lineam supellectilem commendent.

*Radices i
ridis arma
riũ & re
bus illorum
odorem cõ
siliare.*

Ab sinthi

Abſinthij. & Abrotoni cura, auxilia, & ſecreta,
Cap. X XIII.

SICUT in hoc mundi theatro rerum omnium
 ſparens illa, iucundis triſtia, & dulcibus amara
 remiſcet, ita ego in hac horrenſium hiſtoria, ſua-
 uibus inſuauiam miſcebo, & gratis ingrata: nimi-
 rum abſinthij & abrotoni plantas, quæ tam odo-
 re, quàm ſapore iniucundo, nulli placent. Abſin-
 thij genera tria eſſe conſtat, vnum vulgare, Gallis
 Aluina vocatum, ac ſi diceres aloina, ab inſigni a-
 marore aloes, quem præ ſe fert. Noſtrates Bor-
 bonij Forſū, à forti & vehementi odore ac ſapo-
 re nuncupant. Huic Ponticum Galeno maximè
 ſimile eſſe traditur, à Ponto nomen habens, vbi
 pecora illo pingueſcere, & ob id ſine felle inueni-
 ri autor eſt Plinius. Veteres huius folia paruulis
 dabant in fico, vt amaritudinem fallerent: aut il-
 litis melle vaſculi labris, eorum decoctum pro-
 pinarent: quod Lucretius his verſibus elegan-
 ter expreſſit,

Ac veluti pueris abſinthia tetra medentes

Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum

Intingunt mellis dulci flauòque liquore.

Alterum genus Seriphium vocant ſeu marinum,
 cuius ſemine medici vermibus & lumbricis cor-
 poris necem moliuntur: & ob id, ſemen contra
 lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbo-
 tinam, & mortem vermium: quas appellationes
 officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum
 dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reli-
 quis minus eſt, ita amarore multò mitius. Ho-

*Abſinthij ge-
 nera tria, et
 vnde alius
 na ſeu forti
 dicantur.*

*Notanda
 de abſinthij
 exhibitione*

*Semē cōtra
 lūbricos &
 barbotina.*

die in plurimis hortorum arcis passim feri solet: imò verò de coma acetariis remisceri, summo vetriculi & hepatis commodo ac beneficio.

*Abrotoni
genera duo.*

*Abrotonū
vestes à ti-
neis vindi-
care.*

*Abrotonum
nec frigus
nec æstum
ferre.*

Abrotonum duorum generum esse conspicitur, vnum mas, alterum fœmina: vtrique amaritudo absinthij inest. Fœmina Dioscoridi quadã arboris specie fruticat, & ob id multis Cypressus appellatur, foliis circa ramulos minutim concisis candicans, & auri fulgore corymbis in fastigio rutilans, cui odor cum quadam grauitate subiu-
cundus adesse solet, & sapor amarus. Mas folijs constat non vsqueadeò albicantibus, estque illius frutex surculosior. Galli Latinos imitati vtrunq; abronū, duabus literis extritis nuncupant: adhuc custodem vestiariū, quòd armariis sparsum vestes à tineis vindicet. Aliosum est admodū tam hoc quàm illud: quare frigus multū reformi-
dat, Solēque nimio læditur, suo se cacumine pro-
pagans. Theophrastus radice vel auulso ramulo, potiùs quàm seminio, germinare prodidit. Sed mirari licet cū calida dote sit præditum, cur frigus tantopere horreat, & æstum non ferat. Idem Theophrastus rationem in infirmitate collocat: nam viribus tam contra frigus, quàm contra æstum, longè est impar.

*Fragariæ, Frambæsi, & Grossularij vel Grosella-
rij, cura, auxilia, & secreta. Cap. XXV.*

*Historia
descriptio
fragariæ
pulcherrima.*

DV M fœtus hortenses qui supra terram extāt percurrebamus, fragaria describenda erat: quia verò tunc nobis, nescio quo fato, excidit memo-

memoriâ, hoc loco restituenda venit. Herbula est fraga gerês (vnde nomê habet) & foliis tribus cōstans, quę humi sine caule spargūtur, multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorū alij flore cādido coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitū serrato atq; venoso: qui fructū gerūt exiguis moris haud absimilē, callosum, tenerum, rubentē (dum maturuit) & ex albo nonnunquā pallentē, ac gustu & odore suauissimū, Gallorum vulgo Fresa nuncupatum. Spōtē nascitur in opacis, quasi aliarum plantarum vmbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quę in rubo nascuntur suo globulo æquare cernatur: hinc morum terrestre Virgilianus Seruius fortasse appellauit. Sūt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerant.

Fructus fragariae pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragaria fructus.

Frambæsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambæsia appellatum, quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cū vinum generosum à sapore laudare volumus, olere frambæsiā aut fragum vernaculo sermone nostro dicimus.

Pulchra & notata digua.

Grossularius vel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus silentio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnum esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerē. Frutex est aculeatus, folio apij ferē, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displi-

Grossularij pictura pulchra.

*De grossula
ry bacca no
satu digna.*

*Vnde gro-
sularij &
grossula no-
men.*

cet acerbitate, magnamque inquit cum palato gratiam: quare diuitum ac pauperum iuribus innatare solet, & in dulciarios panes ac farcimina passim transire: vere præsertim dum vix acerbæ locum supplet, quo nomine grauidis summè expetitur. Vulgus Gallicum, Grossularium vel grossellarium, & eius fructum Grosellam seu grossulam nominat, quod grossulorum fici quandam præ se ferat imaginem. Bacca maturitate in cibum dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postremos cibos apponi solet.

*Grosellæ m.
bra pulcher
rima descri
ptio.*

Est in hortis alter frutex nullis planè spinis horridus, folio vitis pusillæ & iuuenis, rubentem vuulam ferens sapore subacido, cuius acini racematim congesti pendent, fastidium cibi discutientes, & more punici mali abeuntem appetentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu grosella rubra, vel transmarina vulgò dici solet.

Sunt qui putent à Mauritanis Riben appellari. Frutex iste in vsum topiarium venit, sepitq; eleganter hortorum puluinos & areas.

*

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENTIS, MEDICI,
De Hortorum cura, cultu,
auxiliis, & secretis,

LIBER TERTIVS.

AMQVE alios vocor ad cultus, a-
lium ve laborem

Hortorum: neque enim simplex genus,
vna ve stirpis

Hortensis soboles, ratio ac tantum
vna colendi.

Proximo libro hortensia olera, edules item ra-
dices, & herbaceos fructus, cum odoratis plantis
& floribus, pro nostræ Mineræ captu & modu-
lo utcunque expediui. Superest vt simili me-
thodo & diligetia frugiferas hortorum arbores,
vitæ humanæ accommodas, earum dëmque fru-
ctus hoc libro persequamur: siue molli tunica ve-
stiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Lati-
ni poma nuncuparunt: siue dura & forinsecus li-
gnosa, quos itidem illi acrodrya, nostri verò nu-
ces appellare solent. Opus sanè varium & impe-
ditum, sed legi tamen & cognosci dignissimum:
si minus scribentis ope, saltem sui contemplatio-
ne & indicibili voluptate, quæ comitem habet

*Epilogus sto-
rioris iis-
tri, cum pa-
rasceue ad
frugife: ario
arborum
historiam.*

*Latinis
quid poma
& nices.*

*Antonii se-
pua & insi-
tutū in hoc
libro.*

utilitatem pari commoditati iunctam. Ut itaque
tabulæ (quod dicunt) manum admoueam, omni-
um primum de cura, studio, & auxiliis quæ arbo-
ribus in genere congruunt, pro mea tenuitate
scribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ
seorsum & particulatim unicuiq; arbori debentur,
& propria sunt.

*Hortensium arborum præcepta quædam & auxi-
lia generalia. Cap. 1.*

*Arborū vo-
ta cōmunia*

*Quas com-
moditates
adferās ni-
ues & fri-
gora arbo-
ribus.*

*Quando a-
que viles
arboribus.*

QVIS QVIS ille fuit qui scripsit hyemes se-
renas agricolis optādas esse, nā pro ar-
boribus tam hortensibus & fructiferis, quā a-
liis, vota non fecit, quemadmodū tradit Plinius:
nam communia arborum vota esse solent, niues
diuturnas sedere. Causa, nō solum quia animam
terræ vanescentem exhalatione, includunt &
comprimunt, retrōq; agunt in radices: sed etiam
quod liquorem sensim præbent purum ac lenis-
simum, quando aquarum cælestium spuma esse
dicuntur niues. Ergo humor ex his non vniuer-
sim ingurgitās diluensque, sed quomodo siccitur
stillans, velut ex vbere alit omnia, nequaquā in-
undans. Sunt itaq; niues & tēpestiua frigora ar-
boribus & frugibus summè utilia, sicuti (Deo o-
pitulante) ostēduri sumus in nostro Opusculo de
signis, causis, & prælagiis caritatis & sterilitatis
annonæ. Niues itaque tam arborum quā fru-
gum firmitati plurimū conferunt, nam sic o-
ptimè germināt. Quod ad aquas attinet, oppor-
tunæ sunt quæ germinationem præcedunt: tum
demum

demum cum educant poma arbores: nec protinus, sed iam valido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent, longiorésque desiderant cibos, his serotinæ aquæ viles esse solent. Cæterum, generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, aliis alio tempore maturantibus: quæ propter iisdem imbribus quasdam lædi videas, alias iuuari, etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia. Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant, quod eos Sol statim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda sit aqua, & ibidem retinenda, audiendus est Virgilius.

Aquas arboribus diuerso modo considerari.

Aut lapidem bibulum (inquit) aut squalentis infodere conchas:

Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit

Halitus, atque animos tollent satæ.

Vt arbores aquam admittant, ex Virgilio.

Si diutius humidi blandiuntur austri, defatiscen-
tes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cum
defloruere protinus sequantur imbres, in totum
poma depereunt, adeò vt amygdalæ & pyri, si
omnino nubilum fuit cœlum, austrinúsve flatus,
suos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui
etiam admonet arborem post collectos fructus
purgari debere, amputata omni superfluitate, &
ablatis truncorum propaginibus, vt leuior sit,
adhæc habitior: & si nouella est, rector. Quæ si
delicatiores erit, blandè tractari debet: nam rudi
contactu faciliè obtorpescit. Iam quod ad po-
sitionem & sationem attinet, raris interuallis po-
nendæ sunt arbores ac plantandæ: vt cum creue-

Imbres arboribus cum defloruere inimici.

Arbores à superfluitatibus purgari debere.

*De arborū
translatio-
ne.*

*Secreta pro
arborum
transpositio-
ne et plan-
tatione.*

*Forma scro-
bi ad tras-
ferendas ar-
bores: & de
illarum dis-
positione.*

*Notanda et
aduersenda.*

rint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nam si spissè posueris, vt loquitur Columella, nec infra ferere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuuleris. Dum transferre volueris, antè quàm id aggrediaris, sedulo tibi notandum erit quibus ventis expositæ erant, vt simili situ illas componas & implantes. Quod dum facis, in imū vsque scrobē, stramentorum fasciculos crassitudine brachij debes demittere, ita vt supra terrā paululum extent. Nam æstate paruo labore aquā radicibus per illos subministrare poteris. Sed optimū erit annum antè quàm plantare voles, scrobem fodere, vt terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod positum est citò comprehendat. Quòd si eodem anno & scrobem facere, & arbores ferere voles: minimū ante menses duos scrobem fodies, postea stramentis incensis, vt vult Columella, calefacies. Quem si latiore patentiorēque feceris, latiores, vberiorēsque fructus percipies. Scrobem verò clibano similem aperies: cuius imum summo patētius sit, vt laxiūs radices vagentur, ac minus frigoris hyeme, minūque æstate calidi vaporis per os angustum penetret. Generatim autem sic arbusculas & arbores dispones, ne imbecilla à valentiore prematur: quia nec viribus nec magnitudine par esse potest, imparique temporis spatio adolefcit. Addam ex M. Varrone quòd arbores ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus partibus Sol & Luna coquant. Porro summe cauendum est, ne post rigidas tempestates, & violentas cœli iniurias, arbores ferro vulneres,

vel

vel amputes : præsertim quæ fructiferæ sunt.
 Quod pulchrè his versibus expressit Iouianus Pontanus.

Nã memini (inquit) cùm nullæ arteis, non arma, doliq;
 Vim cæli aduersam ferrent, periere comanteis
 Syluæ, ac obriguere gelu nemora omnia, cuncti
 Horti dum furuit Scythicus aquilonibus aër,
 Et caua consuetos tenuerunt flumina cursus:
 Quod quando (auertat deus ipse) rigentibus euris
 Contigerit, neu tu gladio, neu cæde securi
 Arentis hortos: sed calce, sed imbre madenti
 Affer opem. hoc fac sæpè hyeme, hoc fac vere tepenti:
 Crede mihi non te fallat labor: inde repenti
 Pullulat ab radice aut summo stipite læta
 Arbos, diffundens gemmas, & germine frondens.

Secretū pul-
 cherrimum
 pro arbori-
 bus gelu ta-
 ctis.

Cauendum prætereà ne vna arbor, alterius stilli-
 cidium quatiente vento excipiat: præsertim si di-
 uersi fuerint generis. Adhæc ne æstate radices cõ-
 tra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne
 hominis manu cacumina duriter tractentur, aut
 à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nam in
 posterum capere incrementum nequeunt, maxi-
 mè si tenellæ fuerint. Sed de translatione hîc pau-
 cis agendū nobis restat ex Columella & Plinio.
 Arbusculæ omnes, priusquam transferantur, ru-
 bricæ sunt notandæ: vt cùm ponentur, easdem
 cæli parteis aspiciant, quas in suo seminario vi-
 debant: alioquin frigore, vel calore laborabunt
 ab his partibus quas præter consuetudinem sub
 alio tractu expolitas habuerint. Erit ergo plaga
 cæli in translatis similis retinenda, vt prius adno-
 tauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppo-

Rerū arbo-
 rearū præ-
 cepta pul-
 cherrima.

Trāslate ar-
 bores suum
 propriū ser-
 uare debēt.

fitæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ, æquilonibus obuersæ: quemadmodum scripsit M. Cato, & post illum Virgil. Latinæ agriculturæ doctor elegantissimus, his versibus:

*Quinetiam cæli regionem in cortice signant:
Ut quo quæque modo steterit, quæ parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuernerit axi,
Restituant. adeo in teneris consuescere multum est.*

Plerique arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri præcipiunt, censentque non negligendum ne radices mora inarescant: néve à septentrionibus, aut ab ea parte cæli usque ad exortum brumalem, vento flante effodiantur

*Radici in
arboribus
summa ratio
habenda.*

arbores: aut iis ventis radices exponantur: nam ita emoriuntur, ignatis causæ agricolis. Proderit etiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint arbores, radicibus cohærere, ac rotas cespitis circunligari. ob id Cato in corbibus transferri iubet. Rigari debebunt quoties cælestis imbris

*Arborum
rigatio.*

negabitur profusio, & ingens æstus perseverabit: nam ita maioris incrementi fructus dabunt, ac vegetiores, lætioresque euadent. Amant

*Arborum
ablaqueatio.*

nonnullæ circunfodi, & ablaqueari: quod si non præstetur, aut sterilescunt, aut à sua natura degenerant. Sunt quæ tam siccis quàm humidis locis musco infestentur: quem nisi ferramento deraferis & abstraxeris, nec fructum nec

*Arborum
emuscatio.*

lætam frondem emittent: debent itaque diligenter emuscar, nisi quid aliud peculiare præpedierit. De morbis & laboribus arborum scribendum aliquid superest.

Arbo-

Arborum ac stirpium hortensium morbi, labores & impedimenta aliquot. Cap. II.

LABORANT, impediuntur & ægrotant arbores, vt stirpes aliæ, modis multis. Quædã in ipsa seminum proiectione: aliæ in pullularu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gestatione, partu & educatione, vel aliter, vt postea dicemus. Idque vel à syderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, soli vitio, æstu, vulnere, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletione, peste, vermiculatione, atrophia, siccitate, fornicatione, & aliis. Sunt itaque arborum ac plantarum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent syderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla scripsimus, fusiùs de his philosophaturi in nostro opusculo De causis & signis sterilitatis annonæ. Vermiculantur inter stirpes aliæ magis, aliæ minùs, quod aues caui & marci corticis sono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infestantur, vt puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora seu plenitudine: quæ sæpenumero comitem habet cruditatē ob redundantis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiusdem inopiam & paucitatem: adhæc obesitate, vti nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore,

Variis modis arbores ac stirpes laborare.

Iniuriæ arborū diuersæ.

Arborū vermiculatio.

Plenitudo, fames, obesitas & tabes arborum.

ob eiusdem parsimoniam, defectum vel prauitatem: aut cum macie corticis ex ægritudine astringente se, vitalia arborum plus iusto comprimuntur. Aliis contingunt vulnera, contusiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ societate nominum, cum hominum morbis & miseriis quoque conueniunt. Hinc trunca dicimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exustos, & multa alia sorte simili. Sunt etiam quæ clauum patiuntur, seu fungum, à superassato, aut addensato & lapidescente succo: quales sunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis est affectus: quæ lentis roribus & nebulis post exortas Vergilias gigni solet. Particularis quarundam est impetigo. Verum ut in hominibus neruorum extrema cruciatus sæpè obsident, ita & in arboribus: aut enim in pedes, hoc est radices, vis morbi erumpit, aut in articulos, hoc est, cacuminum digitos, qui longissimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi sunt pestis, seu lues quædam: quæ sicuti inter certa & peculiaria duntaxat animalia nonnunquam grassatur, ita inter certas & priuatas arbores plerumque locum habet. Vnde modò pyri, modò pomi, modò cerasi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque perfici, aut amygdali de aliis arboribus solæ laborare, sterilescere, ægrotare, aut vexari & languere obseruantur. Est & articulatio illis perinde atque vitibus, morbus grauis ac perniciosus, vi tempestatû germinibus ablaris, & in supinum, ut scribit Theophrastus, excisis: vel culturæ seu colen-

Arborum vulnera, debilitates & alia.

Arborum clauus & fungus.

Arborum scabies & impetigo.

Pulchra.

Arborum pestis & lues.

Arborum articulatio, seu articularis morbus.

colēdi imperitia lāsīs. Quæ omnes iniuriæ in articulis sentiuntur, ex quo articularis morbi, seu articulationis nomen. Ægrotant & plerunq; languent colentium culpa, quando ictu iniurioso à colono verberantur, aut intempestiuè cædūtur, vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpūsve desquāmat: vt interim ab hebetiore ferro cōtusio- nem, ac parum apti instrumenti vsum, ipsiūsque coloni imperitam audaciam hīc reticeam, quibus causis æstus ac frigora difficilius tolerant: nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in vl- cus facilè penetrat. Pessimū est inter omnia, cum deflorescentem arborem percussit grando: aut imber inuasit, vel validus vêtus perflauit, aut frigi- da nebula vel pruina descēdit. Quæ postrema omnium perniciosissima esse solet: quoniam lap- sa semel & admissa, obstinatè hæret, vt alibi do- cuimus. Debilitas in multis sterilitatem adfert, sed non necem, vt si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilescunt stirpes, licet non e- moriantur. Aliquando fructus tantū laborant, salua & incolumi arbore: maximè si necessariis & opportunis temporibus, imbres, repores, vel sa- lutares afflatus defuerint, aut intempestiua fri- gora, ardorēve negotium fecerint: nam ita deci- dunt fructus, vel emaciantur, aut flaccescunt, vel deteriores fiunt. Est & aranea cōmune arborum vitium & malum, quando renellum fœtum ve- luti telæ quædam inuoluunt & absument. Sunt culicum genera aliquibus molesta, qui nasci vi- dentur ex dulci humore corticibus subdito. Eru-

*Arborū in-
iuria à co-
lono.*

*Arborū la-
bores ac im-
pedimenta
à cælo &
aëre.*

*Arborū de-
bilitas.*

*Arborū vi-
tium aranea.*

*Arborum
mala et in-
iuria à be-
stiolis.*

*Arboribus
inimica &
morsifera.*

*Decacumi-
natio, erosio
ac depassio.*

*Radicum
amputatio
omnibus ar-
borib' mors
esse solet.*

*Notanda de
extremis ar-
borum exi-
tibus.*

cas, vermes, pulices agrestes, formicas, canthari-
des, limaces & bestiolas alias hîc prudēs omitto.
Quarum ea est natura, vt detonsam, corrosam,
caluam & depastam arborem aut plantam turpi
facie, quēadmodū scripsit Theophrastus, & mor-
ribundæ simili relinquunt. Quæ lues ab humido
& lento tepore gigni maxime solet. Pix, oleum,
& adeps, nouellis arboribus ac plâtis inimica esse
censentur: estq; cortex in orbē detractus omni-
bus mors, excepto subere & andrachne: nisi cor-
pus arboris simul lædatur, aut profundè incida-
tur. Similem rationem in multis habet decacu-
minatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat.
Similem quoque quorūdam animalium erosio,
delinctus ac depassio: nam olea si lambat capra,
sterilescere autor est M. Varro, vt suo loco dice-
mus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ dete-
riorēs tantūm fiūt. His addo quòd arborum ple-
ræque fissa stirpe, aut trunco sæpenumero labo-
rant, & quandoque intereunt, exceptis mælo, fi-
co & punica. Radicibus amputatis, omnibus &
arboribus & plantis mors instat certissima. Cæ-
terū densitate & alimenti rapina, vt loquitur
Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tādē
deficiunt. Sic vinciens & præstringens hedera
necat, nec prodest viscum, cytîsus, & quod Græci
halimon vocant. Lēdunt quēdam & vicissim læ-
duntur vicinia & succi mistura, vt laurus & ra-
phanus virem. Hoc de omnibus postremum sit,
Nitrum, alumē, calida aqua, marina item, & fabæ
ac earum putamina, nec non alia multa, libris su-
perioribus scripta, & tum demum scribenda, ar-
boribus

boribus ac herbis vltima plerunque solent esse exitia. Superest vt iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præsidia, si non omni, saltem bona ex parte proferamus, ab antiquis scripta & obseruata, nobis verò ac amicis nostris cognita, & in multis probata.

*Autoris
summa dili-
gentia et
sua i pro-
na voluntas.*

Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam, & secreta vniuersalia.

Caput III.

DIDYMVS in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd si ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remista æqualiter. Plinius summum præsidium esse dicit, fecem vini, aut aquam lupini decocti circumfundere, vel lupinum ipsum circa radices ferere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, si radices circumfossas, & item truncum, veterere vrina humana, eaque virili, vel pecorum loto imbueris: Illæsam, & à vitiiis arborariis immunem habebis arborem quamuis, si bubulo, taurino ve felle, radices illius perfuderis, aut fabarum, vel aliorum leguminum paleis circumpositis, acerbisve frumenti resperfis, easdem radices vestiueris, & regeſta terra adiuueris. Si Caniculæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſextarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere, ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadem eſt cum Apollinari

*Remedii
arboris ægro-
tantis.*

Arbor emaciata et languida quomodo curatur.

Vt arbor ſit illæſa.

Contra Caniculæ æſtū et ſyderationem.

*Remedium
syderatae ar-
boris.*

*Ne aues ar-
borem impe-
tant.*

*Præfidit ar-
boris infru-
giferæ.*

*Remedia a-
lia arborum
parum fru-
giferarum.*

*Auxilia ar-
borum ha-
bentium fru-
ctus defluos*

& hyoseyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit syderata arbor, & velut ita ægrotans, vnguento delibutam quasi reuiuiscere obseruabis, vt scripsit Græcus Democritus in suis rei rusticæ Commētariis. In quibus etiam admonet, arborem ab aliis non impeti, quæ aliorum fasciculum suspensum habuerit: aut falce putatoria alio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo prouentu luxuriando nullū ferat fructum, querno vel fagineo palo radicum forami- ni impacto, & terra occultato, velut inita fœcundabitur. Proderunt & fabaceæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ. quemadmodum scripsit Zoaroastres in suis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus superstitiosa nescio quæ pro eadem re adfert, ridenda potius quam docenda. Columella arborem terebrare præcipit, & in foramen viridem oleastri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fœcundo semine fertilior euadet. M. Cato amurcam aquis partibus cum aqua remiscendam censet, deinde arbori circumfundendam. Quæ si maxima erit, commisti amphora vna satis erit: si minor, pro ratione fundendum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscellanea meliores quoque fient. Africanus inter Græcos geponicos celebris, portulacā & rithymalum probè contusa & mista, arborum truncis illinebat, vt fœcundiores adolescerent: hisque columbinum simum nonnunquam addebat. Quæ si, veluti ægrotantes, fructum defluum habebat, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortu-
lanus

lanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine venit, cū radicibus euulsum in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circumdabat, vel marinos caneros paguros nuncupatos eidem circumligabat, aut plumbea corona amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat, eamque perforabat, & cuneum ex corno immittebat, terra circumaggesta. Quidam nudatas radices aliquot crassiores ac maiores findūt, & fissuræ silicis fragmentum immittunt, deinde ligāt & accumulata terra rursus adobruunt. Palladius rubrica aut amurca insulsa, aquæ remissa arbore illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum fasciculum eidem suspendit. Hæ sunt antiquorum obseruationes, quæ defluos arborum fructus continere possunt. Quibus si flores etiam decidere percipiuntur, aut folia, hūc in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis georgicis. Circunfossis radicibus, palearum fabacearum aqua temperatarū & maceratarum mensuram magnam magnæ arbori, paruam verò paruæ circumpones, & ita defluio laborantem curabis. Si à vermibus infestabitur arbor, de Florētini consilio sic illam defendes: Lemniam terram quam sigillatam vocant, & origanum cum aqua tere, eaque miscellanea radices illine, aut scillam in circuitu plāta. Si verò piceos paxillos circa arborem defixeris, tabescunt vermes ac decident. A quibus etiam suillum stercus vino dilutum illasam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequenter iniiciatur. Quod etiam præstare potest, co-

*Remedia
eam in rem
alia.*

*Arbor quæ
deciduos ha-
bet flores,
vel folia.*

*Arbor quæ
à vermibus
infestatur.*

*Ne vermes
producat
arbor.*

*Multa ex
primo libro
hu: profere-
renda.*

lumbinum stercus, nudatis radicibus circūposi-
tum. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter in-
gestum: nam ita neque citò senescet arbor, neque
vermes faciliè producet. Palladius fæces veteris
vini per triduū affundit. Auxilia aduersus arbo-
reas formicas, erucas, muscas, & bestiolas alias,
larga & liberali manu tibi protulimus libro pri-
mo, quem ubi voles, & quoties opus erit, consu-
lere poteris. Superest, vt reliqua suo ordine par-
ticulatim expediam.

Arboris mali, eiusque pomi, cura, auxilia, & secreta.

Caput IIII.

*Malus qua-
le solum de-
sideret.*

*Poma ver-
miculosa.*

*Putatio ma-
lis aptissi-
ma.*

*Rigatio a-
state maius
utilis.*

MALVS arbor, lippis, quod dicūt, & tonso-
ribus, cognita, pingue ac lætum solum de-
siderat: & cui humorem non tam rigatio, quàm
natura suppeditet, vt scribit Palladius. Quòd si
arenosum, vel argillosum fuerit, rigationibus iu-
uabitur. Potest etiā in macro & arido solo pro-
uenire, sed ex eo poma dabit vermiculosa & ca-
duca, in frigido itidem & humecto, si cæli tepor
adfuerit. Stercus ouillum non tantum exigit, sed
& libenter assumit, etiam si pulueres cineris mi-
sceantur. Aptissima est ei putatio, vt arida & ma-
lè nata tollantur, cum illi vita sit alioquin breui-
sima: sed vt citò cadit, ita velociter crescit: quæ
quò annosior fuerit, eò deteriore, minorémq;
ac vermiculosiorem fructum feret. Siccitatibus
vespere rigari appetit quotidie, vnde quòd pom
indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici
putat Marcus Terentius Varro in suis de Agri-
cultura

cultura præceptionibus & Commentariis. Tentatur quandoq; syderatione & vredine, his præsertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium maximè vermiculatione sentit, hoc est vermium erosionem. A quibus immunis erit, si, vt præcedenti capite scribebamus, scilla circûposita fuerit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo, vel suillo stercore misto humanæ vrinæ, & radicibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium Anatolius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præceptis diligenter adnotauit. Nec temerè, mea sententia, nam hæc arbor mirû in modum lotio recreatur, cuius rigatu crebrò iuari certum est. Si verò negotiû exhibere perrexerint, cortex æreo clauo, vel scalprio, vt Palladius legit, fodicandus erit atque vellicandus, donec mucrone vermes tacti radantur & deturbentur: sed vlceratum locum bubulo stercore obducere licebit. Porro, si generosissimæ quæque malorum plantulæ, tau-rino felle radicibus admoto, ita scrobibus imponantur, vt cacumen tantum super terram extet, à vermibus immunes prorsus erûnt, cum fructibus qui inde nascentur, eodem Anatolio autore. Qui etiam morbos quosuis ægrotâtis mali curat stercore asinino aqua macerato, & sex diebus, occiduo Sole, ad radices irrigato, idque frequenter, & per interualla, donec germen erumpat. Si fructum multum eam parere cupis, & sobolem numerosam proferre, sectum plumbei tubi seu canalis os patulum, sic vt circulum ducat, caudici altitudine pedis à terra circunducito, & cum mala cœperint adolescere, vel arbor ipsa florescere,

Syderatione & vredine tentatur malus.

Remedia aduersus vermiculationem.

Pulchra machina pro abigendis vermibus ab arbore mali.

Remedia ægrotâtis mali.

Vt malus sobolem proferat numerosam.

Ne pomife-
ra arbor rû
pasur pon-
dere graua-
sa.

torquem illum & circulum eximito, idque quo-
tannis facito, vt fœcunditatem arbor recipiat.
Cæterum, quia pomiferis arboribus, vti etiam a-
liis, frequenter vsu euenire solet, vt degrauata
fœtuum pondere, laborare videantur, adeo vt
nonnunquam rumpantur incuruati rami (sicuti
hoc disticho adnotauit Ouidius,

*Aspice curuatos pomorum pondere ramos,
Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)*

furcis suppositis oneri impares fulciendæ erunt.
Quod in nucis historia non prætermisit idem
Ouidius:

*Pomâque læsissent matrem (inquit) nisi subdita ramo
Longa laboranti furca tulisset opem.*

Vt ma'um
aut pomum
aliud ima-
ginem quâ-
nus referat.

Africanus Græcus in suis georgicis scriptum re-
liquit modum, quo vel humanam, vel animalis,
aut rei alterius, imaginem induet malum in sua
adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quod-
uis. Gypso (inquit) aut figulari luto quamcunque
voles insculptam imaginem tege: & in duas par-
teis apto instrumêto, ea industria seca, vt iterum
illæ ritè coniungi possint ac committi. Deinde in
figlina excoque: cùmque malum ad dimidium
peculiaris incrementi peruenerit, hisce formulis
include, validisq; vinculis firmiter obstringe, ne
fictiles typi diuellantur auctu obuoluti mali.
Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales
animalium figuras repræsentabit, quorum & ha-
bitum & imaginem ibidem mentiri visum tibi
fuit. Quæ res in effigiandis malis non solum lo-
cum habebit, sed etiam in pyris, cotoneis, persi-
cis, citriis, punicis, aurantiis, limoniis & reliquis
pomorum

pomorum generibus. Quod hîc semel dictû velim, ne dum per varias pomorum classes spatior, illud identidem molestè repetere cogar. Verû enim uerò oportet vasi & fictilibus typis perspirationem aliquam relinquere, hoc est foraminula imprimere, quibus aërè admittant & emittant, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, licet multi aliter sentiant. Si dulcia mala fieri desideras, stercus caprinum vrina humana dissolutum cum veteris vini fœce radicibus infunde. Si imputria habere voles, felle viridis lacertæ inungatur caudex: erit & hoc aduersus formicas remedium præstantissimum. Si caduca fuerint mala, fissæ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ si ramos spissiùs onerabunt, vt disrumpi periclitentur, interlegenda erunt, quæ vitiosa videbuntur: vt generosa copiosiore alimento gaudentia, maiori incremento luxurient, vitiosis alimoniam ampliùs non surripiantibus: aut furcis adiuuanda erit arbor, vt antea diximus. Quæ si imbres metuet, Solis exortum spectare debebit, Plinio autore, vt eos Sol statim diripiat ac resiccet.

Antori molesti ubique repetitio.

Vt dulcia fiant mala, adhuc imputria.

Vt mala non sint caduca, & onere non rumpatur arbor.

*Si tibi sit curæ grandæ educere fœtus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Crescentem sobolem, è multis vt pauca supersint
Poma. sed & maiora loco, & magis auspice nota.
Vbertiore etenim succo lætabitur hæres
Fraterni lactus, vacua dominator in aula.*

Vt grandes fœtus producat arbor mali.

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum & nucum genera, prudenter etiam accommodare tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas semper habui molestas, opportunè me liberares. Si ru-

*Ut rubra
fiant mala.*

*Pulchra &
notata di-
gna.*

*Quando
matura dui
debeant ma-
la: & quo
tempore de-
cerpenda.*

*Quomodo
seruanda &
reponenda
mala.*

*Loca apta
seruandis
malis.*

bra poma nasci desideras, arbor vrinæ humane rigatu sarietur, quemadmodum scripsit Berytius in suis de rebus agri præceptis. Non desunt qui rosas puniceo colore rubentis sub arbore mali vndique serant, & ita rubra mala fieri promittat. Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos vasa vel scrobiculos factos aqua implent: scilicet agentes ut meridie solaris radius in aquam illam calidum vaporem euocet, qui refractu in fructus resiliens, ex calore rubrum colorem eis conciliet. Qui re vera absque vilo mangonio & artificio his partibus maximè solet inesse, quæ Phœbum recta intuentur & meliore dici parte illum excipiunt. Nonnullis sanguineus color peculiaris inest, tracta origine ex mori insitu. De malorum nomenclatura, omnibus ferè nationibus varia, variòque insitionum adulterio, hic nihil à me expectabis. Omnia seminis nigrore maturitatem fatentur: suntque legenda circa autumnale æquinoctium: pro cœli, soli, & arboris cuiusque natura: nec ante x v. Lunam, ut scribit Plinius: idque cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo lædatur: separatis cadiuis, putrescentibus ac vermiculosis, à præstantibus & generosis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & septentrionalibus fenestris aperto: quæ sereno die patenteis lucem accipere debent, exclusis austris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus esse solent: à quibus poma quæque rugis deturpari certum est. Seruatur præterea in frigido & arido loco supra paleas,

paleas, vt scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonem vt fenestras habeant & ære perflentur summè curare debent. Plinius foliis ficulneis singula, præterquam cadiua & vitiata conuolui iubet: cistisq; virilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa posteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentariis sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operata, multi innocenter poma custodiunt. Sūt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, substratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè confutitur. Quod melius cedit si foliis ipsis conuoluatur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obicurtis, vbi ventus non sit, stramentis prius in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequenti diuisione separat. Custodiuntur etiam vitigineis foliis singillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad crustam duret, commissa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter canistris vel vimineis cistis componuntur, & mundo tomento vestiuntur. Sunt qui solos pediculos figlina

*Modi varij
custodiendo -
rum & re-
ponendorū
malorum.*

*Modus faci-
lis & popu-
lari.*

*Ingeniosus
modus co-
paratu fa-
cilis.*

*Pulchrum in-
mentum.*

terra muniant. Plerique in puteo vel cisterna fi-
ctilia vasa mergunt: quibus diligenter picatis &
clausis, mala committuntur. Nonnulli pediculis
feruenti pice demersis, supra tabulatum ex ordi-
ne disponunt. Hyberna seminibus, præsertim

*Ut mala ta-
lia inueniā-
tur, qualia
fuerūt con-
dita & re-
posita.*

hordei, ut vuae conduntur. Seruātur etiam opti-
mè hoc modo: Accipe vas fictile non picatum &
in fundo perforatum, quod ad fauces vsque in-
columibus & generosis pomis manu collectis
exple, & pyxacantha, vel myachāta, ut Græci ha-
bēt codices, aut re quauis alia, vasis spiracula dili-
genter obtura, & in qua volueris arbore suspen-
de, ac per totam hyemem ibi esse permitte: ta-
lia inuenientur, qualia fuerunt cōdita. Quod ex-
perientia certa fatetur se didicisse Apuleius Græ-
cus: tradens ea etiam durare musti doliiis immer-
sa, clausa & à fæce seruata. Quo etiam modo vi-
num ipsum, vini que suauitatem miraculo quo-
dam conferuant. Sed id ad mala cydonia propriè
attinere, ut pleraque alia hîc scripta, suo dicemus
loco. Condūtur & ollis fictilibus in vini dolium
demersis, ita ut ei innatent, & dolium oblinatur.

*Mala à vi-
no seruata,
& vinum
seruantia.*

Non putrescent si herba virentis satyrii illita fue-
rint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda
mala quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto an-
no seruari posse ait. Plerique scobem populi, vel
abietis inter poma diffundunt: quæ sic ponenda
esse constat, ut flosculi sursum, & pediculi deor-
sum spectent: nec ante vsum necessarium attin-
gantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi,
nullum esse pomi genus, quod non possit melle
seruari. Itaque cum sit hæc res interdum ægrotā-
ribus

*Ut mala nō
putrescant,
& incolu-
mia diu cu-
stodiantur.*

*Pomigenus
omne opti-
mè seruari
melle.*

tribus

tibus salutaris, cenſeo vel pauca poma in melle
 cuſtodiri, ſed ſeparata generatim: nam ſi commi-
 ſceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sūt
 alia cuſtodiendi ſecreta; quæ in cydoniis ſeu co-
 toneis malis exprimentur, adhæc in pyris, & om-
 nium maximè in puniceis, citriis & aliis. Quod tā-
 riſper dum expectas, ex Plutarcho admonere ſu-
 peruacaneum eſſe non putaui, mala geſtantibus
 dorſuariis iumentis tam grauia eſſe (etiam ſi pau-
 ca portent) vt oneri, viribus alioquin non impa-
 ri, ſuccumbant, ac ſudando deficiant: ſolo odore,
 vt Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente,
 vt animo linquantur. Quod ad cydonia ſummè
 odorata an potiùs referendum ſit, faciat experi-
 entia fideſ. Remedium præſentiſſimum eſt obla-
 tus panis: quem ſi vorarint, vt ſcribit Plinius, ſe-
 ſe protinus recolligunt. Vitabitur id periculi ſi
 aliquot prius edenda, vel conſpicienda odoran-
 dæque illis exhibeantur. Ex acerbis & ſylueſtri-
 bus malis præſantiſſimum omphacium prælo
 vel truſatilibus molis exprimi poteſt: adhæc ace-
 tum in hunc modum. Per triduum mala in cu-
 mulo ſeruantur, deinde mittuntur in cadum, cui
 fontana aut pluuialis aqua miſcetur: ac opertum
 vas per triginta dies ſinitur, & ſubinde quantum
 fuerit aceti ſublātū ad vſus, tātum redditur aquæ
 ad reparationem. Vinū quoque factitare ſic ſo-
 lent multi ex generoſis & domeſticis malis, quod
 citream vulgò nuncupant. Eadem prælo, vel tru-
 ſatilibus molis, tortium ius exprimitur: deinde
 ruruſ ſecundarium, fracibus & retrimentis in a-
 qua maceratis, ita vt pomea lora dici poſſit: non

*Iumenta dor-
 ſuaria por-
 tantes malis
 ſudare &
 ſuccumbere.*

*Quomodo
 ex malis
 fiat ompha-
 cium &
 aceturum.*

*Quomodo
 fiat vinum
 ex generoſis
 malis.*

*Notanda diligenter
obseruanda.*

parui momenti ad restringendam sitim rusticorum per melleſ & fœniſecia. Quod mirum eſſe non debet: nam pomis, pyrſque ineſt vini proprietat, quemadmodum ſcripſit Plinius, ſimiliterque ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atque pulmentarij vicem implent. Priuſquam hinc abeam, alienũ à noſtro inſtituto non erit memorare, quod multi ſequenti experimentoprehendunt, an aquis vinum fuerit infulcatum, vt Plautino vtar vocabulo. Malum in vas iniiciũt, aut pyrum ſylueſtre, & ſi quidem ſupernatauerit, vinum eſſe purum ſignificat: ſi verò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad noſtra vinorum ſecreta transferendum erat.

*An vino
inſit aqua
experimentum
pulchrum.*

*Arboris Pyri, eiùſque pomi, cura, auxilia, &
ſecreta. Cap. V.*

*Quibus locis
gaudeat
pyrus.*

PYRVS frigidis, humidis ac vberibus locis ſummè gaudet, quemadmodum ſcribit Diophanes, rei agrariæ apud Græcos doctor inſignis. Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale ſolũ ei deſtinat, quale vinetis conuenit: nimirum lætum & non impeditum. Prouenit hæc arbor ſemine, plâta, & inſitione. Quod tamen intereſt, ſicuti poſt Plinium idem adnotat Palladius. Nam ſi quis pyrorum ſemen ſpargat, naſci quidem neceſſe eſt, natura originem ſuam reſouente: cuius æternitati nulla tarditas poteſt adferre faſtidium. Sed homini, cui, Hippocrate teſte, vita breuis eſſe ſolet, hoc expectare lógum eſt: cùm & ſerò ita veniant fructus, & à generis ſui

*Quibus modis
proueniat
pyrus.*

sui nobilitate decedant. Quæ sua planta feritur *Pyrus sata quid distet ab insita.*
 arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen seruata non durat. Quæ insitione comparatur, moram ætatis sustinet. Crebris fossionibus, *Summè notanda pro florere & de florere pyro.*
 & humore frequenti pyrum gaudere, autor est Palladius: nam ita vegetior euadit, ac melius proficit: vsque adeò, vt tempore quo florere consuevit nihil de prolato flore depereat, si eam tunc fossor adiuuerit. Primos fructus, Plinio autore, facile perdit, si cum defloruerit, vel in florem defatiscit, protinus sequantur imbres, aut nubilum fiat, austrinumve cœlum. Iuuabis plurimum si interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. *De stercore pyri apto.*
 Sed bubulum spissa & grauià poma, vt loquitur Palladius, creare solet. Sūt qui cinerem misceant, hinc existimantes pyris argutiores sapes contrahi. Non duxi omittendum, quòd pyro vita breuior esse solet, quàm pyrastrò: quæ pyrus fieri recusât, & si ex vitiata pyro bene nascatur, vt tradit Theophrastus. Si sterilis fuerit pyrus & languida, *Remedium sterilis pyri.* fœcundabitur eo artificio quod superius expressimus. Plerique vbi adoleuerit arbuscula, altè solent ablaqueare, ex Columellæ præcepto, & iuxta radicem truncum findere, ac fissuræ cuneum tædæ pineæ, aut ex fago vel quercu, vt vult Palladius, adigere, atque ita obruere. Si lapidosos fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas vsque radices detegi, & quicquid lapidosum inuenietur, secerni ac excludi: altera terra cribro excreta, alterius loco suffusa, & addito stercore reposita. Quod summè proderit, si rigare nō cessaueris. Si dulciora & copiosiora pyra

Nelapidosos fructus pariat pyrus.

*Vi pyræ co-
prosum &
dulce ferat
fructum.*

*Remedium
agrotantis
pyri in flore
aut à vermi-
bus infesta-
te.*

*Pyra quo-
modo fiant
rubicunda
& effigia-
ta*

*Quando &
quomodo lo-
genda ac cu-
stodienda
pyra.*

arborem tibi exhibere voles, trunco proximè ra-
dicem terebrato, cuneum ex fago, vel quercu, vt
longè antè Palladium scripsit Græcus Diophan-
nes, defiges, aut vini fæcem nudatis radicibus in-
stillabis. Si dum floret agrotabit, curabis fæce vi-
ni veteris affulâ radicibus ablaqueatis, per tri-
dum, & regestatum demum terra. Si à vermibus
infestentur arbor & fructus, radicibus felle bu-
bulo, vel taurino, frequenter imbutis & perun-
ctis, morietur omnes, ac in posterum gigni pro-
hibebuntur. Sunt alia arboris huius auxilia & se-
creta, ex præcedentibus capitibus, & sequentibus
eruenda, ne sim repetendo molestus. Moro infi-
ta, rubicûda pyra feret, vt Tarentinus tradit. Mo-
dum effigiandi pyri in quas volueris formas; re-
quires ex præcedenti capite & sequentibus. Sed
de parente arbore satis: superest vt eius sobo-
lem aggrediamur: quæ hodie apud nos vsque-
adè creuit, & tot insitionum adulteratis con-
iugiis tam fœcunda ac multiplex euasit, vt sin-
gillatim persequi, sanè quam difficile putem.
Quò fit, vt ad pyrorum condituram, reposi-
tionem & custodiam me conferre cogar. Le-
genda sunt pyra eo modo quo mala, cæque me-
thodo, nimirum die sereno, & blanda manu ne
vulnerentur, caducis & vitiat, à sanis & integris,
seclusis, decrescente Luna, & vegeto Solis calore.
Quod vbi factum erit, in picato vase diligenter
includetur: cuius os deorsum reclinabitur, atque
breui serobe eo loco obruetur circa quem peren-
nis aqua decurret. Hoc Palladij est consilium &
præceptû. Democritus optimè seruari affirmat,

si illitis pice furculis vel pediculis suspendantur. Alij sapa, vel passo, aut dulci vino merfa, vasis ple-
nis custodiunt. Sunt qui inter scobes obruant. Plerique siccatis frondibus iuglandis inuoluta
reponūt. Nonnulli in vinaceis discreta, ne se con-
tingant, sepeliunt. Rustici inter paleas aut fru-
menta seruant. Alij statim lecta cum tenacibus suis, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condūt,
& oribus vasculorum gypso vel pice clausis, sub
diuo obruta, sabulove tegunt. Seruāntur omniū
optimè, vt reliqui fructus, melle: modò non se
contingant. Fit vinum è pyris, perinde atque ex
malis, quod nostrates pyraceum nuncupant. Cu-
ius modum requirere ex præcedenti capite, & alia
pleraque huic pyrorum historiæ valde affinia &
consentanea.

*Varij modi
reponendo-
rum pyrorū*

*Notāda pro
custodiendis
pyris.*

*Vinum py-
raceum.*

*Arboris Cotoneæ seu Cydoniæ, ac eius pomi cura, auxi-
lia, & secreta. Caput VI.*

ARBOREM hanc à M. Catone Cotoneam
appellatam fuisse tradunt, ac si diceres Ca-
toneam, cùm à Græcis longè antè Cydonia vo-
cicaretur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primū
aduecta fuit. Amat locum frigidū & humectum,
vt tradit Palladius. Quæ si in tepido statuatur,
rigatione opus habet. Sunt qui scribāt illam sta-
tum mediocris situs inter naturam frigoris & ca-
loris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm
decliuibus facilè educari, quanquam inclinata &
deuexa magis desiderat. Dum ponitur, si minor
est, stercore iuuari debet: si maior, cinere vel cre-

*Cotonea ar-
bor vnde di-
cta.*

*Locus arbo-
ri cotoneæ
aptus.*

*Stercus &
rigatio co-
tonea, ad-
hæc fofio.*

*Cotonentū
figura va-
ria.*

*Quomodo
effigiata fi-
ans cotonei.*

*Remedium
pro egra
aut sterili
arbore coto-
nei, vel ali-
ter laborā-
te.*

*Autori mo-
leſta repeti-
tio.*

te puluere, ſemel toto anno radicibus immiſſo. Rigāda eſt, Paxamo autore, quoties cœleſtis ne-
gatur infulſio. Nam ſic poma ſua citò matura &
maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus
illam circūfodere, aliàs ſterileſcet, aut ingenium
mutabit. Sic verò in ſuo cotoneo diſponetur,
ne altera, quatiēte vento, ſtillicidium alterius
tangat, & combibat. Pomi illius figura ſimplici-
ter exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia
incifuris criſpantur, colore ad aurum vergente:
ex quo Græcis chryſomela, & Virgilio aurea ma-
la, vt multis placet, dicta ſunt. Alia cādidiora vi-
dentur, odoris præſtantiſſimi. Alia ſtruthea nun-
cupantur, ſerotino prouentu maiora, & neſcio
quid odoratius reliquis vibrāria. Habentur præ-
terea ſylueſtria, parua & in ſepibus plurimū na-
ſcentia. Quotquot ſunt, tenui lanugine omnia
pubeſcunt, & fragranti odore caput feriunt. De-
mocratius in ſuis Georgicis græcis promittit co-
tonea cuiusque animantis effigiem repræſenta-
tura, ſi in formatis fictilibus, aut inſculptis vaſcu-
lis adoleſcant, ea methodo quam in malorū hi-
ſtoria præſcripſimus. Si ægra fuerit arbor coto-
neorum, amurca æqualiter aquæ remiſta, radici-
bus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua
temperetur, arboriſque trūco illinatur. Si ſterilis
fuerit, infœcunda, vermiculoſa, lapidoſa, aut ali-
ter laborans, recurre ad ea quæ ſuperiùs tam ge-
nerali, quàm particulari præcepto ſcripſimus. Nā
pūdet toties eandem, quod dicūt, incudem tun-
dere. Ad condituram itaq; & repositionem, cu-
ſtodiamque cotoneorum venio. Quam ex pri-
ſcis

scis Græcorum geoponicis, & Latinis rei rusticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & aliis excerptam sic habe, & ausculta. Imprimis cotonea quàm maturissima & integerrima, sine macula, sereno cælo, ac decresciente Luna colligere debes: & in lagena noua, quæ sit patentissimi oris, deterfa qua canescunt lanugine, laxè ac leniter componere, ne collidi possint. Deinde cùm ad fauces vsque fuerint composita, vimineis furculis aut circulis sic erunt arctanda, vt modicè premantur, ne cùm humore fuerint imbuta, sustollantur. Tum quàm optimo & liquidissimo melle vas vsque ad summum ita replebitur, vt pomum quoduis ibi submersum videatur. Sed summoperè tibi cauendum erit, ne immaturum illud & crudum reponas, alioquin ita indurescet, vt vsui esse non possit. Audio nonnullos cotonea osseo aut ligneo cultro (quod ferrum metuant) aperire priusquàm melli seruâda committât, adhæc semina eximere, à quibus pomum vitari putant. Res ridenda potius quàm audienda. Nā ea mellis est natura, vt vitia coërceat, nec serpere patiatur. Qua ex causa etiam exanimum corpus hominis per annos plures innoxium seruât. Hæc ratio non solum cotonea custodit, sed etiam liquorem mellei & cotonei saporis exhibet, qui sine noxa potest interdum dari febricitantibus, & melomeli nuncupatur. Democritus lecta cotonea doliis musti ad fecem vsque mergebat, atq; ita cludebat, vinum hinc odoratus reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio vini innatâtem illa recondunt, & dolium oblinunt.

*Quomodo
legenda &
seruâda co-
tonea.*

*Pulchra &
notatu di-
gna.*

*Admonitio
non asper-
nanda.*

*Mel putre-
dini resiste-
re, & vitia
quæque co-
ercere.*

*Varij modi
custodiendo-
rum cotoneo-
rum.*

*Summè nota-
nda Et/
observanda.*

*Alij medi
servandorū
cotoneorū*

*Quomodo
fiat cydonia-
tum.*

*Vinum cy-
doniatum.*

Sunt qui folijs fici obuoluta custodiāt. Plerique stupis, tomentove mundo vestite, in cistis concinnant & disponunt. Multi in scobe, vel milio, hordeo, aut auena, longo tempore incorrupta seruant. Sed in ea domo nec sunt condenda, nec reponenda vbi reliqui fructus fugaces, vel alij quique tenelli custodiri solent. Nam illos suo acerrimo odore vitiant ac labefaciunt, omniumq; maximè uas in vicino situ iacentes. M. Cato in loco frigido & arido supra paleas rectè seruari putat, quemadmodū de malis diximus, quorum custodia cū cotoneis annuit & conspirat in multis. Non desunt qui fici, aut nucis folijs inuoluta seruent. Alij creta figulina illinunt, siccataque in Sole, suspendunt, & dum vsus postulauerit, creatam diluunt. Plerique arculis ligneis separatim includunt, & in tabulato, siccissimo ac frigidissimo loco, vbi neque fumus, neque teter sit odor collocāt, ita vt flosculi sursum, pediculi verò deorsum spectent, nec alterum ab altero corrumpatur: deinde scobe populnea, vel abiegna interposita, luto paleato opercula munita superponunt, ne introire possit spiritus. Hæc ex antiquorum penu deprompta fusiùs persequi volumus, quòd aliorum pomorum custodiis maxima ex parte accommodari possint. Sed penè hîc præterieram cydonitem, seu cydoniatum, quod fieri solet decoctis cotoneis ex saccharo simpliciter, vel additis carvophyllis & cinnamomo, deinde expressis & asseruatis. Fit etiā vinum ex his tuis, & torculari, vel molis trusatilibus expressum, cui nonnihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore vitatur.

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. VII.

PRUNUS læto & humido solo gaudet, optimeque adolefcit tepido cœlo: cum tamen & frigidum poſſit ſuſtinere, quemadmodum ſcripſit Palladius. Si in locis glareofis & lapidoſis iuuetur lætamine, caduca pruna & vermiculoſa nō gignet. Seri poteſt oſſiculo in putri & ſubactō ſolo, modō duobus palmis altē obruatur. Poniatur etiam planta ſumpta ex caudice, radicibus firmo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & aſſidua foſſione. Sed quæ Damafcena vocatur, ſicca terra & aërē calido lætatur, vt ſcribit Pamphilus Græcus in ſuis georgicis. Si læguida fuerit & minùs ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium ſolum, aut humanū, idque vetus, miſtum æquis partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè farmentorū, vt ex Græcorū geoponicis teſtatum voluit Palladius. Eadem arbor ſi à vermibus aut formicis infeſtatur, rubrica & pice liquida illini debet. Quod modèſtiùs tentandum erit, ne idem efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia ex ſuperioribus tibi petenda, hîc mihi ſunt tacenda, vt reliquis ex ordine ſuum concedam locum. Ab arbore itaque, ad fructum deſcendo, quem abſque oſſiculis tibi comparabis, ſi tenellam arborem ad binos pedes reciſam vſque ad radicem findas, abraſque & excauata ſcalpro vtriuſque partis medulla, conſeſtim ſeiunctas parteis vinculo conſtringas, ſuperioremque partem ac diui-

Quo ſolo
gaudeat pru-
nus, et quo-
modo poma
vermiculo-
ſa non gi-
gnat.

Quomodo
ſerenda pru-
na.

Remedium
languida
pruni, &
minus ſera-
tis.

Remedium
contra ver-
mēs & for-
micas pru-
nū infeſta-
tes.

Vt naſcan-
tur pruna
ſine oſſicu-
lis.

furas laterum fimo, vel argilla, cerâve obducas, ac charta madida munias: elapso anno obfirmata cicatrice omnia coaluisse perspicies. Hanc deinde arborē furculis qui fructū non tulerūt inferes, & sine ossiculis poma proferet, siue illa fuerint pruna, siue cerasia, persica, mespila, palmulæ, lapidosæve corna. Prunorū differentiarū apud nos esse solēt innumera, & ferē inexplicabiles. Nā ex his alia reperiuntur herbaceo colore perfusa: alia rubro, semirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro, cœruleo, ac variegato. Quædā prætereā videtur magna, quædā parua, & quædā mediocria. Dulcia nulla, alia acida, vinosa, dura, mollia, rotūda, ouata, & oblonga. Quæ omnia post Catonē cœpisse scribit Plinius. Habētur & nucibus insita, quæ faciē, & succū adoptionis repræsentant, ab utroque parente nuci pruna appellata. Prima omniū laus Damascenis tradi solet, à Damasco Syriæ monte, ut scribit Galenus, oriundis & cognominatis. Seruantur optimè, ut tradit Pamphilus Græcus, cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his fluitarint, & vasa diligenter operta fuerint. Secundas parteis sibi vendicant, quæ pruni daçtyla vocantur, à digiti longitudine, ut puto dicta: ouata pomi specie, & carne suauis, necnō insitionis magonio nusquā non nascētia. Quæ ex omni genere seruari debent, ea integra & sine vitio aut vermiculo, die serena legenda sunt, & in picata fidelia reponenda defruto aut passō plena, ut pomū omne demergatur: cui operculum diligenter gypsatum superadderur. Siccantur etiam in Sole per crates, sicciore loco disposita, ut scribit Pallas.

*Prunorum
differentia
varia.*

*Nuci pruna
insitione cō-
parata.*

*Quomodo
optimè ser-
uētur pru-
na, & qui-
bus laus tri-
buatur.*

*Quæ serua-
ri debēt pru-
na, quomo-
do legenda
& reponē-
da.*

dus. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde sublata, aut in furno tepido, aut in Sole resiccant.

Arboris Cerasi, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

CERASVS frigidis & humidis locis delectatur, vt tradit Florentinus in suis Græcorum georgicôn placitis. Cui astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cœli statum amare, & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisque montibus gaudere testatur, adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, necnô assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac siccos amputari: adhæc quos densius arctatos protulerit, nimirum vt rareſcat. In qua sententia etiam Palladius totus esse videtur, adfirmans præter hæc cerasum tanta esse ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nec dum sparsa officula) in vitibus pro adminiculis posita; in arborem profiliisse viderit: non omit- tens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innasci, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet sedulo deradi priusquam inseratur trunco, alioquin officiet. Porro finum vsque adedò horret oditque, vt admoto eo degenerare palam conspiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibique marcescant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus commentariis suis do-

Quibus locis, quòve cœli statu gaudeat cerasus.

Quomodo tractanda arbor cerasi.

Ceraso summa facilitas ad comprehendendū.

Cerasum finis non gaudere, & quomodo stercorenda.

*Nulla arbor
vni. sui jo-
bolē tā pro-
pagat, quā
Cerasus.*

*Quid Cera-
sus Francis
proprie ap-
pellatur, &
eius pictura*

*Cerasi fru-
ctus morosis
palati gra-
tissimus.*

*Gradus ma-
turationis
cerasorum.*

etissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arborum quæ suam sobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & salua, seu fecundo quodam spermate, grauida facta terra, in campis, montibus & syluis adeò numerosas plântas concipit, procreat & parit, vt nihil numerosius, frequentius atque admirabilius occurrat. Speciosissimos satiuarum omnium fructus profert diuersorum generum, quò fit vt diuersa quoque sortiantur nomina: quæ hîc explicare non admodû laboro, contentus docere, quòd Francis Cerasij nomen fructus ille proprium sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (interdum pumila, quasi frutice, chamæcerasum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pulcherrimè & iucundissimè inter virentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit cui caro multa, mollis & succosa inest, ossiculum in medutillio claudens. Solet vsus eius maximè placere grato acore, vnde morosa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantium malaciis, antequam maturescat, summè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primùm virent cerasia, mox albescunt, inde pellucido rubore illustrantur. Sunt quæ ab vno latere rubent, altero al bent. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibusdam interspersis distinguuntur. Vndere-ctè Ouidius:

*Quæque sibi vario distinguit poma colore,
Audiat hæc cerasus, stipēs inanus erit.*

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos doctor insignis, tradit arborem cerasij fructum bonum

num & dulcem nunquam exhibituram, nisi fuerit alteri arbori insita. Quæ si humore nimio cōcepto putrescere obseruabitur, ex Palladij consilio, foramen in trunco excuari debet, quo ille possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ licebit affundere, cum aceti parte media mistum, aut fœcibus vini truncum florentis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum exortum, calx viua radicibus circumponatur, aut aqua calida sæpius infundatur, sed postea paruo temporis tractu inarescit. Optimum est huius arboris poma interuelli, vt quæ relinquentur turgescant. Si quis, vt Florentinus tradit, Ceraso nigram vitem inserat, verno tempore vuas proferet. Si exossata habere cupis cerasia, hoc est ossiculis carentia, ex Gargilij Martialis sententia, vt Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & vsque ad radicem fines, abraſaque ferro partis vtriusque medulla, illicò seiunctas partes vinculo perstringes, & summitatem ac diuisuras laterû fimo oblines: post annum ducta cicatrice dum diuortia coalescent: eidem arbori furculos qui adhuc fructum non tulerûnt inferes, & hinc sine ossibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum, rei agrariæ apud Græcos consultissimum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radice tenuis scindas, nō vulnerata parte ima, medullamque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrymam cyrenaicam infundas aqua dilutam, donec sapæ consistetiam referat, & humente charra dictum caudicem, non neglecto admi-

*Remedium
putrescentis
cerasi.*

*Quomodo
fiant præco-
cia cerasia.*

*Quomodo
fiant cerasia
ossiculis ca-
rentia.*

*Vt Cerasia
prodeant e-
nuclata,
ex Demo-
crito.*

*Cerasum
lauro conuenienter in-
feri.*

*Cerasorum
conditura
& custodia.*

*Modi alij
custodiendo-
rum cerasio-
rum.*

niculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit, ac rursus octauo die eadem lacryma perfundas, vt germina excitet: hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum osiculatum ferentis. Secreta alia & auxilia sunt de superioribus eruenda. Hic non omittam quod cerasus lauro conuenienter inferitur, sicuti in nostro Insitionum opusculo docuimus. Nam hinc quandam odoris gratiam sibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à vermicibus minus infestatur. Quod ad condituram & custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua decerpta mittuntur in vas cuius fundo subtrata sit satireia, iterumque alternis sternitur satireia, deinde cerasia, vsquedum vas oppletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, vel, vt placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulcescentis, superfunditur, vase diligenter operculato. Seruantur etiam interpositis arundinum folijs alternatim, vt nunc dictum est, in cado digestis. Multi æstuante & candenti Sole, vsque ad rugas siccant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eoque modo optimè seruant, ad sanorum & aegrotantium vsum.

Arboris Mori, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta.

Caput IX.

MORVS amat loca calida & sabulosa, Palladio autore, fossilionibusque & stercore plurimum

rimùm delectatur, non in profundum, sed ad radicem vsque superficiem, vt Berytius Græcus geoponicus tradit. Assiduo humore non admodum gaudet, cui putria, arida & superflua, post triennium sunt putanda. Semine provenit si lecta granula deponantur, sed rigari continuò desiderant. Seritur melius taleis & cuminumibus sesquipedalibus, vtraque parte læuigatis, & fimo oblitis. Plantę eius trāslatę scrobēs altiores desiderant, & intervalla maiora, ne altera vmbri alterius prematur. Vitibus summē est amica, vrbānarum omnium nouissima, & serotino germinatu florescens, nec nisi exacto frigore: ob id dicta arborum sapientissima, vt Plinius scribit: licet nomen fatuę & stolidę à Græcis adepta fuisse videatur. Folia eius vrina madefacta pilum coriis detrahūt, illisq; aluntur vermiculi qui mirabili naturę artificio & spectaculo sanequā iucundo, sericum vellus nobis conficiunt. Sed hīc Mori Plinianum miraculum nobis tacendū non est. Morus, inquit, laurus & hederā mutuo attritu ignē facilē concipiunt: quod exploratorū vsus in castris, pastorūque industria reperit. Quoniā ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla, sed nihil hederā pręstantius quā teratur lauro, laurūq; terat. hactenus Plinius. Nonnulli scripserunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si forato prorsus trunco, cunei inferantur terebinthi hinc, inde lentisci. Eadem, vt Berytius tradit, si populo albę inferatur, vel inoculetur, candida

Quomodo tractanda & curāda arbor Mori.

Quomodo ritē proueniat morus.

Morus vitibus summē amica.

Pulchra & notatu valde digna.

Mori lignū attritu ignē concipere.

Quomodo fiat feracior morus, & candidos ferat fructus.

*Quemodu
reponenda
& seruanda
mora*

mora proferet. Quæ Italia tam copiosa habet, quàm nos nigra, pomò cartilagineo constantia. Quod vnum exortu candidum est, dum pubescit, rubrum, vbi maturuit adeò nigrum, vt manus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repositione & diuturnitate, Berytius hæc posteritatis memoriæ mandauit. Mora in vitreo vase diligenter condita plurimo tempore durant, proprio ipsorum iusculo & vino demersa, ac diligenter operata, modò non fuerint nimium matura, vieta, & flaccida, seu languida.

Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. X.

*Quibus locis
proueniat
Persica
malus.*

*Frigida loca
& ventosa
persuis
exosa.*

*Quomodo
ponenda
persicorum
ossa.*

*Quâdo
quomodo
transferenda
persica
arbor.*

PERSICIS scatent Gallica rura, & maxime vineta. Proueniunt locis qualibuscunque: sed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si calidum cælum, arenosumque solum, nec non aridum sortiantur, quemadmodum scripsit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maxime ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimum lætatur suorum foliorum stercoreatione, & opportuna ablaqueatione. Ossa in pastinatis areis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, vt cum ibi plætæ creuerint, commodè transferri possint. Nec debent altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorsum verso. Dum tenera erunt germina, sæpè herbis circumfossa liberari cupiunt, transferrique post bimatum scrobe breui. Sed à se non longè statuen-

statuendæ erunt arbusculæ, vt à calore Solis se inuicem excusent ac defendât. Quæ si irrigentur poma ferent maiora: nam assiduo potu hæc arbor inebriari desiderat, maximè per æstatem: nec alia est quæ coloniam frequenter mutare libentiùs sustineat. Habitu multò lætior euadet, vt Florentinus in suis testatus est Georgicis, si simulatque poma persica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cum arbor hæc celerem sentiat senectutem, prano aut amygdalo amaræ inferendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida videbitur, veteris vini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, vesperutinòque humore iuuare, ac obiectis umbraculis defendere, si ardore Solis siccata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoliū appendere. Si vermibus infestatur, cinere æmuræ misto extinguentur: vel bouis vrina cum acetii tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, stercus illi ingeratur: vel vini fæces cum aqua permistæ: vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit spartum alligatū, vel suspensa ramis sparteæ. Poma persica sine ossibus tibi comparabis, vt in suis Georgicis tradit Africanus, si in perforatum infernè truncum, excisa medulla, salicis vel cornipalium adegeris. Vt persica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & similia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum constituere videantur. Hos iunctos, & si opus fuerit, colliga-

Vt lætior euadat mal⁹ Persica.

Remediū lãguidæ & tabescentis persicæ.

Ne à vermibus infestetur, aut à pruinis periclitetur.

Vt persica sine ossibus producantur

Modus ingentiosus vt fiant persica eximia magnitudinis.

ros, in vas aliquod terra stercorata plenum im-
mittes plantabis ac sepelies: sed ita vt vas illud
foramen habeat in operculo per quod nucleorū
germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnā
coalescant arborē, quæ suo tēpore fructus exi-
miæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac pro-
feret. Sūt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut
tubulū terra saturum mittant. Si id multò leuius
& facilius tibi comparare voles, diligenter inter-
legenda erunt persica illa quæ parua & languida
apparebunt, nimiaque vbertate matrem onera-
bunt: vt arboris succus ad reliquorum nutriti-
ta conuertatur. Sic enim saluæ copia in paucio-
res fœtus se conferens, illos altitū saginabit incre-
mento, ac maiores reddet. Si rugosa nascantur
persica aut putrida, iubet Palladius circa imum
truncum corticem recidi: & cū inde modicus
effluerit humor, argilla vel paleato luto plagam
contegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-
datis radicibus, cunei lentisci vel terebinthi adi-
gantur: aut arbori terebratæ in medio, palus sali-
cis imprimatur. Si inscripta & figurata nasci cu-
pis, ex Democriti consilio id assequēris, si excisa
aut derafa carne pomi, os triduo in aqua made-
scat: & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-
neo stylo cortice tenuis, quibus placebit literis
aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū
alueolum remittatur, & commissis carinulis, fi-
mo, charta, aut foliis inuoluatur, & seratur, rige-
rūque si opus erit: quidquid enim in eo nucleo
scripseris, aut figuraueris, enatum inde pomum
illud repræsentabit. Quod si voles rubrum ha-
bere,

*Via alia &
modus fa-
cilior.*

*Ne sint ru-
gosa persica
aut putrida*

*Ne caduca
& deflua
sint persica.*

*Quomodo
inscripta et
figurata na-
scentur per-
sica.*

*Vt rubra
nascentur
persica,*

bere, id ipsum, eodem affirmate Democrito, obtinebis, rosas purpureis sub arbore confitis. Vel si in ossium internos sinus, post septem dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim vel minium infundas: & strictim obligata ossa illa, ut cohaereant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt arbores persica. Si alium quemuis infuderis colorem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo obseruari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citius, tardius, pro cæli & soli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quod caro ossi tam pertinaciter hæreat, ut auelli nequeat. Pressum vulgus nūcupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flauescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturescens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hic prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam longissima decerpitis erat bidui mora, & ob id cogeabant se venundari, ut scribit. Duracina, Palladio autore, muria & oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè seruantur.

Notanda
quia pul-
chra.

Persicorum
genera tria.

Persica san-
guinea &
flaua.

Præcocia,
antepersica
& armen-
iaca.

Popularibus
persicis ni-
hil fugacius

Quomodo
custodienda
persica.

tur. Eadem detractis ossibus, prunorum more, in Sole vel clibano siccantur. Sæpè etiam ossibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur præterea si umbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapa innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facillè accommodari poterunt: iis præterea quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

Aduertenda quia pulchra.

Corbelliana persica.

Arborum Mespili & Sorbi, pomique eorundem, cura, auxilia, & secreta. Cap. XI.

MESPILVS Gallis nunc Meslierus, nunc Meslierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuissimis, quasi syluestre nascens. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, ut vix edendo esse possit, nisi hyemis frigidibus mollescat. Alterum grandiore pomo se profert, ita ut magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque ullis spinis: quod crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, ut tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permista sit, vel argilla cum saxis. Putari amat, necnon circumfodi, & parco humore inter siccitates refocillari. Nostrates ligno huius ad vena-

Mespilarum genera duo.

Vnde magnitudo in mespilis.

Quibus locis gaudeat mespilus.

venabula & aurigarum flagella vti plurimum solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quam ceteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atque amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parcius, propter arboris noxam. In quam rem plurimum etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media trunci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum esse solet, ac viride dum pubescit, fuluū verò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem resimo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Rustico sic expressit, *Regumque altas imitata coronas, Mespila*. Inest illorum pomo astringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricocum, quasi trioßum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea ossicula, seminis loco plurimum continet. Quod ad custodiam attinet, in parète arbore diu durare possunt mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam volunt, posca aut sapa condita. Die ferena legi debent circa meridiem, & paleis obrui discretæ, ne vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis semimatura legantur, & salsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapæ infundantur vt enatent, perbellè seruabuntur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita,

*Quomodo
a vermibus
expurganda
sint mespila.*

*Ne labatur
poma mespili,
& molestæ sint formicæ.*

*Pulchra descriptio
fructus mespilæ.*

*Quomodo
custodienda
mespila.*

*Notata digna
quia pulchra.*

in passo vel mulso à plerisque decoquantur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, isthæc cocis curanda relinquo.

Quenam loca sorbus apta.

SORBUS, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translatum esse videtur, qui sorbum viuacem esse prodit solo aliofo & humecto: vnde paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca deuenerit. Nascitur semine, radice & auulsione.

Notanda pro educatione Sorborum.

Quæ si trāsferēda est, robustior esse debet. Scrobem altiore desiderat, & spatia longiora: vt (quod illi maximè prodest) à vêtis frequentibus agitata grandescat, quemadmodum tradit Palladius. Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectam, qui medullæ interna sectantes, arborem ad interitum tabemque perducunt. A quibus libera euadet, si aliquot ex iis sine arboris iniuria detracti, vicino concrementur incendio,

Vt ferax & fecunda fiat sorbus.

nam ita vel fugere, vel perire credūtur. Si minus ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inferendus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum non censetur esse fecūda: cuius fructus cū largè proueniunt, vix modo facti, congestique vifuntur, ex vno periolo faui speciem præbentes.

Pomorum sorbi differentia quatuor.

Hos vermiculus etiamnū crudos, acerbissimósq; exest, vt scribit Plinius: qui pomorū sorbi differentias quatuor statuit, vni rotunditatem mali ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualem formam: quartum torminale nuncupat, remedio

medio tantum probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac posita, ubi mitescere cœperint, fictilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, gypso desuper tectis: postea scrobe bipedanea loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, ut loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Ca- *Quomodo seruanda sorba.*
to in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscribit M. Varro, addens in arido ubicunque posita, facile per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli in Sole, ut pyra siccant, seruantq; vasculis in hyemem. Cum vti volunt, aqua feruente macerant, ac ita reuirescere cogunt, sapore sanequam iucundo. Alij integra cum ramis dolio picato suspendunt, illitis pice omnium surculis, exclusaque aura quacunque operculo ac gypso, dolia ab aqua & humiditate procul esse fatagunt. Quidã, ut tradit Columella, in defruto illa commodè seruant, addito spissamento aridi fœniculi, quo deprimantur, ita ut ius supernatet: deinde picato operculo vas claudunt, & gypso illinunt, ne quis possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis sorbis, sicut ex malis & pyris vinum apud multos: adhæc, omphacium & acetum ex immaturis. *Alij modi custodiendum sorborum.*
Pulchra & notatu digna pro sorborum repositione.
Vinum, omphaciũ, & acetum ex sorbis.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusque fructus, cura, auxilia, & secreta. Cap. XII.

Nux, siue Iuglans, arbor est pueris ac senibus notissima, quæ locis siccis & frigidis gaudet, necnon lapidosis, quemadmodum post Plinium scripsit Palladius. Columella agrum calidum, durum & siccum desiderare tradit. Potest tamen & *Quibus locis gaudet nux.*

*Quomodo
ferenda nux,
& ante sa-
tionem præ-
paranda.*

*Notanda pro
nucum po-
sitione &
placatione.*

*Quomodo
& quando
transferen-
da nux.*

*Nucem de
omnibus ar-
boribus cito
ac faciliè
prouenire.*

locis temperatis iuuant humore educari. Seren-
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed
priùs ficcari debet in Sole, vt exhauriatur humo-
ris noxium virus. Idem Columella præcipit eas
macerandas esse in aqua mulsa, nec nimis dulci
ante depositionem: nam ita iucundioris saporis
fructum cum adoleuerit arbor præbebit: ac inte-
rim melius & celerius nascetur, quod de Auella-
na multi intelligendum censent. Palladius admo-
net nuces eas transuersas ponendas esse, vt latus
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumè
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-
frà (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-
mè palmo absit, ancép; ad Fauonium spectet.
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,
vt radicem nō simpliciter, sed percussu disper-
gat. Hec de iuglādibus obscurè tradita, ad amyg-
dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iu-
glandes nuces commissuris iacentibus porrectas
optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sæpius
transferetur, eò lætior euadet. Quod fieri expe-
dit, dum bima est in locis frigidis: in calidis verò,
dum trima. Cuius radiculæ refecari non debent,
vt fieri solet in aliis arboribus, quin potius bu-
bulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in
scrobibus respergi, ne stercoreis calore aduratur
arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ
vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei testè
proferemus Ouidium, apud quem nux querula
hunc in modum loquitur:

Sponitè

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:

Parſque loci qua ſto, publica penè via eſt.

Scrobibus altis admodum delectatur, vultque interualla magna, quia ſtillicidiis foliorum ſuorum, proximis vel ſui generis arboribus nocet. *Nucis arboris ſtillicidia nocere, ad-hac umbrā.* Ita enim frondis proiectu diffunditur, vt per ipſam non deſluāt imbres, ſæuāque ſtilla eſt, quem admodum ſcribit Plinius. Apud quem etiam lego umbram arboris huius, ſatis quibuſque non nutricem eſſe, ſed nouercam, vnde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore ſui parte fertilior eſſe ſolet, neque cariem, neque vetuſtatem ſentiens. Idque de multis ſingulare habet, quòd ſe frangi ſonitu prænunciat, ita vt præſentire homines poſſint. Quod in Antandro contigiffe tradit Plinius, omneſque è balneis terrefactos aufugiſſe. Sed mirabilis eſſe ſolet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio diſſident, vt iuxta nucem iuglandè depacta quercus moriatur, imò verò altera in alterius ſcrobe poſita elanguēſcit: & ſi nucem in quercum ſenio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in ſuis Georgicis græcis ſcribit, nucem meliorem fieri, meliuſque adoleſcere, ſi vrina pueri impuberis, vel nondum Venerem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita planteretur. Quod etiam in amygdaliſ commendatur, vt ſequenti capite ſcribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuumque denſitatem procurabis. Eadem lætior euadēt, ac citò adoleſcet, ſi cupèum clauum,

Mira de nouercæ arbore, et notanda.

Nucis querquæ ſumma antipathia.

Quomodo nux optime adoleſcat.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

aut ligneum palum ad medullam vsque transfi-
Quomodo xeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facile
nodosam du- friabiles dabit, si truncum terebro per medullam
ritiem exu- traieceris, atque foramini parem vlni cuneum
at nux, & adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet,
fructum nō verbasci radicem, vel coccineum pannum detri-
perdat. tum, & sterquilinio acceptum, amuleti vice su-
 spende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palla-
Ne vitio se- dium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excauetur
neſte exca- iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco
uetur nux ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti be-
& inter- neficio diffantur ac dureſcunt quæ in marcorem
hiet. tranſibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vi-
Ne ligno- tium, frequenti arboris ablaqueatione. Si præ-
sum fructū durum & lignosum fructum gignat, cortex in or-
nux progi- bem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium
gnat. deducatur. Alij radicum summa præcidunt. Ple-
Quomodo rique terebratæ radici buxeum cuneum impo-
gignantur nunt, aut cupreum, ferreūve clauum. Africanus
nuces abſq; pollicetur in ſuis georgicis, iuglandes ſine puta-
putaminib; minibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncu-
 pant, ſi fractis vtrinque carinis, integer nucleuſ
 illæſa prorsus carne, lana aut vitigineis foliis re-
 centibus obuoluatur, quò minùs à formicis enu-
 cleatus arrodat, dein terræ mandetur. Africa-
Notanda no ſubſcribunt Florentinus Græcuſ, & Palladius
quia valde Latinuſ, promittitq; ille, amygdaliſ idem euen-
pulchra. turū, ſi trunco & radicibus affiduè cinis circum-
 fundatur: imò verò & reliquis fructuum generi-
 bus, quæ teſtam forinſecus habent, ſi iuxta præ-
 cedentem modum eorum arbores plantentur.
 Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, ſi vo-
 les

les accommodare, lixiuio per annum continuum
 ter in mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc
 fata quæuis, vt diximus, sua vmbra & præsentia
 lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur,
 (hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcir-
 cò cuperèt plerique rationem inire, qua vel are-
 sceret, vel annosa & grandis facilè extirparetur.
 His Democritus hunc in modum satisfacit. Ie-
 iunus (inquit) lentis grana aliquot mande seor-
 sum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis
 flore iuglandis ramum quem volueris demorde,
 arbor paulatim distabescet. Id si non placet, fla-
 grans igni clauus (vel lentis granû, vt legit Ruel-
 lius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam te-
 rebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myr-
 teus immittatur: præsertim dum floret. Aut radi-
 ci ablaqueatæ dictamnus, faba, vel pannus men-
 struo muliebri imbutus, admoueatur: nam ita ar-
 bor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in te-
 rebratam medullam viuum argentum iniiciant.
 De extirpatione quarumcûque arborum, quan-
 do huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syl-
 uæ extirpandæ rationem Democritus prodidit,
 lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, &
 radicibus ablaqueatis resperfo. Sunt qui sub die-
 bus Caniculæ illas ad medullam perforèt, & pe-
 troleum cum sulphure iniiciant. Ferè hic præte-
 rieram quod à multis traditum & obseruatum
 audio, nimirum nucem arborem crebra vapula-
 tione emendari & fœcundari: vel fidem faciente
 hoc populari disticho,

*Quomodo
 nucifera ar-
 bori quæ æ-
 tatem tulit,
 succurratur*

*Quomodo
 facile extir-
 pandæ sit &
 perdenda
 nux annosa*

*De extirpa-
 tione qua-
 rumcunque
 arborum.*

*Nux vapu-
 lando, vt
 mulier &
 asinus, emē-
 datur.*

ANTONII MIZALDI

*Nux, aſinus, mulier, ſimili ſunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt ſi verbera ceſſent.*

*Prognostico
fertilitatis
vel ſterilita-
tis à nuce.*

His utcunque poſitis non prætermittam pul-
cherrimum fertilitatis, vel ſterilitatis præſagium
& prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius
poſteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ
aſcribant:

*Contemplator item (inquit) cùm ſe nux plurima
ſyluis*

*Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:
Si ſuperant fructus, pariter frumenta ſequentur,
Magnæque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat umbra,
Ne quicquam pinguis paleæ teret area culmos.*

Hic diſſimulandum non arbitror, quòd Iuglan-
dis cortex lanis tingendis, & ruſandis capillis,
Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos &
manus ſuo attritu inſuſcare ſolet. Quod nux que
rula ſic apud Ouidium teſtatur,

*Noſtra notat fuſco digitos iniuria ſucco,
Cortice contactas inſiciente manus.*

*Fructus nu-
cis pulcher-
rima deſcri-
ptio & pi-
ctura.*

Sed omiſſa arbore, ad eius fructum, ſi placet, ve-
niamus, quem duplici munimento & inuolu-
cro tegi, nullus eſt qui non videat, puluinato pri-
mùm calice, herbaceoque cortice: mox ligneo
putamine, compactili carinarum loculo, & te-
nui tunica intus armato, quot modis fœtus in
parente ſolet eſſe, ut ſcribit Plinius. Quæ cau-
ſa nuptiis religioſas fecit nuces: olim à Regibus
è Perſide tranſlatas, & ob id regias ac perſicas
nominatas, ut autor eſt ille idem Plinius. Hic
non

*Cur nuptiis
religioſe
ſint nuces.*

nō tacebo, quòd à capitis grauedine, quam foliorum odore in cerebrum penetrante, nux inducit: necnon à grauitate vmbraë, karyon Græcis dici solet: quibus kara, Attico idiomate, caput significatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocendo nux (vr opinor) nomen habuit. Cæterum iuglandē nuncupari volunt, ac si diceres Iouis glādem, interlisis literis. Quo nomine primo mundi æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quippe cum homines diu glandibus victitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem fatetur. ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obrutæ, vel arena, vel foliis suis aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea claudantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc contubernalis hospitij vicissitudinem rependūt, vr eis acredinē tollant, & proinde suauiores reddāt, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georg. Virgil. vr antea monuimus) asserit se expertum nuces post annum virides inueniri, si liberæ putaminibus suis melle demergantur: additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vr ex eo concinnata portio faucibus & arteriis medeatur. Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant contextenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ situlam virentis iuglandium cortices rufos immise-

Notāda de nominibus nucis & eorūdem etymo.

Vnde nuces iuglandes vocatæ.

Quando nuces maturæ iudicandæ.

Quomodo optimè seruentur noces.

Quomodo nuces post annū virides inueniuntur.

Terrestres lubrici à corticibus lu-

glandis excitantur. ris, & aqua illa terrā perfuderis, videbis lumbricorum ingentem copiam emergere. Quod piscatoribus scriptum sit.

*Arboris Amygdali, cuiusque nucis, cura, auxilia,
& secreta. Caput XIII.*

Locus aptus amygdalis. **A**MYGDALVS agrum durum, siccum & calidum amat, adhæc cælum calidissimum. Quæ quia maturè florere consuevit, præcocique partu, pro cœli & soli natura germinare, idcirco Palladius ita statuendam præcepit, vt meridiem, si fieri potest, semper spectet. Plantatur, Florétino autore, à nuce, viuiradice, & auulsione, vel stolone. Nuces quæ feri debent, pridie liquido fimo macerantur. Sūt qui hydromelite, aut aqua multa madefaciant, & noctem vnā ibi esse sinant, vt mellis mordacitas germen non extinguat, & iucundioris saporis arbor fructum præbeat, cum adoleuerit: meliùsque & celerius frondeat. quod de amaris amygdalis multi intelligendū censent. Vt vt fuerit, amygdali nux in terram recta figi debet, ea parte quæ acuminata est, ita vt lignosior pars sursum vergat. Sed quæ pangentur amygdala, noua sunt eligenda, ac vegeta & recentia. Quibus si siccitas intercesserit, terna succurremus rigatione in mense, herbisque nascentibus & nocentibus, circumfodiendo, emergentem arbusculam sæpenumero liberabimus. Terra seminarij Palladio adnotante, lætamen admistum habere debet, spatii inter arbores xx pedum distantibus. Adolēcentes arbusculæ & nouellæ diligenter à

Quomodo plantanda amygdalus.

Notanda & aduertenda

Noua amygdala pangenda, & quomodo illis succurrendum.

ter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circūfodi non debet, quia inde flos excutitur : cuius ea est natura, vt in senio fœcundior sit, quàm iuuenta . Hoc loco minimè prætereundum duxi, quòd amygdalus sola minùs ferax censetur : associata, fructū dat celerius. Equinum fimum, eiùsque vaporem summè odit : maximè circa germinationē & flores : Hinc nimirum plures amygdalinas arbores sterilefcere & siccescere obseruatum est . Theophrastus tradit, & post eū Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circūfosso, & ab ima parte perforato, defluens vndique pituita detergeatur . Quod Africanus in suis Georgicis græcis etiam monuisse videtur, hunc in modum scribens. Ex amaris dulces fient amygdalæ, si circūfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis effluat, donec dulcescat fructus . Idem fiet si circa radices ablaqueatas, vrina & suillum sterminus largius infundantur, deinde terra exaggeretur, & sepius id reperatur: aut truncus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, vt habet Pallad . Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florē circūfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, suo more, parum prudenter ascribit Pallad . Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat cœlum atque nubilum. Cæterum, ex sterili fructiferam reddes, vt scripsit Democritus in suis de re agitaria commentariolis, si radices hyeme nuda-

*Amygdalis -
na arbuscu-
la à pecore
defendenda.*

*Quomodo
ex amaris
dulces fiant
amygdalæ.*

*Quomodo
fiant teneræ
& dulces
amygdalæ
ex duris &
amaris.*

*Quomodo
ex sterili*

*fiat fructu-
ra amygdala-
lus.*

*Vt fructum
copiosum fe-
rat amygdala-
lus.*

*Remedium
aduersus
pruinam.*

*Quomodo
inscripta
nascatur a-
mygdala.*

*Pulcherri-
ma pictura
amygdala-
rum.*

*Quando
matura a-
mygdala,
& quomo-
do seruanda.*

ueris : vel in perforatam arborem, vt vult Columella, lapidem adegeris. Quòd si perseuerauerit folia ferre, fructum verò nullū dare, partem trunci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt legit Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen transfigito, humanæque vrinæ affusa obruito: aut silicē sic inferere, vt libro regente claudatur. Theophrastus copiosorem fructum dare promittit, si ferreus palus arbori adigatur, impressioque foramini querneus inferatur paxillus : quo modo in arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciuiet. Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc remedio subueniri ait. Antequā floreat amygdalus radices nudentur, & albi lapides minutissimi arenis remissi congerantur : atque vbi iam tempus videbitur vt debeat germinare, effossi submoueantur. Porro, inscripta nascentur amygdala, vt Democritus in suis adnotauit Geoponicis, & Palladius cōfirmavit, si aperta testa sanus tollatur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit scribatur: inuolutusque papyro, & luto intectus, necnō suillo stercore diligenter circūlitus obruatur. Itaque de arbore & eius secretis hætenus. Cuius nucas, quas & amygdala & amygdalas nuncupauimus, gemino operimento regi nullus est qui nō videat : puluinati primū calicis, mox lignei putaminis multos scarificatus sustinēris, & in rimulas varias dehiscētis, cui solidus subest nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit Florentinus, cū spoliata fuerint corticibus. Quæ si muria lauentur, candidæ fient, ac longo tempore incolumes perseuerabunt : sed ante repositionem

tionem debent in Sole ficcari. Si collectæ difficulter corium exuant, paleis obrutæ illud facile relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinem mirandam prodire desideras, Persicorum caput consule. Quod ad longæuam attinet custodiam, absque vlla hominis cura, vllôve externo auxilio, diu seruari possunt, modò locum natæ fuerint idoneum & opportunum, qui austris minimè pateat, & sitû ac marcorem nò admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta, Cap. XIII.

Nunc demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & gustamus, sed parentes ignoramus, non videmus, & desideramus. De Punicis, inquam, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tamen si in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, vt labor noster, opera & studium, omnibus ex æquo proficit. Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & infensæ, vt nullis blāditiis, nullis officiis, nullis obsequiis apud nos habitare velint, etiam si mirioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet. à granorum seu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitauit Carthago:

*Mirus autem
vis cædor et
modestia.*

Quo cælo & solo gaudeat Punica. indèque nomen sibi adoptauit. Calido aëre gaudet, & in locis minimè aquosis plātatur, testimonio Florentini Græci, cui Palladius post Plinium suffragatur: additque solum macilentum accretosum amare, sed in pingui quoq; prouenire. Seritur plantis de matrum radice auulsis. Sed melius procedet, si ponèdus ramulus de gēmata assumatur matre, & scilla radicibus immittatur: nam ita lætior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in radice constituentur, prouidebunt ne poma findantur, quemadmodum scripsit Palladius. Rigatum & purgationem desiderat: solaque hæc arbor, cum vite & ficu, caudice fisso non emoritur, breui alioquin viuens spatio. Flos illi puniceus esse solet, oblongus & calathi effigiem repræsentans, aspectu sanequàm iucūdo: balaustium vulgus nūcupat. Quanquam non sum nescius Dioscoridem satiæ punicæ florem cytinum appellare, syluestris verò balaustium: cui Plinius non subscribit. Perdit facilè ante maturitatem fructū, toribūsq; nimis & pruinis florem: qua de causa ramos eius inflectunt coloni, ne subrecti humorem infestum excipiant & contineant. Prolem sursum versus procreat, quæ corio & membrana tegitur, fæctis intus numerosis acinorum granis, vnde Granati nomen. Qua voce vtuntur antiquorum plerique cum Columella. Scio non deesse qui pomum hoc ita nuncupatum velint à Granata regione Hispaniæ, quòd inibi numerosa proueniant punica. Quæ triplici specie à Dioscoride distinguuntur: in dulcia, acida, & vinosa seu mista. In quibus & fructus, & acinorum magnitu-

Ne findatur Punica mala.

Flos Punice qualis.

Ne florē & fructū amittat Punica.

Punicū malū vnde Granatū appellatur.

Panicorum species.

gnitudine, adhæc liquoris copia præcellût vino-
lenta. Plinius species quinq; fecit, dulcia scilicet,
acria, mista, acida, & vinosa. Acida fieri credûtur,
si assiduè rigentur, nam siccitas in his & suauita-
tem præstat & copiam: cuius tamen nimietati, vt
Palladiano vtar verbo, aliquid debet humoris
opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, sterco-
re suillo & humano, vrinâque vetere radices irri-
gabis, Columella autore. *Quin* & nos, ait, etiam
exiguum admodum Lafer Cyrenaicum vino di-
luimus, & ita cacumina arboris summa obleui-
mus: ea res emendauit acorem malorum, & apy-
renum, dulcêmque fructum fecit. Paxamus Græ-
cæ agriculturæ professor peritissimus, eam in-
rem arboris radices circumfodi iubet, suillumque
stercus sublini, deinde terra superingesta, hu-
mano lorio rigari. Sed de hoc, inquit, in alio no-
stro Georgico opere perfectiùs à nobis dictum
reperies. Georgicum opus illud desiderari intel-
ligo, vt alia antiquorum pleraque, magna rei li-
terariæ iactura. Rursum ex acidis dulces facies,
si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas.
Sunt qui algam marinam radicibus obruant, &
ei asininum stercus cum porcino remisceant. Ne
punica in sua rumpantur arbore, remedio sunt
lapides tres ad radicem collocati, dum feritur
arbor: quæ si iam sata est, scilla secundum ra-
dices plantanda venit. Aliter cùm matura fue-
rint punica, antequam rumpantur, petioli qui-
bus dependent sunt intorquendi. Quæ res etiam
præstat vt anno toto viridia seruari possint in
arbore, quemadmodum ex Columella Plinius

*Quomodo
punica fiât
acida.*

*Quomodo
ex acidis
dulcia ena-
dant.*

*Modus Pa-
xami pul-
cherrimus.*

*Alius mo-
dus.*

*Ne findâtur
punica in
arbore.*

*Quomodo
punica ser-
uabûtur vi-
ridia in ar-
bore.*

& Palladius adnotarunt: vel potius ex Florentini & Africani Græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excavatos scrobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, si quidem reperiri possint: vel scillæ bulbos vnà mittit, cæca quadam naturarum discordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, si olla fictilis circa arborem obruatur, vel ita aptetur, ut ramus cum flore in illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ipsaque olla contra aquarum incursum operta muniatur: nam suo tempore poma eiusdem magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut vasculo impresseris, quemadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, si tithymali & portulacæ succus æqualiter mistus, truncus arboris, antequam germinet, illinatur. Quod Democriti georgicis acceptum ferre debebat Palladius, non Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, veterem urinam cum aquæ mensura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, vni punicæ amphora ingesta sufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant, vel florentis arboris truncum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circudent, vel bis in mense irrigent. Si vermibus laborat tam poma quam arbor, radices felle bubulo sunt tingendæ, & cōtinuò morientur. Si clauo æneo, ut alibi scripsimus, illos purgaueris, non facile renascentur. Quibus etiam appositè obuiabis

*Quomodo
in mirā ma
gnitudinem
crescant pu
nica.*

*Quomodo
comparetur
punicarum
multitudo.*

*Quomodo
florem cōti
nebit arbor
punica.*

*Quomodo à
vermib⁹ de
fendatur pu
nica arbor
& eius po
ma.*

uiabis asini vrina fuillo stercore admista & radicibus affusa, vt tradit Palladius. Cæterum, in sua arbore viridia longo tempore permanebunt punica, vt scripsit Florétinus, si petiolos, vel potius ramulos, dum in vigore sunt poma, semel atque iterum contorseris, & cucurbitas aridas ac rapa singulis circundederis, ne humectentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcunda fuerit punica arbor, fructuosam reddes cinere & lixiuio circa truncum frequenter infuso. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabiturque vbi caudicē iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & assiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi partem: & toto triennio hoc genus terræ radicibus insperferis, de Gargilij Martialis consilio. Didymus in suis Georgicis testatum reliquit, punica rubicunda fieri, si cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur, aut glandium cinere radices saturentur. Sine acinis nasci promittit Africanus si dempta medulla, vt in vite, surculus adobruatur, & dum cōprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prætereundum non arbitror, quòd ramis punicæ gestatis, venenatæ bestię procul arcetur: quapropter in stragulis & locis serpentibus obnoxiiis illos securitatis ergo deponendos censent prisce rei agrariæ doctores, & interpretes, sicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto insita fertilior euadit. Vtriusque radices & si aliquanto distent interuallo, nihilominus mutuo complexa

*Vt punica
diu seruen-
tur viridia
in arbore.*

*Remedium
infœcunda,
languida &
ægrotantis
punice.*

*Vt candidi
fiant puni-
corum aci-
ni.*

*Vt fiant ru-
bicunda pu-
nica, & abs-
que acinis.*

*Punica ra-
mos vene-
nata arcere*

*Punica cum
myrto sum-
ma amicitia.*

*Palchrum in-
mentum de
diuinatione
acinorum
Granati.*

*Quomodo
punica ad
hybernos
usus seruari
debeant.*

*Vt longo tē-
pore seruen-
tur punica.*

exhilarantur. Quid amplius? Africanus in suis de agricultura Commentariis docet, quomodo punico decerpto ex sua arbore, dicere possis quot grana intus contineat. Pomū vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in singulis tot esse persuade, etiā si magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam sola differentia erit non circa numerum, sed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His utcumque pro arbore & eius pomis expeditis, ad condituram, repositionem, & tutam custodiam commodū venio. Berytius in suis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos usus referuanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu asperiore vitientur, aut vulnus sentiāt (quæ duo putrilaginis originem adferre solent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demersis, refrigerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & ubi refrixerint, suspendant. Alij arentibus flocculis singillatim inuoluta, funiculis obstringūt, ne tumescētia dehiscant in rimas: postea gypso vndeque illinūt & vestiunt, eoque modo munita ac loricata, in parente arbore hædere patiuntur: sed maioribus ramis alligari debent, ut immota maneat, & ventorum vim sustineant. Palladius, & ante illū Columella, ex Græcorum placitis, atque adeò vnius Berytij, tradit diu seruari posse punica, si integra ut diximus, collecta, & lino spartove colligata, in aqua marina, vel feruente muria, tandiu demergantur, ut liquorem combibant, & madescant: siue, ut legit Columella, tantisper demittantur dum

dum decolorētur, deinde Sole triduum reficcen-
tur, sed ita vt nocte sub dio non maneant: postea
loco frigido suspenduntur: cū volueris vti, a-
qua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna
prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij ar-
gilla, vel figulari creta induūt, & siccata, loco fri-
gido suspendunt, atque cū vsus exegerit, in a-
quam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique
attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter
operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti
sunt in arbore contorquet, ne pluuiis rumpātur,
& hiantia dispareant: deinde ad maiores ramos
alligat, vt immota maneant: mox sparteis resti-
bus arborem cludit, ne à coruis aut cornicibus,
alijsve auibus, eius soboles laceretur. Sed ad Be-
ryrium de punicorum custodia scribentē redeo.
Is singulis fictilibus ollulis punica singula ex ar-
bore pendencia collocat, & diligenter operta ita
munit ac stabilit, vt neque ad ramos aut truncos
offendant, vel mutuo collisu sese atterāt & con-
fringant. Cui Columella ad vnguem subscripsis-
se mihi videtur his verbis: Nonnulli vascula fi-
ctilia dependentibus malis aptant, & illita luto
paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno
vel culmo singula inuoluunt, & insuper luto pa-
leato crassè linunt, atque ita maioribus ramis al-
ligant, ne, vt dictum est, vento commoueantur.
Sed hæc omnia fereno cœlo administrari debent
absque rore: quæ tamen aut facienda non sunt,
quòd lædantur arbusculæ, aut certè non conti-
nuis annis vsurpanda, præsertim cū liceat de-
tracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-

*Varij &
pulchri mo-
di custodiē-
dorum puni-
corum.*

*Ne rumpā-
tur, aut in-
terhiant pu-
nica.*

*Pulchra &
notatu di-
gna pro ser-
uandis pu-
nicis.*

*Modi alij
custodiendi
pun-
corum.*

*Artificium
pulchrum
et ingenio-
sum.*

*Inuentiones
mira pro
seruandis
punicis.*

*Via alia cu-
stodiendi
pun-
corum.*

stodire, sicuti antea ostendimus, & nunc demùm etiam ostensuri sumus. Palladius docet optimè seruari, si seriola obruatur sub dio quæ habeat arenas ad medium vsque, & cum suis ramulis lecta mala imprimantur singula cannis singulis, vel sambuci virgulis, & ita in dictis arenis separata figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena. Hoc idem paulò aliter & apertius Columella sic est profecutus: Sub tecto, inquit, fossulæ fiunt tripedaneæ loco siccissimo, eoque dum aliquatùm terra minutæ repositum est, infiguntur sambuci ramuli: deinde sereno cælo granata leguntur cū suis pediculis, & sambuco interuntur. Quoniam sambucus tam apertam & laxam medullam habet, vt facilè malorum pediculos recipiat. Sed cauere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ scrobi operculum imponetur, & paleato luto circumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egesta operietur. Sunt qui in calidam aquam intincta, & statim exempta diutissimè incolumia seruant. Alij in siccam arenam distincta & secreta deponunt, aut in frumentario aceruo ad umbram, donec rugosa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Palladius adnotat, in seriola cui ad mediū aqua mittatur, punica sic suspendunt, ne humorem tangant, quæ postea diligenter clauditur, ne ventus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant ne se inuicem contingant, illudque desuper operiunt. Nō desunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, vbi diligenter maturuerunt, in Sole desiccant: deinde si quā rimam creta

creta fecit, luto linunt, & rursus afficcata frigidō loco suspendunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacitè mutuatam, sic nobis proponit. In vrcō fītili nouo (inquit) scobem populneam, vel iligneam substernere oportet, ac ita disponere vt scobs inter se calcari possit. Deinde factō primo tabulato, rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec vrcus impleatur. Qui cū fuerit opplerus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligēter oblinire. Omne autem pomum quod in vetustatem reponitur, cum pediculis suis legēdum est: & si absque arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis, nam ea res plurimū ad perennitatem confert. Hactenus de punicorum repositione & custodia, in qua demonstranda & recensenda, si tibi prolixior sum visus, factum id puta, quod hęc ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus. Ceterū, hīc non omitam quod ex punice seu granatis vinum medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex suis membranis seclusi, prælo committuntur ac exprimuntur: mox vinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur quousque fex residat, deinde clarum custoditur affuso desuper oleo ne corrumpatur, vel acescat. Sunt qui absque oleo illud in cadis asseruent, sed per æstatem facillè acescit. Modi alij sunt requirendi à consultissimis agriculturæ & medicinæ professoribus, nam, vt dixit Poëta, *Non omnia possumus*

Notatu digna quia pulchra.

Quomodo legendum pomū quod vetustatem ferre debeat

Quomodo fiat vinum medicatum ex punice.

Oleum ab acore vīnā tuerur.

omnes. Illud interim non dissimulabo quod apud Hieronymum Cardanum legi: nimirū corticem punici mali ferrum in chalybem mutare: sed modum subtrahit.

Arborum citriæ, Aurantiæ, & Limoniæ, earum dēmq̃ pomī, cura, auxilia, & secreta. Cap. XV.

*Arbor citri
cur Medica
& Persica
ducatur.*

*Palladius
arborem ci-
tri primū
in Latium
transtulit.*

*Quo solo &
cælo gau-
deat malus
citria.*

*Pulchra ar-
boris citri
descriptio.*

CITRIA arbor, quia apud Medos & in Perside nata ac educata fuit, idcirco & Medica & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio vocari solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstantiam, frustra olim sudarunt ad se transferre fictilibus in vasis, dato per cauernulas radicibus spiramento. Plinij ævo in Italia non vigeat: primusque Neapolitanus Palladius cultu & diligentia è Medis in Latium transtulisse ac propagauisse dicitur. Quem solers imitata posteritas, meridionali Galliæ & Hispaniæ ceu per manus tandē cōmunicauit. Amat terrā rarioris naturæ, quemadmodum idem scribit Palladius: adhæc cœlum calidum & humorem continuum.

Ipsa ingens arbor (inquit Virgilius) faciēmq̃ similima lauro:

*Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis:
Flos apprima tenax.*

Et Iouianus Pontanus,

*Ipsa quidem lauro foliisque, & cortice, & ipso
Stipite tum similis, tum frondescente inuenta:
At cono inferior, ramisque valentibus impar:
Nam florum longè candore, & odoribus antiēt.*

Hæc arborū omnium sola ab austro opem sentit,

tit, & ab aquilone læditur, autore Florentino in
 suis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in
 regione frigida illā nutrire & cicurare volet, loco
 ad meridianam partem conuerso debet dispone-
 re, & hybernis mensibus stramine, aut regetibus
 operire, & maximè cucurbitarum sarmētis: nam
 sympathia quadam illam à frigore illēsam serua-
 re dicuntur, vt idem scripsit Florētinus. Hinc fa-
 ctum videas, vt multi non ineptè prope citriam
 cucurbitas vbique serāt, nam ab his iuuari credi-
 tur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aëri tuto est
 reddenda ac exponēda. Gaudet assidua fossione,
 ex qua maiora proueniunt poma. Stirps ea sua-
 pte natura tenerior, si paucā glaciem experiatur,
 syderata contabescit. Quare diuites in concame-
 ratis fornicibus ad Solem spectantibus, illā pro-
 pe parietes collocāt, copiosoque humore rigāt.
 Dum æstas aduentarit, apertis fornicibus, vt di-
 ctum est, Sole illustrari sinunt, & eius tepore vi-
 talique spiraculo foueri ac recreari. Appetente
 rursum hyeme sub fornices reducant. Seritur se-
 mine, talea, ramulo, & claua, vt in suis Georgicis
 græcis tradit Anatolius. Si semine vel granis se-
 rere satagis, hunc in modum de Palladij consilio
 incedere tibi licebit. Imprimis terrā ad duos pe-
 des fodies, cinerēmq; miscebis ac in breues areas
 digeres, vt vtrinq; per canales aqua discurrat. In
 dictis arcis palmarem scrobiculū manibus ape-
 ries, & tria grana verso deorsum cacumine, iuncta
 cōstitues, ac obruta quotidiano imbre resperges,
 vt rigatione animata melius adolecant. Acreis
 medullas in dulcēis mutabunt, si per triduū mul-

*Cucurbitas
 citriam ser-
 uare ac in-
 uare.*

*Arbor Ci-
 tria frigoris
 impatiens.*

*Quomodo
 semine serē-
 da sit arbor
 citri.*

*Quomodo
 acres medul-
 las mutēt in
 dulces citriam*

sa maceraueris, citiūsq; procedent, si aque tepētis beneficio vtaris, vel ouillo lacte, quod præstat. Seruntur etiam fictilibus, dato radicibus spiramēto per cauernas. Natis germinibus proxima herba semper runcanda est, & planta trima trāsferenda. Quæ plurimū iuuari creditur circūsitę cucurbitę flagellis: nā naturali & occulta quadā vi, illam, vt diximus, à frigoriū iniuria vindicat. Ex quo combustæ cucurbitarū vites, citri radicibus vtilissimū præbent cinerē. Si arborem increscēs fructus degrauat, poma multa detrahare cōueniet, ita enim alenda, vegetiore proficient incremento. Calidis locis partum nunquā alternat, sed perpetua fertilitate pomificat, aliis pubescentibus, aliis adultis, aliis maturitate caducis. Vnde sic gradatim illius succedunt poma, vt maturis se substituāt acerba, acerborūmq; ætatē florentia consequātur: orbē quendam continuæ fœcunditatis sibi ministrāte natura, quæ hanc fœturam non interpellat, sicuti præclare adnotauit Plinius. Soli flores qui velut eiectā in medio colum gerunt, fœcūdi credūtur: qui verò ea carēt, sterile scūt, infertilesq; labūtur. Porro, hīc mihi dissimulādum non est, quod hæc arbor aliis annecti recusat. Cuius pomū citrium vulgò nuncupatū, effigie rugis caperata, oblōga, & interdū rotunda, aureo colore suppallido illustratur, comite gratissimo odore, & acidulo sapore. Non mādēbatur Theophrasti ætatē, sed ne Plutarchi quidem auorū memoria, vt Athenæus scriptū reliquit. Parthorū procures huius grana dūtaxat incoquere solebāt esculētis, cōmendādi halitus gratia. Quod pleriq; ad folia detorquent

non

*Remedium
arboris quæ
à suo degra-
natur fru-
ctu.*

*Mira arbo-
ris citri pu-
mificatio et
fœcunditas.*

*Pulchra de-
scriptio et
pictura ci-
tri pomi.*

*Summè no-
tanda et
aduertenda
quia pul-
chra.*

non minùs odorata quàm pomum ipsum. idcirco vestibus vtrunque peraptè interferi solet, vt eas suauì odore perfundat, & ab offensis vindicer; vnde Homerus & Neuius vestes citrosas cognominarūt. Si pubescens pomum, fictili vel vitro claudatur, per incrementa non solùm formā vasis contrahet, sed tanta magnitudine, quanta fuerit vas, extuberabit. Quod si effigiatum fuerit, formæ & imaginis speciem inclusum pomū præseferet: sed vasi oportet perspirationem relinquere, vt antèa monuimus, hoc est, foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini cōsilio. Est alia via & ratio effigiandi pomi à nobis superius tradita, quādo malorum historiam percurrebamus. Cæterùm, si rubra citri poma voles efficere, surculum moro inferito, & rubrum pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, vt tradit Palladius, si truncus obliquo foramine ab imo terebretur, vt altera parte non exeat: sic humor effluere permittetur donec poma formētur: mox foramen luto replendum erit. Idem fieri affirmāt si semina priusquàm ponantur, ouillo lacte, aut mellita vel saccharata aqua maduerint, aut in recenti ficu dies aliquot sepulta fuerint, aut in aqua decoctionis ficuum quadragesimalium emaduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pontanum, de Citriorum & Limoniorū mutando sapore hunc in modum scribentem:

Quò non ars penetrat? palmes cædatur, & ipse
Crassior: in palmumque cauetur, & vndique labris
In gyrum ductis, nec pollice crassius, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,

*Quomodo
citrium po-
mum nasci-
tur effigia-
tum.*

*Quomodo
rubra fiāt ci-
tria, & me-
dium illorū
dulce.*

*Aliud vt ci-
tria fiant
dulcia.*

Ingeniosa,
pulchra &
notata di-
gna.

Quod Solem auertat: postquam arida suxerit arbor
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit.
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuis.
Vel vacuam solers thymbræo nectare cellam
Distende, ac latices humano è corpore fusos
Mollibus irrora radicibus: interea ne
Neglige frondosum toto de stipite germen
Vellere: non dēerit fœlix fortuna labori.

Iouiani Pō
tans lano.

Haftenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, &
philosophus ad vnguem factus. Qui citriorum
historiam in suis Hesperidum hortis omnibus
partibus docto ac eleganti carmine absolutam
reddidit. Hunc si videbitur, leges & consules. Ve-
nio ad citriorum condituram & repositionem ab
antiquis acceptam. Itaq; si aptè voles citria colli-
gere & optimè seruare, nocte cum suis foliatis
ramulis, latēte Luna carpere debes, & secreta dis-
ponere: autor G. Martialis. Sorion inter Græ-
cos geop. celebris, promittit citria nullo modo
putrescere, quæ aceruis hordei aut milij obruta
fuerint. Alij singula singulis fictilibus claudunt,
& opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in
minutis straminibus seruant: vel paleis, aut scobe
ligna. Idem Sorion iubet pomum citrij subacto
gypso studiosè lini, vt toto anni curriculo inof-
fensa integritate, & omni vitio illæsum custodia-
tur. Sed ne, queso, obliuiscaris, quòd calido pani
si superponatur citria putrilaginem celerius cō-
cipient, & in corruptionem promptius agentur.

Modi alij
valde no-
tands.

Hæc de citriis: de Aurantiis nunc paucis dicē-
dum: quorum arbor citriæ plātam magnitudine
æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur.

AVRANTIA poma cum auri colore pelluceant, ab auro nomen merito accepisse mihi videntur, ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex viridi in luteum languescunt, citreola & citrula nominantur. Quæ verò ouata specie turbinantur, si luteo norent colore, citrangula, & priuatim citrea appellantur. Si herbaceo colore virent, limonia dicuntur. Si prægrandia sunt melonum modo & orbiculata, ouatæque facie turgent, ponceria & citromala vocitantur. Quæ omnia specierum vernacula nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo communia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia quam secreta. Quæ res me mouet vt de illis in præsentiarum nihil amplius scribam. Tráseo itaque ad Limonia, quorum cura, cultus & auxilia cum citriis conueniunt. Sûntque in triplici differentia.

Vnde dicta
Aurantia
poma.

Citreola, citrangula, limonia, ponceria, & citromala.

LIMONIA.

—altera særu

Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:
Altera sunt fructu maiore, & rorida succo
Vberiore, sed oblongo tamen vtraque ductu:
Tertia prægrandi turgent ouata volemo,
Ac citrû referunt sinuosa ab imagine formam,
Sed gustu ingrato, quemque ora offensa recusent.
Est idem cunctis cultusque, & cura, & iniquum
Cælum indignantur, frigusque, æstûmque recusant.

Tres limoniorum differentie.

Qui plura volet, consulat librum secundum Horti Hesperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo sibi abundè satisfactum dicat. Hic finem eram facturus, nisi mihi in mentem opportunè venisset, quod succo limoniorum bis aut ter colato, si integras margaritas lauabis & immerges, Solique expones, in quinque aut sex diebus ita colliqua-

Notanda de succo limoniorum margaritas colliquante.

bis, vt mellis consistentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi visum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus: cui ingenteis debentur gratiæ, si vera sunt quæ tradit. Hic non omitam quod apud Leuinum Lemnium medicum doctiss. scriptum & adnotatum legi: nimirum limoniis tam acidum succum inesse, & vsqueadco exedentis naturæ, vt si ei per horas aliquot aureum numisma inseras, acciso imminutoque pondere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quanquã alia subest causa, quæ, vt aliis describendis suis detur locus, hic nobis non temerè relinquetur.

Succu limonioru auro suum pòdus exumete.

Arboris Fici, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XVI.

Quibus locis gaudet fici, & quæ terra ei quadret.

Vita præstior fici, in montanis nascens, an planu.

Ficum non ferre glaciẽ, ventos, nec aquas.

FICVM Columella tradit aprica loca, calculosa, glareosa, & interdum saxosa maximè amare. Quo in situ celeriter conualefcit, modò scrobes amplos & idoneos feceris, & altos, vt vult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac siccum, ei etiam quadrare scribit, pro vtili pomorum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis nascitur, quia minus lactis habet, ad siccitatem durare nõ potest: quare vsus illi in viridi est. Quæ in planis & calidis locis viger, pinguior est, & ob id, in siccitate durabilis. Sanè, cùm delicatula sit planta, facillimè perit à glaciẽ, ac citò à ventis dirumpitur. Quare ab his summè est rutanda, quemadmodum in suis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem

gationem, pomorum arboris huius naturalem pulchritudinem corrumpere, iisq; putrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc semine prouenire posse, si quis maceratas ficos resti obducatur, & cum eadem obrutas frequenti imbre irroret: sic enim complures emergent arbusculæ, quas oportebit transferre in serobes. Si quis viuiradicem pāgat, scillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præstabilius ramum fuerit, siue plātulam, siue ramulos seras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem viuam cum plāta adobruant, vt idem prodit Didymus, arbitantes sic satam suo domino nequaquā decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiciunt, alij verò cinerem. Iuxta scillā sata Plinio lætior euadit: imò verò ocyus augetur, minúsque vermibus infestatur: quæ senescens fertilior esse solet, quàm adolescens: excitato puluere non solum virescit, sed etiā increfcit ac proficit: ad quē vsum ficos solent suffodere coloni, cū puluere opus fuerit. Non desunt qui radices amputandas contendāt, & cinere obstruendas, caudice passim vulnerato: copiosiores fructum inde sperantes. Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit saporis obtusi: circuncisis contra hoc radicibus, aliquātus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis vna est quæ nunquā floret, ac breui tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permiscetur, ne ante maturitatem fructus amittat ac vermes creet, quibus alioquin summè est obnoxia: adhæc, vt non sit necesse per singulas arbores si-

*Quomodo
semine pro-
ueniat fi-
cus.*

*Ficus senes-
cens fertilior
quàm ado-
lescens.*

*Ficus sola
ex fructife-
ris nunquam
floret, ver-
mibus sum-
mè obno-
xia.*

Ne ficus fructus amittat.

Remedium aduersus vermes.

Ut ficus serotina ferat poma.

Ut fructum uberiorem ferat ficus.

Quomodo seu fructu non abiiciet.

culneas, caprifici poma in remedium suspendere. Si hoc desit, abrotoni virga, vt docet Palladius, suspenditur: aut callum quod in vlmeis foliis inuenitur. Si id rursus non fuerit in manu, arietis cornua circa radices obruentur. Vel trucus ipsius arboris, qua parte turget, scarificabitur, vt possit humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramum terebinthi, vel lentisci taleam cum plantis fici, cacumine inuerso ponemus. Perdentur verò calce viua radicibus inspersa, vel in cauas trunci parteis missa. Sunt qui æreis vncinis illos tollant. Alij amurcam, alij veterem vrinam ablaqueatis radicibus miscent: adhæc bitumen & oleum. Si voles vt ficus sua poma serò proferat, hoc est, si maturam ficum cupis serotinā facere, secretum id docentem Columellam auscultra. Cùm grossuli, inquit, minuti erunt, id est, cùm fabæ magnitudo illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum edat iterum, cuius maturitatem in hyemem serā differet. Summè prodest simul atque folia agere cœperit, rubricam amurca diluere, & cum stercore humano ad radices profundere: nā res ea uberiorem fructum, & pomi factum speciosius ac plenius efficit. Prodest insuper cum frondere incœperit, acutissimo ferramento summa cacumina nonnunquam amputare: sic enim firmior fit arbor ac feracior. Democritus in suis Georgicis asserit, ficum pomorum iacturam non facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Adhæc fructum non abiicere ægrotantis modo, si radices sale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius

Ruellius obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici grossuli, vel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quod si Pleiadum emerſu quis in excauatam scrobem pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœrus tenax, pomum nequam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancrum *Vt ficus sui fœrus sit tenax.* fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum: præcipitque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum, vel securi corium illius sæpè proſcindendum. Si *Vt syluestris ficus māsueſcat & ſcabie liberetur.* sylueſtrem māsuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per ſeptem dies irriga, & optato porieris, quemadmodum ſcripſit Africanus. Si ſcabie laborauerit, curabis ex Leöntij præſcripto, ſcilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affuſa. Si arbori moleſtæ fuerint formicæ, rubricam butyro & pice liquida miſtam circa truncum induci iubet *Ne moleſtæ ſint formicæ* Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piſcem arbori ſuspendant: de quo & auxiliis aliis, libro primo abundè ſcripſimus, ad quem ſi videbitur recurreſ. Democritus promittit ficus præcoces, ſi columbinum fimū, piper item ac oleum radicibus indideris. Idem etiam continget de *Quomodo ſiant præcoces ficus.* Palladij conſilio, ſi ſucco longioris cepæ cum oleo & pipere miſto, poma inunxeris, quādo groſſi rubère incipiunt. Cæterum vt fructum varium *Vt fructum variū exhibeat ficus.* ficus exhibeat, ita vt pomum altera parte nigreſcat, altera verò candicet, ſic coitum eum aggrederis. Duorum ficorum diuerſorum ſemi-

na siue grana linteolo deligata, fere: & cum res
Ve ficus na- postulauerit arbusculam transfer adultam. Si fi-
scantur in- cus inscriptas vel figuratas tibi comparare vo-
scriptæ. les, ficulneum oculum ea quam cupies figura
 inscribito, & poma hac specie insignita habe-
 bis, si non mentiuntur Democriti græca Geor-
Ve ficus sint gica. In quibus etiam tradit, quod si quis fici
deiectæ alui. esu alui deiectionem moliri cupiat, veratrum ni-
 grum cum lactuca marina seu tithymalo tri-
 tum, radicibus arboris eius quæ deponetur, de-
 bet inferere: hinc quæ nascentur poma ventrem
 mouebunt. Res eadem fiet, si purgantia alia sim-
 plicia, vt loquuntur, addideris. Cuius rei experi-
 mentū etiā in aliarum arborū pomis, vt antea di-
Ve alites fi- ximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hinc ne-
cus non at- quaquam prætereundum duxi, quod decocta
singant. caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis
 exhibita, ficorum fastidium illis creat, quorum
 alioquin sunt appetentissimi. Addo quod suc-
 co ficuum satiuarum lac à plerisque cogi so-
Quomodo let, syluestrium verò nequaquam. Quod vnum,
lac cogatur si ad ignem tepefiat, ficique ramulo moueatur,
absque coa- idem, testante Africano, præstabitur. Imò verò
gulo. & succo ex vulnerato fici cortice stillate. Si ficus
Ve ficus ce- celeriter maturescere voles, vbi ad iustam magni-
lenter ma- tudinem creuerint acu perforabis, oleoq; illines,
turescant. deinde oliuæ foliis circunteges, ac ligabis. Auctor
 Petrus de Abano. Sed nec istud hoc loco mihi est
Pulchra & dissimulandū, quod tam passæ, quàm recentes fi-
notatu di- cus, panis ac obsonij vicē olim habuerunt, eoque
gna. cibo prisca athletæ vires aluerunt priusquam Py-
 thagoras exercitator eos ad carnes transulisset.

Sale

Sale inueteratis etiam casei loco vesci excogita-
 tum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa natu-
 ræ miracula mihi in mētem veniunt. Vnum tau-
 ros quamlibet indomitos & feroces, fico alliga-
 tos cicurari, & immobiles conquiescere. Quod
 & caprifico illorum collis circumdata, Plinius a-
 scripsisse mihi videtur. Alterum, victimas, cæso-
 rumque animalium carnes perquam celeriter te-
 nerescere & fragiles effici quæ in fico pepend-
 rint. Postremi rationem in Sympotiacis Plutar-
 chus periuir. Cū inter obsonia Aristionis, in-
 quit, coquus immolatum Herculi gallinaceum
 gallum recentem, tenerum ac penè friabilem ob-
 tulisset: tam citam teneritudinem fico referebat
 Aristion, contendens iugulatas aues etiam præ-
 duras teneritatem contrahere, quæ pensiles fico
 adhæserunt. Causam adfert, quòd auram, hali-
 tūque vehementem ac digerentem expiret fi-
 cus, quo carnes desiccantur & concoquuntur.
 Idem etiam continget, vt id obiter admoneam, si
 tritici aceruo obruantur, aut penitus demergan-
 tur. Hæc de parente arbore satis: venio ad sobo-
 lem, & eius custodiam. Ficus seruari possunt vi-
 rides, vt scribit Africanus, & cōfirmat Palladius,
 si in melle ita disponantur, vt neque se inuicem,
 neque vas contingant, quod operculo diligēter
 regi debet. Idem continget si singulæ intra viri-
 dem cucurbitam claudantur, loculis vnicuique
 cauatis, & suspensa in vmbroso loco cucurbita,
 vbi nec ignis, nec fumus inspiret. Verū cum pe-
 tiolis legi debent, nam sic diutius integrè durant.
 Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perspi-

*Tauros fero-
ces à fico ci-
curari.*

*Carnes ad
ficum suspē-
sas tenere-
scere.*

*Cur iugu-
lata aues
tenuescant
in fico pen-
siles.*

*Quomodo
seruentur
ficus virides*

*Quomodo
dulces feruē
tur ficus ac
si essent in
arbore.*

cuum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spiramento ita relinquunt, ac immarcescibiles seruant. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cū vinaria dolia operculātur, in nouum fictile non rotūdum, sed potiū ex arbitrio quadratum, fundoque fultum, recentes ficus minus maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, vt spatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clauferis, in dolio vini pleno, ad vnguē operto, natare permite: nisi acorē contraxerit, tali habitu ficus māsisse comperies, quali constabant dum iniectæ fuerunt. Quōd ad ari-

*Quomodo
arida ficus
a putrilagine
vindicē-
tur.*

das attinet, quas Ischadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatissimus, scribit à putrilagine vindicari posse hunc in modum. Passæ ficus, inquit, sine vlla cariosæ labis nota integræ manebūt, si tres liquida pice imbutæ ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficubus ad medium vase, ibidem resideat, & tertia eodem ad fauces vsque cōpleto, superficiem teneat. Durabunt in super, vt ille idem tradit, si in regete, qualo, sporta, vel cratibus inditæ, calfacto furno, post panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cū pediculo lectas, feruefacta muria cum olco, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt,

*Varij modi
custodienda-
rum ficuum*

*Modus po-
pulari.*

toto Sole siccandas, & nocte sub recta reportāt. Modos alios cū ex Columella, rum Palladio requires. Sed in hac ficuum historia tacendum non est memorabile Catonis ingenium. Is dum
perniciā

perniciāli odio Carthaginis flagraret, & neporū
 securitatis anxius eſſet, clamarētque omni Sena-
 tu Carthaginem delendam, attulit quodam die
 in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Quē
 vt ſcribit Plinius Patribus oſtendens: Interrogo
 vos, inquit, quando hoc pomum demptum pu-
 teris ex arbore? Cū inter omnes recentem eſſe
 conſtaret. Atqui tertium, inquit, ante diem ſcito-
 te decerptum Carthagine, tam propè à muris ha-
 bemus hoſtem: ſtatimq; ſumptum eſt Punicum
 tertium bellum, quo Carthago delera eſt, & ſe-
 quente anno raptus Cato. Qui vnus fici argu-
 mento, res mira, tantam urbem, & de terrarū or-
 be vnā per c x x. annos Romanæ gloriæ æmul-
 lam, funditus euertendam ſuaſit, & tandem im-
 petrauit. De ficu hæc ſatis ſint. Sed ô me obliui-
 ſum! priuſquā hinc abeam, illud ſilētio nequa-
 quam inuoluam, quod Plutarchus tacitum no-
 luit. Quid illud, inquit? equos & aſinos linqui a-
 nimo, qui ficos doſſitarij comportarint: ſed ma-
 iore miraculo dignū eſt remedium, quo & ipſis,
 & hominibus quoq; ſuccurritur. Exanimata fe-
 rè iumenta, extinctōſque penè deliquio virium
 homines, obiectus panis reuocat: namque ſi pau-
 xillum huius vorauerint, protinus cibo ſeſe re-
 colligentes roborantur, & priſtinum iter proſe-
 quuntur. Nec ſecus in hominibus eueniſſe, idē
 prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas ni-
 ueis in Apolloniam profiſcentem cū animus
 defeciſſet, panis ab hoſte muros urbis defenden-
 te proiectus, extēpore recreauit. Potitus tandem
 rerum Brutus, de hoſte bene meritus eſt. Sed hæc

*Pulchra hi-
 ſtoria Et no-
 ratu digniſ-
 ſima.*

*Mira de e-
 quis & aſi-
 nis dorſo fi-
 cos portan-
 tibus.*

*Magna pa-
 nis effica-
 cia ad animum
 ſtatim reſi-
 ciendum.*

nihil ad fœcum, cuius præsidia, cultum, & secreta
duntaxat hîc persequimur.

*Olea sativæ, ac eius baccarum, cura, auxilia, &
secreta. Caput XVII.*

*Plurimū di-
ligentia cir-
ca oleā ad-
hibendum.*

*Oleam se-
ptentriona-
libus hortis
& agris de-
siderari.*

*Quibus lo-
cis & quo
cælo gau-
deat olea.*

FLORENTINVS Græcæ agriculturæ profes-
sor consultissimus, de plantatione & cura
Olearū in suis Georgicis disserēs, scribit oportere eū qui rei rusticæ studio tenetur, plurimū providentiæ ac diligentiæ circa oleā adhibere. Vel ob id quod magnos habeat redditus & certos, hominēq; citò ac facilè ditare possit: sicuti de historia Pliniani Democriti, vel Aristotelici Thaletis cōstat, quā tibi & fusc & plenè exponemus in nostro sterilitatis & vbertatis Opusculo. Sed ô dolor nobis non tā licet esse beatis, ut oleā arborē verè diuinā, septentrionalibus hortis & agris nostris aliarum more videamus, colamus, & ex ea fructus vberes ac dites percipiamus: inscrutabili Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non dat, sed quod bonum atque vtile novit. Neque tamen ob id laborem detrectabo, ut quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo scitu digna legi, vel audiui, candidè & ingenuè, ut omnia, in medium proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, siccis collibus & argillosis maximè gaudet, feruidūmq; & squalidum cœli statum libenter amplectitur. In humidis campis & pinguibus frondes quidem lætas, sed plerunque steriles profert, rubricosum solū prorsus repudiās, quod

quòd suo æstu stirpes eius exurat. Sed longè magis salebrosum ac scaturiginosum odit, in quo semper vligo consistit: ibi enim strigosas & minimè altiles baccas, facilèque marcescentes, procreat. Itaq; arduis locis & accliuibus summè oblectari solet: quòd propitium illic nacta ventū, suę nihil expiret saluæ. In his enim excellens Solis æstus, ventorum afflatu mitescit, quare ibi oliueta generosam suis oliuantibus oleam, ac præstantissimum præbent oleum. In planis & campestribus, quia non diffilatur, sed aduruntur, crassius & sæculentius oleum exstillant. Nec temerè, mea sententia, nam cùm stirpes omnes, tum maximè oleę, aduerso flatu roboratæ, summè vigēt. Veleo argumēto & indicio, quòd lætiores & virrentiores his partibus semper offendes, quę ventris patent, tristiores verò & languidiores, quę à flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate, modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores sunt horum omnium post Pœnos & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ nostræ, Latinæ inquam, parentes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recentiores alij plerique. Apud quos etiā lego oleam fici societate imprimis gaudere, vnde iuxta illam feri præcipiunt, non ampliore intervallo, quàm vt contingi largè possit, ramo oleæ maximè sequaci atque obedituro. Huius stolonnes qui seminio destinabuntur, caudicibus adnati legi non debēt, sed decerpti ramis furculi longitudine cubitali, dandæque est opera, vt stylus parte ima bubulo fimo cū cinere illinatur, & se-

Quodnā solis repudiet olea.

Vbi generose nascatur olea.

Oleas recreari aura et spiritus nouitate.

Oleas fici societate gaudere.

Quomodo ferenda olea.

atione cortex nō violetur nec collidatur, scrōbsque sinu concamerato excauetur, vt imbrium sit capax. Nō defunt qui sectas ab imis radicibus soboles deponant, postea cūm prehendisse vident, vt mutationi locus esse possit, transferunt.

Pulchra & notata digna pro transferenda olea.

Sed maximum fuerit beneficium vt incremento proficiant, ante quā transferantur, & rubrica partes cœli notetur, vt tradit Columella, quibus obuersæ stant, vt simili ratione ponatur, ac transplantentur, eosdēque ventos excipiant, ac similes parteis intueantur. Scrobes ante sationem fodiendi sunt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra fragilior reddatur, ac stirpes vtrō citrōque radices liberē agant, quæ iugi rigatu gaudēt: nam ita celeriore edūt germinatum, faciliusq; transponuntur.

Preparatio sola oleas recepturi, ubi de stercoratione.

Cæterū, locus quem oleis destinaueris, diligenter runcādus est, omnique alterius generis frutice extirpandus, adhæc maceris aut sepius viuus cingendus, vt Didymus Græcus in suis admonet georgicis, ne pecori facilis pateat aditus. Fimi aggere impensē latatur oleæ, vt scripsit Sorion, sed locis viginosis parcius debet iniici, aliis largius, quod fimo saturatæ latius frondent

Quomodo purgata & curata olea

ac fœcundantur. Cæterū, opportunē refecare licebit quæ marcida & sicca erunt, vt liberalius diffentur reliqua: adhæc ramulos detrahare qui inuicem incumbūt, inflexosque & recuruos amputare, præsertim cū in nimiam longitudinem exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant.

Quanta debeat esse olearum longitudo.

Nam inter omnes rei rusticæ prudētes conuenit incommodam ac ineptā esse longitudinē olearū, quæ denos cubitos excedit. Addo quod incremē-

tum

tum noxis omnibus patere solet: franguntur enim rami ventorū impetu, & flores aut fructus succus si, intēpestiuē procidunt. Ideō multi ramos terrā versus retrahūt, vt arborem in solū procumbere cogāt. Sed ante omnia meminisse oportet, quōd cōpluribus interpositis annis oliuetum putandū est: cōuenitq; veteris prouerbij meminisse, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui stercoret, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id fecisse satis erit, ne fructuarij rami subinde amputentur. Verūm stolones adnatq; caudicibus nepotes adhuc molles & teneri, quotannis eximēdi erūt, ne his onustus caudex fatigetur. Porro, summe curādū admonēo, ne cū estibus hiabit terra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret. Quas, vbi oliuario suos reddiderint fructus, collucandas suadet Africanus Græcus. Nā submotis petulantibus ramis, minus decoquent domino, maioremq; frugē ac liberaliorē nouelli rami impertiēt, vt nūc nuper dictū fuit: est enim nepotū procreatione & stirpe fœlix olea, ducētos viuēs annos, vt tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc in modū subscribit: Firmissimæ ad viuendū sunt oleæ, vt quas durare annis c c. inter autores cōueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiā durare dicitur, ad quā Argus Io alligauerat in vaccā mutatam: adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certamine Minerva edidit. Sed hæc quia poëtica olent vanitatē missa facimus, qui oleę synceram narrationē prosequimur, monemúsq; vnā omniū esse, quæ in opere solet regerminare. Nam oleaginea eius materies tā rudis, quā elaborata, si humorē

Quando putandum oliuetum.

Radices olearum a Sole defendenda, & petulantes rami submouēdi.

Oleam annos ducētos vivere.

Oleam in opere regerminare, & tinea ac teredinibus non subici.

naſta fuerit, aut locū adepta humectū, germē citare cōſuevit. Cuius rei teſtē producā Pliniū, qui & cardinē valuæ oleaccū, & poculū limo immerſum regermināſſe tradit, ſubditq; à tinea nuſquā rodi, nec à tereidine terebrari. Ex quo factū puto, vt priſci ex olearū radicibus minorū deorū ſimulachra inſculpi voluerint. Ceterū, ne quid in hac hiſtoria ſciens omittā, quod vel legerim, vel obſeruauerim, vel audiuerim, nō tacebo, quod ſturni oleis maximē ſolēt eſſe infeſti. Quia turmatim volantes, illarum baccas cumulatiſſe deiiciunt, perdūt ac diripiunt. Quare ab oliuetis longē ſunt arcendi, ne oliuis negotium faciant, quarum ſunt appetentiſſimi ob nucleū, qui in illis ſuauiſſimus eſt. Quod prouida natura præuidens, muro fortiſſimo illum circumuallauit, adhæc carne & cute præmunivit, nec id in aliis fructibus etiam neglexit, quorum nucleus veluti anima quædā eſt, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alterius ſunt inſtituti. Oliuā in profanis vſibus polluere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidē numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa eſt quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illuſtrauit. Cuius rami portati indiciū pacis fuerunt, ex quo olea à poëtis pacifera rectē nuncupatur:

*Sturni oleis
ſummē infeſti,
et quam ob rem.*

*Natura ſumma ſagax:
taſ circa nucleos fru-
ctuum.*

*Oliua apud
priſcos mi-
ra dignitas
& maieſtas*

*Oliua pacis
nuntia.*

*Paciferaq; manu ramū præ-
edit oliua (inquit Maro)*
Quid illud, quod Columba ex arca Noë emiſſa, oliuæ ramū rediens potius attulit, quàm arboris alterius? Num vt ſignificaret Deum optimū maximum, tam prodigioſæ illuſionis autorem, pacarum fuiſſe ac reconciliatum? Verū hæc quia
theo-

theologica, theologis relinquo, & rusticam meæ oliuę narrationē repeto: quā vtiliter ac probè defloruisse dicūt, dū caduci eius flores perforati reperiūtur. Illa ex arboribus vna est quæ folia post æstiuū Solstitiū statim conuertūt (cuius rei fidē faciet experientia, rerū dubiarū & incertarū magistra certissima) vnde inuersa, illud præteriisse indicant. Sed hīc tria non minus admiranda quàm celebrāda, mihi peropportunè in mentē veniunt. Vnum, quòd olea quercū valde odit, sicuti post Theophrastū diligenter adnotauit Plinius. Nā si quercetū in confinio habuerit, non solū illud nō feret, sed etiā refugiet, scēq; introrsum abiiciet in fundum. Quinetiam aiūt excisam quercū suas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco positam vnde quercus effossa fuit, mori aut tabescere, si vera tradit Columella: vsque adeò mirabilis est harum arborum antipathia, & naturalis discordia: cuius causam natura nos potius mirari, quàm scire voluit. Alterum, non solū contemplatione, sed admiratione summa dignum, quòd à mundis pueris & virginibus olea plantari, coli, ac vindemiari diligit: aut ab his qui iureiurando affirmant, alienum torum vel cubile non violasse, licet vxores duxerint: nam ita laxior, fertilior, ac fructuosior euadere creditur, sicuti scripsit Florentinus Græcus in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, causam addens, quòd hæc arbor præsidem habeat castitatem, ob Mineruam eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile est, quòd opem quandoque senserunt, & à capitis dolore absque

*Olea folia
æstiuo Solsti-
tio conuertit.*

*Olea &
quercus sū-
ma inimici-
tia.*

*Olea à mū-
dis pueris
& virgini-
bus coli de-
siderare.*

*Folia oleæ
quomodocum-
que pueri dolores
finiant.*

vllis medicamentis leuati sunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) scripserunt, ipsūque folium capiti circunligarūt: quemadmodum tradit Zoroastres in suis de agricultura Commentariolis. Quod vnum quia vanam superstitionem redoler, tibi æstimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac secreta repeto: cui malè esse creditur, cū deflorescentem imber comitatur, aut dum circa Vergilias pluit, quoniam illius coitus tunc esse solet: & hoc illud est quatrīduū, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium: hic articulus austrinus spurci nubili. Non omitam quod vredini post ficum olea de omnibus arboribus summè est obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus esse solet, vti scabies fico, & vitibus fluor. Vermiculis præterea ab erucis non admodum differentibus valdè infestatur: qui per flatus austrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni solent. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Olea flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius: adhæc cicadas vmbra oleæ de omnibus arboribus summè diligere: traditque M. Varro oleam sterilefcere, quam capra primo germinatu depauerit, aut lingua perlustrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineruæ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisca, vt tradit idem Varro: licet aliter sentiat Plinius. Diligenter itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. Oleæ fertilitas summa indicatur, vt Florentinus Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à late

*Que sēpe-
stas oleis in-
festa & in-
imica.*

*Olea pecu-
liaris mor-
bus impeti-
go & ver-
mes.*

*Diligenter
munienda
esse oliueta
contra ca-
pras.*

lateribus, sed in summo ramo fructū gestet. Quæ si veluti ociosa, aut aliunde præpedita cessauerit, fœcundam reddes, vt scripsit Africanus, si in excavatum & terebratum truncum, duos feracioris & fructuosæ oleæ ramulos ita adegeris, vt traiectim penetrēt: eosque manibus prehensos tam fortiter ac validè traxeris, dum strictim adherēat, quo facto extantes foramini stilos sic resecabis, vt impacti cuneoli faciem præ se ferant: deinde luto paleato oras terebrati loci, ac hiātem sinum diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor, vberiore partū enitetur. Sed meminisse oportet, quòd etiam valentibus & generosis oleis, amurca, ex Columellæ consilio, infundenda est. Nam per hyemem si vermes atque alia suberunt animalcula, hoc medicamento necabūtur. Quod ex græca Quintilliorum agricultura, vt pleraque alia, sibi ascripsisse mihi videtur Columella: in quibus notatum reperio generosiores ac lætiores euadere oleas, fructūque plurimum adferre, si circum ablaqueatas illarum radices, insulsa amurca aquæ remista affundatur, vtriusque sextarius vnus. Paleas quoque fabaceas sufficiet indidisse, plus minus pro arboris modulo. Vrinæ etiam humanæ quantum fuerit visum instillari poterit, aut argilla bubulo stercore permista, algæ aut marinus fucus. Sed confestim terra circum est exaggeranda dodrantali altitudine: sinu prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij retineātur. Qui cum se insinuarint, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibe-

*Quomodo
cessans olea
fœcunda
fiat.*

*Methodus
ad vnguem
expressa.*

*Amurca o-
leis valde
medicamen-
tosa & vti-
lis.*

*Notanda pro
olearum ir-
rigatione.*

dum censent. Sed præstabilius esse putant multi,
rigatione vti, præsertim si validi squalores inces-
ferint. Cæterum, quia tam in siccis quàm humidis
locis oliuariæ arbores musco plerunque oneran-
tur, & adeò infestantur, vt nec fructum, nec læ-
ram frondem producant, ferramento leniter de-
radetur, vt emergentes oleæ vberius alantur, &

*Oleas ab
infestante
musco libe-
randas.*

*Remedium
ad oleâ quæ
soli vitio
nullû pro-
fert fru-
ctum.*

foelicius procedant. Soli vitio fructum negare,
vel (vt quidam volunt) necare, si perrexerint, do-
cente Columella, sic mederi solemus. Altis gyris
arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine
cuiusque, calcis quantum licet circundamus, ita
vt minima arbor modicum, maxima verò pluri-
mum excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effe-
ctum, ad infitionis præsidium confugimus. Ste-

*Quomodo
sterilis olea
fecunda fiat.*

rilem oleam Quintillij agriculturæ peritis. hac
ratione fecundam fieri posse tradût. Caudici ab
radice spatiolo cubitali, ea maximè parte qua au-
strum spectat, terebra foramen vtrinque imprimo
digiti maioris amplitudine: quo facto duos
frugiferæ oleæ ramulos ab australi parte subla-
tos, crassitie qua foraminis hiatum possit exple-
re, strictè in illud coniicito: distractisque vehe-
menter cacuminibus, eminentes ac extantes vn-
diq; particulas scindito, & paleato luto forami-
na obducito. Hoc veluti coitu sterilem arborem

*Remedium
pro oleis fo-
lis, & non
fructum fe-
rentibus.*

fecundabis. Quod præceptum cum Africani cõ-
silio paulo antè proposito, planè consentire mi-
hi viderur. Porro, quæ nimia foliorum & ramo-
rum petulantia syluescunt, & absque vlla fruge
luxuriât, Græcis hylomanes nuncupatæ, hoc est,
insanæ (quòd folia quidem ferât multa, fructum
verò

verò paucum, vel nullum) coërceri poterunt ex Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in radicis foramen quod terebra excauauit, viridem oleastri taleam, aut pini, vel quercus paxillum, lapidémve immisseris. Quintillius ea in resuum addit calculum Columella. Solent, inquit, quantumuis lætæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleastri viridem taleam demitti: sic arbor fœcundo semine fertilior euadet. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari amurca infusa, cum suilla, vel nostra veteri vrina. Cuius vtriusque modus seruetur: nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ misceatur, vrina abunde erit. hæcenus Columella de sterili olea fœcundâda. Quæ si fructum multum præseferet, quem ad maturitatem non perducatur: volo dicere, si florem multum induat, & perperâ illum exuat, nec sinat in baccas efformari & adolescere, facile medeberis si ablaqueata arbore, algæ seu marini fuci corbes duos ad radices obduxeris, si maior fuerit olea: si minor, vnû. Quod si algæ, vel fuci copia negetur, solius amurcæ vsu contentus eris, aqua potabili permistæ: ita vt singulis trûcis iuxta radices congios quatuor affundas, plûs, minûs, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò lætior esse solet: quem nisi recideris, tota arbor contristabitur. Solent & radices velut morbo languentes plerunque arescere, arboremque ipsam facie velut moribunda, videndam exhibere: quod soboli vermium interno sinu delitescentium acceptum

*Remedium
eam in rem
aliud, &
paratu fa-
cilis.*

*Quomodo
olea probè
florescens,
sed nihil gi-
gnens emen-
desur.*

*Quomodo
curetur olea
velut mor-
ibunda eliz-
guescens.*

*Remedium
ne olearum
barca de-
fluant.*

*Quomodo
vitis insera-
tur olea, &
qualis inde
fructus e-
mergat.*

*Quomodo
olearū bac-
ca cōdita si-
mulari pos-
sint,*

ferre licet. Quos multis modis disperdēdos, cū
hoc libro passim, tum primo fusissimè ostendi-
mus. Si efformatæ olearum baccæ defluant, sum-
mum adhibebitur præsidium, vt in suis Georgi-
cis testatur Democritus, si faba quæ vermiculum,
aut pediculum cōtinet, obstructo cera foramine,
in gleba radicibus hærente condatur, & ita ob-
ruatur. Hic silentio nequaquam inuoluendum
arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus
Florentini testimonio fretus, in suorum Geor-
gicōn libris, memoriæ posteritatis mandauit: Si
olea, inquit, viti inferatur, non vuas modò, sed &
oliuas quoque proferet: cui perticæ subiiciundæ
sunt, vt brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc
artificio. Prope terram vitem terebramus, & fœ-
cundæ oleæ ramulum foramini imponimus: vt
à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nu-
trimētum sugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fru-
ctum ferre nondū assueuerit, si viticulæ eius sar-
menta fructuaria trāsferantur, misturam proge-
nitorum seruabunt, fructūque producent, qui
à promiscua parentum conditione nomen ado-
ptabit diceturque Græcè elæostaphylos, Latine
verò vuolea, aut olevua. De arbore, eiūsq; cura,
auxiliis & secretis hætenus. Cuius fructus, quem
baccam vbique cum priscis nuncupauimus, oliua
vulgo dici solet, carne constans & nucleo. Quam
(immaturā præsertim) pleriq; virescentibus pru-
nis albis aqua salsa cōditis, dissimulare ac mentiri
solent. Quæ impostura me, & alios multos, in ce-
lebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac de-
lusit. Oliuarum baccæ muria exceptæ, Græcis
halma-

halmades nuncupantur: quæ verò oleo suo puræ, & sine accersita commendatione innatant, ac velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hîc à me pauca admodû expectabis: ne dicar instituti mei fines trāsiliisse. Itaque monuisse satis erit, tempus legendæ & vindemiadæ oleæ commodum esse, quādo maior pars dimidij fructus nigrescere apparuerit: quemadmodû in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, si minûs cœlum aspirauerit, non semper erit expectanda. Vnde olearû vindemia quandoque præuenienda est, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur. Cæterum, sereno die, & minimè pluuiò, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrum guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit. Nô desunt qui manibus sensim ac leniter ramos quariant, vt ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendû erit ne virga oliuaria baccæ deiiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minûs fecunda in posterû euadet: si vera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Græcos geoponicos non postremus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legendû esse, quantû nocte veniente possis exprimere: adhæc molam primo oleo leniter suspendi debere, ne ossibus defractis sordescat. De omnibus nobilius esse solet, quod sponte defluxit: virginæu vocant multi. Nouo ac recenti sal & nitrum misceri debent, vt illius spissitudinem absoluant, & à labe vindicent, si quidem durare debbit: exactis diebus x x x. (vbi amurca subsederit) in vitrea va-

Olea halmades Et colymbades.

Quodnam tempus oleæ colligenda aptum.

Serenitas vindemian- de olea opportuna.

Summè notandum & aduertendû.

Quid virginæu oleum.

*Oleū secundum
darium.*

*Quibus ma-
gis optime
seruuntur o-
leum.*

*De loco &
sua oleariae
cellae.*

*Fumus oleo
esse infestus.*

*Rancida olei
curatio ac
saporis &
odoris resti-
tutio.*

sa trāsferendū est, aut alia opportuna, vt mox di-
cemus. De secūdo similiis erit disciplina: nisi quod
mola fortiore quassari debebunt oleę. His vtē-
que expeditis, ad ipsius olei custodiam & auxilia
calamum conuerto: quando nobis in vsu cūm ci-
bario, tum medico frequens esse solet. Apuleius
Græcę agriculturę professor eximius, tradit oleū
vitreis vasis tutissimē conseruari, quod frigore
summē oblectetur. Si tamen vitrea defuerint re-
positoria, terreis doliolis optimē custodietur:
aut aliis cribrato gypso intus perlitis, omniū ve-
rō pręstātissimē plumbeatis aut vitreatis: vel per-
fectē excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum
fictilia, quorum vsus apud nos frequens esse so-
let. Verumenimuerō præsens locus admonet vt
de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli re-
gionem constituenda est, quę à calidis ventis ma-
ximē auersa fuerit. Quare, vt septentrionem spe-
ctet summē expedit: nam siccum & frigidum lo-
cum diligit oleū, calores & humores tanquam
inimicos perniciali odio habēs. Fumo valde infe-
statur: quapropter olearij doctores in totū præ-
cipiunt, vt neque fumus, neque fuligo, quandiu
oleum conficitur, in torcular aut cellā oleariam
irrumpat, admittatur ve: imō ne lucerna quidem.
Oleū quod gelatur, plerunque fracescit: pręsidiū
est saleū vel nitrum opponere. Rancidum Tarē-
tinus sic posse curari asserit, & post illum Palla-
dius. Albam ceram mundo & optimo oleo reso-
lutā, & adhuc coctura cum eo liquentem, in oleū
profundere oportet, deinde calentes sales defri-
ctos addere: ita oleum sapore, & odore mutato,
optimē

optimè purgabitur. Si verò misturam eam anticipaueris iniicere, nūquam rancescet. Medetur & rancori anisum oleo demersum. Si fæculentum fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne, vel aqua feruenti, si in illam vase minimè fragili imponatur. Si sordet, sic purū facies ex eiusdem Tarentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, modo candens oleo restinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demersa, adhuc fex olei torrefacta, & immissa, nam ita lymphidius euadet. Si fuerit fœtidum, & odoris horrēdi, præcipit idem autor virides oleas sine ossibus tundi, & in vasa olearia sub solis calore demitti. Si bacce oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis rufis idem efficies. Nonnulli vtraque linteolo clausa, remisto sale tūso, in vas olearium demergunt, & exacto triduo adimunt, oleū agitātes ac commouentes, quod vbi conquieuerit, in aliud conceptaculum transfuant. Sunt qui vetustos lateres ignitos in illud exstinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod vbi secūdo & tercio repeterint, novos permutando & iniiciendo, salis miculas & granula indunt, & in alia vasa translatum paucos dies subsidere patiuntur. Alij ferrulam campanā, seu meliloton oleo delibutū, per diem noctemq; infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè inciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet Democritus in suis Georgicis, coriandri manualet fasciculum in oleario vase suspēdi, atque ita pau-

*Fæculentio-
les expur-
gatio.*

*Sordidi olei
purificatio.*

*Remedium
fœtidi olei,
& odoris
mali.*

*Varij modi
curationis
fœtidi olei.*

*Vitiati olei
& putris
remedium.*

*Sylus reme-
diorum pro
curanda c-
leis vitiatis.*

*Olei turbi-
di curatio.*

*Ut oleū fiat
pellucidum.*

*Quomodo
compar. tur
oleum odo-
ratum.*

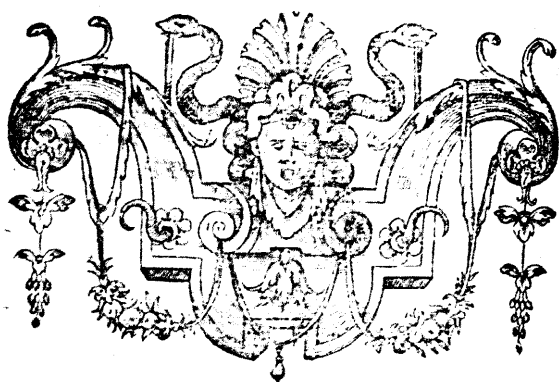
cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil de-
cesserit, mutandum erit coriandrū, donec vitium
superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus
in vasa munda decapulare, quæ optima erunt, si
prius acetum continuerint. Quidam semen fœni
græci, aut coriandri siccum, tritūque oleo re-
miscent, vel incensos oleagineos carbones in illo
frequenter extinguit. Non defunt qui vuas pas-
sas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastil-
los redactas, oleo mersent, & elapsis decem die-
bus detractas exprimant, agitatūque oleum in
aliud vas transfundant. Alij vtrumque, hoc est v-
uas & vinacea, simul tundunt, ac in oleum mit-
tunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud
in fidelia oris ampli feruescere, & vbi ebullierit,
tenuissimum salem frictum ac torrefactum in-
spargere, atque vbi substiterit, aliud transfundere.
Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagi-
neos cum sale detritos, & linteolo conclusos in
vase oleario suspēdas. Odoratum sic compones:
Oleo recenti primo, sincero, & ab omni amurcæ
spurcitia immuni (quod antea virgineum nun-
cupari diximus) inulam herbam siccā, lauri fo-
lia, cyperum, radicē iridis, & alia quæ voles odo-
rata in pollinem tenuissimum trita & excreta in
oleum vitreo vase receptum iniice, & diu mul-
tūmque agita: deinde salem torrefactum & in fa-
rinam detritū immitte, ac rursus agita, diebū-
que x v, plus minus, vas ipsum cum oleo Soli ex-
pone, aut in duplici vase calidam aquam excipie-
te merge: sed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tā-
tis perque ibi esse permittre, donec horas treis len-

to igniebullierit, exemptum patere spatio quodam conquiescere, vsquedum concorporari, & in vnum coire perceperis. Dein percolato, & in tuum vsu loco ac vasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito, ne qua illabatur aura.

HACTENVS scribendo & meditando fatigatus, hisce Hortorum & hortensiũ rebus colorum sum impositurus, & ab iis qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde sibi comparabunt, sollicitè postulaturus, vt suis apud Deum precibus conatus nostros adiutare dignetur: vt quæ præ manibus habemus alia quàm plurima, & quotidie pro nostræ Mineruæ modulo, discendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre possint.

FINIS TRIVM LIBRORVM DE
cultu, cura, auxiliis, & secretis Hortorum,
Autore ANTONIO
MIZALDO, Medico &
Mathematico Lutetiæ.

1574.

DE HORTENSIVM
 ARBORVM INSITIONE
 Opusculum,
 ANTONII MIZALDI MON-
 LVCIENSIS, MEDICI, STUDIO
 & diligentia ex variis Auctoribus
 Græcis & Latinis accuratè
 congestum.

PRAEFATIVNCVLA.

ROPOSITIS publicæ v-
 tilitati Auxiliis, cura, & se-
 cretis Hortorum, precium
 operæ nunc demùm factu-
 rû me cogitavi, si libellum
 De arborum Insitione co-
 mitem illis darem, vt no-
 stra Hortensiû historia suis
 viique partibus absoluta foras prodeat. Vt ita-
 que à verbis ad rem transeam, Arbores quæ ho-
 minum cura & arte prouenire solent, vel semine
 emergunt, vel radicum plantulis, vel propagine,
 vel auulsione, vel surculo, vel insitione. Relictis
 primis & mediis, ceu notissimis, postremum lon-
 gè ac latè, si diuina fauerint, ex priscis & recetio-
 ribus rerum agri professoribus Græcis & Latinis

explicare fatagam, vt fœcundiffimam illam pulcherrimorum fœtuum arboreorum matrem Infitionem, meritis honoribus exornem, & omnibus suis numeris, pro mea tenuitate, illustrem.

De infitione quæ fit sub cortice, & in trunco, ex Græcis Florentini Georgici. Caput I.

FLORENTINVS inter Græcos rerû agri doctores priscos clarus, tria inferendi genera esse tradit. Vnum sub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplastro fit, seu inoculatione. Omisso vltimo, sic primum & secundum persequitur. Arbores quæ de flore libro & cortice vestiuntur, & ex terra copiosum humorem sugunt, quales esse noscuntur ficus, olea, cerasus, & similes, sub cortice inferi desiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno constructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis fascia disrumpatur, quo leniter subducto, furculus mergitur, & blâdè imponitur. Hanc inferendi rationem emphyllismon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arbores, suntq; pauciori humore contetæ, & foris exuccæ (quod humor relicto cortice in medullam interiorè se recipiat (qualis esse solet citrea malus, & arbores alię complures, fisso ligni medio, furculi infiguntur, quæ modum propriè Infitionem vocant, & Encentrismos. In vtroque genere confestim inferendû furculum præcipiunt, & compediariam infitionem faciendam

dam, ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur, & furculus reficcetur. Porro, qui inferuntur furculi, nitidi esse debent, & ex fertili arbore selecti, ab ea parte quæ Aquilonem spectat: adhæc acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnâtes, bifurci, vel trifurci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, & bimi, nam anniculorû salua sursum recurrens auocatur, ex quo in fructuosi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte instar scriptorij calami salua medulla scinduntur, sic vt lignum ligno, & cortex cortici possit committi & adhærere. Surculi dera sum acumen, cum fissura & hiatu in quæ debet imponi, æquali constabit magnitudine: ita vt exacutio & fissura stylum excipiens, binos digitos non excedant, quibus iustè coëuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit, propterea quòd flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta sit. Surculos finire Luna, vel silente, decem aut paulò plures dies ante insitionem accipiendos iubent, & operto vase ita muniendos, ne qua expiret aura, quos oportebit, dum eliguntur, adhuc oclusos nõ dehiscere, insitòsq; ad germinationem properare, quare decē antè diebus, aut plusculis, vt diximus, qui insitioni destinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda est ratio cur statim eruti non sint inferendi, quippe si feruēs adhuc, turgēsq; furculus in capacem & destinatam rimam immittatur, necessum est quippiã eius emarcescere, antequã in vnũ coalescat corpus, fungosãmq; laxitatem inter lignũ excipiens, & hospitem furculũ inter-

cedere: aut, si mauis, laxationem fieri inter immis-
sum & suscipiens lignum, in cuius rimas hiantes
subiens aër, prorsus in vnitatem coïre non pati-
tur. Quòd si dies aliquot vase prius includantur,
facesset omnis iniuriæ suspicio, neque vinculorū
laxans mollities infestabit, neque inspirās aër of-
ficiet, sed breui tempore comprehendent. Surcu-
li aquilonio flatu ruete non sunt inferendi, quin
potius Austro spirante: quoniam vt imber infi-
tionibus in trunco prodest, ita his quæ sub cor-
tice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctiū vsque
Autumni optimè fieri potest. In cortice vsque ad
Brumam, & post Fauonij flatus (qui septima Fe-
bruarij die spirare incipiunt) vsque ad solstitium.
Sunt qui infitionem optimam in trunco prædi-
cent post Canis ortum, rursūque æstate post
extinctos Caniculæ feruores. Si furculi à longin-
quis tractibus deferantur, infixi luto, vase dilige-
ter obliro, ne ventum sentiant optimè asportan-
tur. Haëtenus Florentinus in suis Georgicis.
Sed in his omnibus distingue loca & tempora.

*De infitione quæ fit per inoculationem, seu empla-
strationem, ex Græcis Didymi Georgicis.*

Caput II.

DIDYMVS inoculationem, quæ enophthal-
mismus dici solet, ante solstitium æstiuum
opportunè fieri tradit, quāuis circiter vernum
æquinoctiū, cū germinatione turgēt arbores,
& gēmis grauidę gestiunt, die tràquillo, & silen-
te cœlo à se cōmodè auspicatam fuisse memorat.
Verūm,

Verùm, quæ inoculatur arbor, nodis & agnascēti sobole, comâque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribûsque furculis qui huic insitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & selectum oculû, seu gemmam, asciscere conuenit: & circumraso acie scalpri diligenter cortice, eum caudici in alterius vestigium imprimere. Purum autem corticē, erugatum, nec vlla sui parte cicatricosum secare exactè decet, ac lignû integrum & inuiolatum seruari: hoc enim perquam necessarium habetur. Fœliciter cedit, si recepta hoc hospitio gemma, in alterius sedem incidat: nam ita dubio procul cōprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte insitionē moliri nihil vetat. Cæterùm cortices crassitudine pares esse debent: & vbi coaluerunt, amputandû quod supra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu succus auocetur. Dum furculi tria monstrabûnt folia, vincula sunt resoluenda. Ego verò, inquit Didymus, sæpenu-mero non ipsum oculum ex anniculo germine acceptum, per seipsum inseui, sed relicto oculo in germine illæso, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum instar scriptorij calami scalpēs, cum ligno quod remansit, in vestigium vel lacunam impressi, generosioresque arbores mihi cōparaui. Porro, si sinistra ramorum partes inoculationem susceperint, suos partus cum fœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in suis Georgicæ disciplinæ Institutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & translata sunt: Sed in his

semper tibi habenda erit ratio cui cœli, soli, & cōsuetudinis. Quod pro reliquis scriptum puta.

*Particularia de Insitione ex Diophane Græcore-
rum agri interprete. Cap. III.*

FICVS moro & platano rectè inferitur: Mo-
rus castaneæ, fago, malo, pyro syluestri, tere-
bintho, vlmo & albæ populo: quo coniugio cā-
dida nascuntur mora. Pyrus inferitur punicæ ma-
lo, cotoneæ, moro, amygdalo & terebintho. Si
pyri furculi moro figantur, rubra creabunt pyra.
Malus inferitur omni pyrastri generi: eadem co-
tonci fœcundata coitu, poma dabit, quæ Græci
melimela nominant: similiter & pruno sociatur:
sed inito platani consortio, rubra mala proue-
niunt. Nux in arbutum solam inferi voluit, cæte-
rarum ferè societatem horrens. Punica salici in-
feruntur, Laurus malo, Persica damasceno & a-
mygdalo. Damascena syluestri pyro cuiuscūque
generis: adhæc cotoneæ, & malo. Castanea variis
arborū adulteriis gaudet, vt fagi & roboris. Ce-
rasus nec persici nec terebinthi respuit hospitium:
nec contra, cerasi terebinthus & persicus. Coto-
nea oxyacanthæ consortiū non aspernatur. Myr-
tus salici inferitur, Præcocium damasceno & a-
mygdalo. Citria malus cū tenui libro vestiatur,
vix subtercutem recipit aduenam furculo: quin
potiùs in nutritio parentis sinu alitur: post co-
alitū emarcescit. Loquor autem de fructu, inquit
Diophanes, qui vbi arbor comprehēderit, citro-
malum appellatur. Si tamen quis citrium moro
inseue-

inseuerit, rubra feret poma. Coronea & caprificus, arboris cuiusque consortium ineunt, nec ulli surculo denegant hospitium. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis scriptum reliquit. Florentinus insitam ceraso vitem vuas vere promittit ferre: eadēmq; oleæ impactam fructum promere, qui de vtriusque parentis adoptione, elæostaphylus dicitur. Odorata pyra, myrapia nuncupata, quam optimè in malis comprehendunt. quod vnum, inquit Diophanes, experientia magistra didici. Haftenus Græci rerum agri interpretes de insitione. Venio ad Latinos qui de ea post illos scripserunt, vt sua vnūquemque tulit ætas & ordo.

*De arborum generatione & insitione ex lib. 2.
Georgicōn Virgilij. Cap. IIII.*

PRincipiò arboribus varia est natura creandis.
Namque aliæ nullis hominum cogentibus, ipsa
Sponte sua veniunt, campōsque, & flumina latè
Curua tenent: vt molle siler, lentæque genistæ,
Populus, & glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
Castaneæ, nemorūque Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice altus densissima sylua:
Vt cerasis, elmisque: etiam Parnassia laurus
Parua sub ingenti matris se subiicit vmbra.
Hos natura modos primū dedit: his genus omne
Sylvarum, fruticūque viret, nemorūque sacrorum.
Sunt alij quos ipse via sibi repperit vsus:

ANT. MIZALDI OPUSCVLVM

Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
 Deposuit sulcus hic stirpes obruit aruo,
 Quadrifidasque sude, & acuto robore vallos.
 Sylvarumque alie pressos propaginis arcus
 Expectant: & vna sua plantaria terra.
 Nil radices egent alie, summumque putator
 Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
 Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
 Traditur è sicco radix oleagina ligno.
 Et sæpè alterius ramos impune videmus
 Vertere in alterius. mutatamque insita mala
 Ferre pyrum: & prunus lapidosa rubescere corna.
 Quare ague, ô proprios generatim discue cultus
 Agricolaë fructusque feros molliue colendo.

Deinde subdit,

Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
 Infæcunda quidem, sed læta & sortia surgunt:
 Quippe solo natura subest tamen hæc quoque si quis
 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint sylvestrem animum, cultuque frequenti
 In quascunque voces arteu, haud tarda sequuntur.
 Necnon & sterilis quæ stirpibus exit ab imis
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros.
 Nunc alie frondes, & rami matris opacant,
 Crescenique adimunt fetus, vruntque ferentem.
 Iam quæ seminibus iactis se suslulit arbos
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomæque degenerant succos oblita priores:
 Et turpes anibus prædam fert vna racemos:
 Scilicet omnibus est labor impendendus, & omneis
 Cogenda in sulcum, ac multa mercede domanda,
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites

Respon-

Respondent: solido paphiæ de robore myrtus:
 Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
 Chaonique patris glandes: etiam ardua palma
 Nasctitur, & casus abies visura marinos.
 Inferitur verò ex fœtu nucis arbutus horrida.
 Et steriles platani malos gessere valenteis:
 Castaneæ fagos: ornûsque incanuit albo
 Flore pyri: glandemque suæ fregere sub vlmis.
 Nec modus inferere, atque oculos imponere simplex:
 Nam quæ se medio trudent de cortice gemmæ,
 Et tennes rumpunt tunicas: angustus in ipso
 Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.
 Aut rursus enodes trunci refecantur, & altè
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
 Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
 Exiit ad cælum ramis fœlicibus arbos:
 Miraturque novas frondeis, & non sua poma.

Hactenus diuinus poëta Virgilius de arborum
 diuisione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ
 artificio. Priorè modum perspicuè explicat: po-
 steriorem, obscurè. Nos ex Plinio vtrûque paulò
 post facilem ac familiarem tibi reddemus: Postre-
 mò insitionem exemplis aliquot persequitur &
 illustrat, cum duabus eius sororibus quæ infolia-
 tio seu emphyllismus, & emplastratio vel inocu-
 latio seu enophthalmismus tam Latinis quàm
 Græcis agricolis dici solent, & cortice nituntur.
 Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo
 itaque ad reliquos qui de insitione plenius ac cla-
 rius post Virgilium scripserunt.

OMNIS furculus omni arbori inferi potest, si non est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore adfert, sine scrupulo egregiè inferitur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo resecta & fissa arbor, resectos furculos accipit. Alterù, quo resecta inter librum & materiã, femina admittit, quæ vtraque genera verni temporis sunt. Tertium, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratã recipit: agricolæ emplastrationem vocât: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus insitionis æstiuo tempore optimè vsurparur: quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoq; repertam aliã docebimus. Omnes arbores simul atque gemmas agere cœperint, Luna crescente inferito: oliuam autem circa æquinoctium vernum, vsque in idus Aprilis. Ex qua arbore inferere voles, & furculos ad insitionē sumpturus es, videto vt sit tenera & ferax, nodisq; crebris: & cum primùm germi-
na tument, de ramulis anniculis, qui Solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito, crassitudine digiti minimi: furculi sint bifurci vel trifurci. Arborem quam inferere voles, serra diligenter exsecato, ea parte qua maximè nitida & sine cicatrice est: dabisq; operam ne librum ladas. Cum deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel osseum, inter corticem & materiam nec minus digitos tres, sed consideratè demittito, ne
ledas

lædas aut rumpas corticem. Postea furculos quos inferere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum spatij cuneus demissus dabit: atque ita ne medullas, néve alterius partis corticem lædas. Vbi furculos paratos habueris, cuneū vellito, statimque furculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiam feceris, demittito. Ea autem sine qua adraferis, furculos sic inferito, vt semipede nec amplius de arbore extent: deinde muscum supra imponito, & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quosdam tamē magis delectat in trunco arboris locum seminibus serra facere, insectasque parteis tenui scalpello leuare, atque ita furculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternū digitorū inter eos sit spatiū. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cū omnes furculos quos arbor patietur demiseris, libro vlimi, vel vimine arborē astringito: postea paleato luto bene subacto oblinito totā plagam & spatiū quod est inter furculos, vsq; eò vt duobus digitis insita extet. Supra locū muscum imponito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si pusillam arborem inferere voles, imam abscindito, ita vt sesquipede è terra extet: & cū deinde præcideris, plagā diligenter leuato, & mediū truncum acuto scalpello permodicè findito: ita vt fissura digitorum triū sit in ea: postea cuneum, quod diducatur, inferito: & furculos ex vtraque parte derasos demittito: sic vt librū seminis, libro arboris, æqualē facias. Cū furculos diligenter aptaueris, cuneū eximito, & arborē, vt supra dixi, alligato: deinde

terram circa arborē adaggerato, vsque ad ipsum
 insitum: ea res à vëto & calore maximè tuebitur.
 Hoc tertiū genus insitionis cū sit subtilissimū,
 nō omni generi arborum idoneū est: sed ferè re-
 cipiunt talem insitionē quę humidū, succosumq;
 & validum librū habēt, sicut ficus. Nam & lactis
 plurimum mittit, & corticem robustum habet:
 optimè itaq; ea inseritur tali ratione. Ex qua ar-
 bore inferere voles, in ea nouellos & nitidos ra-
 mos eligito, in iisdēmq; obseruato gemmam quę
 bene apparebit, certāmq; spē germinis habebit:
 eam duobus digitis quadratis circūsignato, vt gē-
 ma media sit: & ita acuto scalpello circuncidito,
 delibratōque diligenter ne gēmam lædas. Postea
 item alterius arboris quā emplastraturus es, niri-
 dissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corti-
 cem circuncidito, & materiam delibrato: deinde
 in eam partē quam nudaueris, præparatum em-
 plastrum, seu gemmam, aptato: ita vt alteri deli-
 bratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, cir-
 cā, gemmam bene alligato, cauetōque ne lædas
 ipsum germen: mox commissuras & vincula lu-
 to oblinito, spatio relicto, vt gemma libera vin-
 culo nō vrgeatur & liberè germinet. Arboris au-
 tem insitæ sobolē & ramos superiores præcidito:
 nequid sit quò possit succus euocari, aut ne cui
 magis quàm insito seruiat: post x x i. diē soluito
 emplastrū: & hoc genere etiam optimè inseritur
 olea. Quartum illud genus insitionis iam docui-
 mus cū de vitibus disputauimus: itaque super-
 uacuū est hoc loco repetere traditā rationē tre-
 brationis. Sed cū antiqui negauerint posse om-
 ne ge-

ne genus furculorum in omnem arborē inferi, & illam quasi finitionem qua nos paulò ante vfi sumus, veluti quandam quasi legem sanxerint, eos tantum furculos posse coalescere qui sint cortice ac libro & fructu cōsimiles iis arboribus quibus inferuntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendum, tradendamque posteris rationem qua possit omne genus furculi omni generi arboris inferi. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, vnum quasi exemplū subiiciemus, quo possit omne genus furculi, omnibus arboribus inferi. Scrobē quoquouerfus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam longè fodito, vt extremi rami oleæ possint eam contingere, in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamque adhibero vt robusta & nitida fiat. Post triennium aut quinquēnium, cū iam satis amplum incrementum ceperit, ramum oliuæ, qui videbitur nitidissimus, deflece, & ad crus arboris ficulneæ religa: atq; ita amputatis cæteris ramulis, ea tantum cacumina quę inferere voles, relinquito: tum arborem fici detruncato, plagamque leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ sicuti matri cohærent, ex vtraque parte abradito, & ita fissuræ fici aprato, cuneumque eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cū olea, & tū demū quarto anno cū bene coierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre refecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inferitur. Hactenus Columella rerum agri interpret æquè facundus ac diligens.

SE M I N E inserere natura docuit raptim auium
 Sfame deuorato, solidoque, & alui tepore ma-
 dido, cum fœcûdo stercoris medicamine in mol-
 libus arborû lecticis abiecto, & ventis sæpè trās-
 lato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus o-
 natam cerasum in salice, platanum in lauro, lau-
 rum in ceraso, & baccas simul discolores. Tradūt
 & monedulam semina in cauernarum thesauros
 condentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata
 inoculatio sutoriæ simili fistula aperiendi in ar-
 bore oculum cortice exciso, seménq; includendi
 eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem &
 malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana
 quærit sinum in nodo gemmæ expulsi corticis,
 gemmámque ex alia arbore includit, & h. Tenus
 natura ipsa docuit. Insitionem autem casus ma-
 gister alius, & penè numerosior, ad hūc modum
 exposuit. Agricola sedulus casam sepiis munimē-
 to cingens, quò minùs putrescerent sudes, limen
 ex hēdera subdidit, at illæ viuaci morsu appre-
 hensæ, suam ex alieno fecere vitam, apparuitque
 truncū esse pro terra. Aufertur ergo serra æqua-
 liter superficies, læuigatur falce truncus. Ratio
 postea duplex. Prima inter corticē & lignum in-
 ferendi, timebant enim prisca truncum findere,
 mox inforare ausi medio, ipsique medullæ cala-
 mum imprimebant, vnum inserētes, neque enim
 plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio
 vel senos adiecit, mortalitati eorum & numero
 succurrere persuasa, trunco per media leniter fis-
 so,

so, cuneoque tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decusus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primùm omnium quænam arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non iisdem in partibus succus omnibus subest. Viribus, sicisq; media sicciora, & è summa parte conceptus, ideò illic furculi petuntur. Olei circa medias succus, inde & furculi, cacumina sitiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florètia eiusdem horæ germinationem, succorùmque societatem habent. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat (repudiat quippe aduenam in hospitalis duritia) vt in parte nitidissima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi vetat, certumque est ab humeris arborum orientè æstiuum spectantibus furculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi verustè arbori inserantur, ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est gemmatione turgentes, & qui parere illo sperauerint anno. Bimi vtri-que nec tenuiores digito medio. Inferuntur autè & inuersi, cum id agitur vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil vsquam vlcerosum esse, cicatricosum aut retorridum: spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni, corticisque iungatur, id enim fatiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamè fistula detegat, vt fastigiatio læui descēdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè con-

tingit, tinctum aqua radētibus. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur dum deprimitur, néve cortex replicetur in rugas. Idedò lacrymantes calamos inferi non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nò humescit, neque cōcorporatur. Id etiam religionis seruant, vt Luna crescente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento: validiùs enim demissi, tardiùs ferunt, fortiùs durant, contraria ex diuerso. Ne hiscat nimiù rima, laxèque capiat, aut ne parum, & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipiētis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis factò, falce præligant marginē ipsum, postea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita, eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticē & lignum inferi meliùs est, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur, hæ solæ & post brumam inferuntur: dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimum quàm proximum terræ, si patiaturnodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ arenam, fimumque bubulum admisceri, atque ita vsque ad lentorē subigi iubet, idq; interponi & circumlini.

lini. Ex iis quæ commentatus est, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos: aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitium diebus L. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantum, Luna sitiente, hoc est sicca. Præterea post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum quod non contentus insitum munisse, ut dictum est, & cespitem ab imbre frigoribusque protexisse, ac molibus bifidorum viminum fascibus, lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obregi iuber, eamque illigari opertam stramentis. Nunc abunde arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inferentes tempus urget incitantibus se gemmis, præterquam in olea, cuius diutissime oculi parturiunt, minimumque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs sicca sint, recraftinare minimè utile. Pyrum vel florentem inferere licet, & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur: seruari inter duos imbrices iuxta riuos, vel piscinas, utrinque terra obstructos. Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest, crasso autem maximè cortici conuenit, sicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat ultra ferrum) cortici imprimitur ex alia cortex pars cum sui ger-

minis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non sit, & statim fiat, vnitas, nō humorem, non afflatum recipiens, nihilominus tamē & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus nō pridem repertum volunt qui nouis moribus fauēt. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficūmque sic inferi iussit, mensura etiam præfinita, secundum reliquam diligentiam suam, cortices scalpro excidi quatuor digitorum longitudine & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita oblini eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in vitibus, exempta cortice tessella, surculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorū onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorūque generibus, sed huic brevis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis assequi naturam possumus. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur, verū vtraque saporēs corrumpunt. Quædam omni genere inferuntur, vt ficus & punica. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus, rimosusque cortex, neque inoculationem sicca ac humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio, sed vtraque infirmissima. Quæ cortice nituntur tantū, vel leni aëra ocysimè deplantantur. Inferere firmissimum & fœcundius quàm serere. Hactenus Plinius.

De insi-

De insitione, ex Palladio, maximè earum arborum
quas libro tertio Horti nostri descripsimus.

Caput VII.

Incipiam quicquid veteres scripsere coloni,
Sacraque priscorum verba labore sequar.
Principiò multas species industria solers
Protulit, & doctam iussit inire manum.
Nam quæcunque virens alienis frondibus arbos
Comitur, his discit credita ferre modis.
Aut noua discreto figuntur germina libro,
Aut aliud summo robore fissa capit.
Aut virides oculos extremi gemma tumoris
Accipit, & lento stringitur vda sinu.

DE MALO.

Instita proceris pergit concrescere ramis,
Et sociam mutat malus amica pyrum.
Sæque feros syluis hortatur linquere mores:
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataque robora sentes
Lenigat, & pulchris vestit adulta comis.
Exiguam sorbum dulci distendere succo
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Robora thyrsigero platani concordia Baccho,
Fætibus instituit plena rubore nouis.
Illius insolitas miratur persicus umbras,
Populeæque ferunt candida dona comæ.
Messilus huic paret, lapidosæque viscera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro sudibus factis, & pro prægnantibus armis
Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

ANT. MIZALDI OPUSCULVM
DE PYRO.

*Germine cana Pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & varium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum:
Fraxineâsque nouo flectit honore manus.
Phyllida quinetiam grandi mitescere fructu
Instituens, duræ dat sua membra cuti.
Et steriles pinos, & inertem sætibus ornum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immissi vertere cydonia rami,
Pomâque confusus blanda creauit odor.
Castaneæ septos aspro velamine fœtus
Exiit, & placido pondere mutat onus.
Mespilâque exarmat, pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice vota premit.
Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
Lætâque puniceo posse decore frui.*

DE COTONEA.

*Cùm præstet cunctis se fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.
Sed propriis pandens cognata cubilia ramis
Stat, contenta suum nobilitare bonum.*

DE PRVNO.

*Pruna suis addunt fœlicia germina membris:
Donâque cognato corpore læta ferunt.*

Exarmat

*Exarmat fœtus, sed brachia roboris armat
Castaneæ prunus iussa tenere larem.*

DE CERASO.

*Inferitur lauro Cerasus, partûque coactô
Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
Vmbantes platanos & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra suis.
Populeâsque nouo distinguit munere frondes:
sic blandus spargit brachia cana rubor.*

DE MORO.

*Mutua quinetiam moris commercia ficus
Præstat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert sua membra sorori:
et metuit fœtus sparsa cruore nouos.
Proceras fagos, & poma hirsuta virentis
Castaneæ, duris aspera mala comis
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu:
Et succo pascit turgida poma nouo.
Obsequitur moris blando terebinthus odore:
et geminis veniunt munera mista bonis.*

DE PERSICO.

*Ipsa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus.
Imponitque lenes in stipite phyllidis vmbas,
Et tali discit fortior esse gradu.*

ANT. MIZALDI OPUSCULVM
DE MESPILLO.

*Æmula dura pyri despecti mala saporis
Mespilus admissio germine tuta subit.
Et geminis sese violentior inserit armis:
Atque audas terrent robora sæua manus.*

DE SORBO.

*Sorba suos partus merito maioris honestant
Seminis, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbor spinæ duros mucronibus artus
Exiit, ac libris mitibus arma regit.
Aureaque annexo miscere cydonia fœtu
Gaudet, & externi dona coloris amat.*

DE NYCE.

*Arbutas frondeis vastæ nucis occupat umbra:
Pomæque sub duplici cortice tuta refert.*

DE AMYGDALO.

*Phyllis odoratos primævis floribus artus
Discissi pruni cortice fixa tegit.
Pomæque permutat velamine persica musto:
Duritiemque docet tegminis esse loco.
In modicam tornat filiqua tendente figuram:
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Castaneamque trucem depulsis cogit echinis
Mirari fructus lævia poma sui.*

DE FICV.

Persuadet moris tetrum mutare colorem
Ficus, & inuasit dat sua iura pomis.
Se quoque miratur pingui grandescere succo,
Et solitum gaudet vincere poma modum.
Insignes folius platanos, fœlicia mensis
Brachia, gaudentes vitis honore comas.
Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
Seruat, & optatos implet adepta sinus.

DE PVNICA.

Punica non alios vnquam dignata sapes
Mala, nec externis associata comis:
Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
Et sibi cognato picta rubore placent.

DE CITRIO.

Necnon & citrũ patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
Pomæque pasturi blando redolentia succo
Armatis mutant spicula nota pyris.

DE OLEA.

Robora Palladij decorant syluestria rami:
Nobilitat partus bacca superba feros.
Fœcundat sterilis pingueis oleaster oliuas,
Et quæ non nouit munera, ferre docet.

ANT. MIZALDI OPVSEVLVM
De insitione, ex Petro Crescentio decerpta ad
verbum. Cap. VIII.

OPORTET scire quòd insitionũ multi sunt modi. Primus quidem est quòd fraga eiusdem arboris omnia vltra medium medullæ ex transuerso incidantur, & tunc alligetur quod incisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt: & circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & extrinsecorum nocumetorum defensionem, & ne rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum possint, conuenientibus perticis muniantur: statim enim consolidato vulnere superior pars emundatum in sapore profert fructum propter digestionem succi in nodo factam, & hoc propriè dicitur Insitio: quæ quidem plantam in alteram non transmutat speciem seu genus, sed eam de syluestri domesticam facit. Secundus modus est quòd vna & eadem arbor abscindatur in trunco, & fragum superius in eadem arbore acceptum, trunco suo inseratur, tunc enim conualescens insita, profert fructum alterius generis in sapore, & quantitate & figura quam prius protulerat: & iste modus fecit diuersitatẽ omnem quæ est in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim est vis nodi & conuersionis pororum qui prius ascenderunt, quòd succum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monstratur in quãtitate & sapore fructus. Tertius modus inuētus est in vite & quibusdam aliis quæ ex medulla crescunt: videlicet quòd gemma vnus vitis excidatur vsq; ad medullam profundè,

dè, vulnere transfuerso & obliquato : & tantundè de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in aliis, & tunc conualescit & fructificat. Fieret fortè in aliis arboribus, sed in vite expertum est. Quartus insitionis modus est, quo fragum arboris vnus in aliam inferitur arborè, conualescitque & fructificat in ea per modum qui sæpè dictus est. Et iste modus regulariter cum fuerit magis similium, erit melior & citius conualescens : & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdiuiduntur modos. Vnus quidem est, quo surculus inferendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus, cum surculus scisso ligno infigitur. Tertius fit more emplastri. Quartus dicitur ad buccellum. Quintus verò salicis peritica perforata. De omnibus per ordinem dicendum est. Primus quidè modus, quo surculus inter corticem lignumque deponitur, fit hoc modo. Truncum ferra acuta recidimus in loco nitido & succoso ; ipsumque cum fascia corticis desuper posuimus : deinde vimine salicis, aut vlini ligamus : ibique inter corticem & lignum cuneum ferreum, vel osseum, in acutum tendentem, ab vna parte latum, & ab alia quasi rotundum, tribus propè digitis deponimus, considerando ne corticis fascia scindatur : & in eum locum subducto cuneo statim surculum mergimus ab vna parte decisum, salua medulla & cortice partis alterius, pellicula exteriori remota, ita quod optimè trū-

co adhæreat furculi incisura : qui super truncum quatuor aut sex digitis emineat, vel vsq; ad octo. Duos vel tres, vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus, quaternis digitis vel amplius ad minus inter eos spatium relinquentes, & lutum desuper conuenienter ponētes, & peciam disponentes, vel ligātes. Hic autem modus optimè comprehendit & conualescit : sed fieri non potest nisi mense Martio vel Aprili, cum iam potest lignum à cortice separari. Sed nec fieri potest nisi in crasso trunco vel mediocri : & in his arboribus quæ crassum habent corticem & pinguem : vt ficus, pyrus, malus, & similes. Conualescit autem optimè iuxta terram huiusmodi facta incisio, & etiam in quacūque parte stipitis & crassorum ramorum satis congruè prouenit : sed omnis furculus duobus adminiculis ad minus, propter ventorum rabiem indiget. Modus autem secundus qui scisso fit stipite hoc modo aggrediendus est. Resecetur truncus & desuper poliatur, vt dictum est superius : deinde scindatur in ea parte quæ magis succosa videtur, & quæ corticem ibidem planum & adæquationi furculi congruum cernatur habere, quod maximè inuenis vbi maius est spatium inter corticem & medullam propter abundantiam nutrimenti quod ad partem illam accessit. Si antequā scindas, vinculum prope summum truncum stipitis ligaueris, cum minima scissura longitudinis defendet : deinde cuneum duobus digitis vel quid minus, longum formabis : & aperta scissura eo, sublataque omni lanugine de ipsius scissuræ labiis, furculum ab utraque

que parte decifum immerges: taliter quòd cortex cortici adæquetur in parte exteriori, & lignum ligno interius, vt fuccus inter cortices & ligna poffit liberiùs pertráfire. In fciffura etiá furculus optimè trunco nouæ matris adhæreat: deinde fubducto cuneo, furculus in trunco fpontè immiffus constringatur. Super rimulas coniungendas & cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco ftriçtè ligetur. Deinde (vt ait Cato) subtili puluere in fuperiorem fciffurá immiffio, creta plurimùm comprehenfa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, fuper truncum & ligaturam ad defenfionem caloris, venti & pluuiæ congruè difponatur, & pecia falcietur. Ego autem plusquá millesies probaui & femper inueni fufficere folam cretam bene compreffam fine fimo & arena, vel cera & puluere. Hæc etiam in fciffura proderunt, fi vapor à radice ascendens ad nouum alendum furculum foras egrediens denegetur. Notandum tamen quòd iftiusmodi & actus & operatio diuerfificatur fecundum diuerfitatem craffitudinis & tenuitatis ftipitis inferendi, & cunei furculi incidendi. Nam inferendus ftipes, furculo craffior eft paulò, aut multò. Si multò, duobus poteft fcindi modis. Vno, vt ab vna parte ftipitis vfque ad medullam tátum cum cògruo ad hoc fcalpro fcindatur, vbi vnus tantum furculus infigatur. Altero, vt ab vna parte ftipitis ad aliam fciffuram pertranfeat: ibique duo furculi, fcilicet vnus à qualibet parte ponatur, vel vnus tantum fi placuerit ab vna parte, altera vacua remanente. Si verò

stipes est paulò crassior furculo, necessariò per mediũ scinditur, & vnum solum recipit furculũ. Vbicunque autem vnus tantummodo furculus ponẽdus est, debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraq; parte facta, tertia cum cortice conuenienti remaneat: in quarta verò quæ intra stipitem stare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicũ eo modo melius quo furculus in cortice, quàm in ligni stipite exterius & interius adæquetur. Vbi autẽ duo furculi sunt ponẽdi, fit scissura cunei à duabus partibus propè medullã: quæ etiam ad medullã & acumen accedat: ab aliis duabus partibus fit quasi eiusdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanẽs, extra cum cortice marris æquetur: pars verò strictior, remota exteriori corticula versus medullã stipitis interius disponatur. Si autẽ stipes est æqualis furculo qui inferitur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte sit cortex, & vtrarũq; fiat equatio, & cortice & peciola super riuulas posita, subtili vinculo scisso, vel cordula cũ modica strictura ligetur: & postmodum cum creta, seu terra & peciola fascietur. Et hic modus iuxta terrã & in altum, & in summitatibus optimè conualescit: ac omnes istæ formæ quæ sũt scisso trunco, possunt fieri cõuenienter mense Februario & Martio, etiã mense Aprili si furculus omni terra priuetur: & melius si colligantur antè quàm pullulẽt, & diu sub terra in loco frigido vmbroso seruẽtur, summitatibus non subuersis. Et etiam mense Ianuario cum calefactione ignis facta insitio comprehendit, cùm eius auxilio agglutinans concurrat succus:

fuccus: sed tunc temporis erit insitio cæteris melior, & melius conualefcens cùm iam cortici se viridis succus intulerit, & gemmæ incipiunt esse suspectæ. Ego etiam malorum insitiones feci circa principium Augusti de furculis illa æstate maturatis, & satis congruè prouenerunt. Veruntamen talis insitio facienda est sub terra, vel modicum supra eam, vt tumulatione terræ à tanto æstu insita defenferetur: vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur, & eo auxilio poterit hoc tempore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc insitio commodè in solstitio æstiuo & Caniculæ signo, ac præcipuè in fico. Potest etiâ prædicta insitio fieri sub terra & circa terrâ, seu modicum supra terram, vbi sine dubio insiti ramusculi proueniunt omnibus aliis locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio soli adhærētis humescit, quæ insitio propriè arbusculis conuenit. Si verò arbor mediocriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inferere, vbi cortex sit viridis & succosus, quàm ipsam circa terram inferere, quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: veruntamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domesticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis refecare, ibiq; quotcunque volueris furculos inferere. Quòd si adedò vetusta est arbor vt ramorum cortices nimium sint rugosi ac humore consumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vsque ad annum sequentem, & tunc inserantur furculi qui

in ea nati fuerint latiores, & in cōmodiore parte locati, circumcīlis cæteris & abiectis, qui tot numero esse poterunt, quot inferenti placebit: quia omnem numerum furculorum sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inferendi quem Palladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis incisis & fercibus gēma quæ bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumfigetur vt ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter cortex leuetur acutissimo scalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui gestimus inferere, similiter cum gemma tollatur emplastrum, nitido tamen atque vbere loco, tunc ibi conuenienter impressum circa gemmam vinculis cogitur cohærere sine læsione germinis, tunc luto superlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multum proderit si peciola cum cera super iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinsecorum nocu mentorum defensionem, & nutrientis succi ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores huius arboris refecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium sibi propter vtilitatem radicū per eundem relinquatur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, resolutis vinculis reperies externi seminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixam. Hic autem modus mense Iunio fieri posse asseritur, licet & antè, & post modicum comprehendat, dummodò gemma conueniens habeatur. Est modus vulgariter ad buccellū dictus, qui huic proximo est plurimum affinis, fit hoc modo:

do: Buccellus parvus crassitudine pollicis lōgus, cum gemma in medio, de nouo furculo eleuetur eiusdem crassitudinis, suo cortice in tres vel quatuor partes scisso & denudato ponatur, & tantum inferius consideratē comprimatur, quod ligno stipitis mediocriter strictē adhæreat: & cortex appositi furculi non scindatur, & siue gemma posita super locum gemmæ sublatae ponatur, siue nō, nihilominus sine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualescit. Abscindēda tamen est omnis circundans soboles furculorum, ne insitæ surripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præstabit, si cortex pendens taliter rescindatur, quod remanēti appositus buccellus subtiliter adæquetur: & propter dictam causam peciola, deinde creta super iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relicta, postea ne cera cadat, linea pecia fascietur. Fiat autem hic modus mense Martio, dum cortex separatur à ligno, & mense Aprili & Maio. Surculi antequam gemment collecti seruantur in loco frigido & umbroso ne pullulent, sub terra pro parte submersi. Item expertum est in mense Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouissimo furculo eleuatam, & in nouissimo furculo positum eiusdem crassitudinis, siue gemmæ adæquentur, siue non, sine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm superior qui emplastratio dicitur, locum habet in his solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice, vt ficis, oleis, castaneis, & similibus. Potest etiam sine abscissione

inferendi furculi eleuari buccellus, & domesticus eiusdem crassitudinis ab vna parte scissus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum est supra: & vbi comprehendisse videbitur supra buccellum abscinde, relicta enim summitas succum ad buccellum fortius attrahit quàm abscissa, & hoc modo possunt plures eiusdem speciei & diuersarum in vna virga formari. Modus qui fit in salicis pertica fit hoc modo: Pertica vel baculus dictorum lignorum perforetur subtili terebra & acuta, ita quòd inter vnum foramen & alterum sit spatium semipedis, & furculus modicum raso cortice intromissus iungatur in scrobe furculis eleuatis, ita tamen quòd perticæ saltem salicis, summitas remaneat supra terram: hinc verò post annum materia totaliter eleuata, & inter furculos incisa, plâtam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe deponere, cui forsan proderit si creta, vel cera, foramina & eorum scissuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi asseruit se expertum fuisse hanc insitionem in palo salicis viridi perforato vsque ad medullam solummodò, & infixisse furculos æqualis crassitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex furculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulam obturasse, & posuisse palum sub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoso, ita quòd de palo nihil apparuit, sed solum furculi supra terrâ, & comprehendisse optimè omnes, & ressecato inter furculos trunco plantasse & bene cõualuisse. Alium modum inferendi retulit Columella, dicens, Gallica

lica terebra vsque ad medullam arborem perforandā, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramū ad modum foraminis delibratum, succidum tamen & humidū strictim imprimi iubet, vna vel duabus gemmis foris relictis, & tunc argilla & musco locum diligenter operiri, & ita vites in vlmo inferi posse dicit. Prædicti autem duo modi fieri possunt in mense Martio, vel principio Aprilis: aut cū viridis & nouus succus calore aëris dissolutus mouetur in cortice. Item scribit Varro aliū modum inferendi suo tempore inuētum in propinquis arboribus, hoc modo: De arbore ex qua vult habere surculum in eam quam inferere vult ramulum traducit: & in eius ramo præciso ac defixo implicat in locum, quod contingit ex vtraque parte quod intus est falce extenuatum, ita quod ex vna parte qua cœlum visurum est, corticem cum cortice æquatum habeat eius ramuli quem inferet, cacumen vt directum sit ad cœlum postero curet anno: dum comprehēderit, vnum propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quod licet insitio in similia sit melior, tamen in dissimilia plurimū cōualescit, & infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui experiri desiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Crescentius, qui insitionum historiam confusam & impeditam nobis reliquit, vt legenti facilè erit iudicare. In qua nihil immutare visum fuit, siue sententiam spectes, siue dictionem, quæ multis locis inepta est ac ridicula, sed ornari res ista negat, contenta do-

cêri. Multa sanè occurrent, quæ non Dauum, sed Oedipum desyderabunt, quod corruptissimo exemplari, ex quo hæc verbum è verbo transcripsimus, acceptum ferre licebit.

De insitione, ex libro Iouiani Pontani de hortis Hesperidum. Caput IX.

IAM reliqua insitio est, hominûmque industria:
nunc tu

Huc aduerte animum, & veterum cape dicta viro-
rum.

Imprimis ramos libro demitte sub vdo
Artifici dextra, fissio nunc in iuce ligno,
Atque altè impacto cuneo inserito: alteriusve
Corticibus iunge, & cera mox illine adaesta,
Vlmeaque obseptis constringito vincula plagis:
Ac pluuiam arceto coniecti cespitis herba.
Nunc & crescentem vicino è margine vrgam
Admoue, & inciso leui sub vulnere libro
Sic fige, vt lento non desint cingula nodo.
Aut & eam trans mitte forato ad viscera trunco:
Mirantem latebrâsque cauas, & operata viarum,
Nève excide illam: finito de matre propinqua
Hauriat vt succos solitos. solita vbera lactet:
Donec eam grandem natu, longèque valentem,
Atque nouercales stringentem enixius vlnas
Videris & proprio meditantem viuere succo:
Tunc abrupte manu, materna & stirpe reuelle:
Crescet, & immensum ducet latè aucta cacumen.
Interea læto surgit dum furculus auctu,
Sepè riga, sepèeductas de stipite gemmas

reuelle,

Euelle, & duris inuerte ligonibus arua,
Ac matri blandire sua dum prole repulsa
Cogitur indignans alienos pascere fœtus.
Quin & surgentem sobolem defende sub vmbra
Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æstas
Victa siti: idem ipse in glacie tege, tecta supernè
Insternens crassa è stipula, cannâ & palustri,
Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrsos
Cum primis valida nitatur surculus hasta,
A vento tutus, longèque vrgente procella:
Et nunc scalpello tenui, nunc molliter vnguì
Detondens, prima luxum compefce iuuenta.
Utendum parcè ferro, sed nec tamen ipsa
Luxuries toleranda venit, quæ fœtibus obstat.
Atque equidem memini (tantùm se industria prompsit)
Qui diuersa quidem, parua sed semina in vrna
Condat: & educens collo breuiore stolones
Subducâtque, arctètque manu, ac sub vincula cogat
Crescentis, hi tandem vno se stipite miscent,
Atque vno obducunt se cortice, nè ve flagella
Dilabi finito: neu summa cacumina ventus
Diuellat, cera linito, aut diducat adulta,
Vngvine dum proprio corpus iunguntur in vnum:
Atque operit lentum sub eodem codice gluten.
Postquam alta steterit radice infossa, & opimum
Raptarit stirpes succum, mirabere poma
Plenâque gratâque: non vno tamen vna sapore.
Sunt qui diuersos ramos, sed cortice raso
Coniungant, stringântque simul quo glutine misto
Increscant æquè, & fisso mox stipite iunctos
Infigant pariter, tum vulnus ritè coronent,
Et fallax opus admota tueantur ab arte,

Quò ramo ex vno. atque vno de palmitè fructus
 Non vni veniant sit honos & gloria ruri:
 Gaudet enim insolito natura adiuta fauore.
 Porro non desunt, qui scisso codice, adactò
 Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo
 Includunt gemmas alienæ stirpis alumnas:
 Ac tenui obstringunt vitæ: non fit mora, longos
 Emittunt ramos, & latè brachia fundunt:
 Sic dorso alterius (mirum) noua pullulat arbor.
 Quinetiam alterius nudato cortice, plantam
 Vidimus aliterius, frondente cacumine, ramos
 Erigere: ingentem & tunica sobolescere syluam,
 Et stirpem informem nemora in generosa nouari.
 Ergo castanea è molli, è præstante sagitta
 Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam
 Exuio, exuuias gemmisque, oculisque nitentis
 Seligito, his sterili spoliatum cortice truncum
 Degenerem induito, vincloque virgente ligato:
 Quo sese & pluuiæ, & solis tueatur ab æstu:
 Nec te blanda manus finito frustretur inertem,
 Aut ludat tunica vitiosum arente flagellum.
 Iam videas docili è planta pubescere prolem
 Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro
 Quod superat matre è sterili, & blandire nouellis,
 Mira fides nitidis palmes se tollet alumnus.
 Sic quæ olim sterilis fuit arbor & horrida cultu,
 Sponte sua, nullisque hominum ante obnoxia curis,
 Mutabit genium, vertetque ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars finit, hoc quoque &
 hortis

Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo

Quamuis

Quamuis longè audax, quanquam sibi conscius usus
 Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulsam
 Decutiens capito: cœsum mox vndique librum
 Æquatis ferro spatiis, dextrâque volentem
 Exuito: inde pari confossum vulnere dorsum
 Stipitis alterius nudato, & veste recenti
 Induito: vt coëant extremis partibus oræ
 Vestis, & è lento mollescant vulnera limbo.
 Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
 Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
 Vestiat & frondens truncum toga: pellat vt imbres,
 Arceat vt Soles, & sæuæ vredinis iram.
 Dij facinus mirandum! hærenti è cortice, cortex
 Ipse nouus victum medius rapit: atque supernis
 Instillat ramis: quæque in sua pabula traxit
 Esuriens alimenta, suo & de fonte refusa.
 Ipse suis infundit alumniis, ipse & amicum
 Irrorat lac, vt sensim in sua nomina vertat:
 Ramósque frondésque, & eodem semina fœtu:
 Antè quater nidum in tignis quàm figat hirundo,
 Et quater extincti renouet quàm funera nati,
 Tantùm ars ipsa valet, tantùmque industria pollet:
 Et tantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
 Cui fauet impatiens ocij languentis egestas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui sub citri-
 rum & limoniorum insitione, quasuis alias do-
 cto & erudito carmine per occasionem comple-
 xus est. Vir sanè admirabilis & summa laude di-
 gnus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam
 eleganti carmine facilem ac familiarè reddiderit.

*Insitionis ope & artificio multa ad stuporem usque
miranda fieri. Cap. X.*

MULTA sunt in numeroso illo rerum mūdi
theatro, miraculi loco habita, quæ vel for-
tuitus edidit casus, vel ingeniosa hominum effin-
xit industria, comite labore, & experientia duce.
Ex quo rectè scripsisse mihi videtur poëta,

Ipsa nouas artes, varia experientia rerum,

Et labor ostendit miseris, usque magister.

Causa cum plerosque lateat, illis tantum miraculi
& stuporis ingerit, ut præter naturam, talia euenire
censeant. Res ea cum in aliis multis, tum in arbo-
rum insitionibus locum habere maximè solet. Qua-
rum ope & ingenioso artificio, fieri plerumque vi-
demus, ut vna arbor adeò prodigioso spectacu-
lo, diuersi generis varique gustus, odoris, colo-
ris, & facultatis poma, nuces, vuas, flores, & alia
ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: ut
oculis intuentium nihil admirabilius occurrere
possit. Quod ut demonstrè, & exemplis, cum ve-
terum, tum recentiorum confirmem, producā ocu-
latos testes duos: Plinium imprimis, virum omni ex-
ceptione maiorem. Vidimus, inquit, insitam arborem
iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum
onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde
vite, ficis, pyris, punicis, malorumque generibus.
sed huic brevis fuit vita. Producā præterea Ioan-
nem Baptistam à porta Neapolitanum, lib. 2. suæ
Magiæ naturalis hunc in modum scribentem:
Vnam nouimus arborem, delicias horti nuncu-
patam, crassitudinis & proceritatis non ingrata:
quæ

quæ præpingui, riguo & superfoetante solo confita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, insitis alimentum suppeditaret. Erat tritunca: in vno ramo vnam vnam, & item alteram vinaceis vacuam, discolori & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus persicum adferebat, ex persico & nuci-persico interuallis pluribus æque distinctum, absq; vlllo osse. Quod si cui inerat, nucleum dulce vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem emetiebatur pomum, diuersaq; lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia exossa, acida, ac dulcia emittebat: adhuc mala aurea. Cortex floribus rosisque confitus erat: fructusque ipsi debitam magnitudinem superabant, & aliis dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & ultra debitum tempus suos fetus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fecunditatis orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdam gradus poma sibi succedebant, & fecura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique sic cælum fauebat, vt pulchriorem arborem non conspexerim. Hactenus ille, ex quo historiam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre volumus, vt intelligeres,

Quantum ars ipsa valet, quantumque industria pollet:

Et quantum insitio fecundos adiuuat hortos:

Cui fauet impatiens oculi labor, optimus artis

Cuiuscunque dator.

Hæc sunt quæ de insitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximiis in præsen-

tiarum adferre possum. Quæ si parùm accuratè
curata quis dicet, curiosius si curabit, curam sibi
procurabit, & amicitiam nostram conciliabit.

FINIS OPVSCVLI INSITIO-
num ANT. MIZALDI studio &
diligentia concinnati.

ANTONII MIZALDI

MONLVCIENTSIS, MEDICI,

*Dendranatome: seu, Exploratio & dissectio
corporis arborei in sua sigillatim membra &
parteis. Vbi de earũ officis, nutritione, succis,
humoribus, & aliis.*

P V D. omneis omnium gentium
& linguarum Philosophos pro
concesso & confesso habetur,
Deum Opt. Max. ancillatẽque
ei Naturam, nihil vnquam frustra
fecisse: dedisseque rebus omnibus parteis & mẽ-
bra, quæ illis ad vsum essent necessaria. Hinc
stirpium generi vniuerso radices, velut funda-
menta quædam, iecit: vt ijs quasi pedibus (sic
enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmaren-
tur. Quibus caudicem, vel, si mauis, truncum su-
perposuit: ramisque quasi brachiis rursus illum
diffudit: & ex his caules ac surculos elicuit, velu-
ti manus & digitos: eorũque alios fructu do-
navit, alios fronde sola & foliis vestiuit: quibus-
dam genitalia membra dedit conceptu & fœtu
suo tempore grauida: plerisque verò aliis, vm-
bracula duntaxat & tegmina præscripsit ad tu-
randos, protegendosque partus: & ob id fructi-

*Arboribus
datas esse
radices pro
pedibus.*

*Truncus.
Rami.
Surculi.*

bus priuauit. Arboreis itaque furculis & cauliculis genitalis sedes assignatur. Quòd si nōnunquam à partu cessent, non tamen vt orbi & steriles à fertilium choro sunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam apposuit: cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & sustinens, vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima: cui venæ insunt per caules & furculos ad folia vsque perreptantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiam & saliuæ, non solum arborum cortici, verum etiam partibus reliquis: sed non idem omnibus: lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis: cerasis gummosus: vlmis saliuosus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquosus: & ita de aliis: sed viuaciores sunt arbores quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborum quarundam adipēs: qui à colore albo, Alburnum vocantur: molles ac pessima pars arboreæ carnis: nam facile putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet. Ex quo, velut marcori patens, in lignis ad ædificandum repositis excludi & resecari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absq; venis: & huiusmodi arbores fissiles maxime traduntur: quibus non adest, frangi, quàm scindi aptiores sunt: vt in olea & vite experimur. Quæ recto neruorū stamine seu filamento coæluerunt, quòd frangentē præ cæteris violentiam respuant, vinculis fascium dicari solent. Hinc nimirum,

Cortex.
Humor.

Caro.
Vena.

Arborum
humores
varij.

Alburnum,
velut adipēs.

Pulpa.

Stamina.

mirum, genistæ, coryli, vlmī, betulæ, & populi rami, aliarumque arborum quarundam, ad id præcipua dos. Subtument & glandia, nonnullarum arborum carni, perinde atque in corporibus humanis, quodam callo carnis in se conuoluto. Nunc de medulla paucis agendum, quæ latet in singularum arboris partium medutullio, vt in foliis animantium partibus. Sed inter se discrepant arbores in hac medulla: quibusdam enim carnosissima subest, vt fico, sambuco, & aliis: quæ ob id fungosi generis existimantur: Aliis, lignosa sentitur, vt larici, abieti, pino, & similibus. His vt cumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calami in hunc conuerto modum. Si omne quod adolescit, augeturque, alimentum capit, & illud caloris attrahentis & concoquentis beneficio sibi comparat, necessum est, arbores caloris principium aliquod habere: quo suis radicibus alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altricis vberibus cōfectum, sugant & hauriant. Nam terra perinde atque vberē vtuntur: vnde succus alendis partibus dispensatur, qui seminibus ad educandam nouam sobolem conspirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & crassiores proximo & illibato terræ succo primum aluntur: tum demum minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ: dein, residuum ad truncum & illius partē excurrit ac transmittitur, donec ad summum & vltimum vsque surculum ac folium iugi transmeatione & ministratōne peruentum sit. Naturali enim vi ac facultate

*Glandia.**Medulla.**Arborū calor ingentus.**Modus educationis arborum.*

nutrimentum per trunci medullam, seu per canalem & syphunculum, cæcis quibusdam meatibus, ad summum usque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum undique distribuitur. Quò cum peruenerit, ibi consistit & absumitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd si veluti redundas ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit: humore nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus remisso. In his paucis, præcipua consistit arborei corporis anatome, & explicata in suas partes dissectio à capite ad calcem: vel, si mauis, à cacumine summo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum statum & implantationem quoties de aspectu, vel cogitatione mihi propono, toties beneficentissimi Dei bonitatem inenarrabilem, & sapientiam incomparabilem demiror ac suspicio: qui tantam radicibus illis, & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigiosam lignorum molem (cui vehendæ vel ceterum quandoque instructissima plaustra vix sufficiant) tamque numerosam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare possit) non dicam sustineat, sed assidua alimenti subministracione, etiam in arido plerumque cælo & solo, pluribus seculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam suppeditent, vt, non solum ad hominum usum multiplicem, vel annis quamplurimis sufficiat: quin-

Germina.

Stolones.

Dei sapientiam & bonitatem in rebus omnibus elucere.

Pulchra philosophia.

quinimò multorum quoque animalium & volucrum pabulum etiam proferat. In quam rem, ne per varias arborum classeis insolenter nostra vagetur oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & vsque adeo vastam, vmbriferamque amplitudinem, quandoque spaciatur, excrefcit, & dilatatur, vt sub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cum numerofo exercitu fuo, facile castrametari possit. Quam vastitatem & summè admirandam molem, fructuûmque inexplicabilẽ copiam, quis alit? quis immensum illud corpus sustinet? quis radices fulcit ac firmat aduersus violentissimam ventorum rabiẽ & horrifca fulmina, quæ vel prodigiosas turres funditus euerrunt, & solo ad-

*De Nuce
& Quercu
notanda.*

*Deum om-
nia firmare
& sustine-
re.*

æquant? vnus sanè est Deus Optimus Maximus, qui mirabilia facit solus, quæcûq; sunt in cœlo, aëre, terra, mari, & profundis abyssi:
cui honor, & gloria in omne æuum.

* *
*

DE HOMINIS SYMMETRIA,
PROPORTIONE ET COM-
menſuratione.

ANTONIUS MIZALDVS
LECTORI.

E hic paginas aliquot inanes & ſuo fru-
ctu viduas ac ſteriles, ceu Prætoris al-
bum, videres, pretium operæ facturum
me putaui, ſi eas, abſolutis Hortēſibus,
alia memorabili doctrina quapiam re-
plerem, & in tuam gratiam illuſtrarem.
Fa itaque eſto de Hominis ſymmetria

& meſura admirabili: vt noſcat vnusquiſque ſuum cor-
pus aliud nihil eſſe, quàm harmonicum quoddam inſtru-
mentum omnibus ſuis numeris abſolutiſſimum.

*Facies di-
menſiones
tres.*

Imprimis itaque cogitandum tibi proponimus, quòd
ſolers Natura ita hominem formauit, vt eius faciem ſum-
mo loco ſpectandam proponeret, quò cæteræ totius cor-
poris partes ſuum còmenſum & dimensionem inde ſuſci-
perent. Conſtat autem ea tribus dimensionibus. Vna, à
ſummo frontis qua capilli naſcuntur ad intercilija: Altera,
hinc ad imas nareis. Vltima, à naribus ad mentum. Hæ
autem per ſe multiplicatæ, vt volunt, integram, quāta erit,
humani corporis ſtaturam reddent in nouem portiones
diſtributam.

*Statura hu-
mana por-
tiones no-
nem.*

Prima erit facies ipſa: Secundam conſtituet pectus, à
clauiculis ad ſternū; ſeu ſumum ſtomachum. Tertia erit
ab hoc ad vmbilicum. Quarta, ab vmbilico ad femur ſum-
mum. Quinta & ſexta, coxendices ad poplitem com-
plebunt. Septimā & octauam, à poplite ad talos. Nonam,
ab

ab his ad extremos pedum articulos. Cōstabit itaque humani corporis longitudo, vt dictum est, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius est, septem fecerint. Quod de adulto viro hic intelligendum censemus: non de infantibus: quorum in longitudinem mensura omnis, quatuor constare faciebus perhibetur.

Consideranda & ipsa inter se partiū ἀναλογία, quam alibi *Analogia singulorum*

Quanta est longitudo ab interciliis ad summas nares, *singulorum membrorum corporis in longitudo-*

tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à summis naribus ad mentum, tanta à iugulo ad imam gulam: hoc est, semiportione. Quantum est superioris labri interval- lum ab ore hinc ad naris imas, tantūdem erit summarum narium prominentia à labro: tantūdemque & oculorum ab interciliis concuitas ad interiores angulos. Præterea in manibus quod est extrinsecus à summo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur semiportione. Ac rursus hinc ad eam quæ brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinsecus à summo vngue medio. Primus autem indicis articulus maior, fronti correspondebit. Secundus ad extremum vnguis, naso. Primus item medij, huic quod est à naribus ad mentum. Eiusdem secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labij supremum: & rursus vngularis eiusdem articulus, huic quod est ab ore ad infe- riora nariū. Et indicis eodem, à supremo labri superioris. Maior pollicis articulus coæquabitur huic quod est à mē- to ad summum labij inferioris. Minor huic quod est à na- re, ad idem. Vnguium autem articulorum omnium, di- midiatam sibi partem occupabunt vngues ipsi.

Frons in latitudinem à media linea quam discriminatri- cem appellant, hinc inde ad prima tempora sua bis defi- niatur longitudine. Ab interciliis ad extremos oculorum angulos, atque hinc ad primas aureis, harūque longitu- do tantundem. Id verò spatium quod est inter vtramque extremitatem oculorum, ex duabus iisdem dimensionibus in tres partes distinctum, duas oculi, vnam sibi interme- dius nasus vendicabit. Oris latitudo, si per summum la- bij metiatur, respondebit fronti, naso: si per circino, illi

*Commen-
suratio sin-
gularum
membrorum
corporis in
latitudinē.*

DE PROPORTIONE HOMINIS.

spatio quod est pollicis articulo maiore definitum, à labro superiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris autem, plantarisque latitudo, definiri semper inuenietur semiporzione. Spacium inter utramque mammillam vna facie continetur: earumque certus situs ab inferiore gula, eodem dimensus circino deprehendetur.

*Mensura
singularum
corporis par-
tium in al-
titudinem.*

In altitudinem verò mensura quæ sola circunlatione comprehenditur, ex supra dictis hoc modo capietur. Capitis per mediam frontem altitudo, portionū est trium: item & summæ coxendicis. Per occipitium à summa fronte ad ceruicem, duarum: itemque & infimæ coxendicis. Colli duarum: Pectoris per alas ad tergum, quinque: Ventr̃is per medium, quatuor. Lacertorum, coxarum, crurum, pollicis, cæterorumque articulorum summa circunferentia, nunquam plus longitudine eorundem membrorum continet. Extremum brachij propter iuncturas manuum, porzione, propter nodum tibiar̃, etiam quarta. Altitudo autem hæc quæ est ab imo talorum ad summum pedis, respondebit longitudini, quæ est isthinc à summo pedis ad extremū vnguem. Colli circulatio ei parti respondet porzione, quæ est à summo pede ad vmbilicum. Sed de his satis. Quæ ex Pomponio Gaurico, ferè ad verbū tibi transcripsi mus: obscura sic satis: fructu, si potes, & feliciter vale.

FINIS.